

OCHRANA PAMÁTEK

VĚSTNÍK KLUBŮ ZA STAROU PRAHU A JEHO ODBORŮ

Ročník XXIX

V Praze 30. dubna 1954

Číslo 1

MEMORANDUM

Klubu Za starou Prahu o směrném plánu hlavního města Prahy 1953

Zástupci Klubu Za starou Prahu vyslechli se zájmem dne 30. října 1953 přednášku náměstka primátora ing. arch. Vladimíra Chamráda a prohlédli si nový směrný plán Prahy, vypracovaný na plánovacím referátu. Jejich zpráva byla prodiskutována v několika schůzích domácí rady Klubu a usneseno podati k vypracovávanému návrhu směrného plánu se stanoviska ochrany památek toto memorandum:

Praha co do krásy a starobylosti je město světoznámé. Někde k některým destruktivním, kazům a poruchám, které se staly proti varovnému hlasu přátel staré Prahy a hlavně Klubu Za starou Prahu, jenž zabránil svou bdělostí a neohrožeností v půlstoletém boji mnohým dalším nekulturním činům, zachovalo si dosud naše hlavní město nejen mnoho jednotlivých stavebních památek, výbrž i celý svůj útvar, který je svým vznikem, členěním a rozvržením hmot i půdorysem v některých částech města obdivovaný výjimečný příklad v evropské stavbě měst. Proto je plánovaná přestavba tohoto dokumentu národních tradic i vlivů urbanistických snah a forem všech dob na město socialistické neobyčejně odpovědná. Je to také úkol velmi nesnadný, neboť jde o útvar zvlášť citlivý ke každému zásahu a vybudovaný na území bohatě členěném. Vyzaduje neuvěřitelnou péči, zkušenosti a mistrné vyspělosti návrhatele právě tak, jako pochopení a lásku k dochovaným kulturním hodnotám celého národa. Klub byl velmi potěšen, když při prohlídce elaborátu mohl zjistiti nebyvalou péči a práci, s jakou byly vykonány obsáhlé přípravy k řešení tohoto úkolu. Jmenovitě potěšuje, že také plánovací referát vychází ze zásady obvodů, za které považujeme Malou Stranu, Hradčany a Staré Město a používá i okružních komunikací.

Zdárný výsledek této ohromné práce však vyžaduje, aby dosažené výsledky byly kriticky zhodnoceny. Po stránce ochrany památek je třeba uvést zejména, byla-li směrným plánem skutečně respektována a zabezpečena pražská chráněná oblast Malé Strany, Hradčan a Starého Města, které byly vládou v celém rozsahu pro-

hlášeny za rezervaci. Při tom dochází Klub k názoru, že směrným plánem navržené úpravy jsou po této stránce neuspokojivé. Především názor, vyslovený arch. Chamrádem, že je nutno oživit rezervaci oblast dopravou procházející nově proraženými komunikacemi, je osudný omyl. Je ovšem správné, že v chráněné oblasti nelze umrtvit život její proměnou v museum; tuto zásadu hájí Klub od svého založení, ale to znamená nalézt pro ni vhodné použití, které soudobý kulturní život též vyžaduje a které chráněnou oblast nemění.

Přivést život do památkového obvodu znamená dáti mu především vhodnou funkci v celém organismu města živého a sloužícího potřebám společnosti. Na chráněné oblasti nelze však bez zhoubných následků aplikovati mechanicky poučky o bytových, komunikačních, výrobních a rekreačních poměrech podle měřítka norem razených obecně pro každé průměrné město. Ostatně ukojit tyto potřeby bude obtížnější ve čtvrti rozdělené komunikací na dvě části. Reservace musí býti živou částí Prahy a zapojiti se do života ostatních jejích částí, avšak život v ní bude zcela jiného charakteru. Proti všednímu shonu, proti koncentrované dopravě v několika dopravních tepnách a pod. musí tu probíhati živý ruch sváteční, osvětlující povahy, naplňující všechna prostranství, uličky i starobylé kouty a smí zde být pouze rozptýlená místní doprava v celé spleti starých komunikací. Pak bude vytvořen proti okolním, novějším čtvrtím Prahy působivý protiklad, vyhledávaný všemi obyvateli i cizími návštěvníky, neboť zde naleznou to, co jim bude v moderních čtvrtích chybět. Procházka rezervaci musí být poučením i osvěžením zároveň a k tomu mají tyto čtvrti se svými stavebními památkami a záplavou zeleně zahrad, sadů a ostrovů všechny předpoklady. Také je samozřejmé, že tu bude i výroba, nikoliv ovšem tovární s těžkým průmyslem, nýbrž spíše drobný a umělecký průmysl, jemná mechanika, optika, výroba památkových předmětů a pod. K životním předpokladům rezervace náleží sice i doprava, ale jen nutná místní doprava, nikoliv přeprava, zejména těžká; proto se chráněná oblast nehodí za středisko distribuce obchodní a prů-

myslové a je třeba již ve směrném plánu učiniti všechna opatření, která by tuto odváděla na místo pro ni výhodnější.

Směrný plán snaží se omylně zavést život do památkových čtvrtí tím, že opouští zásadu okruhu kolem Starého Města jednak pokračováním východěním od Jirchárů a jednak pokračováním východěním směru pomoci průrazu od náměstí Republiky k Mánesovu mostu. Oběma těmito průrazy znehodnotí se plynulost dopravy po okruhu směrem od východu docela zbytečně, neboť konečný cíl je na Špejcharě, kam vede dnešní stav okruhu letenským tunelem a býv. Belcrediho třídou, aniž přerušuje tok okružové dopravy a aniž musí překonávat řadu dalších překážek (křižovatky, Chotkova serpentina). Směr z Jirchárů křižující v úrovni nahrazuje mimoúrovňové spojení od nábreží Divadelní ulice.

Naznačeným zde požadavkům ochrany památkových oblastí směrný plán nevyhovuje. Úpravy rezervaci rušící, v tomto plánu navrhované, jsou hlavně tyto:

1. Navrhuje se malostranská komunikace rušící smysl půdorysu této čtvrti a znamenající její zničení. Nelze popřít, že snaha projížděti rezervaci, je následek dříve provedených komunikačních úprav podél řeky Vltavy. Vybudování jakékoliv komunikace na levém břehu přes Malou Stranu znamenalo by konec podnože slavného hradčanského panoramatu a sebestmání průlom v těchto místech — jmenovitě obousměrný, jak naznačeno — přitáhne tolik dopravy, že si pak v budoucnu životně vynutí rozšíření komunikace.

Proto by bylo nejlépe odvésti průběžnou dopravu levobřežní tunelovým řešením od konce Smíchova až k třídě Pionýrů a Myslbekové, čímž se napojí na nejnižším místě na okruh, který ji rozvádí k západu, severu a východu kolem vyplněného centra památkové rezervace. Tunelové řešení mělo by spojit Smíchov s Břevnovem a obvodovou komunikací a být vyhrazen jen motorové dopravě. V souvislosti s tím se zdárazňuje, že by nemělo mít Staré Město, kromě pobřežní komunikace, v části u Křižovníků třeba pod zemí, jiné průběžné trasy ani po určitých korekcích potřebných v asanačním obvodu.

2. Petřínská komunikace je zbytečná při tunelovém řešení, které se má napojit na okruh, aby nahradilo i transversály. Setrvání na petřínské komunikaci ohrožuje zeleň Petřiny v jeho celistvosti i biologických podmínkách. Zelená stráž Petřiny je součástí pražské rezervace a dodává jí právě odlišný charakter proti ostatním částem města a má i pohledový význam pro celou Prahu.

3. Zvětšené náměstí u Rudolfiny (navrhl Josef Žitěk) rozruší půdorysnou uzavřenost Starého Města i architektonicky vyznačený prostor, řešený s ohledem na měřítko Rudolfiny. Místo se nehodí za ústřední náměstí Velké Prahy, protože manifestace a shromáždění tam znamenají vždy

ochrnutí pražské veřejné městské dopravy tak, jako tomu bývá dnes na Václavském náměstí. Vhodnější k tomu účelu by byla jiná místa, na př. náměstí Budovatelů nebo Letná.

4. Proražení Starého Města průběžnou komunikací od východu je opakováním zamýšleného průrazu navrhovaného skupinou architektů SIA v r. 1937 a ruší se tím půdorys Starého Města. Vzhledem k málo zdařenému asanačnímu zastavení závisí takové spojení místního významu na detailním plánu výstavby. Hlavní proud průběžný na severozápad probíhá dnes po švermové mostě a nové tunelové řešení směřuje k téměř cíli (Špejchar) docela bez překážek, takže není potřeba další spojení prolamovat. Jako nejmenší staroměstský okruh je průlomové řešení stejně nevhodné, neboť naň neustí žádný výpadek napřek a nábrežím je okruh kolem Starého Města dostatečně uzavřen.

Klub je zásadně toho mínění, že směrný plán i nejpříjemnější nezajišťuje ještě ochránění památné Prahy a že naopak váha věci je v plánu detailních úprav, které vyřešují zároveň výstavbu vhodně pro památnosti a umělecké hodnoty dochované i nově vznikající. Je proto memorandum zaměřeno jen proti zásadně nevhodným podnětům směrného plánu, podnětům, jejichž detailní vyřešení i sebelepší zůstalo by nebezpečím pro památnost Prahy ve svých důsledcích. Mezi takové patří průrazy průběžné dopravy a proto jest povinností směrného plánu i nás všech ostatních těchto průrazům zabrániti. Za takový počín považuje Klub odvedení transversální dopravy tunelovým řešením pod Petřínem především pro levobřežní dopravu od jihu k západu, severu i východu. Tunelové řešení pod Petřínem, napojené na okruh kolem města, není závadné a jeho brzké provedení může zabránit průrazu Malou Stranou a odlehčit i okruhu kolem Starého Města. Rozhodně nelze souhlasit se zavedením průběžné dopravy novými průlomy jak z Jirchárů, tak od východu. Rozšiřovaná právě silnice pod Letnou bude mít pro pravý břeh podobnou funkci jako tunelové řešení pro břeh levý: převede nábrežní proud mostem Čechovým k východu okolo reservačního obvodu právě tak, jako je převáděn mostem Mánesovým k severu a západu. Tím se odlehčí okruhu kolem Starého Města a Poříčí, dnešní jediné trati k východu.

To jsou v podstatě myšlenky, které Klub Za starou Prahu hájí již několik desetiletí. V první republice byly sice pokrokovými lidmi uznávány a také prosazovány, ale v tehdejší kapitalistické společnosti neměly šanci, že by se mohly uskutečnit. Dnes, na cestě k socialismu, padly všechny dřívější překážky a je toliko na nás, dovedeme-li těchto velkých výhod využití k nejdokonalejší přeměně Prahy v Prahu socialistickou, k čemuž také patří zachování jejich kulturních hodnot a zvýšení její krásy.

Líc Starého Města ve směrném plánu

Bohumil Hypšman

Podle směrného plánu má dostat Staré Město a celek Prahy nový ústřední prostor otevřený k Vltavě rozšířením náměstí před Domem umělců. Nové náměstí shrnuje dopravu nábrežní a dopravu od východu, přiváděnou sem průlomem napříč asanačního obvodu. Je-li účelem dáti Praze honosný prostor shromažďovací, reprezentující novou epochu socialistického města, pak je protismyslné zavádět sem ještě další koleje a rozšiřovat zablokování dopravy po dobu manifestací i na východní směr. Cílem, kde se rozvíjejí směry, jdoucí po Mánesově mostě, je stanice »Na špejcharu«, kam vede cesta od východu pohodlná novým tunelem od Švermova mostu bývalou Belcrediho třídou. Ta nekříží okružní dopravu kolem Starého Města, neprodírá se násilně zánovním zastavením, nezatěžuje Chotkovou serpentinu, přetíženou veškerou vzbou západní poloviny města a šesti tratími elektrické dráhy. Nenasytné požadavky dopravy varují před koncentrováním, neboť ta ohrožuje rezervací území, ne-li hned, tedy v důsledcích.

Je však nutno zamýšlený podnik, i když nehrozí neodkladné uskutečňování, prozkoumatí poslouží-li Praze po stránce památkové a panoramatické. Také panorama Starého Města je památka světověznámá jako »Praha stověžatá«. Velký prostor v popředí panoramatu nemá nic společného s bývalým namnoze pustým nábrežím, neboť to mělo ráz sporadického zastavení v zeleni, kdežto shromaždiště je vydlážděná plocha v popředí panoramatu, neslučitelná s krajinným rázem obrazu. J. Zítěk navrhl též přiměřený rozsah náměstí u Domu umělců, takže několika násobným jeho zvětšením pozbude Dům umělců dominujícího postavení, které si svou architektonickou kvalitou dosud uchoval, ač sousedící budovy jsou větších hmot i měřítka. To bylo rozpoznáno již při dostavení protější školy uměleckoprůmyslové a potvrzují i museum Schulzovo i filosofická fakulta. To, že Zítěk vytvořil své dílo seskupením nižších traktů kolem ústředních místností, vklínilo budovu do panoramatu Starého Města měřítkem i siluetou nenásilně. Ostatní okolní budovy měřítkem i hmotou se v obrazu Starého Města nepatřičně vypínají. Jmenovitě školní blok do nábrežní panorama rozrušuje, což odstranit bylo by chvalitebným výsledkem projektu. K tomu však není třeba ničít hospodářské hodnoty, nýbrž postačilo by snížit přechod do nábrežní obrácením atelierových místností k východnímu osvětlení (ideový náčrt byl na výstavě Staré Prahy 1950). Soliterní vyvinutí Zítěkovy je jediné vhodné popředí panoramatu, nebylo však následováno, nýbrž panorama bylo zazděno frontou dalších veřejných budov a vltavský prostor zúžen na minimum. Délkové i hloubkové velmi zvětšené náměstí před Domem umělců nejen zmenší opticky jeho dojem zničením prostorové úměrnosti Zítěkem určené, nýbrž má za následek

vytvoření nového líce Starého Města až k nábreží Smetanovu. Přirozeně nutno očekávat, že projektant bude chtít ukázat seč je, bez ohledu k dílu, o němž pracovalo mnoho století a postupně kolektivum umělců. Obětovat hmotné statky činovních bloků až k Městské knihovně jest sice nákladné, ale obětovat panorama Starého Města je bolestné, ba kulturně neslýchané.

Velké náměstí vyžaduje i ovládnutí výraznou budovou a jeho délka vyvolává k tomu, aby se tak stalo budovou převýšenou, která má stát v ose prohloubené o šířku bloku. Octne se pak věžovitý mrakodrap uprostřed shluku staroměstských věží, poblíž mikulášských, kde Dienzenhofer dosáhl monumentálního účinku daleko skromnějšími prostředky a rozměry. Znehodnocení týnské dvojice a věže radniční netrkne autora zaujatého svým dílem (nezmiňuji se ani o věžích nepatřivých rozměrů).

K náměstí tak rozsáhlému nestačí stísněný přístup podjezdy na Křižovnické náměstí, kterýž lze zdvojit podzemní tratí od ulice Karoliny Světlé. Toto uvažované řešení (také na výstavě Staré Prahy 1950 vystavené) nemůže být vyústěno uprostřed shromaždiště, takže v důsledku toho je třeba hledat jiný přístup. Zde je na řadě další zásah do památnosti Prahy. Přístupu bránící Staroměstské mlýny se zboří až k Smetanovu museu, odpadové rameno se zasype a podjezd mostním obloukem připojí nově vystupující nábreží zřízené před klášteřem. »Tvůrčí« rozmach nezastaví ani jistá zhoubá příkladného náměstí Křižovnického, kde monumentalita v různých stoletích vzniklé vytvořily unikátní dílo urbanistické. Podjezd prvním mostním obloukem způsobí, že mostecká věž nebude vystupovati z hladiny, nýbrž z dlážděné plochy a ke klášteru dnes také z hladiny vystupující s předloženou zelení kryjící rameno od oblouku JUDITINA mostu octne se na dlážděné ploše širokého nábreží na úrovni Alšova vystupujícího. Něčeho takového se neodvážila ani doba všeovládajícího podnikatelství, nedopustí se toho era socialistická tím méně, když stále prokazuje úctu k památkám! Reprezentace socialistické Prahy je především v uplatňování její památné krásy, nová díla odkáže na nová staveniště, získaná nikoliv na útraty podstatných krás Prahy. Byly sice občas doby, kdy serenissimové zbourali řadu domů, aby uplatnili své paláce, ale postavili na místě domků a barabizen umělecká díla, nedělo se to tedy na útraty obrazu Prahy.

Tvůrci směrného plánu podněcují svým náčrtem nového středu Prahy činnost, která snadno by se mohla zvrhnout v devastaci. I při nejlepším vůli dát příležitost k nové tvorbě, přecenili potenci doby v oboru architektury, která doposud nezvládla uspokojivě ani bytové stavení.

Mýšlenka věžového mrakodrapu mezi staroměstskými věžemi a věžičkami měla být důrazně

odmítnuta, jak jen se objevila po prvé při soutěži o Staroměstskou radnici (J. Gočár 1909) kovovou a skleněnou pyramidou: Z opportunity k umělci byl jeho rozmar přijat mlčením, místo co podobné počínání mělo být jednou provždy odmítnuto! Protože se to nestalo, objevila se v soutěži 1945 podobná idea a analogické pokusy dějí se i na jiných místech Starého Města. Dokonce ji zkoušejí na vysokých školách nejen profesori, ale i posluchači architektury. Takto se ovšem nebudí úcta a ohlednost k památnému obrazu Prahy u přicházející generace, již bude vydána na milost, nýbrž spíše na nemilost. Očekávám však, že znalost architektonické tvorby zabrání ji následovati špatné příklady na nevhodných místech a uznati, že Praha je naše nejceněnější umělecké dílo.

Rada posledních mlynů pražských není v jednotlivých člancích nic nedotknutelného, jak dokazuje nová forma vodárenské věže, provedená po požáru za pražské revoluce 1848; předpokladem neomylným však zůstane, aby každá novota dělala se rukou cudnou. Podobně tomu bylo, když J. Sakař představoval křižovnický klášter a na-

hrazoval užitkový trakt honosnějším (1912), ale ráz budovy z hladiny vystupující zachoval. Již při stavbě Alšova nábreží se uvažovalo o spojení k Mostecké věži, ale dosud zůstalo zachováno vedení dopravy za pobřežními budovami, což je podstatou lince Starého Města v okolí Karlova mostu. Výváž provoz na nábreží pod panorama malostranské se podařilo po boji skoro čtyřicetiletém (1893—1935, kdy nábreží bylo definitivně opuštěno), ale je neuvěřitelné, že by boj proti podobnému ohrožení panoramatu Starého Města měl být znovu bojován, když již je za námi podnikatelská chamtivost a v době pochopení pro památnost jak u nejnižších vrstev, tak u představitelů státu.

Plánovací instituce nevykrajovala kus půdorysu Starého Města lehkomyšlně z těla uceleného útvaru, ale očekávala, že se naleznou umělci, který ukáže, jak se to může stát bezbolestně, ale v tom se rovněž mýlila, jako v podnětu vůbec. Tři pražská největší města mají každá svůj střed, ale nejdůležitějším byl a duchovně zůstane Staroměstský rynek.

Opomíjené Zítkovo dílo

Alois Kubíček

Národní divadlo a Dům umělců v Praze a Mlýnská kolonáda v Karlových Varech, jsou nejen nejvýznamnější budovy architekta Josefa Zítka, nýbrž i nejslavnější díla naší české architektury. Jeho další dílo, museum ve Výmaru, bylo válkou značně poničeno.

Máme zajisté společnou touhu, aby tyto výmluvné doklady naší kultury zůstaly nejen vělkým příštím zachovány, ale aby také byly pečlivě udržovány. O Národní divadlo se skutečně staráme. Opravené Tulkovo dílo v loggii divadla je přímo objevem po mnohaletém a beznadějném zakletí. Rovněž slavnostní osvětlení loggie je úspěchem naší techniky. Bohužel, běžné osvětlení loggie není žádné. Očištění průčelí je dokladem, že i sebenákladnějšími pracemi chceme divadlu posloužit, třebaže risko nevyvažuje dosažený — je-li vůbec jaký — úspěch.

Opomíjeným Zítkovým dílem je však Dům umělců. Již o jeho původu byly pochybnosti, neboť zdálo se, že většinu podíl na společném soutěžním návrhu měl arch. J. Schulz než arch. J. Zitek. Teprve po získání výkresů z pozůstalosti arch. J. Zítka před 23 lety bylo zjištěno, že celá koncepce tohoto architektonického díla i s jeho nádherným koncertním sálem je Zítkova a že Schulzovi Zítek světlil pouze detailování. V časech Domu umělců Zítek přímo opakuje mnohé z musea výmarského. Zítkovo je na př. příkladně situování budovy a vyřešení celého prostranství se zamýšlenou budovou na protější straně o stejné hmotě, ke které bohužel nedošlo a postavena tu značně převyšovaná budova škol, a to zcela bezohledně, na úkor nejen Domu umělců, nýbrž ce-

lého dobře promyšleného náměstí. To bylo prové prohrěšení proti Domu umělců. Za prové republiky byl Dům umělců přestavěn na parlament. Vedlo by daleko vyjmenovat vše, co musilo být zničeno, aby budova vyhovovala tomuto nevhodnému účelu. Důsledky toho jsou dosud patrné v části budovy za koncertním sálem, kde z nádherných klenutých síní dříve byla umístěna galerie umění bylo třeba zřídit úřadovny. Ještěže se nad novými stropy zachovaly tyto jedinečné klenby, dnes neviditelné.

Za války se okupanti rozhodli vrátit budovu původnímu účelu, ale toliko v části koncertního sálu. Za naše peníze měl vnitřek budovy upravit berlínský architekt v povědomém nacistickém slohu. Na př. osekáním sloupů a vůbec všech ozdob koncertní síně. Takový návrh byl již vypracován. Pouze zásluhou několika českých úředníků protektorátního ministerstva se podařilo zmařit tento záměr s upozorněním, že dosud žije bývalý žák a asistent prof. Zítka, prof. arch. A. Engel, který by si zasloužil, aby byl přizván jako umělecký poradce. Prof. Engel dokázal si zjednatí takový odborný a umělecký respekt, že nejen celou svěcenou mu část uvedl do původního stavu, nýbrž v duchu Zítkově vyřešil i ty části, které byly v době původní stavby z úsporných důvodů upraveny přímo náhražkově odbytý, na př. mříže. Engel s povinné úcty k dílu svého profesora u lidí neznalých pravdy obětoval svou popularitu, ale Dům umělců nám zachránil způsobem, jak by sotva kdo z našich žijících architektů již byl dokázal. Bylo by dokonce velmi prospěšné, aby mu byl ještě svěřen projekt i na

záchranu ztrávených částí Domu umělců, poničených nebo zakrytých násilnou přestavbou na parlament.

Po válce se vyskytly dosti neuvážené hlasy, aby Dům umělců byl znovu upraven na parlament. Zvítězilo však přesvědčení, že v Domě umělců bychom ztratili nejkrásnější koncertní síň nejen u nás, nýbrž v celé střední Evropě.

Od té doby se však na Zítkovu dílo zapomíná a má na př. úděl věčného zatmění. Žádání událost nás nepřiměje, aby aspoň na chvíli zazářilo foyer, aby někdy svítily s budovou komponované kandelábrы, které za prvé republiky jeden parlamentní mocipán chtěl odstranit, snad v tušení, že jich již nikdy nebude třeba. Dokonce u podjezdu je jeden kandelábr již po několika let povalen a v sále je jedno z mnoha velkých ornamentálně zdobených oken pouze provizorně zaskleno. Nelze si vysvětlit, že by nebylo možné za osm let

opravit průčelí, poškozené nacistickou střelou, nebo znovu osadit s atiky nacisty odstraněnou, ale našinci dobře uloženou sochu Mendelssohna.

Všecky tyto nedostatky jsou snadno odstranitelné a nestály by za zmínku, kdyby netrvaly již léta a kdyby nešlo o architektonické dílo tak významné a sloužící tak významným účelům.

Ani Zítkova kolonáda v Karlových Varech není v uspokojivém stavu; zdí jsou provrhlé, potřebují izolaci a opravu. Krátce pozornosti, která není.

Monumentální budovy potřebují nejen, aby byly k posílení národního sebevědomí stavěny, ale také řádně udržovány. Zvláště se to týká Zítkovy, který naši architekturu přivedl tak vysoko, jako Smetana naši hudbu. Jim oběma se dostalo také jedinečné pocty celého národa již při prvním otevření Národního divadla.

Architektura a stavebnictví

(K DISKUSI)

Bohumil Hypšman

K přednášce a článku v Umění 1953/3 prof. V. V. Štecha připojuje se úvaha V. Píši v posledním čísle v článku Architektura a člověk, který označuje současnou tvorbu architektonickou — jmenovitě urbanistickou — že »neví kudy kam«. Podnět prof. Štecha je nejvýš časový, neboť neuspokojují výsledky socialistické bytové výstavby po stránce výtvarné, protože tlakem nouze zvolena byla cesta typisace a industrialisace dosavadního zaoštalého stavění v oboru hromadného bydlení (v činžáku). »Bytostný obrat našeho stavebnictví, provázející změnu životní a politické soustavy a novou orientaci národní osvěty, potřebuje nutně revisi myšlenek, zásad a postupů, které do nedávna řídily všechny činnosti. Je proto třeba přezkoušet i základní pojmy, uvědomit si nové vztahy prvotní, vrátit se až k počátkům, aby bylo možno dospět k nové jistotě o smyslu, povaze a funkci stavebnictví.«

Rozhodnutí vlády podporovat svépomocné stavění bytových jednotek k tomu přinutí, neboť jednotlivý stavebník musí se řídit nejvyšší úsporností při vyhovění zvýšeným požadavkům a bude usilovně vyhledávat nejpokrokovější a nejlevnější možnosti. Tu pořizovat bylo možno za podnikatelské éry za cenu vykořisťování. Aby se tak mohlo dít i u svépomocných bytových jednotek, jest jediná cesta — zlevnit stavění (čímž se zabývá od několika let). Nesmíme však při tom vycházeti od vnějšku, nýbrž od podstaty. K tomu je třeba si uvědomit poměr mezi tím co označujeme za architekturu (monumentální svou podstatou) a podstatou jednotlivého obydlí. U násobku není rozdíl tak patrný, protože velká hmota činžáku svádí k použití obvyklé architektury.

Pravěký člověk postavil zajiště dříve obydlí sobě, nežli pomyslí postavit stánek boží. Stavěl nejprve ležce — v mezích svých možností — a teprve později odlišil obydlí absolutní stavbou

trvalou, kamennou. Tehdy šla cesta od lidského obydlí (netrvalé chaty) k trvalému obydlí absolutna, kdežto pozdější cesta jde od vnějšku chrámu přes stavby vládnoucích k obydlím lidským — ovšem hromadným (činžákům). Stavění chrámů vytvořilo začátky architektury monumentální a stavění vládnoucích, paláce, domy mohovitých používaly hotových forem v různém odstupu od monumentálnosti. Hmotná cena ochránila řadu příkladů, ale nezachovaly se příklady bydlení netrvalého — chat — obývaných širším lidstvem. V replikách ovšem egyptská obydlí za Faraonů jsou obývána dnešními felahy. Chaty athénské a spartské občanů (majitelů otroků) zmizely právě tak jako brioxy otroků. Gotické stavění bytové se zachovalo, pokud je požáry nezničily, jen v ukázkách mohovitých jedinců, patriciů, nikoli v ukázkách bydlení lidského mravenčeka. »Praha od kamene a vápna« nehostila lid, nýbrž majetné a jejich podruhy či tovaryše. Tehdejší domy měšťanské jsou pokračováním systému patriarchálního složení společnosti, a kde dům byl zároveň sídlem živnosti, dílnou, skladištěm i obydlím majitele a pomocníků. Venkovské statky byly výsadou mohovitých sedláků, nikoli stavbami skutečně lidovými. Touha méně majetných vyrovnat se vnějškem svého obydlí mohovitějším vytvořila formovou kadenci od zámků k mílým kreacím maloměstským a k naivním replikám venkovským. Skutečně lidovými můžeme označit jen chalupy, které neusilují o žádnou architekturu, ale o individuální vyhovění skutečným potřebám. Alternativy stylových forem použitých na stavbách činžovních uspokojují, jen jsou-li co nejvzdálenější klasických pravzorů. Lepení slohových prvků, obvyklé v devatenáctém století, jsou jen vždy znovu se opakující vzorkovnicí knižních znalostí dějin architektury.

Socialistickému vytváření obydlí nemůže být

vzorem ani bydlení buržoastické, které nemělo čas vytvořit vlastní typ, protože nebylo jednotné v majetnosti či nemajetnosti, a protože používání bytu pracujícího je časově omezeno na dobu po práci. Jeho pracoviště je zpravidla mimo domov. Dnes je po prvé možno a tudíž i nutno, aby se vláda lidová obrátila k úloze sobě vlastní, k lidovému bydlení, především k jeho jednotce, kterou nutno začít, neboť se násobky mohou zdařit jen bude-li uspokojivě vyřešena jednotka jak nákladově, tak vnějškově. »Konstruktivismus je pro svá dogmata, pro svou uměleckou prohibici, pro svou výrazovou chudobu neschopen plnit úlohu uloženou socialismem,« ale »socialistickému realismu nejde o to negovat biologické funkce, nebo bránit vzniku nových forem« praví prof. K. Honzík v posledním sešitu »Architektury 1953«. Každé monumentální stavení má základem kamenné stavení, může se tedy hodit jen pro stavby veřejné, nikoli pro stavbu obydlí pracovníka. Tento masivní způsob zatěžuje vlastní vahou daleko více, nežli činí užitkové zařízení, takže správně rozpoznali sovětské architekti nutnost snížit váhu budovy, aby se snížily stavební náklady.

Nezbývá, nežli najít jiné stavení, při nejmenším stejně únosné a ztrátám tepelným stejně vzdorné, ale i strojově pomoci schopné, čehož masivní stavení nikdy nebude schopno. Jiný pokrokový způsob stavení nedá se vyzkoušet na stavbách velkých, ale hodí se k tomu stavba jednotlivého obydlí. Na jednotlivém obydlí dají se vyzkoušet požadavky pracovníka dnešní doby, který nechce již bydlet, jak bydlíval proletář dob dřívějších, nýbrž jako člověk! Bude-li se postupovat od jednotlivého obydlí, účastní se vytvoření typu lidová tvořivost, podobně jako při vzniku chalupy.

Prof. V. V. Štech praví: »Požadavek věcnosti povede sám k novému pojetí odvěkého symbolismu článků, k obnovení vztahů k zemi a k místu, z nichž vyroste nová aktivita staveb, jakmile konstrukce budou poukazovat na svou funkci, na skladbu, spojování a střetání sil. Už dokonalost provedení a respekt k životním podmínkám budou působit esteticky. Ozdobnost není třeba vnášet do stavebnictví zvenčí nebo aplikací historických motivů, vyrostlých z jiných podmínek životních a výrobních. Vyplyne z pravidelnosti, organičnosti, životní nutnosti a logického respektu k úloze.«

Je vyloučeno ovládnout různé podmínky typisováním a schematickou výrobou díla svěpomocí

vzniklá, neboť rozhoduje četnost rodiny, pracovní závazky, je-li hospodyně ve výrobě, jsou-li v rodině přestárlí či studující, má-li stavebník smysl pro tvořivost nebo dost prostředků atd. Kraj, zvyky, způsob hospodaření a záliby vytvoří postupem doby odlišný ráz na různých místech naší vlasti, kdežto vnucovaný typ jednotný až do řádnosti bude mít výsledek absurdní. Stačí normalizovat výši státní podpory a spotřeby staviva a nezabraňovat ani tomu, kdo může a chce více investovat přiměřeně svým požadavkům a možnostem.

Tím neříkám, že architekt se neúčastní, naopak, protože jednotlivé bydlení pracujících bylo vždy přenecháno nezalcům, nutně musí nyní architekt věst. Jedině ten má schopnost determinovat potřeby stavebníka, splnit jeho přání v duchu naší doby, za dnešních možností materiálových i konstruktivních. Výtěžku jím dosažených použije se nejen pro sídliště průmyslových pracovníků, nýbrž i k povznesení úrovně bydlení dělníka zemědělského, jehož úroveň je ještě níže. Ten bude i nadále bydlet na vesnici a nelze mu pomoci typovými činžáky než za cenu rozvrácení užitečných zjevů našich dědin! JZD nemají o mnoho více finančních možností než měl dřívější zaměstnavatel, aby postavil svým členům slušné byty, ale může snadno vydatně podpořit svěpomocné stavení z úspor jednotlivců. Jednotlivé obydlí se zahrádkou a dvorkem nemohou rozrušit ucelenost a jednotnost vesnického způsobu zastavění. Ti, kdož si váží urbanistických činů minulosti, nemohou lhositně přihlížet k tomu, jak činovní typy — spíše vícepatrové — ničí celky maloměst a vesnic nevhodnou velikostí hmoty již ojedinělého typu a tím hůře při jejich řadení. Nebezpečí to přezíráme na okrajích Prahy jako ohavný, ale dočasný přerod osady v předměstí; jsou však úvaly a osídlení strání, jež zastavět činžáky bylo by věčným hříchem; zohavením přírodního útvaru terénního a přece jsou již vesničky osídleny. V takovém případě je v zájmu celkové úpravy města ponechat útvar vesnický nedotčen a jej ucelit novými jednotkami jednorodinnými. Budou-li novostavby více jak užitkovými díly, nerozruší své prostředí, naopak stanou se příkladem toho, jak postupně zmoudřisovat bydlení zaostalé vesnice, aniž by hrozila jediná alternativa-asanační úplným zbouráním. Vesnické celky v zemědělském okolí, ale i ony na okraji měst, jsou památkami (tuto zásadu jsem uplatnil při nedávné studii zastavění v Podolí pod Vyšehradem), a jsme proto povinni udržet jejich tradiční ráz neporušený.

Dráždanský Zwinger obnoven

Světověznámá stavba Matyáše Daniela Pöppelmannova, chloubu Drážďan, byla opět vybudována. Pýšné dílo, vystavěné pro Augusta Silného, je v Sasku vedle Albrechtsburgu v Míšni nejmilovanější stavební a kulturní památkou. Jeho pohnuté stavební dějiny jsou i dějiny Drážďan a celého Saska.

Umělecký život na dvoře Augusta Silného byl velmi rušný. Architekti v jeho službách vyvíjeli horlivou

činnost. Přestavovali a upravovali zámky a paláce, a navrhovali dalekosáhlý program, z něž však mnohé nebylo uskutečněno. Dodnes se zachoval značný počet plánů těchto přestaveb a úprav. Prvním z těchto dvorních architektů byl Marcus Conrad Dietze, který pracoval pro krále Augusta asi již od r. 1680. Jeho nástupcem byl Johann Chr. Neumann a od r. 1705 Matyáš Daniel Pöppelmann. Jeho dílem je též stavba

Zwingru. Vznikl ze dvou teprve během stavby spojených díků: v první řadě ze stavby oranžerie pro více než 1000 stromků zakupovaných pro krále v několika posledních letech. Již tato oranžerie byla nazývána Zwingler podle stavebního místa, t. j. prostoru mezi dvěma zdmi drážďanského městského opevnění. Podle archívních dokladů bylo se stavbou započato r. 1709. Později byl prostor určen za slavnostní shromaždiště a vedle pavilonu pro oranžerie byla stavěna prostorná zahrada jako kulisa k nákladným slavnostem saského dvora. Roku 1720, ač nedostavěna, již budila rozruch svou rozlehlostí a nákladností. Téhož roku navrhl osobní královský lékař, aby vnitřní prostory Zwingru byly využity pro umělecké sbírky královny. Instalace uskutečněna až r. 1723, kdy byly do Zwingru přeneseny soukromé sbírky knížecího rodu, a vytvořily tak základ všech dalších sbírek Zwingru včetně »Grüne Gewölbe«. Vedle sbírek obrazů, jichž bylo zakoupeno od r. 1707 celkem 614, byly v přízemí stavby uloženy sbírky minerálů a animálů, sbírka rytin, knihovna a soubor matematicko-fyzikálních přístrojů. Zatím se pokračovalo v doplňování stavby, což zakončeno r. 1732 výstavbou pavilonu na valech. Vedle stavitele Pöppelmannova se účastnili výzdoby Zwingru sochaři Permoser, Thomae, Kirchner a malíři Fehling a Silvestre. Vznikl pravděpodobně dvůr více než 100 m dlouhý a široký, na něj navazují menší prostranství oblokovitě zakončená a prodlužující dvůr na celkovou délku 200 m. Pavilony v osách dvora, obklopené ploše krytými galeriemi, zprostředkují spojení s městem, sestup dolů do příkopu nebo přechod přes příkop přiléhající k starému městskému opevnění. Na podélných zdech středního dvora na obou stranách dvorních křídel se zvedá též po jednom dvoupsochodovém pavilonu. Za severním pavilonem je zbudována t. zv. »lázeň nymf« spojená schody s příkopem, za jižním pavilonem je opera. Vnitřní architektura galerií sestává z řady nízkých oddělovacích sloupů a snadno přístupných z rohových pavilonů, čímž byl vytvořen vhodný prostor pro diváky přiléhající slavnostem odehrávajícím se na dvoře. Postranní galerie a kruhová část vedlejších dvorů byla vystavěna jako oranžerie, avšak používána zcela krátce.

Význam Zwingru byl vždy všemi historiky umění uznáván, i když nebylo shody v sílovém zařazení. Nejzřejmější se v tomto směru vyjádřil Dehio: »O sílovém zařazení není dosti dobře možno hovořit u tak osobitého díla. Směr je třeba hledat v Itálii, nikoliv ve Francii. Ale je tady jistá spojitost mezi ranou renesancí italskou a francouzskou.« Odmyslíme-li si přebudovanou dekoraci, zbudě jasný symetrický základ, v jehož pravidelné běžících arkádách a v profilech římsy a soklu jsou vidět tvary klasicismu. Je to dílo v Evropě jedinečné, obdivováno cizinci a milováno národem.

Z počátku byl Zwingler svědkem mnoha velkých slavností a karuselů, pořádáných saským knížecím dvorem. Od r. 1720 byly jeho prostory využity pro muzejní účely. Další léta, zvl. konec 18. a poč. 19. století, nebyla Zwingru příznivá. Klasicismus odsoudil jeho formu, a tento umělecký názor na stavbu trval až do let šedesátých minulého století. Přes toto chybné hodnocení byla stavba užívána jako muzejní budova několikrát restaurována. První úprava a doplnky byly provedeny za Marcoliniho, aby byly zlahčeny škody způsobené stavbě během sedmileté války – a to v zcela klasicistním duchu, a nelze říci, že by byly stavbě prospěly. Do dalšího osudu stavby zasáhl Gottfried Semper v polovině minulého století. Pojal totiž Zwingler do svého projektu velkého fóra, jehož součástí měla být nová budova opery, malířská galerie a oranžerie. Roku 1855 vystavěna obrazová galerie na severní straně stavby, čímž byla Pöppelmannova díla sceleno. V revolučních bojích 1848 vyhořela východní část stavby a s její obnovou byl započato již r. 1849. Úprava skončena však až roku 1863 pro velké finanční potíže. Při této úpravě, již prováděl Karl Moritz Hänel, byly uskutečněny četné změny v interiérech, aby mohly být lépe využity pro muzejní účely. I tyto úpravy zasáhly rušivě do stavby Zwingru. Ale ani další zásahy

v letech devadesátých devatenáctého století nebyly šťastné. Byly provedeny další vnitřní přestavby a zejména nevhodná konservace kamenných částí stavby, která plastikám velmi uškodila.

Pletní a odborné úpravy Zwingru započaly až roku 1911, kdy se stavby ujal člen saské komise památkové péče Kriewin a prof. akademie vrbra. Byly zjištěny příčiný chlátrání kamene pomocí chemiků a mineralogů, a započato s restaurací, která byla první umělecky hodnotnou úpravou Zwingru. Plodnou práci přerušila první světová válka, ale hned po jejím skončení započaly práce znovu. Roku 1924 byla zřízena při Zwingru stavební huť a v obnově se pokračovalo přes nepřiznivou hospodářskou situaci ve světě i v Sasku. Teprve roku 1936 byly skončeny všechny stavební úpravy vnější a bylo přikročeno k úpravě interiéru. Z budovy se přestěhovaly přírodovědecké sbírky a prostory určené k instalaci světově známé drážďanské sbírky porcelánu. Ve dnech vypuknutí druhé světové války byla hotova instalace oddělení Východní Asie, Čína a Japonsko. Podarilo se uplatnit nejen vystavený porcelán, ale i prostory stavby, zbažené všech pozdějších přestaveb a přístavb. Po první v dějinách Zwingru byla nalezena syntéza mezi stavbou a jejím využitím. Postačil však jediný nálet ve druhé světové válce, aby byl Zwingler téměř zničen. Stavba vyhořela, při čemž byl zničen vnitřek a těžce poškozeny pískovcové fasády. Bomby roztrhaly měděnou krytinu střeš, změnily plastickou dekoraci a části budov vysunuly z rovnováhy. V posledních dnech války byly v Zwingru uloženy traskaviny, čímž ovšem hrozila naprostá zkáza. Po osvobození Drážďan se vynořila otázka, zda je vůbec možno Zwingler zachránit. Péči drážďanského starosty a vedoucích sovětských okupačních jednotek byl Zwingler opět určen pro muzejní účely a dán příkaz jej znovuzřídit. Vedením obnovy byli pověřeni prof. Ermisch, dlouholetý ředitel muzea ve Zwingru, sochař Albert Braun a architekt Artur Frenzel. Bylo nutno překonat úsilí cizíků, který nesměrně obtížné se získával stavební materiál, který se nemohl vybírat, nýbrž se muslo využít toho, co vůbec bylo dosažitelné, t. j. části remontovaných staveb města (na příklad železných travers pro konstrukce střech). Jako příklad je možno uvést čtyři stejné rohové pavilony, z nichž ani dva nemají stejnou střešní konstrukci, neboť nebylo po ruce železo stejných dimenzí. Nebyly však ani podklady pro vypracování projektu obnovy. Stavba musila být znovu zaměřena, aby se mohlo vůbec začít. Největší oporou konservátorů v těchto počátečních rekonstrukcích bylo především téměř 4000 fotografických desek a filmů, pořízených před válkou péčí zemské památkové péče a zachráněných po válce. Bez nich by se sotva byla mohla provádět. Při uskutečňování obnovy poskytovaly se velké obtíže konstrukční technické, zvláště při posouvání pláště nebo části opěrných zdí pavilonů do původních poloh. Využitím moderních technických prostředků se ušetřily velké částky peněz, a ještě navíc zachována původní bohatá dekorace těchto stavebních částí. O obnovu Zwingru se velmi zajímají nejen obyvatelé Drážďan, ale celé země. Že mají stavbu rádi, ukázali nejen svou pomocí při sbírací stříbra pro výrobu kvalitní pájky na správkou obrovitých plastických orlů, dekorace korunní brány Zwingru, ale i účastí na dobročinné loterii ve prospěch stavby.

Při stavební huti Zwingru bylo zřízeno učiliště pro kameníky a sochaře, kde jsou vychováváni odborníci, kteří se uplatní v budoucnu nejen při údržbě Zwingru, ale i jiných stavebních památek v zemi. Stavba má být obnovena roku 1955. Pak bude vnitřek opět upraven pro muzejní účely a celý Zwingler předán veřejnosti.

Jarmila Brožová

Jesté k čištění fasády Národního divadla

Podle údajů článku M. Viktorové „Než zazní slavné fanfáry“ ve Světě práce č. 36 ze dne 3. 9. 1953, které nám potvrzují významní odborníci, dělo se omývání fasády Národního divadla ocelovými kartáči. I sám doc. Petr, přednosta Státního památkového ústavu, uvádí ve Zprávách památkové péče č. 1 z letošního roku od-

borný názor, ověřený zkušeností, že čistění kamene nesmí být prováděno ocelovými kartáči. Připouští jen čistění měkkými, namejvš rýžovými kartáči. Způsob čistění ocelovými kartáči zbavuje povrch kamene především té struktury, jak byla provedena podle záměru a za dozoru projektanta, a vede i k porušení detailů, takže musí být doplňovány umělým kamenem. Vedle toho zbavuje kamen patiny, o které platí slova Garnierova: „Architekt tvoří dílo, ale dokonává je čas.“ Národní divadlo mělo svoji důstojnou patinu, ale po omytí je nyní zřejmé špinavé a podle hlasu mnohých nejvýznačnějších architektů zbaveno monumentality.

Klub Za starou Prahu varoval před pokračováním v omývání Národního divadla na jeho západní straně i za cenu zhyždění budovy kontrastem mezi částí umytou a původní a upozorňoval, že při omytí celé kamenné části fasády by došlo ke kontrastu mnohem rušivějšímu, jelikož část bývalého Prozatímního divadla je opatřena fasádou z umělého kamene, provedenou v r. 1915 pietně a záměrně tak, že umělý kámen byl přibarven na barvu tehdy již dokonale patiny přírodního kamene. Takovým kontrastem dvou částí fasády byla zničena monumentální jednotnost budovy v nejexponovanější fasádě.

Vyslovujeme podiv nad tím, že tak důležitý zásah byl podniknut bez porady s nejvýznamnějšími představiteli architektury a vědy, především Československé akademie věd. Klub Za starou Prahu, který v sobě slučuje nejvýznamnější činitele naší památkové péče stejně nejširší vrstvy lidové, lituje toho, že mu nebyla poskytnuta možnost, aby byl včas nápomocen svou radou.

Via Appia v nebezpečí

Připravuje se nový městský regulační plán pro Řím, který má nahradit starý plán z r. 1931. Bude v něm pamatováno mezi jiným i na ochranu proslulé starověké silnice vedoucí z Říma Kampanou, na t. zv. Via Appia. Dal ji vybudovat známý Censor Appius Claudius r. 312 př. n. l., není tedy divu, že je jako jedna z předních římských památek chráněna. Ačkoli se její ochranou zabývá pět různých úřadů, přece hrozí neustále nebezpečí, že bude zastavěno její nejbližší okolí rodinnými domky. Takových stavebních „všorek“ kolem Via Appia bylo již v minulosti několik, byly však vždy utlumeny. První, kdo do intaktnosti Kampany a tím i této staré silnice zasáhl, byl sám stát, který r. 1942 vybudoval v její blízkosti silnici k staveništi vystavěné připravované světové výstavy. Od té doby se množil počet žádostí, kteří by chtěli mít své rodinné domky v blízkosti „královny cesty“, ba stalo se to přímo módou. Podle současných směrnic mají být vybudovány paralelně s touto silnicí dvě nové silnice ve vzdálenosti 200 m, aby se zmenšil provoz na Via Appia, čímž by byla částečně chráněna. Toto opatření nebylo italskými památkáři příznivě přijato. Připomínají, že v budoucnu se rozšíří město podél těchto dvou nových silnic, zastavění se přiblíží až k Via Appia a z této staré silnice se stane mrtvý museální předmět, nesouvisící s okolím. Dosud nezastavěná Kampána zachovávala a chránila silnici nejen po stránce archeologické, ale i estetické. Boj o zachránu Via Appia pokračuje a je veden snahou vynutit přísné zákonné opatření proti zastavění okolí Via Appia ne v šíři 200 m z každé strany, ale v prostoru mnohem širším. Tím by se v budoucnu vyloučily snahy stavebních spekulantů v tomto cenném prostoru získat místo pro své stavební podnikání. Brožová

Více čistoty v zámku ve Velkých Jirnech

Klub Za starou Prahu byl návštěvníky jirněnského zámku upozorněn, že správa zámku nevěnuje náležitou péči a ochranu významným malbám vynikajícího českého

malíře Josefa Navrátila (1796—1865), které jsou vymalovány na zdech čtyř zámekových místností. Nedávno byly opraveny značným nákladem půvabné Navrátilovy alpské obrazy v t. zv. alpském pokoji, jehož podiada dodnes nebyla vyčištěna od špíny a smeti po malířích, v němž se povalují staré lustry a znečištěný nábytek a co nehoršího, i jeho opravený strop, snad podstatnějším větráním, je již téměř celý zničen vlhkem a plísní. Nepěkný je pohled špinavými okny na zchátralý balkon, v jehož rumišti bují plíseň.

Také pokoj před úřadováním potřebuje již naléhavě opravu a zajištění stropních a nástěnných maleb figurálních a květinových, nemají-li být zničeny. Knihožna s krásnými malbami stropními je v dobrém stavu, jen malby v obloucích nad arkýřmi potřebují zajištění. Je možno šetrněji s místností zacházet, aby nebyla skledistě starých spisů a prken, položených na hedvábní arkýřových pohovkách. Smutný je stav přízemní místnosti pod knihovnou, t. zv. zahrádní síně, jejíž strop a stěny jsou bohatě vyzdobeny Navrátilem malbou čtyř ročních počasí, květinami a papoušky a které při rozbitých oknech slouží za skladiště. Malba v celých partiích opadáva a vyžaduje naléhavě opravy. Spatným dojmem působí v opadávajícím průčelí četná rozbitá okna kamenný a praky od nezvedené mládeže jirněské i neudržovaný park.

V uměleckých publikacích o umění Navrátilové se ještě uvádí, že v zámku vede nástěnných maleb jsou i dva olejové obrazy na plechu: Jitka u čáře Konráda a Kordovaice, po nichž však milovníci umění Navrátilova marně v zámku pátrají. Bylo by záhodno zjistiti, kde se tyto dva cenné obrazy nalézají.

LITERATURA

Umělecká díla ve fotografii

V nedávné době vyšel v Halle (Saale) v nakladatelství Wilhelma Knappa desátý sešit knižničky »Der Fotograf«. Tato knižnička přináší řadu studií a praktických návodů pro fotoamatéry. V rozsahu čtyřiceti stran malého formátu se snaží autoři jednotlivých studií stručně a přehledně vyčerpat dané thema, což se jim téměř vždy daří. Knižnička je velmi oblíbená nejen pro skutečnou poučenost, která přináší, ale i pro svou nízkou cenu. Ve zmíněném desátém sešitě vyšla stat dr. Heinricha Nicelce: »Kunstwerke im Foto«, určená nejen fotoamatérům-malovníkům umění, ale i studentům dějin umění a architektury, jimž je vítanou pomůckou pro nové povinné přednášky o fotografii.

Ve stručném úvodu upozorňuje autor, že není třeba mít dokonale technicky vybavený aparát, ale že i méně dobrým přístrojem lze vytvořit cenné snímky jak svou fotografickou hodnotou, tak dokumentární. Jeho poučení a připomínky jsou také určeny ve větší míře majitelům aparátů průměrné kvality. Ve vlastní statě se autor nejprve věnuje jednotlivým pomůckám, nutným pro fotografování nehybných předmětů, jako statuu a pod. Probírá jednotlivé druhy snímků, a to fotografování fasád, celých uličních komplexů, náměstí a pod., fotografování vnitřních prostor, a pomáhá řešit problémy osvětlování, délky expozice a pod. Autor nezapomněl ani na obtíže fotografování drobných předmětů, zvláště uměleckého průmyslu, o čemž podal několik rad a pokynů na konci své užitečné statě.

Tento desátý sešit knižničky »Der Fotograf« je zajímavý zejména pro památkáře fotografie, je svou nízkou cenou (Kčs 1,95) snadno dostupný, a na našem knižnickém trhu v značném počtu k dostání. Brožová

OCHRANA PAMÁTEK

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU A JEHO ODBORŮ

Ročník XXIX

V Praze dne 31. května 1954

Číslo 2

Uznání práce na záchraně památek

Ze dvou význačných událostí posledního týdne lze soudit, že je u nás potěšitelný kulturní pokrok. Dne 8. května 1954 odevzdal primátor Dr. Vacek z usnesení UNV slavnostním způsobem cenu města Prahy akademiku Zdenku Wirthovi za jeho životní dílo v oboru péče o kulturní a stavební památky v Praze.

Dne 11. května udělenu z rozhodnutí presidenta republiky Ing. Dr. Bedřichu Hacarovi, členu korespondentu ČSAV státní cena za rekonstrukci a záchranu staveb průmyslových i veřejných a kulturních památek stavebních.

Vzpomeneme-li si, že r. 1862 pražský primátor František Pštros s krumpácem v ruce zahájil vandalské dílo rozbití Krocínovy kašny na Staroměstském náměstí,*¹) musíme přiznati, že se poměry od té doby podstatně změnily. Ještě r. 1911 byla městská rada přemluvena k barbarskému činu a nevyčkavši ujednaného posudku odborné ankety znalců, dala v noci 2. na 3. července náhle zbořit zbytek románského domu čp. 16-I u kostela sv. Mikuláše až do úrovně dlažby, ačkoliv nevalil frekvenci a byl chráněn zatím střešinou.**²)

Těžce tehdy bojoval Klub za starou Prahu s touto kulturní reakcí a dnes republika i její hlavní město vítá odbornou pomoc a veřejně významná dva nejvýznamnější pracovníky v oboru ochrany památek a členy Klubu.

Je to ovšem pocta plně zasloužená. PhDr. Zdeněk Wirth dal svým velkým životním dílem správný vědecký směr a umělecko-historický základ naší péči o památky. Ing. Dr. Bedřich

Hacar ji vědecko-technickými metodami úspěšně prováděl. Nelze tu podrobně vypisovati obsahem činnosti obou, ale vzpomeňme si jen těch nejvýznamnějších děl, jako na př. Wirthova spisu Praha v obraze pěti století, nebo Stará Praha, (obraz města a jeho života v druhé polovině XIX. století) i Hacarových záchranných prací na míčovně a jiných stavbách pražského hradu, na obnově Emaus, výstavbě Betlemské kaple, nebo zabezpečení kostelní věže v Ústí n. L., která dnes pevně stojí, ačkoliv je více nakloněná než známá věž v Pise.***³)

Oběma laureátům blahopřejeme k jejich zaslouženému vyznamenání a zároveň s potěšením konstatujeme v této radostné chvíli, že péče o památky v naší republice se dnes právem uznává za *pokrokovou, vědeckou práci* a oceňuje lidově demokratickým státem i jeho hlavním městem jako *vynikající tvůrčí výkon* na výstavbě naší vlasti. Přejeme si jen, aby oba vyznamenaní dlouho a ve zdraví pokračovali ve své vzorné práci, v níž ovšem potřebujeme i další zdatné pracovníky. Proto by mělo být umožněno akademiku Wirthovi vydání jeho spisu o zaměřování Prahy. Víme, že je v rukopisu téměř připraven, ale teprve jeho zveřejnění by doplnilo naše vědomosti o vývoji Prahy a stalo by se také studijní mládeži vítanou pomůckou k jejímu odbornému, vědeckému růstu. J. V.

*) Václav Vojtíšek, Katalog výstavy Staroměstské radnice, 1938.

**) Věstník klubu, II (1911) a III (1912).

***) Město, IV (1950).

Míčovna v Královské zahradě a její sgrafita

(Z materiálu k přednášce 3. XII. 1953 v cyklu Klubu Za starou Prahu.)

Pavel Janák

Míčovna a její sgrafita byly jednou z pražských památek, na nichž se před půlstoletím soustředovalo a vyvíjelo české úsilí o památky. Zachovaly se nám o tom dokumenty. Je až jímavé, čím je a vidět, jak byly české snahy o památky oprávněné a jak se v nich projevují tehdejší názory o zachování.

Na Míčovnu, skrytou v Královské zahradě, veřejnosti nepřístupnou, upozornil první Jan Koula. Roku 1887 nakreslil náčrt*) jejího průčelí v zahradě tak, jak je zarostlá křovím a obkreslil dvě její sgrafitovaná pole.

Nakreslil i nárys jejího severního průčelí. Ovšem zblžně. V textu k vyobrazení říká Koula: „...*že málo kdo z Pražanů o Míčovně ví, je známa jen ta strana, která vévodí Jelenímu příkopu.*“

Ale zřejmě víc než architektura Míčovny byly předmětem Koulova zájmu její sgrafita.

Doba Koulova ovšem nemohla ještě vidět zvláštní výtvarnou hodnotu sgrafit. M. Koula o nich napsal: „...*sgrafita jsou ve slohu smíšeném z německého a českého, nejsou přesná, nijak vzorná, vytvořená povrchně a nedostatečně ... často velice nepěkné, co polovice sloupem děleného celku, komponována, přes to mohla svou bohatostí činit dobrý celkový dojem.*“

*) Zprávy Spolku architektů a inženýrů 1887—88.

O jejich stavu pavi: »...práčeli jsou v neulěšeném stavu, sgrafita sotva zmatená.«

Koulu zajímalo — jako dobu vůbec, autorství sgrafit. Viděl v nich podle své praxe práci architekta, architekta Mičovny, připouští však, že »mohla být světeza malíři buď italskému nebo (jak si jako vlastenec přál) domácímu«.

Stav sgrafit 1918 před opravou

V době do konce XIX. století, kdy renesanční památky se sgrafity na české půdě byly předmětem velkého zájmu a kdy byla jich obnova — podle tehdejšího názoru o restaurování — celá řada, na Mičovnu nedošlo.

Ozemí pražského hradu, spravované c. k. zámečným hejtmánem, bylo ještě mimo dosah sil a snah tehdejšího českého kulturního života.

Zámecké hejtmánství, které pražský hrad spravovalo, bylo všemu českému ne nakloněno a českým přáním nepřístupno, dalo tehdy — 1899 — jen nakreslit plány Mičovny A. Kolářem, tehdy polírem Hradu.

Kolem roku 1900 se situace pozměnila. Zájem o památky do té doby jen nadšen amatérsky se ustavoval: roku 1893 vytvořilo město Praha Soupisnou komisi, orgán kulturní minority, sice jen poradní a přehlášený, ale přece jen podnětný. Roku 1900 vznikl Klub Za starou Prahu, od roku 1911 byl při Zemském úřadě Zemský konservatorát, vedený dr. Lubošem Jerábkem. V těchto orgánech se setkávaly konservativní názory znamenité staré generace historiků a techniků Chytila, Heraina, Kouly, dr. Jerábka, s novým organizovaným a kritičtější nadšením mladé generace pro památky, zde se uvědomovaly zkušenosti z nenapravitelných památkových obnov XIX. století a — prvně — problematičnost restaurací vůbec. Bylo tu již ovzduší nových názorů na výtvarné umění, začalo se tušit, že staré umění je víc, než se dosud vědělo, a že tu vedle obsahu je také výtvarná forma. Staré názory na památky, na způsob jejich zachování, byl vždy víc regulován pokrokovými názory. Památkové snahy a orgány se stávají aktivnější.

1906

Roku 1906 město Praha*) dosáhlo, aby zástupcům Soupisné komise byla umožněna prohlídka Mičovny. Konservátor Jan Herain podal o tom presidiu města Prahy zprávu:

»Ve vojenském úřadě na Malé Straně dostalo se mu c. k. majorem Triebem povolení ke vstupu do Mičovny a 26. IX. 1906 ji prohlédl s mag. radou Boháčkem a arch. Kamilem Hilbertem.

Vnitřek Mičovny — prací se ve zprávě — rozdělen je třemi trámovými stropy na přizemí, I. a II. patro a půdu, jež jsou spojeny dřevěnými schody. V patrech

*) Všecky další doklady v archivu pražského hradu ve spisech býv. Centrální komise »Mičovna«.

podél zdi je vždy chodba, zdi jsou volné a není na nich nic zatiženo.

V příměti, které je 0,25 m až 3 m níže než Královská zahrada, je díla cibulová.

Uvnitř vstupu je vidět omítka čistě obilná, nikde nebylo stop maleb nebo štukové výzdoby. Mičovna byla původně klenutá. Nad I. patrem nalézají se na podélných zdech zbytky nádherné valené klenby s lunetami.

Na východní straně k Mičovně přistaveno schodiště a v I. patře celé šířky Mičovny byla klenutá galerie pro diváky. Střecha má výborně vdanou ležatou stěhu, veškeré dříví krovu je hoblováno, jak to bývalo na pracích vláských mistrů.

Na straně ke Královské zahradě bývala Mičovna otevřena třemi velkými oblouky (pozn.: správně 6!), takže ze zahrady bylo možno hrů sledovati, také odtud padalo světlo. Zdá se, že jiných oken nebylo. Nynější malá okna jsou později probourána.

Mičovna stavěna za Maxmiliána II. a Rudolfa II. asi 1565—75. Západní průčelí má krásnou, ale sešlou rustiku, zdobenou meandry, průčelí do zahrady pokryto je sgrafity figurálními a ornamentálními velice umělecké ceny, počítají se k nejkrásnějším toho druhu pracem v Rakousku. Na straně východní a jižní není stop po sgrafitové výzdobě.

Hra mičem přišla z Vlach a Španěl, v XVI. a XVII. st. byla to oblíbená hra u dvora a slechty. Po 1621, když Hrad osířel, používalo Mičovny k slavnostem při korunovaci, posléze Karla VI. 1726.

Zdá se, že již koncem XVIII. st. byla poušena za skladiště a 1855 postoupena vojenskému eráru bezplatně.

Ráz vnitřku Mičovny i s její výzdobou je od mnoha let zničen, bez zkoumání nelze říci, jsou-li jaké malby kryty pod bílím.

Bohatý zevněšek nechá soudit i na bohatou výzdobu vnitřku, ač-li tato nebyla svého času očištěna a nahrazena novou omítkou. Restaurovat vnitřek Mičovny

Západní nároží po skončení stavební obnovy a před restaurací sgrafit 1952

nelze, nemáme vyobrazení a plány původního stavu a její výzdoby, a na obnovu nelze pomýšlet, dokud nebudou Hradčany sídlem českých králů.

Sgrafita na severní straně nedoporučuje se restaurovat, jen konservovat, udržet jejich dnešní stav, aby zhouba díla dále nepokračovala.

Vykličení vojenského skladiště kvůli vnitřku nemělo by významu, protože tam není nic pozoruhodného. Ovšem není však důstojno, aby taková umělecká stavba sloužila za skladiště. Proto by se doporučovalo, aby v dohledné době byla vyprázdněna a mohlo být pátráno pod omítkou po malbách. Nález maleb mohl by odvodnit opětne zaklenutí a obnovu galerie.

Vojenský erár překládá s Prahy na předměstí svoje kasárny a doporučovalo by se, aby pojal do svého stavebního programu také přeložení skladiště Míčovny na obvod Prahy.

Je největším zájmem Prahy, aby zahrada, v níž je lelochrádek, fontána Jarošova, Míčovna, Lůdrna, byla po celou roli bezplatně obecnostu přístupna, jako jsou ve Vídni Augarten a Schönbrunn obecnostu přístupny i za přítomnosti císaře. Tolik o Míčovně Herain.

Dne 16. X. 1906 Kamil Hilbert, člen Centrální komise pro výzkum a zachování uměleckých a historických památek ve Vídni podává této komisi zprávu:

»Z podnětu a pověření Soupisné komise hl. m. Prahy byla provedena prohlídka 1. zv. Míčovny v Královské zahradě. Zjistil při té příležitosti stavební stav této cenné umělecké památky. Podává o tom zprávu. Budou-li jeho názory komisí shledány správnými, žádá, aby na příslušných místech byly učiněny kroky k nápravě.«

Popisuje Míčovnu: »Původně salaterena obrácená do Královské zahrady, dl. as 65 m, šir. as 13 m a vys. as 13 m postavena kol 1550. Severní strana je 11 jon-skými polosloupky rozdělena na 10 polí, z nichž vždy dvě při nárožích jsou plná s dveřmi, nahore oživena nikou. Ostatní pole byla prolomena arkádami s polo-

plnými kruhovými oblouky. Patky sloupů, hladké dřívky a hlavice, krakorce, deska a síma hlavní římsy jsou z pískovce, zedáři také ostatní profilování (pozn.: z kamene je také architrav a konsoly pod ním) — jinak v omítkě — a bohatě tak jako zdi zdobeno sgrafitem.

Světlý materiál sgrafita ukazuje stopy částečného přibarvení. Cvikly nad arkádami a v nikách jsou vy-

Míčovna po obnově sgrafit 1952

plněny figurálními alegoriemi (pozn.: v nikách jsou závěsy, orel a j.), plochy zdi vedle polosloupů zdobeny kartušemi, maskami, rostlinným i zvířecím ornamentem, karyatidami atd., římsy oživeny kresbou vaječnická a pod. Vše v jemné kompozici a techniky ve velmi dobrém provedení.

Krátká západní strana je třemi sloupky dělena na dvě pole, plně vyzdobená a se sgrafitovou rustikou.

Východní strana má jen na rozích sloupky a uprostřed kvadratickou věžičku, původně schodiště ke galerii a na pádu. Je hladce omítnuta a bez sgrafitové výzdoby (pozn.: skutečně je pod její římsou triglyfový vlys provedený sgrafitem).

Jižní strana do Jeleního příkopu je nejjednodušší, byla vždy bez sloupů, má jen mocné přesahující římsu. Místo sloupů severní strany jsou tu opět pilíře, pravděpodobně mladšího původu. Dříve byla tato strana bez oken.

Celá stavba je kryta sedlovou střechou s valbami, věžička se schodištěm hrotilým stánem.

Stolice krovu je hoblována, velmi dobře konstruována a z největší části dobře udržena. Avšak tašková krytina je úplně špatná a má stovky děr.

Z vnitřní výstavby se nic nezachovalo. Celý prostor byl kdysi přepjat polokruhovou valenou klenbou, do níž na straně zahrady nad arkádami byly lunety (pozn. lunety byly i na druhé straně). Pod náběhem klenby obíhala římsa. Z klenby zachovaly se dnes jen patky. Prostor je pro účel skladiště montur dřevěnými stropy rozdělen. Při tom otvory arkád na severní straně byly na 1 a půl cihly zazděny, v jižní zdi prolomena v řadě okna. Několik nových otvorů okeních přerušilo také architrav a vlys severního průčelí.

Použití Míčovny za skladiště montur nepřináší nyní žádné další škody. Jen bylo by docíliti na příslušném vojenském velitelství (K. a K. Plátek-mando), aby škádění a popisování osobného práce strážníků vojenskými byla učiněna přítrž.

Stálým nebezpečím pro krov a celou stavbu je uvedený již spustlý stav krytiny. Dalším vážným nebezpečím je, že Míčovně chybí podokapní žláby a že podél severní strany zahrada leží výše nežli patá průčelí. Veškerá voda se střechy a z okolních ploch zahrady stéká se před severním průčelím a zde prosakuje. Patky sloupů a sokl průčelí stojí často ve vodě a následek — pokračující jejich rozpad — je dobře patrný.

Západní nároží po obnově sgrafit 1952

Tašková krytina krovu je veskrze shnilá a jak vidno dlouho bez oprav. Také to zavínalo značné škody na horní části hlavní římsy, do níž vniká dešťová voda.

Všecky tyto škody jsou snadno odstranitelné, protože terén je na jižní straně asi 2,5 m níže než zahrada a do Jeleního příkopu, který je kanálovitý, rychle se vsakuje. Odvedení vody do severní strany nečinilo by žádné obtíže a nemělo by být zanedbáno, aby tento stav, který je pro památku velkým nebezpečím, jak možno nejdříve byl odstraněn.

S ohledem k tomu měla by být na příslušná místa řízena tato žádost.

1) Oroveň zahrady před sgrafitovaným severním průčelím podle spádu odkopat a provést tu dlážděný chodník, není-li tento již pod narostlou zeminou skryt.

2) Zvětralé části patek sloupů a soklové zdiva z důvodů stability vyměnit.

3) Zvětralé části horního článkování římsy z pískovce vysadit a celou horní plochu římsy opatřit vodotěsným ochranným nátěrem.

4) Všecku taškovou krytinu ve starém způsobu obnovit a okraje střechy opatřit zavěšenými žlaby. Dešťové roury bylo by rozdělit s rozvahou a upevnit na dlouhé konsoly, aby sgrafita nebyla zakryta.

5) Ona místa sgrafitované omítky, která jsou uvolněná, podlžit a upevnit, odpadá již místa kryt novou omítkou, čímž dalšímu větrání okolí bude účinná přítrž.

6) U vojenských úřadů doložit přísný zákaz dalšího poškozování přácheří nápisy a škrábáním. Tak Hilbert. Dne 20. X. 1906 generální konservátor (Centrální komise) prohlašuje úplný souhlas s návrhy ve zprávě. Dne 30. XI. 1906 vyřizuje Dr. Max Dvořák jako referent přípis:

»Hofmistrovskému úřadu jest ohlásiti: Míčovna v Královské zahradě na Hradě v Praze, stavba velkého historického a umělecko-historického významu doby císaře Rudolfa II., ukazuje některé škody, které trvání stavby nemálo ohrožují. Je to především špatný stav krytiny (vazba krovu je dobře zachována), která je úplně špatná a jeví sta děr.

Také krásná sgrafita, která pokrývají zeď, vykazují mnohé škody. Jsou snadno napravitelné, avšak nebudou-li opravy záhy podniknuty, mělo by to za následek zničení sgrafit. Uvolňují se totiž části omítky, někde již odpadá celá místa, jiná jsou dutá a dříve nebo později rovněž vypadnou. Zabezpečení dalšímu ničení může být zabráněno. Zneškodnění přácheří — škrábáním do cív vojáky na stráž — musí být zakázáno.

S ohledem k tomu, že se jedná o zvláště významnou památku dějin umění v Rakousku z doby milovníka umění císaře Rudolfa II., o první stavbu ve slohu Palladiova v Rakousku, jež také tvoří osobou Prahy a je turisty stále navštěvována, dovoluje si Centrální komise nejdříveji žádati hofmistrovský úřad o provedení uvedených zde opatření k ochraně budovy.

Dne 8. XII. 1906 připsl Hofmistrovskému úřadu odešel.

Dne 11. XII. 1906 presidium rady Kr. hl. města Prahy (podepsán starosta Dr. Groš) obrací se k c. k. Centrální komisi pro výzkum a zachování uměleckých památek ve Vídni a předkládá jí opis své žádosti k nejvyššímu hofmistrovskému úřadu s opisem dobrozdání konservátora Jana Heraina o Míčovně. Upozorňuje v nich na chatrný stav vynikající stavitelské památky a žádá, aby na zachování památky bylo hofmistrovským úřadem působeno. Uvádí se tu:

»Míčovna postavená v letech 1565—73 pro oblíbenou tehdy hru míčovou, je po stránce umělecké neobyčejně vynikající. R. 1855 byla odevzdána v bezplatné užívání vojenskému eráru, který ji používá za skladiště. Provedl uvnitř podstatné změny, že nutno považovati vnitřek za úplně zničený. K zachování budovy, jejíž střecha náležá se ve stavu velmi chatrném je nezbytno, aby skladiště bylo odstraněno.

Budova, zvláště její severní průčelí bohaté a pokryté sgrafity figurálními a ornamentálními, náleží uměleckou cenou k nejkrásnějším pracím toho druhu v celém Rakousku. Sgrafita zůstala ještě zachována a je možno

tyto i celou překrásnou budovu nevelkým nákladem před zcházdou uchrániti.

Presidium hl. m. Prahy dovoluje si žádati hofmistrovský úřad, aby dal znáci stav budovy ohledati a dal nařízení k zachráně a důstojné úpravě.

Míčovna měla by být upravena do prvotního stavu a nikoli způsobem, jakým se právě provádějí některé opravy na Hradě, nemístným purismem a modernismem. Tak ku příkladu byly odstraněny zbytky někdejšího padacího mostu přes Jelení příkop.

Současné presidium rady dovoluje si žádati, aby — jako jsou otevřeny sady a parky při jiných sídlech veličenstva i za jeho pobytu — byla také záměcká zahrada, kde vedle Míčovny jsou další vynikající budovy, byla po celý rok obecně veřejně přístupná.

K přípisu byla připojena zpráva konservátora Jana Heraina.

Dr. Max Dvořák jako referent 9. II. 1907 tento přípis presidia hl. m. Prahy a jeho přílohu vyřizuje:

»Centrální komise právě se obrátila na hofmistrovský úřad a v podstatě navrhuje, ož žádá rada hl. m. Prahy.

1915

Dne 2. XII. 1915 obrací se Klub Za starou Prahu k C. K. Centrální komisi pro péči o památky — která zatím byla reorganisována jako K. K. Staatsdenkmalamt:

»Častěji již upozornila na nepříznivý stav vynikající památky Míčovny, zdobené krásnými sgrafity, jež ji řadí mezi nejzajímavější díla rané renesance nejen v Království českém, ale v celé střední Evropě.

Nepochopitelně až do nedávna byla používána za vojenské skladiště, utrpěla vlivy času i nedostatečnou ochranou veliké škody, které již dávno zasloužily rozsáhlé opravy a nyní neustále zvěšují zcházd budovy, nebude-li jí věnována péče. Míčovna je dílem Královského Hradu, k němuž obyvatelstvo hl. m. Prahy i České země pohlíží s posvátnou úctou, působí proto nepříznivě, jestliže památky ty hynou bez ochrany. I cizincům jeví se nepochopitelným, že opravdové skvosty umělecké jsou nepřístupny a zcháze zanedbány.

Domácí rada Klubu Za starou Prahu prosí, aby otázka byla vzata v úvahu a bylo působeno u Hofmistrovského úřadu k provedení opravy Míčovny.

Centrální komise (Státní památkový úřad) ve Vídni 5. I. 1916 sděluje, že »v této věci jednáno s hofmistrovským úřadem a že v nejbližší době bude generální konservátor prof. Dr. Karl Holey v Praze, aby věc byla objasněna.

1916

Dne 17. února 1916 Jindřich Čapek, akad. sochař v Praze-Velešlavíně č. 95 obrací se na Dr. Holey v Centrální komisi pro památkovou péči: »Na doporučení list Dr. L. Jeřábka byl doprovázen dovnitř adjunktem do Královské zahrady a měl příležitost sgrafita předběžně shlednouti. Nemohl však obdržeti dovolení k opětovným návštěvám. Obrací se na Dr. Holey, aby Hofmistrovským úřadem bylo záměcké hejtmanství poukázáno, aby dovolilo opětovný přístup k vyšetření sgrafit pomocí šebíček a případně fotografování. Tak bude umožněno sgrafita důkladně prohlédnouti, sestavit podrobný popis a rozpočet zamýšlené restaurace. Při návštěvě se přesvědčil, jak na mnoha místech došlo proniká za omítku a sině ji poškozují.

Dne 7. III. 1916 C. K. zemský konservátor pro království české (podepsán k. K. Regierungsrat und Landes-konservator Dr. Luboš Jeřábek) obrací se na C. k. Centrální komisi pro památkovou péči ve Vídni. Žádá, aby »dostalo se stále legitimace k návštěvě zahrady za účelem prohlídky Míčovny a dozoru nad pracemi také členům Zemského konservátora Dr. K. Guthovi a podepsanému.

Dne 24. III. 1916 Centrální komise sděluje zemskému konservátoru v Praze: »Obrátila se na Hofmistrovský úřad o souhlas a dovolení k vyšetření Míčovny a zaměření. Výsledek sdělí.

(Pokračování)

Fakulta architektury nové Praze

Je rozhodně nejvyšší záslužné, že naše fakulta Vysoké školy architektury, vede své posluchače k přemýšlení o městě, fakultě nejbližšímu, to jest Praze. Mnozí z posluchačů převážnou po nás nejen lásku k tomuto městu, ale i plnou odpovědnost. Ze školy již budou vědět, že nedávno oslavil Klub Za starou Prahu 50 let svého trvání a bojuje s mocným nepřítelem, podceňujícím krásu Prahy, hamižnou spekulací lidskou, která vládla a byla ochotna zapřadit celé to kamenné dědictví věků. Náš dorost již bude ušetřen toho nejhoršího, a bude moci tvořit daleko svobodněji, a jen a jen z ryziho uměleckého svědomí. Tim však poroste jeho odpovědnost. Vystava jak stojí psáno, «slouží studijním účelům a představuje jen podněty k řešení problémů přísti výstavby Prahy». A mezi těmito podněty jsou i grafické studie Staroměstské radnice. — Thema nejvyšší akutní, třeba, že oficiálně odsouzené již k letitému spánku. Ten předcházal vždy a již řadě ideové nepřipravených a proto i marných soutěží. Není však náhodou, že problémem se znovu zabýval atelier profesora Jiřího Štursy. Nikdo tak dobře nevidí potřebu řešení radnice jako on, ve vztahu k pomníku Stalinu. Vidí prostě naléhavou potřebu dořešit celý prospekt, začínající právě na Staroměstském náměstí. Jde ovšem toliko o studie k diskusi a proto nevdá, že studie se diametrálně liší — jinak by také nebylo možno diskusi zahájit.

Problém zásahu do města tisíciletého vývoje je velmi starý a vyburcoval mnohé teprve r. 1887, když šlo o prvou regulaci Starého města a Josefova. Mnoho z tehdy řečeného bylo bohužel slabé a tudíž marné, ale některé pravdy žijí dosud. Tak hlas R. Tyršové: «Město postupem věků se vyvíjívá má své zákony rozvoje, podobně jako jazyk národní.» «Upravení a regulace originálního stáletého města, jakým je Praha, není úkolem, který pomocí pravítka a kružidla na základě měřítka odjinud přeneseného se vyříditi dá.» «Jedna prostora pak jest v samém středu města, jejíž nepochybnou podobu chrániti a hájiti by mělo býti povinností vlasteneckou — srdce Prahy, Staroměstské náměstí.»

Tuto dobu, které Tyršová vykládala abecedu o stavbě měst, přirozeně marné, jsme přežili, ale za cenu nenahraditelných ztrát. Že máme nejlepší vůli v ztrátové bilanci dále nepokračovat, toho

je důkazem významný čin naší doby, prohlášení Starého města a Malé Strany památkovou rezervací. To jest rezervaci nejen uličních čar a průčelí, nýbrž rezervaci i výškovou, dokonce s požadavkem snížení zastavění tam, kde bylo bezohledné, příklad okolí Betlemské kaple. Má snad býti připraven o svou dominantu nad celým Starým městem další stavební symbol husitské revoluce kostel Týnský? S takovou myšlenkou přišel kdysi při návrhu radnice arch. J. Gočár a ve svém mladistvém rozběhu neurvil, že město má své zákony a podřízení se jim prozrazuje tvůrčí výši práce architekta. Potom došlo k vysoké stavbě pensijního ústavu na Žižkově a dnes by se jistě nestavěl, aby směl znehodnocovati dominující charakter Památníku osvobození. A to šlo o vysokou stavbu na okraji pražské kotliny. Každá vysoká stavba ve vlastní kotlině promítá se i v panoramatu Hradčanském, na celém světě jedinečném, a také naprosto ukončeném. Praha má svou korunu města, o kterou jiná města teprve se pokoušejí, aby ji měla. Jde o města rovinná, kde příroda ve svém útvaru nebyla tak štědrá jak v Praze. Proto jsou v Praze podmínky pro vysoké stavby zcela odlišné a pro vysoké stavby zcela nepříznivé. Zato má Praha pro vysoké stavby své vhodné části. Je to na př. Pančák, nebo návrší nad Radlicemi. Není právě zde vdeňná úloha pro fakultní studie vytvářeti představy architekta o městech daleko šťastnější budoucnosti, než s kterou bojovala R. Tyršová? Vulgární slovo periferie musí již konečně padnout. Je lidové doby nedůstojné. Architekt svým povznášejícím dílem je povinen vyrovnati čtvrti stavební rozdíly, kterými právě Praha proslula. — K diskusi vypracoval atelier prof. J. Štursy ještě dvě studie radnice, daleko šťastnější, než je grafická úvaha o její vysoké stavbě. Spějí tam, kde asi bude východisko ze všech dosavadních návrhů. To jest ke stavbě řídící se hmotou a nikoliv stavebním programem.

A to je hmota radnice nejstarší a nikoliv té, kterou k svému prostředí zcela cize vytvořil Sprenger. Dokončení Stalinova pomníku mělo by vyvolat i dokončení úpravy Staroměstského náměstí. Příkladem nám budí Varšava a její slavné a již obnovené historické náměstí — srdce Varšavy. Alois Kubiček

† Architekt Otakar Vondráček

Arch: Ot. Vondráček, jeden z nejstarších členů domácí rady Klubu Za starou Prahu, zemřel dne 19. března 1954 ve věku téměř 78 let. Narodil se 13. června 1876 na Smíchově a po studiu na vysoké škole technické stal se úředníkem min. veřejných prací a později Zemské správy politické v Praze až do r. 1940, kdy byl dán do výslužby. Jeho význam nebyl však v úřední činnosti, neboť jeho zájem byl zaměřen již od mládí k poznání a zachování našeho kulturního bohatství, a to

zejména umění lidového. A proto stál vždy v prvních řadách, pokud šlo o splnění těchto snah.

Ještě jako posluchač na technice byl jeden z prvních, kteří tvořili Klub Za starou Prahu. Roku 1903 je již členem domácí rady, stará se o archiv Klubu a organizuje počátky jeho knihovny. Samostatným dílem jeho v této době je návrh na zastavění průlomu «U Klíčů» na Malé Straně, spolupráce při úpravě kostela sv. Martina ve Zdi atd.

Roku 1908 byl mezi zakladateli našeho prvního obchodního podniku uměleckého průmyslu »Artěle« spolu s V. V. Stechem, Brunnerem, Dykem, Konůpkem, Janákem, Johnovou a Teinitzerovou. »Ježto znal dobře umění lidové a z Klubu Za starou Prahu měl jakési vědomosti administrativní«, jak píše V. V. Stech ve své vzpomínce, uplatnil se v »Artěli« nejen návrhy pro jeho výrobky, ale i schopnostmi administrativními.

Brzy po válce r. 1920 byl jmenován řádným členem odboru lidových staveb Společnosti Národopisného muzea čs. v Praze a spolupracovníkem na soupisu české lidové architektury.

V této funkci, které zůstal věren až do své smrti, vykonal mnoho záslužného. Podnikl mnoho cest po Slovensku v okruhu nejstarší zachovalé lidové kultury, kde studoval krásu a bohatství lidové tvorivosti. Přeměřil a zakreslil celá obytná a hospodářská stavení se všemi detaily a nářadím, a to hlavně v Čičmanech, které jsou nejpodivuhodnější stavební lidová památka na Slovensku, v Rajci, Osturně a mnohde jinde. V jeho pozůstalosti zachovalo se mnoho kreseb a poznámek, vztahujících se k této činnosti.

Oprava alšovských sgrafit na domě čp. 527-I

Ve zprávě, uveřejněné v č. 7-8 v loňském ročníku »Ochrany památek«, je uvedeno, jako by Alšovy kompozice Válka a Mír prováděl F. Rubes podle kartonů, kreslených malířem Bartoněm. Skutečnost je taková: Aleš k vyzvání arch. A. Wiehla v r. 1888 vykreslil perem menší perokresby Válka a Mír, a to s nepatrnými změnami dvakrát. Kresby jsou známy. Není však zjištěno, zda podle těchto kreseb vykreslil uhlím předlohové kartony ve skutečné velikosti sám Aleš, jak to na pr. učinil v obdobném případě pro dům čp. 1707-II v Ostrovní ulici, nebo podle jeho perokreseb vykreslil předlohové kartony malíř V. Bartoněk, který sgrafita na domě prováděl, Dr. Zdeněk Wirth ve své studii »Antonín Wiehl v I. roč. Stencova« Uměníc r. 1921 uvádí, že kartony jsou ve Smolnici, jak mu oznámila paní Wiehlová, aniž však kartony viděl, takže nemohl uvést, jsou-li přímo od Aleše nebo provedeny jiným malířem. Předlohové kartony jsou zatím neznámy, takže úsudek o nich nelze pronést. Malíř Ferd. Rubes, narozený r. 1887 a zemřelý 1944, sgrafita na domě pouze opravoval. Zda měl k ruce kartony a kdy opravu prováděl, není mi známo. Dnešní restaurátoři malíř arch. F. Hála a arch. Petr Feník měli jako pomocníka k opravě pouze Alšovy perokresby a zbytky sgrafit na domě. Opravy provedli dobře a pečlivě. Em. Svoboda

*

Jakub Arbes, slavný spisovatel romanů, zemřel před čtyřiceti lety 8. dubna 1914 na Smíchově, kde se i 10. června r. 1840 narodil, takže příštího roku bude vzpomínáno jeho 115. narozenin. Kruh přátel Jakuba Arbesa při obvodním národním výboru v Praze 16 za předsednictví univ. prof. Dr. Karla Krejčího a předsedatelské arbesovské díle Dr. K. Poláka, prof. J. Vozky, zástupce ONV Dr. Lad. Kosterky, zástupce česko Dr. H. Rokyty, zástupce Arbesovy rodiny vnuka K. Grubra a ostatních spolupracovníků připravuje akce, aby těchto významných jubileí Arbesových bylo důstojně vzpomínáno v národě a zejména na Smíchově, a tak se přispělo k důkladnějšímu poznání díla života tohoto, dříve neprávem opomíjeného našeho vynikajícího spisovatele. Zdálo by se na první pohled, proč náš časopis pro ochranu památek upozorňuje na jubilea spisovatele, když je to povinností literárních časopisů a spolků, A přece

Roku 1937 byl úředně pověřen Národním muzeem, aby s Dr. Stránskou vedl a měl dozor při rozebrání Johlova statku z r. 1704 v Čičmanech a jeho přenesení do Prahy. Bohužel, německá okupace zabránila tomu, aby tato vzácná památka byla v Praze rekonstruována přes to, že byla do Prahy převezena.

V roce 1935 vrací se opět do Klubu Za starou Prahu a rediguje jeho věstník od r. 1938 až do svého těžkého úrazu r. 1947, který mu zabránil v další činnosti. Jeho odchod zasáhl citelně Klub, neboť nelze upřít, že jim redigované věstníky mají úpravu téměř bibliofilskou.

Zde nutno vzpomenouti i jeho lásky ke knihám, které jako člen spolku českých bibliofilů v Praze pilně sbíral, a to hlavně vzácné tisky bibliofilské.

V jeho životě, zasvěceném umění, ochraně památek a knihám, bylo i mnoho diletantství, avšak v nejlepším slova smyslu, neboť s každým úkolem, kterému se věnoval, obíral se s opravdovou láskou.

Klub Za starou Prahu zachová jeho osobu i jeho památkářskou a redaktorskou činnost ve věčné paměti.

plným právem všimají si památkové kruhy zájmové Arbesových spisů, který jimi zasáhl i přímo v oblast jejich působení. Arbes totiž ve svých spisech podrobně realisticky popisuje, někdy s nádechem romantismu, dějství svých romanů na Smíchově, Malé Straně, i v ostatních částech Prahy, Košíčkách, Motole a na Bílé Hoře. Stavební a místopisný popis jeho předvádí dávno zaniklé budovy, vinice a zahrady smíchovské a košíčské, malostranské hrady s číjaskou drnou, Malostranský hřbitov, o nichž se někdy jen z Arbesova popisu dovídáme. Za jeho dob Smíchov byl vznikajícím dělnickým předměstím pražským s četnými továrnami, kde bojovalo již dělnictvo za lepší sociální řád, Arbes byl dítětem Smíchova s bystrým postřehem a velkou pamětí a co prošel a poznal, vložil do svých spisů, v nichž zachováno je tvář starého Smíchova a jeho život zbohatlých továrníků i živočišného proletariátu. Jeho nedokončený román »Strachpudláci« je jedním z prvních náběhů k sociálnímu románu s podrobným kladením celého prostředí dělnického života na Smíchově. V jeho románech »Sběhlé švicke«, »Penězokaz«, »Slavný Job«, »Český bohéma«, »Etiopická líhe«, »Poslední škamnaz«, »Svatý Xaverius«, jsou celé pasáže věnované popisu Smíchova, jaký byl za doby jeho mládí, což není bez významu i pro památkáře. Tuto popisnou část Smíchova i Prahy má zachytiti v obrazech i citátek projektovaná v dubnu a v květnu výstava Arbesova na Smíchově, po níž bude následovati velká historická historická výstava na Strahově se zřetlem k celému Arbesovu dílu. I v přednáškových večerech bude vzpomínáno této topografické části v literární tvorbě Arbesovské. Česko připravuje k vydání Ant. Novotného »Malostranský hřbitov«, jemuž věnoval Arbes svůj věrný zájem, a z pera spisovatele Ludvíka »Arbesova putování Prahou«. Památkové kruhy oprávněně všimají si chystaných oslav Arbesových, které i jim přinesou poučení a nová poznání svým zaměřením na starý Smíchov a starou Prahu. Em. Svoboda

Středověká hradební zeď Nového města

Není tomu dlouho, co se náš časopis zabýval problémy středověkého opevnění Malé Strany. Je, bohužel, nutné, abychom věnovali pozornost též posledním zbytkům novoměstského středověkého opevnění, na němž se projevil opět stopy zubu času, a to značnou měrou. Jde o hradební zeď, uzavírající údol Botiče mezi

výšinou Karlova a vyšehradskou pevností. Toto místo, ovládané palebně jak s vyšehradských hradeb, tak i s karlovského bastionu, patrně zachránilo poslední zbytky středověkého opevnění Nového města, neboť stará zeď zde úplně postála a nebylo nutné ji nahrazovat modernějšími chlobovními hradbami. Jinak hradební zeď, obklopující Nové město, zvala za své při výstavbě barokní fortifikace, až na nepatrné zbytky, zaniklé však v nedávné době. Poslední hradební věž, navazující na zbylou část středověkých hradeb, táhnoucí se od Karlova k Vyšehradu, strážní věž cechu malířů a štítařů, byla zbořena r. 1894. Malé zbytky hradeb na Těšnově podlehly rozšíření komunikace před šesti lety.

Tím vzácnější je nám torso prvotního novoměstského opevnění, i když jeho zuby byly v době pozdější zazděny a do předpráse prolomány stěny. Doufáme, že se najdou finanční prostředky, které umožní opravu a zpevnění zdí hradeb, které je silně poškozeno na mnohých místech a vypadá v dosti velkých plochách. Klub Za starou Prahu upozorňuje příslušné orgány státní památkové péče na nynější stav a žádá, aby oprava zdí byla zahrnuta do plánu památkové údržby. Mayer

Zásilka sovětských knih

Laskavostí Základní knihovny společenských věd při Akademii nauk SSSR nám bylo zasláno několik knih, pojednávajících o architektuře a jejích problémech. Jsou to:

Mendikulo M. M.: *Architektura goroda Alma-Ata (Arch. města A.-A.)*, Pamjatniki ruskoi chudožestvennoj kultury — Pavlovsk (Památky ruské uměl. kult.).
Ruskoje zodděstvo, Pamjatniki arch. I. pol. 19. v. (Ruské stavitelství).

Selo Oslankino i jeho okrestnosti (O. a jeho okolí).
Ruskoje gradostroitelstvo do konca XVII. věka (Výstavba měst v Rusku do konce 17. stol.).
Leningrad.

Susev P. B.: *Mosty i ich architektura*.
Tím byla zahájena výměna knih mezi našim klubem a touto knihovnou, jak jsme o tom psali v našem časopise.

Ochrana památek v zahraničí

Ve francouzském městěku Vitry-le-Francois bude obnovena obrovská krytá tržnice a 16. stol., jejíž dřevěný krov byl vždy středem obdivu jako umělecké tesárské dílo. Roku 1940 byla tržnice zničena bombardováním. Nový projekt obnovy konstrukce tržnice v železobetonu, čímž odpadnou vnitřní podpěry a vynikne ještě více obrovitost haly 75 m dlouhá a 30 m široká, která stále ještě po třech stoletích monumentálně působí. Mohutné sedlová střecha bude opatřena dvěma řadami vikýřů a kryta plochými taškami. (Batir, 1952, č. 27, str. 7.)

*

Pětí památkového pracovníka arch. R. Schaefera budou postupně obnoveny staré kupecké a řemeslnické domy hamsovního města Mühllausen, které zůstalo jako zázrakem uchráněno v poslední světové válce. Část byla již obnovena, a tu se objevily výstavbné městské domy s hradební zeď, pocházející z 15. a 16. století, t. j. z doby největší slávy města. Arch. Schaefer prozkoumal jádro staré části města a objevil pod omítkami značný počet fasád ještě dobře zachovaných, provedených z místního materiálu, t. j. travertinu a žil s příměsí vápna. Všechny lze datovat 15. a 16. stoletím. Vypracoval návrhy na rekonstrukci několika dalších fasád, na nichž se v nejbližší době začne pracovat. Starobylé město Mühllausen tím získá mnoho na svém vzhledu. (Deutsche Architektur 1954, č. 2, str. 77.)

*

Klub Za starou Prahu se obrátí na patřičné činitele se žádostí, aby společně s ním přispěl k uctění památky velkých stavitelů, kteří patrně přispěli k umělecké výstavbě města Prahy a jejichž díla jsou stále obdivována.

Jsou to Kryštof Dientzenhofer a jeho syn Kilian Ignác.

Kryštof Dientzenhofer byl pochován 22. června 1722 do rodinné hrobky v kostele sv. Maří Magdaleny na Oujezdě a tamtéž i jeho syn Kilian Ignác 18. prosince 1751. K nim byli do téže hrobky pohřbeni během 60 let ještě jiní nejbližší jejich příbuzní. V blízkosti této hrobky byla ještě hrobka jedné rodiny Luraghů a hrobka Adalardů z Valcoum.

Když za Josefa II. byl kostel sv. Maří Magdaleny zrušen, byly kosti ze všech těchto hrobek v květnu 1784 vybrány a povozníkem Janem Tytzelem převezeny v noci na Malostranský hřbitov u Košíř a spuštěny do společného hrobu.

Na tomto jejich posledním pohřebišti pokládáme si za povinnost vzpomínati jejich díla aspoň pamětní deskou s nápisem. Doporučujeme, aby se k tomu užilo volně plastické kopie sochaře Stan. Suchardý podle rytiny v knize Pelcové »Abbildungen böhmischer und mährischer Künstler«, jejíž bronzový odlitek je v Pantheonu Národního muzea.

Za záchranu Mar. Týnice

Klubu Za starou Prahu byl doručen opis stížnosti, kterou podala Jednota pro záchranu kostelíka »U Ježíška« v Pízní a Mar. Týnice u Kralovic se sídlem v Pízní dne 30. III. 1954 ministerstvu kultury v Praze.

Jednota obviňuje v ní Vlastivědný kroužek při stavební kombinátu v Kralovicích, že svým jednáním nepomáhá k záchraně kostela v Mar. Týnici, jak slíbilo, ale naopak ruší snahy Jednoty, zachováti významnou architektonickou památku, nezachovávala smlouvu; kterou s Jednotou uzavřel, a počíná si neodpovědně při úpravě místností v probostství, které zabral pro své účely.

Klub Za starou Prahu se přimlouvá, za to, aby ministerstvo kultury vyhovělo žádosti Jednoty, zakázalo samovolné počínání Kroužku a podpořilo Jednotu jistě v zásluhách snaze, zachrániti Mar. Týnici před úplnou zkázou dřív, než bude pozdě.

V dopise Jednoty se praví:

Hned po převratu roku 1919 několik nadšenců, vidouc stále se rozpadávající umělecké dílo Santiniho, barokní Mariánskou Týnici, založilo Spolek pro záchranu Mar. Týnice, později Jednotu pro záchranu Týnice, se stanovami úředně schválenými, o 1500 členech, když veškeré kroky u úředních kruhů vídeňských za starého Rakouska zůstaly bezvýsledné. Když pak roku 1920 zřítla se krásná kopule, burcoval spolek naše úřady a dále občanstvo z měst i okolí, které oběťavě a zdarma sváželo materiál, brigádny pracovalo a všemožně finančně podporovalo myšlenku záchranu. Samy naše úřady pochybovaly, že je ještě možno tuto zříceninu zachránit, říkájce, že je to utopie a že je zkrátka pozdě. Spolek nedal se však tím odstrašit, jsa přesvědčen, že začít s dobrou věcí není nikdy pozdě.

Vláda podala nám posléze ruku, vyslala četú zákopníků a i povolání úřady, vidouce to nadšení celého okolí i počáteční úspěchy, přesvědčilo se záhy, že Mariánská Týnice může být zachráněna.

Tedy opraveny byly ambity, vztýčen krov a nová krytina na budově býv. probostství, odvodnění celá budova a kostel, vystavený vlivům povětrnosti, přikryt provizorně dřevěným krovem s lepenkou. Náklad, vynaložený na tyto první práce, činil okrouhle 3 mil. Kč. Majitel Mar. Týnice, bývalý kníže Metternich, vida nezískou práci Jednoty, prodal ji za nízký peníz Mar. Týnici s nejbližším okolím, čímž Jednota mohla ještě zintenzívněti práci na svém majetku. Těšila se, že až ruinu zachrání a znovu vybuduje, odevzdá ji definitivně kulturnímu povznesení celého kraje.

Avšak německá okupace zarazila zádrný postup záchraných prací, nakonec je zakázala vůbec a ještě jsme byli připraveni téměř o všechen připravený materiál.

Se záchranými pracemi postupovala Jednota systematicky, zakročujíc vždy tam, kde toho bylo nejvíce třeba. Tak na příklad znovuzřídila střechu nad probost-

střím, čímž zabránila jeho zkázu, přikryla definitivně asi pětina kostela a zřídila provisorii dřevěnou stěnu, dělicí kostel od presbytáře. V presbytáři opravila obrovskou fresku a deponovala tu barokní oltář, pocházející z Klementina, a nádherně vyřezávané lavice z Nečtiny u Manětína.

Jednota pracuje již 34 let nezištně na záchraně této památky, požívající státních subvencí, finanční podpory členstva, milodarů i různých brigád, takže se zdá, že ona doba již blízká, kdy odevzdá Týnec zcela opravenou vhodnou kulturnímu účelu.

Dnes zbývá zachránit ještě nejkrásnější část této památky, dominantu celého díla — kostel. Po zřícení kopule zřízen byl sice již zmíněný ochranný dřevěný kryt, ale i ten se časem zřítí, takže již deset let přál do této památky. Vytkla-li si Jednota zachránit Mar. Týnec, musí být zachráněna i tato část dosud ve zříceninách ležící, neboť kostel je nedělitelnou součástí celé dispozice, jsou architektonicky jevům tvarovým vyváženi.

Jednota je si dobře vědoma tohoto závažného problému a snaží se proto obnovit kopuli. Připravila k tomu cili již ze tří čtvrtin nákladné, 26 metrů vysoké lešení v kostele a zbývá tedy jen vybetonovat kopuli s lucernou a věžičkou. Tyto práce budou ovšem vyžadovat enormního finančního nákladu, který je nad síly Jednoty a jejího členstva, a proto doufá, že její nezištné snažení bude podpořeno i příslušnými činiteli.

*

Upozorňujeme na nežádoucí stav býv. Richtrovy zahrady nad Starými zámeckými schody v Praze III. S velkým nákladem byla znovuvytvářena ohradní zeď se zvláštním vchodem do této zahrady, aby zahrada byla veřejnosti zpřístupněna. Zdá se však, že tento úmysl padl. Neovrovnává se však s veřejným zájmem, aby svah zahrady těsně při zdi zůstal v desolátním stavu. Zahrada slouží nyní k věšení prádla snad nějaké veřejné prádelny, neboť prádlo je tu věšeno každý den a je velmi nevhodnou ozdobou hradečanského panorámatu.

Zed' v pohledu je nyní mnohem vyšší, než dříve bývala, a uplatňuje se tím více, že na ní není divoké víno, které ji dobře maskovalo.

Zádáme, aby byla zahrada aspoň v nejzanedbanější části při ohradní zdi upravena a znovu osázena při zdi divokým vínem. Věšení prádla bude zajištěno zakázáno.

*

Na Staroměstském rynku jest umístěno na pilířích domu čp. 478/I 13 nepoužívaných kovových skříní výkladních, které svou elegancí by mohly být prospěšné na jiném místě, kdežto zde ruší památkový ráz místa. Zádáme, aby byly odtud odstraněny. Také nepoužívaná tabáční prodejna, přilepená na pilíři, volá po odstranění.

Při této příležitosti upozorňujeme také na to, že by se mělo pokračovat ve slibném odstraňování dřevěných portálů i na Rynečku na čp. 144/I a jinde, kde mají nejklíčavější ráz.

*

Foyer Národního divadla je projektováno jako promenoir a nikoli výstavní síň. Vitřiny tam umístěné značně ruší celkový architektonický vzhled a tím znehodnocují nejkrásnější Zlitosky interieur Národního divadla. Jelikož již je po jubilejní oslavě, je čas na jejich urychlené odklizení.

Okna místnosti lóže presidenta republiky jsou zatížena látkou barvy a kvality velmi nevhodné, rušící celé nejkrásnější průčelí Národního divadla. Kdysi zde kryla tato okna záclonovina jako chloubka našeho krajařského umění. Bylo by lze učinit nápravu?

Průčelí okna divadla k Vltavě má již delší čas rozbité a vypadlé sklo. Snad je možná náprava.

*

Vedoucí redakce: PhC Luboš Hlaváček, Revnice u Prahy 776. Redakční rada: Dr. Jiří Hilmera, arch. B. Hypmánek, arch. A. Kubíček, J. Mayer, C. Merhout, Dr. E. Poche, Ing. Dr. J. Vaněček, Dr. Z. Wirth. Vydává Klub za starou Prahu, Praha III, Městská čp. 56, Tiskárna Středostátní tiskárny, n. p., závod 64, Praha II, Myslíkova 15. Vychází ročně 8 čísel (kromě července a srpna). Novinová sazba povolena ředitelstvem pošt v Praze č. 1-A-Gre-2372-OB-47. Dohledací poštovní úřad Praha 022. Pro členy za předplatné 4 Kčs.

Navrhujeme odstranění mladých stromků na gotických operách kostela Panny Marie Sněžné v Praze II na Jungmannově náměstí.

Jde o významnou stavební i kulturní památku doby lucemburské, založenou Karlem IV. v r. 1347. Rostoucí vegetace na vrcholcích operák rozuje svými kořeny jejich zdivo a ohrožuje tak jejich existenci.

Jestě jednou o Navrátilových malbách ve Vel. Jirnech

Při prohlídce Navrátilových nástěnných maleb na zámku v Jirnech shledal člen našeho Klubu, Ing. arch. Jan Mannsbarth, že v sále, kde se nacházejí tyto malby — jeden z největších výtvořů Navrátilových — je porušen strop zatékající vodou. Tento strop pochází rovněž nepochybně z dílny Navrátilovy, i když se uměleckou výši nevyrovná nástěnným obrazům, které jsou jedním z vrcholů českého malířství vůbec — tvoří však s nimi jednotu umělecký prostor. Strop byl poškozen tím, že nad sálem byly zřízeny dvě koupelny se splachovacími klosety; jejich odpad byl sveden potrubím po vnějším lici východní obvodové zdi, mělkou zapuštěným a chráněným toliko zázdívkou na čtvrt cihly. Nejen za letního tuhého zimy, ale i při každém menším poklesu teploty pod bod mrazu nezbytně zamrzne tento odpad a potrubí se tím poruší, takže voda z koupelen a klosetů přetéká na strop, tak jako se stalo právě letos. Tato závada může vésti nejen k porušení malby, kterou konečně je možné opravit, ale může přivodit i hnilobu trémové konstrukce stropu a porušení jeho stavební bezpečnosti, tím spíše, že stropní konstrukce je přetížena provedenými příčkami a skřábovaným podkladem pod dlažbou koupelen. V důsledku toho jsou ohroženy přirozené i Navrátilovy nástěnné malby.

Jest proto nezbytné, aby byla odstraněna neodpovědně provedená adaptace prostoru nad sálem s malbami, aby se tak zamezilo dalším nenahraditelným škodám.

*

Po léta sledujeme osud dřevěné lidové stavby v Živošti, která byla v poslední době hostincem J. Rákosníka. Je to nejstarší dřevěná naše stavba, datovaná letopočtem 1617, vyřezaným na trámu stropu.

Pro svůj význam byla tato stavba často publikována, psalo se o ní a byla našimi členy architektky také fádne a podrobně vynesena.

O jejím dalším osudu nemáme úředních zpráv. Podle nezaručených a tím asi nepřesných zpráv musila být Státním památkovým ústavem odborně rozebrána a někde v Živošti před 2 roky uložena. Měla být převezena pryč do Raiborče, ale nestalo se tak pryč na protest krajského národního výboru v Praze. Dostali jsme nyní zprávu, že se s rozebranou stavbou již dále nic neděje a že jí hrozí zničení.

*

Upozorňujeme na stále pokračující ničení starých náhrobků v nejstarších částech olšanských hřbitovů, plynoucí většinou z toho, že mládež nemá dostatečné pochopení pro význam historických památek. Dokud nebude provedena definitivní úprava těchto částí olšanských hřbitovů, je nutno učinit vhodné opatření třeba provisorijního rázu a zvláště působiti na mládež prostřednictvím škol, aby zbytečně nenichala staré památky. Jako provisorijní opatření máme na mysli zvlášť zabezpečení ohradní zdi vůči dětskému hřišti, přiléhajícímu ke hřbitovu III.

Upozorňujeme své členy, že si mohou opatřit zajímavou četbu o staré Praze zakoupením starých ročníků věstníku Klubu za starou Prahu, a to velmi levně — za 20 hal, za jeden sešit (8 str.). K nahlédnutí vždy v úterý, ve středu a ve čtvrtek od 10—12 hod. a v pátek od 17—19 hod., kdy je možno sešity zakoupit.

OCHRANA PAMÁTEK

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU A JEHO ODBORŮ

Ročník XXIX

V Praze dne 31. srpna 1934

Číslo 3—4

Účast veřejnosti při závažných projektech

Bohumil Hypšman

Nevráti se již doby, kdy mocní sami rozhodovali. Ať Karel IV., když se rozhodl okrášlit Prahu katedrálou, již zároveň rozhodl o siluete našeho města, ať tehdy, když kladl základy k novoměstským dominantám, ať serenismus, který rozhodl o architektonické dispozici města Karlsruhe, nežádali o souhlas jiných — nejvýše snad se poradili s autoritami výtvarnými. Stačilo, aby měli vůli a prostředky. S příchodem konstituce dostavil se vliv demokracie. V první polovině devatenáctého století ujímá se samospráva úlohy rozhodování o svých projektech. Zvolenými zastupci v městské radě a sboru obecních starších o věcech obecních, ve zvláštním sboru o stavbě Národního divadla, v jednotě svatovítské o dostavbě veletřámu atd. Když se dali věst myšlenkou, vznikalo dílo důstojné, když hleděli na věc jen hospodářsky, tehdy bylo se obávat neuspokojivého výsledku, a když na ni hleděli s hokynářského horizontu nebo ji spojovali s jinou ideou než výtvarnou, dočkali jsme se nezdaru. Pak se objevilo kárající veřejné mínění, ale po účinku je rada zlá. Dokonce dřívější samovládce byl přístupnější kritice než zánovní rozhodující, neomylní ve svých kolektivních rozhodnutích. Před samosprávou rozhodovalo gubernium a v konečném stadiu sám císař. Když se objevila obudná hmota a podobné tvary Nobillovy radnice, pobouřilo se veřejné mínění a protest císaři tlumočený došel ihned jeho pozornosti, takže další dokončování stavby zastavil. Demokratické nazírání předpokládalo by jiné přijetí protestu při příležitosti zbourání Krocynovy kašny (1862) za novopoečené vlády české většiny na radnici. Noviny přinesly okamžité odsouzení, ale umlkly, neboť kritiky přehmatu byly i v německých listech, pročež odsuzování svedeno na politickou nepřiznání dřívějších vládek. Jisté však jest, že o zboření se úředně nejednalo a že bylo ukvapeným rozhodnutím jednotlivce. Protest byl umlčen z důvodů vlasteneckých, tak jako zboření bylo jen dílem odstraňujícím zastaralé zařízení užitek. Dodatečně upozorňování na cenu uměleckou a památkovou minulo se cíle a materiálu kašny bylo použito do základů tehdy stavěné žižkovské obecní plynárny. Rozhodnutí zbourat stalo se bez slyšení veřejnosti, pod pokličkou, novým serenissimem. Stalo se bez ohledu k našemu nejpatrnějšímu prostoru.

Podobně nebylo veřejné diskuse o věžích západního průčelí dostavovaného chrámu sv. Víta. Vkus rozhodující neleželo se průčelí nezakryvaných opěrných soustav, jak je navrhl předešlý stavitel chrámu, který nehřešil proti duchu původního založení s věžemi uprostřed postranního průčelí. Postavena skutečně byla jen ona na straně k Praze obrácená, podobně situovaná jako svatoštěpánská ve Vídni, kdežto druhá zůstala nedostavěna. Tento typ dispozice půdorysné doplněn byl typem naprosto jiným, jaký mají chrámy Notre Dame v Paříži nebo chrám v Kolíně nad Rýnem, se dvěma věžemi na západním průčelí. Naroubování zásadně jiné dispozice z dobového nepochopení gotiky vytvořilo onu individuální malebnost shluku věžových hrotů, vytvořilo krystalovou družu, která rozhodla o siluete našeho města. Schematické tvary krajkových jehlanů a sanktusky smazaly jedinečný dojem osamělé čnici věže svatovítské, jenom prázdným obloukem okenním k třetinové hmotě choru připoutané. Jako kampanil volně stojící vertikála dostala pozadí trojnásobné hmoty dostavěné lodi chrámové, která však náhradou vyvrcholila celkový dojem úměrně déle hradčanského hřbetu, ale odstranila vertikální akcent věže. Kdyby se byla dostavěla druhá věž Parléřova založení, stála by zde ojedinělá katedrála o čtyřech věžích. Nevíme ovšem, zdali by širší účast byla měla jasnější úsudek o dokončení celku, ale veřejná diskuse přináší často vyjasnění. Již odložení stavby druhé věže boční ukazuje na změnu vkusu doby, která se spokojila s jedinou věží, účelu vyzvánění úplně vyhovující. Postavení západních věží se stalo za předpokladu, že bude nahrazena helma věže svatovítské podobným krajkovým vysokým hrotem. Po dohodování západních věží bylo zřejmé, že by se tak stalo na velkou újmu staré věže, která se již volně nerysovala na obzoru a nemohla ovládati hmotu lodi třikrát větší. Z toho důvodu stala se dostavba její mohutným zvýšeným gotickým hrotem žádoucnější. Ale veřejnost byla jiného názoru na tento projekt. Ve shromáždění společenského klubu Slavia r. 1906 ujali se řečníci dosavadního obrysu helmy, který zůstává příznakem pražského panoramatu, i když byl její dojem oslaben. Převaha vertikálního akcentu byla zlomena, ale to nelze již změnit, neboť i vyvýšená helma ne-

mohla by obnovit bývalý soliterní dojem věže před dostavbou. Protestováno bylo proti tomu, aby ve jménu puristického schématu byla Praha oloupena o svoji siluetu.

Rozhodnutí o regotisaci zdálo se tak jisté, že M. Aleš v kartoně vestibulové mosaiky radniční ho původně použil, ale hlas veřejnosti musil být slyšen. Stavitel chrámu sice vymlouval akutnost protestování poukazem na to, že ještě není ani návrh, ale později upustil i od toho, nějaký vypracovat, a naopak postaral se o konstruktivní zabezpečení a vyspravení krytu. Tak byla z veřejného podnětu zachována zvyklá silueta města, i když se uváděl proti důvod politický, že stará helma představuje habsburský útlak, kdežto dobudování chrámu vyznačuje národní procitnutí.

Docela jinak byl přijat názor, že třeba zachovat i starý interier, přeživší pět století, naplněný památkami, jedinečný celek. Chor byl sice uzavřen jen provizorní dělicí stěnou, ale během staletí stal se národní pokladnicí uzavřeno Wohlmutovou renesanční kruhovou. Tento celek bylo možno zachovat i při spojení s prostorem dostavby v jediný celek odbouráním horní části dělicí stěny při ponechání kruhový na svém místě. Zadní její strana mohla sloužit pro originální vyjádření účty k druhému chrámovému patronu sv. Vojtěchu. Za zachování chorového interieru bojoval náš Klub a jeho předseda prof. V. Birnbaum vehementně, ale jednota zachovala jen kruhovou přemístěním do křížové lodi, nikoliv interierovou uzavřenost z obavy, že by dělený chrám mohl sloužit i děleným církvím. Zvítězila obrana církevních požadavků nad požadavky památkovými. Rozhodnutí stalo se tentokrát aspoň po slyšení hlasu veřejnosti, nikoliv ovšem uposlechnutí! Památný celek rozplynul se v celkové lodi, která změnila dříve vzhůru povznášený pohled návštěvníka ná pohled upřený do dálky, ve které marně hledá vyvrcholení výtvarným dilem! Ztráta je tak velká a ničím než prázdnotou nenahrazená, že mělo by se podle mého mínění uvážit restituování a pokusit se dát výtvarný cíl prostoru na zadní straně na místo navrácené kruhový nějakým dilem výtvarným, ovšem dobovým. Křížení snahy zachovávací jinou ideou — a to církevně správný — není výsledku příznivo.

Jiným příkladem podobného křížení idejí se stalo umístění pomníku Mistra Jana Husa na Staroměstském rynku. Při dostavbě Národního musea rozhodovalo se o jménech významných synů národa na průčelí umístěných, při čemž právě o tomto jméne provedena byla nepěkná debata. Uražená pokrokovější strana prosadila pak jako odpověď pomník co nejmohutnější a na Staroměstském rynku, když předtím uvažovala o Malém rynečku a Betlemském náměstí. Tehdy ještě nebylo známo, že zbytky Betlemské kaple jsou skryty v soukromém domě, neboť byly objeveny daleko později. Na tak malé místo nelze umístit pomník jako pádná odpověď zamýšlený. Velikost hmoty provedeného pomníku a secesní seskupení jistě neprosperly úměrnosti a památ-

nosti zvoleného místa. Naopak umístění zde způsobilo velké poškození a vyvrácení dřívějšího vertikálního vyznačení Mariánským sloupem z ovládajícího dojmu. Rozhodnutí pro pomník tohoto druhu nestalo se rozhodně z ohledu k památknému prostoru, nýbrž z důvodů politických. V záplavě takových neobstála idea zachovat dědictví starých dob, doklady národního rozvoje, takže marné bylo naše varování, nemž podkládány byly pohnutky nečestné. Nerovnováha ideová i výtvarná postavením pomníku vzniklá vyrovnána byla stržením sloupu v revolučním kvasu, ale zmenšení prostoru nevhodnými rozměry pomníku ještě petrifikovaný vztah mezi Týnem a radnicí odstraněním sloupu byl oslaben. Sloup byl stržen proto, že byl domnělým památkem bělohorské porážky, ačkoli byl postaven třicet let po události. Zde zasáhla revoluční rozhodnost, nikoliv demokratická uvážlivost. Postupný rozvrat starobylého prostoru začal zbouřením Křenova domu koncem předešlého století pro otevření Pařížské třídy, utrpěl další ránu nevhodnou velikostí pomníku, další stržením sloupu, válečným požárem opět jako oběť politického sváru, ale nejvíce předčasným odstraněním vyhořelé ruiny. Poslední ránu způsobil představitel demokracie na radnici opakovaným prosazováním, v jehož čele nestál odborný znalec, nechtěme-li za takového považovat znalce architektury pozemní. Odhlasování stalo se proti posudku úředního statika, který popíral nebezpečí sesutí při nepatřném zajištění. Také zde byly varovné hlasy veřejnosti přeslechnuty, takže také poslední a největší ránu utrpěl rynek z vůle silného, ale neuvážlivého jedince, nikoliv se souhlasem veřejnosti. Původce si ovšem nebyl vědom toho, že po desítkletí zůstane herostratovský čin neodčiněn.

Účast veřejnosti je snazší, je-li negativní, neboť je schopna protestu, nikoliv pozitivního činu, který zůstává vyhrazen ruce tvůrčí. Není však její dílo úspěšné, nesouhlasí-li s míněním veřejným. To byl případ Plečnikova náčrtu vypravit velkoryse severní okolí Hradu. I ruka nesporného umělce nemusí být šťastná, jak se osvědčilo v tomto případě. Ráz chtěného nesouhlasil s prostředím a velkoměstský rozběh všechny okolnosti přehlížejíci pokoušel se podobit si i staletími narostlý soubor Hradu, Královské zahrady i Čotkovských sadů. Tu dokázalo veřejné mínění, že opravdu již zašly doby samovolného rozhodování a že proti veřejnému mínění rozhodovat není dovoleno ani uznanému umělci.

Nelze ovšem generalisovat, když je veřejné mínění ovlivněno ideou s problémem nesouvisící nebo není dost poučeno. Ale pravdu mělo, když se stavělo proti viditelnosti dopravního provozu jak v popředí panoramatu, tak na stránkách Petřína, nebo proti zastavení Kampy rozsáhlou budovou Státní galerie. Úspěch protestů byl zajištěn pochopením rozhodujících.

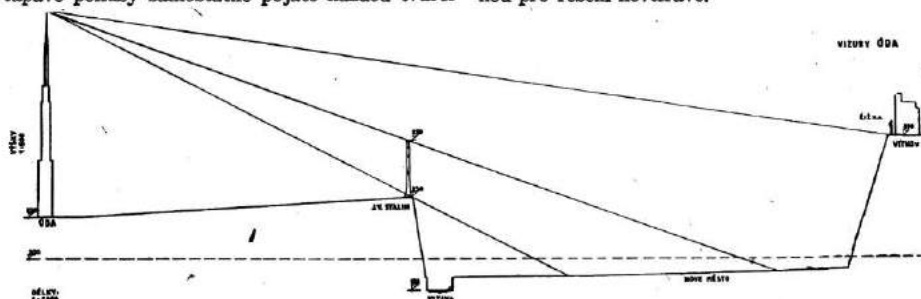
Dnes zraje doba, která má nejlepší úmysly i prostředky ozdobit Prahu dobovými díly. Tomu

přejeme všeho zřadu, ale varujeme před snahami obraz Prahy ohrožujícími. Již páté desetiletí hrozí Praze náklaza vysokých staveb, na celém světě rozšířená, ve Spojených státech amerických vzniklá. Tam vznikla jako příznak kapitalistické »svobody« každého a na každém pozemku dostatečně velkým postaviti si svůj mrakodrap. Tato libovůle byla v SSSR vystřídaná vysokými stavbami jiného druhu, fascinujícími i dekorativními věžovými stavbami, dodávajícími městům v rovině ležícím plastiky i siluety, kterýmiž příznaky byla tato města ne dost vybavena. Že je Praha město docela jiných charakteristik, město choulolistivé ke všem změnám, to rozpoznal expert pro směrný plán pražský z SSSR vyžádaný a varuje před používáním věžových staveb v obrazu Prahy, jmenovitě před Starým městem, proti hradčanskému panoramatu. Touha po vysokých stavbách má však v Praze již tradici. Našli byste stěží význačné místo, které nebylo již takovou stavbou ohroženo. Namátkou jen připomínám: Smetanovo nábřeží, Slovanský ostrov, Příkopý atd. Dokonce vysokoškolská profesora a jejich posluchači zkoušeli to na místě zbořeně staroměstské radnice, stranou proti pomníku J. V. Stalina a také v celých skupinách na Albertově, na místě všeobecné nemocnice, v pozadí za skupinou emauzskou. Na Žižkově byl již jeden příklad proveden jako přehradu mírného údolí Karlovy ulice. Jeho nepřiznivý dojem navrhovali soutěžící (1945) zmlnit celou skupinou takových staveb, ale nebylo to souhlasem veřejnosti přijato. Před rokem 1948 byly to ovšem nemotorné hranoly funkcionalistické architektury, kdežto nová vlna přichází s formově přijatelnější odličky.

Snaha svět měnící epochu vyznačit viditelnými znaky je nejen pochopitelná, nýbrž i chvalyhodná. V případě dostavění torza dejvického středu mohla by být vítána, když původní stavebník nemá dost zájmu tak učinit. Avšak ze dvou třetin hótový čin urbanistický nemá být naplněn, nýbrž dostavba má zničit vysokou stavbu jeho podstatu. Svědčí o naprostém nepochopení tato snaha všech jedenácti soutěžících, jednoznačně se vyjadřujících. Úloha doplnit rozdělané dílo na základě jiných zásad, pojetí a vkusu předpokládá tápavé pokusy samostatně pojaté každou tvůrčí

hlavou. Místo toho vidíme naprosto konformní výsledky předělávací snahy. Nesvědčí to o potenci jednotlivých projektantů, shodnou-li se na uniformitě pojetí, když jim nebyla programově předepsána. Ale ani v tomto případě nebylo by individuální pojetí svérázného výtvarníka zavržení hodno i za cenu vyloučení ze soutěže, naopak svědčilo by o pevném přesvědčení autorově. Horizontální ráz zahrnující všestranné průhledy na obvod čtvrti může být výškovou budovou na obvodě náměstí jen poškozen, kdežto původní návrh obsahuje jen jedinou dominantu uprostřed, monumentální hmotu pomníkovou. Tolik o rozrušující dostavbě, které jednotnost účastníků přitakává a bere na sebe odpovědnost.

Ohledně věžových staveb vůbec citoval jsem již mínění experta urbanistického z SSSR vyžádaného, který jen potvrzuje náš zásadní boj proti výškovým stavbám v Praze vůbec. V pražské kotlině uprostřed mezi hřebeny hanspaulským a Baby, stranami pod Prosekem, ohraničené dále vrchem Žižkovem, kupou Vinohrad, výspou Vyšehradu, kopci na levém břehu až Petřínem, leží koruna Prahy, hřeben Hradu. Zde byl staletími vybudován jedinečný soubor architektonický, po celém světě známý a obdivovaný, kolektivní dílo české kultury, jehož jedinečnost má být obětována, aby epocha lidovlády byla oslavena. Případ Krocínovy kašny oslavil též epochu nastoupení české většiny na radnici, ale neočekávaným o původců zhoření pověstným způsobem. A to šlo jen o ozdoby památného prostoru, nikoli o jeho podstatu. Nyní však jde o jedinečný klenot Prahy, o podstatu jeho ovládacího účinku. Kdekolí v pražské kotlině musí se dotýkat každá vysoká stavba této podstaty i v případě skutečného díla uměleckého. Nebezpečí je tím větší, že věžová stavba má stát Hradu blízko. V pohledech zblízka a od severního obzoru vůbec má soutěžit jemu i katedrále. Avšak i od vnitřních čtvrtí, jmenovitě se všech výšin, bude se dotýkat nepříznivě panoramatu, takže se příkladně objeví obrys její za pomníkem J. V. Stalina o výšce dvojnásobné. Od Bulhara ještě o stejné výšce, jakou má pomník. Toho nedopustí veřejné mínění, takže se dá očekávat, že rozhodující činitelé nebudou vyvolávat jeho protesty a rozhodnou pro řešení nevtírat.

Schematický náčrt, a nahoře je patrná, naprostá neochota, bo přitom ohrožení tradičního pražského panoramatu neuvěřlivým náherem výškové stavby

Vondračka

Jarmila Brožová

Poslední zbytek starých Vinohrad (Prahy XII), bývalá usedlost Vondračka, bude péči pražské reservační komise a ÚNV Praha, ref. památkové péče, zachráněna a adaptována pro obytné účely. Vinohradští nejsou příliš bohatí na stavební památky, do nedávna minulých, tím méně dob dávných. Není divu. Předměstí, které po uvolnění staveb za bývalými hradbami Prahy vyrostlo téměř přes noc, nebralo ohled na staré zastavění. Stavební horečka dala vyrůst za branami Koňskou, Žitnou a Novou v několika desíletích řadě nových ulic a náměstí. Touha po zisku a rychlém výdělku bořila nemilosrdně obytná i užitková stavení usedlostí a dvorců, ukrytých v bohaté zeleni zahrad a vinic. Zmizely navždy dvorce Smetanka, Svihovka, Saračinka, Pětroska, Zvonarka a četné jiné; jejich jména zachovávají jen ulice, vzniklé na jejich místě. V posledních letech rozzrůstaly se Vinohrady již pomaleji, poněkud na rovině směrem k Olšánům, kde navázaly na Žižkov. Vilové zastavění využilo kopcovitého terénu a spojilo Vinohrady s Vršovicemi a Nuslemi. Najdeme v těchto místech vily nejen z let šedesátých, ale i z doby nejnovější. A v tomto vilovém zastavění se zachovala nedaleko bývalé vinohradské zastávky dnes poslední vinohradská usedlost, čp. 61, nazývaná původně Beptovou, pak Vondračkou a posléze Oraskou. Její dnešní špatný stav nedával příliš mnoho nadějí na její zachování, zvláště když majitel důsledně vyžadoval zboření budovy pro nedostatek finančních prostředků na opravy. Ačkoliv ÚNV Praha 12 podporoval původní návrh majitelův na zboření objektu, měl technický referát ve svých úředních místnostech vyvěšen nákreš usedlosti s výrazným označením, že jde o nejstarší dům Prahy 12. Tento rozpor mezi hodnocením budovy jako významné pro stavební dějiny Vinohrad a mezi ochotou dát ji zbořit je nepochopitelný. Věci se ujal ÚNV — referát památkové péče a reservační komise, která po pochozí komisi r. 1952 doporučila obnovu obytné budovy usedlosti z prostředků veřejných. Usedlost Beptová (Vondračka) je organicky včleněna do okolního vilového zastavění, jež pěkně doplňuje.

*

Stavební historii Vondračky nebylo lze snadno rekonstruovat. Podle kusých archivních zpráv a srovnáním starých plánů Prahy (Hubrova z r. 1769, Jüttnerova z r. 1815, původní katastrální mapy z r. 1838 a polohopisného plánu Prahy z r. 1884) bylo zjištěno, že původní usedlost, nazývaná po svém majiteli Karlu Leopoldu Beptovi, bohatém měšťanu a magistrátním radovi Nového města pražského, byla výstavným dvorcem o dvou užších staveních stojících vedle sebe a spojených pěkným vchodem. Polnosti a vinice, které patřily k usedlosti, umožňovaly provozovat hospodářství a ovšem i vinařství. Vždyt v těchto

místech byly vinice od pradávna. Vinice Beptovy byly již jen malou částí původní velké vinice, zvané dříve Konstanci či Horou Konstanskou, později proměněnou v polnosti. Konstanci lokalizuje Tomek ve svém II. díle Dějepisu Prahy (str. 275 a 276) takto: »... na vrchu mezi dvěma cestami do Nüsel, totiž mezi nynější silnicí a pěší cestou, byla velká vinice kapituly pražské. V Vršovicích ... » Nedaleko řečené vinice kapitulní tuším jen ob cestu k Nüslům spojil dvě

Východně od ní táhly se vinice nepřetržitě až větší vinice v jednu bohatý měšťan Purkart apotekář (1412), jednu na stráni, druhou pod vrchem za cestou, která se od cesty Nüselské odděluje vlevo k Vršovicím, kteréžto spojené vinici dostalo se později jméno Konstanci... — Vinice byla po smrti krále Václava zabavena od obce a na několik dílů rozprodána. Majiteli bývali nejen měšťané, ale i kláštery a kostely, jako na příklad v druhé půli 15. století kostel týnský, sv. Michala, i kostel sv. Štěpána Na rybníčku. (Tomek, Děj. Prahy, VIII. díl, str. 241.) Bylo by patrně příliš odvážné tvrdit, že svou část zpustlé vinice prodal kostel sv. Štěpána Na rybníčku rodině Beptově, která vlastnila nákladnický dům proti faře tohoto kostela, v němž měla i svou rodinnou hrobku. Protože Karel L. Bepta neměl přímých potomků, rozdělil se beptovský majetek po jeho smrti r. 1769 v několik dílů a byl opět dále prodáván. Dalším významnějším majitelem usedlosti po Beptovi byl Vondráček, který dvorec přestavěl a vybudoval pohodlné obytné stavení. Roku 1838 byla usedlost nazývána Vondračkou, jak je zaznamenáno na původní soudobé katastrální mapě této části pozdějších Vinohrad. Další majitelé, ať to byl Felix Bílý od r. 1853, či Marie Bílá od r. 1882, nebo Františka Černá od r. 1917, ponechali usedlosti staré jméno jen s výjimkou paní Bílé, provdané Oraské, která nazývala dvorec »Oraskou«. Tento název se však

nevžil. V současné době jsou majiteli Vondračky spolu s blízkou »Peruckou« Pavel a Arnošt Dietzové.

Usedlost Beptovou zakreslil J. D. Huber roku 1769 do svého plánu při samém dolním okraji 11. listu. Polnosti a vinice Beptovy tvořily velký trojúhelník, jehož západní a nejkratší stranu tvořila cesta do Nuslí (dnes část Nuselských schodů). Proti ní v nejvzdálenějším koutě pozemků stály budovy: obytná a hospodářská. I když není možno plně spoléhat na Hubrova přesnost, přece je nutno konstatovat, že Huber zachytil to nejpodstatnější, jak ukázala kata-

strální mapa z r. 1838. Podle Hubra byl dvorec ohrazen zdí, do níž vedla menší branka (a to v místech, kde ještě dnes se toto pojmenování udrželo, totiž v ohbí »uličky« mezi oběma rameny Nuselských schodů). Od branky šla široká cesta (existuje jako drobná cesta ještě dnes, a to od zmíněné již branky nad oběma železničními tunely), která vedla k oběma budovám, obytné a hospodářské. Tato stavení byla situována k cestě svou delší stranou, kdežto dvě užší vedly na menší prostranství. Spojovala je vysoká vrata. Architektonicky to nebyly budovy významné, byly běžným typem pražského předměstského stavitelství poloviny 18. století. Zbytek obytného domu z této doby se zachoval v těle dnešní stavby. Na svých pozemcích postavil r. 1775 Karel Leop. Bepta prostou kapli a zasvětil ji sv. Rodině. Na kapli nezapomněl ani ve své závěti a fundoval ji r. 1769 značnými finančními prostředky. Kaple je vystavěna na drobném čtvercovém půdorysu, uvnitř se skosenými rohy. Je klenuta plackovou klenbou; rohy kaple jsou vyplněny prostými sruženými pilastry s římsovými hlavicemi. Přestavba, provedená na počátku tohoto století, značně pozměnila vnější vzhled kaple k její škodě. Vnější stavbičky byl přizdoben v duchu baroka, aniž dbáno skutečnosti. Tato drobná kaple s presbytářem tvaru příčného obdélníka, který navenek tvoří malou apsidu, stojí po pravé straně paty Nuselských schodů, a není téměř nikoho, kdo by si její skromné architektury povšíml.

Jüttnerův plán Prahy z r. 1815 i pozdější katastrální mapa z roku 1838 zachytily proměnu, která se s Beptovou, nyní již Vondračkou, udála. Zmizelo úzké hospodářské stavení těsně u cesty ležící, zmizel i monumentální vchod. Stojí tu však dům rozšířený na opačnou stranu a obklopený zahradou, jejímž středem jde cesta k novému ohrazení a vchodu, jež tvoří vysoké železné ozdobné mříže. Z hospodářství vzniklo nyní panské sídlo s parkem a širokým dvorem, jež uzavřela na jedné straně mřížová vrata, na druhé pak drobný zahradnický domek. Vondraček zřejmě na usedlosti neprovozoval hospodářství, neboť postrádáme vhodné provozní budovy. Jeho nástupci se však k hospodaření vrátili a v polovině minulého století vystavěli proti obytnému domu dlouhé chlévy. Ještě později, již na rozhraní století a ve století 20. majitelé hospodářství pronajímali, obývali však dále starý dům. Jeho vzhled se od doby Vondračkovy nezměnil. Je to prostá, na obdélném půdorysu vystavěná budova o jednom patře, krytá sedlovou střechou. Fasádu člení horizontálně dvě římsy, probíhající mezi přízemními a patrovými okny; okna prvního patra nasedají na vrchní římsu a jsou ještě zdůrazněna tím, že jsou o třetinu vyšší než okna v přízemí. Dnešní užší strana (u usedlosti Beptovy to bývala strana delší) má tři okenní osy v přízemí i I. patře. Mají prosté profilované ostění s jednoduchými »uchy«. Tuto střízlivou výzdobu postrádají okna do dvora, která jsou jen orámována. Při přestavbě na počátku 19. století nezdálo se být nutným výzdobu domu sjednotit a přizpůsobit výzdobě 18. století, zvláště když tato stará výzdoba již neodpovídala soudobému vkusu. Nádvoří fasáda zachovala původní šíři usedlosti Beptové tím, že přestavba respektovala původní rozložení oken. Starší část domu je vybavena dvěma okny, nová třemi, která tvoří skupinu. Pod dvěma okny je v přízemí další okno a vchod do domu, pod trojicí oken nové části jsou dvoje menší vrata, která vedla do stáje pro dva koně a do kůlny na kočár. Prostory byly užívány pro tyto účely ještě na počátku 20. století. Z původní Beptové zůstaly na střeše domu i hezké dřevěné vikýřky segmentového tvaru s drobným klenáčkem jako ozdobou a čtyřboká dřevěná vížka s ciferníkem, arkádkami a cibulovitou střechou. Vnitřek domu je řešen velmi prostě tak, že schodiště vede do I. patra na malý ochoz, z něhož je vstup do všech místností v poschodí. Prostory staré části jsou vzájemně spojeny dveřmi, podobně i v části nové.

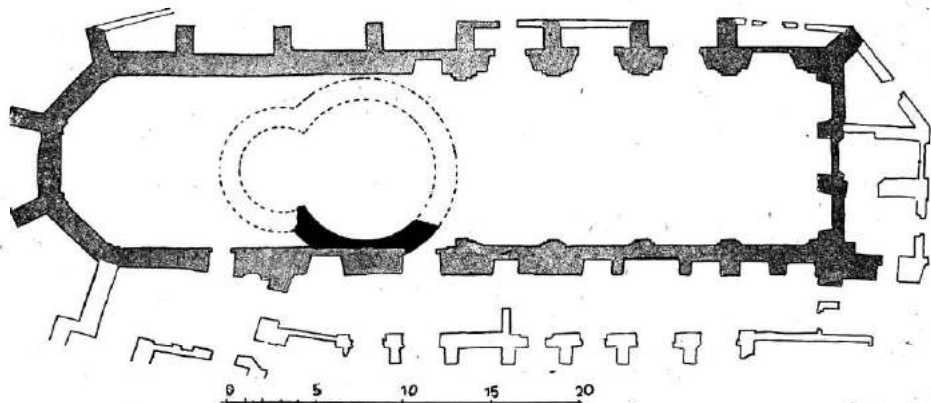
Beptová či Vondračka je budova, která se výstavností nemůže rovnat s usedlostmi na př. smíchovských, ale přesto i ona má kouzlo těchto předměstských staveb Prahy 18. století a doby předbřeznové, které oživovaly zbytky rozsáhlých vinic, polí a sadů; byly též součástí Prahy, již s nimi spojovali občané, především letní obyvatelé. Obnovena bude připomínat zvláště Vinohradským, jak vypadala původně jejich čtvrť, jejíž je Vondračka posledním představitelem.

Nález románské rotundy sv. Vavřince

v bývalém Anenském klášteře v Praze

Je potěšitelné, s jakou rychlostí dokresluje se nám obraz románské Prahy. Odkazujeme na nálezo-
vý referát o románské rotundě pod dlažbou
gotického kostela v bývalém klášteře sv. Anny,

tera byl státem koupen — provoz tiskárny a
skladště papíru zůstaly. Přitom jde o závod ne-
dostatečným způsobem umístěný, na němž jsou
požadovány na př. nejdokonalejší techniky re-

uveřejněný ve Zprávách památkové péče. Nález
je tím cennější, že nejde o pouhý základ rotun-
dy, nýbrž o celé obvodové zdivo, jež nám může
prozradit ještě mnohý pozoruhodný detail. Bohu-
žel tato doba je nám ještě vzdálena. Z rotundy
bylo možno odkrytí pouze asi jednu čtvrtinu,
další již není možné. Celý kostel je totiž skla-
dištěm papíru, označovaným již po 50 let za
požární závadné pro celou hustě zastavěnou část
Starého Města, ale to na věci nic nezměnilo. Až
do okupace vzpíral se kostel vyklidit majitel
firmy Haase, a když celý objekt bývalého kláš-

produkční, mající odbyt i v zahraničí. Byl tu již
ideový plán, že i jiné tiskárny, na př. malostran-
ská, se přestěhují do Vršovic, aby bylo vhodné
využití denního zatížení nově vybudované tep-
lárně, ale věc není již sledována. Jde tu sou-
časně o uvolnění dvou objektů naléhavě nutných
pro účely vnitřní Prahy.

Objekt býv. kláštera sv. Anny je neprobáda-
ným teritoriem stavebních památek od 13. do
18. století, intaktně zachovaných, ale přestav-
bami a naprostým neudržováním znehodnoce-
ných. A. K.

Malostranská komunikace – otázka existence rezervace

Vladimír Piša

Praha, jako hlavní město a středisko všeho
žítosti českého národa a státu od devátého století
až po naše časy, soustředila na svém území za
dobu delší tisíce let mnoho dokladů života a prá-
ce našeho lidu. Po minulém válece, kdy ničivé ná-
lety vyhladily mnoho významných kulturních
hodnot v okolních státech, zůstala Praha uše-
třena větších škod a stala se tak skutečnou re-
servací historických stavebních celků a jednotli-
vých památek. Jako nikde jinde, můžeme přehlí-
žet v Praze vývoj jejího tisíciletého života na
mnohých stavebních dílech, která nejen jednot-
livě, ale hlavně ve vzácných celcích se zde zacho-
vala až po naše časy.

Vláda republiky, vědoma si této skutečnosti,
ustanovila území obou historických pražských
měst, t. j. Starého města a Menšího města (Malé
Strany) a Hradčan, státní památkovou reserva-

ci. Co to znamená? Znamená to pro nás všechny
vědomí toho, že historické památky této reser-
vace, dokladují o uměleckém citu a řemeslné do-
vednosti našich předků, se musí nejen zachovat
pro dnešek a pro budoucnost, ale hlavně nově
upravit a takto zhodnocené po stránce hmotné
naplnit i novým životem. Potom nebudou mrtvou
kuriositou, ale budou dále po staletí sloužit ve-
řejnosti. Práce je to nesmírná, bude trvat dlouho
a vyžádá si velkých nákladů. Proto musíme však
dobře plánovat obnovovací práce a hlavně si
jasně uvědomit ideu a cíl našich snah a veškeré
akce vésti přímočaře podle předem stanovené
linie. Základem uskutečňování rezervací myš-
lenky je stavební zabezpečení historických budov
pro jejich nové využití. Městský celek potom se
musí očistit od nevhodných přístavků a staveb
celé kapitalistické éry, která až na malé výjimky

nepřinesla městu žádných kladných hodnot, naopak zničila starou, umělecky cítěnou výstavbu města a nahradila umění čistě užitečným vymyšleným stavitelstvím. Takto očištěná výstavba historického jádra města se musí velmi citlivě spojit a skloubit s výstavbou nových sídlišť a center města naší doby. V těchto oblastech se mohou plně využít technici a umělci nové výstavby měst. V těchto centrech se také plně využije i moderní městská doprava, která má být hlavně rychlá, ale přitom i bezpečná. Doprava je prostředek života, usnadňuje jej, slouží jeho potřebám. Jaké jsou potřeby, taková je i doprava. Je jiná v obchodní čtvrti a jiná v obytných a kulturních centrech. Uvědomíme-li si, jakou náplň budou mít obnovené historické čtvrti, musíme zároveň pro to plánovat i příslušnou dopravu.

Bude-li mít Malá Strana čistě kulturní a obytnou náplň, bude potřeba dopravy čistě místní, provozované převážně lehkými vozidly. Pro tuto dopravu stačí tudíž komunikace místního významu, vhodné napojená na rozsáhlou moderní síť, budovanou v nově tvořených čtvrtích. Tuto komunikační síť Malá Strana již má, protože dnešní náplň Malé Strany vyžaduje místní dopravu dosti značné kapacity, která nyní zde již také proudí. V čem tedy záleží problém otázky budování tak zvané „malostranské komunikace“, která přichází stále na forum veřejnosti již po dvě generace?

Záleží v tom, že tato plánovaná a stále prosazovaná komunikace má být totiž průběžná, t. j. spojující vzdálená místa ležící mimo území, jímž probíhá, aniž tomuto území přímo slouží, jako při místních komunikacích, které jsou cílové a vedou a slouží těm územím, kterými procházejí. Nastupuje tedy nyní otázka, zda komunikace tohoto druhu má probíhat územím památkové rezervace, aniž mu přímo slouží. Pokud by nerušila ráz rezervace, její životní běh, pokud by neohrožovala stavební stav budov a pokud její zřízení by nemělo následky v boření těchto budov, resp. jiné podstatné zásahy do staré skladby městského půdorysu, potom by nebylo proti zřízení takovéto průběžné komunikace žádných námitek. Takový případ nemůže však prakticky vůbec nastat, protože stávající ulice starých městských celků nemají v žádném případě vhodnou šířku pro průběžnou komunikaci a stavební stav starých budov nesnese oteřsy, způsobované těžkými nákladními vozy, jež jsou hlavními uživateli takovéhoto průběžného silnice.

Tentýž stav máme také na Malé Straně. Ulice úzké, stačící jen jednosměrné, nanejující dvousměrné místní dopravě, a stavební stav budov pro pohyblivý písčutý základový podklad je velmi špatný, zhoršovaný již dnešní tramvajovou dopravou. Průběžnou komunikaci na Malé Straně by šlo tedy zřídit jediné za předpokladu boření domů, nebo ji vésti tam, kde domy nejsou, t. j.

na břehu řeky. Tam tedy je theoreticky možno jediné tuto komunikaci postavit a tam byla také plánována již za dřívějších dob — za kapitalismu, kdy byla volena cesta nejménšího odporu a nákladu. Dnes při této eventualitě nastupuje však nesporný fakt existence státní památkové rezervace se všemi důsledky z toho plynoucími. Budoucnosti chceme zachovat po náležitém zabezpečení celý vývojový stav města. Do tohoto stavu patří i styk města s řekou a propojení obou částí historického osídlení mostem, který představuje jednu z ulic tohoto historického útvaru. Historický útvar a stav spojení obou měst, vzácně zachované a uchráněné před kapitalistickým bezohledným zastavováním činžáky, jsou dnes světově známé a tvoří představu pro většinu návštěvníků Prahy a představu Prahy pro cizince vůbec. Je to světově známá panorama Prahy ze Smetanova nabřeží a z Křižovnického náměstí i ze samého mostu Karlova. Panorama a obrazy představované dnes nejen ve fotografiích, ale i perem a štětem našich předních mistrů.

A nyní si představme, že by v popředí tohoto vztěhlého obrazu a stavu se najednou objevila nábrežná rampa s proudem »desetitun« a černou clonou naftového výfuku dieslových motorů, byt i bylo vše dovedné architektem zakryto mílosrdnou zelení — ovšem jen v létě. Představme si dále v známém pohledu na Kampu, tolikrát zobrazeném a i literárně opěvaném, širokou ulici se stejným obrazem pádících vozů všeho druhu. Co bys tomu říkal Ty, mistře Holane, že s Tvoou smrtí zemřela i Kampa a Karlíkův most, který jsi s takovou láskou zachytil ve svých obrazech? Co bys tomu říkal Ty, Jene Nerudo, který jsi tak ostře kritisoval a na pravou míru uváděl fantasie a bezohledné plány kapitalistických pánů domáckých a tupých pantatíků v obecní radě? Kde by byl poklid parku v místech starých zahrad, dnes užvaných matkami s dětmi ve všech ročních obdobích — i zde by opět jen ujižděl průvod vozidel od Smíchova ke Klárovu a zpět.

U těchto dvou místních názvů ožívuje opět nová éra myšlenky vybudování komunikace přes Malou Stranu. I když máme Malou Stranu prohlášenou rezervací již od roku 1951, přesto není ještě definitivně pohřbena myšlenka na vybudování malostranské komunikace přes Kampu a Čertovku. Vždyť komunikační aparát si předeem zajistil realizaci této ohavné myšlenky. Připravil si nově rozšířené nabřeží od mostu Švermova k mostu Mánesovu a po nově zbraslavské silnici se jezdí u řeky přes Smíchov až po Vítěznou třídu, t. j. k ostrovu Kampě. Proč stavěli naši komunikátoři v těchto letech své rozšíření silnic s obou stran až těsně před brány Malé Strany? Proto, aby mohli automaticky si vynutit realizaci svého plánu stavby velké komunikace přes Malou Stranu! Plánu, který se podařilo již za dřívější obecní samosprávy odvrátit soustředěným odporem vši pražské odpovědné a pokrokové veřejnosti, která si byla již tehdy vědoma ceny Malé Strany a mělkosti plánu, jdoucího

cestou nejmenšího odporu. Dnes máme tolik prostředků techniky a vědy, abychom mohli spojení severu a jihu Prahy nějak vhodně vyřešit a přitom daleko účelněji a po všech stránkách vhodněji, než vynucovanou malostranskou komunikací. Kulturní statky jsou pod ochranou lidu podle naší ústavy a lid si rozhoduje o řízení všech svých věcí sám. Proto, nevědí-li naši dopravci, jak se dostat ze severu na jih, aniž by musili přes Malou Stranu, ať se na to zeptají naší veřejnosti, nejlépe veřejnou soutěží. Veřejnost jistě odpoví, protože chce jak rychlou a dobrou a bezpečnou dopravu, tak má i ráda svou Prahu a ctí odkaz svých předků, váží si hmotných dokladů vývoje života a kultury svého národa. Ať se technika stane nástrojem k zlepšení našeho života, ať ukáže, co umí, při stavbě podzemní dráhy a okružních komunikací pod Petřínem a Hradem, ale ať nechce těmi nejjednoduššími prostředky, t. j. bořením a stavbou ná-

břeží, zmítnout práci těch dob, kdy se tvořilo umělecky a kdy technika byla prostředkem k dosažení výtvarného a uměleckého díla a nikoliv účelem bez výtvarného a uměleckého cítění. Až dosáhneme této mety, t. j. kdy bude technika prostředkem k vytvoření umělecky chápaného a prožitého díla, až budeme skutečně při výtvarné tvorbě vycházet z hospodářské základny naší doby, dokonale lidsky prožíté, potom teprve budeme tvořit realisticky, vycházejíce ze skutečnosti, potom teprve vytvoříme realismus, právem se nazývající socialistický, protože bude vycházet ze skutečnosti opravdově socialistické. Potom nebudeme také myslet na to, jak ničít staré — hodnotné, potom bude samozřejmostí se z těchto hodnot učit, je zachovávat a vedle nich tvořit hodnoty, které se budou právem moci zařadit do vývojové řady výtvarů dějin lidstva, které si mohou přivlastnit název *umění výtvarné*.

Oprava letohrádku v Královské zahradě

Počátky oprav krovu letohrádku v Královské zahradě, po pravdě řečeno, začaly již pečlivou prohlídkou dřevěné konstrukce a podrobným studiem systému tohoto krovu. Systém to De l'Ormu, a proto, po dohodě s prof. P. Janáčkem, vedla moje cesta přes Technickou knihovnu do Universitní v Praze, kde jsem pátral po některé z publikací zakladatele tohoto systému. A s úspěchem. Také zaměřování, osobně prováděné, umožnilo zprůsvětlení prohlídky a přímo ohmatání každé součásti konstrukce a současně zaznamenání vadných míst.

Takto vyzbrojeni, přistoupili jsme s dobrým kolektivem pracovníků z oboru tesařského, truhlářského a klempířského k opravě v měsíci červenci 1952. Bylo rozhodnuto, že nejprve bude opraven krov nad prostorem sálu v patře, který současně nese dřevěný strop, potom volná část krovu nad schodištěm.

Dalším důležitým rozhodnutím byl postup opravy v sále, kde bylo nutno demontovat deštění stropu. Demontáž po částech, t. j. v pruzích po třech polích deštění, byla uznána za nejbezpečnější a bylo tomu přizpůsobeno i postupné zaměřování krovu.

Za tím účelem bylo zhotoveno v sále příčné lešení, tedy od západní stěny k východní, a uloženo na válečcích, aby bylo snadno posuvitelné po podlaze. Jeho výška dosahovala po stranách téměř k římsě stěn, uprostřed dalšími dvěma pracovními podlahami až na dva metry pod nejvyšší bod zakřiveného stropu. Šířka lešení byla volena tak, aby s pracovních podlah bylo dosaženo části stropu v šíři tří dílců deštění.

Těsně před zahájením prací na stropě bylo zúčastněným pracovníkům vysvětleno podrobně, na nebezpečí možnosti poškození nejen deštění, ale i části krovu, jednak z neznalosti konstrukce a stáří materiálu, jednak z event. nepozornosti při práci.

V průběhu celé opravy bylo ještě mnoho podobných vysvětlování a rozprav, bylo to velmi užitečné oběma stranám, jak stavbě, tak i pracovníkům. Vznikla tak spolupráce, při níž tesař, klempíř i truhlář dovedli při práci přes zjištění důležitosti objevené závady v krovu a vyčkati podrobného průzkumu, dokumentování a určení způsobu opravy, zatím co přešli na jiný úsek práce.

S opravou bylo započato u severní valby sálu. Pečlivě rozebrány jednotlivé díly rámtů deštění, očíslovány a snášeny do přizemí, kde byly ihned opravovány a ukládány. Stejně tak i s deskami. Tímto způsobem — po 120 letech obnažené skruže krovu byly náležitě očistěny od silné vrstvy prachu a při jejich patkách, mezi pozednicí a okrajem římsy, odstraněno množství nečistoty a zbytků od poslední opravy. Tento, jinak nepřístupný prostor u pozednice, byl na štěstí velmi málo zasažen zatékající vodou, která by promáčením těchto nečistot určitě přinesla škodu dosud dobrým pozednicím.

Výměna vadných lamel se prováděla přesně tak, jak byly původně stavěny; zase pomocí dřevěných kolíků, obdobně dělaných podle získaných vzorů. Bylo-li nutno zesílit konstrukci, byly přikládány dřevěné příložky, ovšem tyto již připojovány svorníky. Před každou úpravou jednotlivé skruže, byla celá oblast krovu podchycena a vzepřena o lešení, které bylo pro to účelně dimenzováno. Obtížná oprava byla na bednění, kde výměna každé vadné části musela být pracně odřezávána tak, aby nebyla poškozena měděná krytina.

Oprava plechové krytiny byla prováděna současně na téměř úseku, pod nímž stálo lešení. Za těchto oprav bylo nám značným ulehčením v hledání děr vadné krytiny střídavě deštivé počasí, poněvadž dříve jsme nemohli přesné místo zatékání označiti. Totéž se opakovalo po opravě.

Dopis akademika Zd. Wirtha našemu klubu

Vážené domácí radě Klubu »Za starou Prahu«.

Vážení, milí přátelé,

děkuji Vám srdečně za Váš projev k udělení pražské výroční ceny. Vyslovili jste, co jsem cítil sám, že je to uznání naší kolektivní práce již tří generací, zprvu ve Společnosti přátel starožitností českých, potom od roku 1900 v našem Klubu. Podílel jsem se na činnosti obou korporací a prožil postupný vývoj metod a ideí v ochraně památek, postup od nadšeného usilování ušlechtilých laiků k cílevědomé práci odborníků. Celý vývoj měl ovšem stejné nepřátele, sobecké kořistnictví a nevědomost i lhostejnost nekulturních barbarů na rozhodujících místech v úřadech obcí i státu. Tato situace se dnes sice značně zlepšila, hlavně v uplatnění zásady, že ochrana památek je veřejný zájem, ale záškodníci, jednotlivci i na nejvýznamnějších místech ještě neodstranila.

Svou pražskou cenu považuji solidárně s Vámi za jeden ze symptomů zlepšené situace, ale vím — zase s Vámi — že musíme bojovat dále. Považuji za svou milou povinnost vydržeti s Vámi do konce a do důsledků.

Vám věrně oddaný

V Praze 23. května 1954.

Zdeněk Wirth

Ale když déšť nepřicházel, bylo nutno střechu uměle postříkovat. Mnoho různých vad a trhlin na krytině jsme také zjistili s mistrem klempířem Zárubou při přesném zaměřování velikostí šár a jednotlivých folií. Některé praskliny se objevily až při šlápnutí na zborcenou folii. Všechny trhliny a díry byly opraveny záplatami a zaletovány. Na některých místech, kde je stálý posuv od smršťování a roztahování materiálu vlivem tepla, bylo možno přiletovat záplatu jen tak, aby posuv nebylo zabráněno. Jiná místa byla utěsněna gumitexem, který se velmi dobře osvědčil jak při vysokých letních teplotách, tak i za mrazu.

Po překontrolování všech opravených prací na krytině i uvnitř krovu, byl krov znovu uzavřen stropem a lešení posunuto na další úsek. To se opakovalo pětkrát, nežli bylo dosaženo jižní valby nad sálem. V některých úsecích byl krov zesílen na jednotlivých skružích oboustrannými příložkami.

V blízkosti jižní valby, avšak na východním boku střechy, byl otevřen otvor ve střeše a kryt poklopem. V křtu krovu byla položena lávka po celé délce hřebenu, aby bylo možno lépe kontrolovat stav konstrukce a případné zatékání.

Na celém stropu nad sálem v patře byla vyměněna jen malá část novým materiálem, ale je

třeba vysvětlit, že tímto »novým materiálem« bylo staré vyschlé dřevo z vyměňovaných krovů nad západním křídlem Hradu.

Poté přešli jsme k opravě v prostoru nad schodištěm. Zde byl přístup již snazší a použito jen malého lešení. Oprava však zde byla složitější, poněvadž všechny skruže mají zářezy od rámu okna, které dříve osvětlovalo schodiště a bylo později zrušeno. V tomto prostoru je také část pokleslých skruží na západní straně krovu nad střední zdí. V těchto místech bylo zřízeno samostatné lešení, připevněné na prázdných valbových skružích. U skruží se zářezy byly odtrženy krycí příložky, většinou přibité hřebíky a na četných místech zjištěno, že profil skruže je nejenom zúžen zářezem, ale nadto ještě třeba celá lamela ztrouchnivěla. Taková vadná místa byla rekonstruována a ostatní zářezy řádně vyplněny a oboustranně zpevněny příložkami.

V tomto prostoru byla jedna skruž nejvíce napadena houbou. Celé místo bylo proto vyřiznuto, ovšem tak, aby styčné spáry lamel se vystřídalý a takto vzniklá mezera vyplněna novými částmi lamel.

Volné skruže prázdné valby nad schodištěm bylo nutno řádně zavětrovat a některé z nich teprve ke krovu řádně připevnit.

Pro nutnou kontrolu pozdnice a patek skruží

byl zřízen nad vnitřní římsou dřevěný ochoz; přístup ke kýlu byl zajištěn upevněním příčli na skružích severní valby sálu.

Bylo pracováno i měřeno v létě i v zimě. V zimních měsících byla pracoviště částečně vytápěna.

Při opravě žlabů bylo použito přestavného lešení na provisorní střeše nad ochozem. Všechny žlaby byly sňaty a staré háky vyměněny za nové, potažené měděným plechem, aby bylo zabráněno korozi železa. Potahování háků bylo provedeno ručně a velmi dovedně. Žlaby byly vyrovnány, v okrajích vyztuženy částečně nový-

mi dráty a znovu osazeny do spádů. Tímto způsobem, zvláště zesílením háků, bude napříště zabráněno přetékání žlabů.

Pro zvlášť intenzivní korozi železných součástek v krovu bylo používáno při opravě pouze pozinkovaných hřebů a svorníky natíraný miniem.

Opravy byly skončeny koncem listopadu 1953.

Provedené způsoby oprav byly pečlivě zaznamenány a budou vodítkem pro další údržbu krovu a střechy.

Zájemci o podrobnější poučení si mohou přečíst obsáhlejší stat v posledním čísle.

Ochrana ve dvou výstavách

Bohumil Hypšman

Výstava architektů Stavoprojektu a fakulty připomínají rozhodující vliv architekta na tvoření obrazu našich měst. Časté měnění vedoucích osob a kompetentních nadřízených úřadů (ministerstva stavebnictví, vnitra, vnitřního hospodářství) dotýká se věci organizačních, nikoli vlastní funkce architektury, která je ideová. R. Unwin (1910) praví o tom: »Obydli se nestávají již proto lidská, že mají dokonalou kanalizaci a pitnou vodu a jsou postavena podle moderního stavebního řádu, nýbrž potřebují oživující ruky umělcovy, která je zdokonalí a jejich cenu zdeseateronásobí.« O této stránce se průvodce po výstavě Stavoprojektu nezmiňuje, mluví jen o patřičné vybavenosti, dostatku jesli, školek atd. I zahajující proslov pana ministra o ideovém poslání architektury se zmiňuje mluví spíše o tom, že jsme překonali fási kosmopolitní spíše nežli o úspěších ideových. Ty zatím neuspokojují naše přání nikoli vinou architektů, nýbrž pro nařízenou linii typisace a výkonnosti, které nedopouštějí vyzrání jejich práce. Nařízená větší nebo menší seskupení mnohapatrových typů, nazývaná »sídliště« v sousedství měst idylického rázu, napáchají škody na krásách naší vlasti. Také ozdobování Prahy mrakodrapy není práce architektů výtvarníků, neboť jedenáctkrát se opakované řešení Dejvického náměstí pomocí mrakodrapu svědčí o tom, že vlastním urbanistům jest daný program. Náměstí ze dvou třetin hotové plánované výstavby má dostat docela jiný útvar. Stometrová dominanta nezůstane bez vlivu na obraz Prahy. V dálkových pohledech, ale již z Riegrových sadů bude hradečanské panorama »obohaceno« o další hrot, jistě nikoli k prospěchu světového obrazu. Není možno, aby právě architekti pražští neměli, po šedesátiletém působení staropražského hnutí, tušení o ochraně památky naší nejpřednější! Množít vysoké stavby, ještě k tomu na místech urbanisticky neodůvodněných, jest počínání napodobující zvlí mocných v kapitalistických zemích, kde si vzpomene kdokoliv a kdekoliv postavit mrakodrapy. Docela jiný jest sovětský vzor dávající Moskvě žádoucí siluetu universitou na Lenínových horách. Praha však již obrys má, který nesmíme »obohacovat« opakováním Hradčan na

každém návrší, nebo ve středu každé kotliny. I když návrší lákají k zdůraznění dominantou, musí se tak dít individuálně volenou formou, nikoli šablonovitě, čehož příkladem jsou nám dominanty Karlem IV. vytvořené. Libovolné umístování mrakodrapů vytváří americká města, ale není sourodě s plánovaným vývojem socialistické společnosti.

*

Při zmínce o založení Havelské čtvrti nemůžeme nezpomenout, jak na jednoduchém základním schématu čtvercového nebo obdélného tržiště podařilo se středověku vybudovat řadu krásných osobitých příkladů založení a půvabné obrazy našich měst a městec. Vystavené vzory na výstavě Stavoprojektu neslibují ani zdaleka podobný úspěch. Grandiosní úkoly desíttisícových sídlišť, určených k provedení, měly by probudit nejvyšší tvůrčí schopnosti, vytvořit památky epochy, která dává přednost péči o člověka velkorysým organizováním celkového vzhledu. Zatím dispozice připomíná spíše nahodilé roztroušení typisovaných objektů. Vinu lze přičítati nedostatečné souhrě kolektivního tvoření, které má nutně zapotřebí více času nežli tvoření za jediné autority a proto nesou odpovědnost za nedokonalost především závazné, diktované termíny dodací, určované jinými okolnostmi nežli vůli po výtvarné práci.

Ze tomu tak je dokazují daleko lépe zvládnuté ukázky menších sídlišť v obou výstavách. Na těch je patrný rozhodující vliv výtvarně pojaté dispozice i když typy domovů nepřinášejí nové tvůrčí práce a jen barevně se liší ve třinácti variantách pastelovým otonováním. V celku dají se větší úspěchy u adeptů očekávat v úlohách méně choulostivých, neboť na nich mohou se vyškolit k ovládnutí větších, které je v zbyrokratizovaném a ztypisovaném hnutí výtvarném beztoho tak brzy neočekávají. Pozoruhodná je při posluchačské výstavě i účast učitelská: profesor vystavuje náčrt tunelového řešení petřínské komunikace z roku 1937, kdy se současná porota nepovznese nad názor hmotně výhodnější a jeho jménem řešení odmítla. Dnes je zřejmo, že obrazu Prahy nesmíme ublížit ani za cenu většího nákladu stavebního.

Míčovna v Královské zahradě a její sgrafita

(Z materiálů k přednášce 3. XII. 1963 v cyklu Klubu Za starou Prahu.)

Pavel Janák

(Dokončení)

Dne 24. III. 1916 Centrální komise (referent Dr. Holeý) se obrací k Hofmistrovskému úřadu: »Míčovna je dílo Bonifáce Volmutha, který již za Ferdinanda I. 1554 je jmenován stavebním mistrem královského veličenstva a za Mazmílána II. 1568 stavbu ukončil. Míčovna má k zahradě neobyčejně vzezšenou a působivou jedinou řadu jonských poloslopů, v monumentálních rozměrech. Zdi mezi poloslopy nikami oživené jsou v celé ploše figurálními a ornamentálními sgrafity vysoké umělecky bohaté dokonalosti zdobeny. Tento výtvar německý umělec se staví rovnorodě vedle nejlepších výkonů současného vývoje italského umění, zaujímá jedinečné místo v domácímu stavu památek.

Centrální komise se svolením Hofmistrovského úřadu dala svým zástupcem prohlédnout Míčovnu a bylo možno zjistit, že uvedení do stavu a zabezpečení sgrafit ještě nyní je zcela možné a s poměrně malými náklady.

Špatný stav, v němž je Míčovna, náležející v Praze k nejpřevážnějším dílům císařského panovníckého domu, vyžaduje naléhavě pomoci. Současně používání jako skladiště nejbezohlednějším způsobem způsobilo Míčovně zcela značné škody.

Centrální komise prosí Hofmistrovský úřad, aby nejprve dal souhlas, aby centrální komisi mohl být sestaven návrh a rozpočet na restauraci této náde vše cenné památky, dle aby k tomu účelu zemskému konservatorátu Dr. L. Jeřábíkovi, praktikanu Zemského konservatorátu Dr. K. Guthovi a akad. sochaři Jindřichu Čapkoví, který v oboru restaurování sgrafit je velmi zkušený, bylo dáno dovolení ku podrobné prohlídce a měření Míčovny.

Dne 17. XI. 1916 Hofmistrovský úřad ve Vídni Centrální komisi odpovídá na pípis ze 24. III. 1916: »Provedení šádoucích restauračních prací na Míčovně v Praze již od delší doby je v úmyslu a přistoupí se k němu po uzavření míru.

Dne 23. XI. 1916 Centrální komise — referent Dr. Matějček — sdělila obsah v dopisu Zemskému konservatorátu v Praze.

1917

Dne 15. I. 1917 C. k. zemský konservatorský úřad pro království české Centrální komisi pro památkovou péči ve Vídni: »Od Jindřicha Čapka byl vyžádán opis rozpočtu na restaurování prací Míčovny, který jim byl předložen c. k. admeckému hejtmanství v Praze. V příloze z 15. I. 1917, adresované zemskému konservatorskému úřadu v Praze, Jindřich Čapek uvádí:

»Sgrafita na mnoha místech jsou tak poškozena, že jim hrozí bezprostřední nebezpečí úplného zničení, nebude-li sgrafitová omítka — od zdiva odtržena, bezodkladně zajištěna. Každý den odciadu zvěšuje nebezpečí pro sgrafita. Proto předkládá k úvaze návrh, nebylo-li by prospěšno použítí jeho nyní úplně volného času k provedení zajištění omítek sgrafit.

Při restauraci sgrafit musí být práce rozdělena na dvě periody: první — zajištění omítek, druhé — bude stavět lešení a bude pracovat sedník a kameník, druhé — v ní budou provedeny práce sednické a kamenické a po nich čistění, fluidování a fázování sgrafit.

Je nyní úplně volný, po čas války je činnost jeho zrovnu zastavena a rád by se sám věnoval práci, která vyžaduje mnoho a nerušeného času, který jí v době plného zaměstnání věnovati nelze.

Zámecké hejtmanství zajistí by dalo k dispozici šebík a tesářského dělníka prořízení lehkého přenosného lešení.

Provedení prací již první periody prospěje se velmi poškozené umělecké památce.

Pokud se týče nákladů může být čítáno letos 35% celkové sumy na restauraci sgrafit.

Připojený opis rozpočtu ze 17. X. 1916 na restauraci

sgrafit průčelí Míčovny obsahuje: »Severní průčelí Míčovny je 11 sloupů rozdělena na 10 samostatných polí. V 6ti náležejí se velké otvory, nyní zazděné, v ostatních 4 polích je vždy po 2 malých výklencích. Všecka pole průčelí jsou sgrafity ozdobena. Pod hlavní římsou jsou v každém poli vždy dva figurální cvikle, dále bohatě zdobené archivolty, bohatě zdobené sed a podhledy špalet otvorů. Ostatní plochy průčelí jsou zdobeny ornamentálními a architektonickými sgrafity.

Do výše as 3 m od země jest původní omítka, do níž sgrafita byla křabána, buď vůbec zničena či otiřena a vaznost ostatní omítky je ohrožena. Na mnoha místech je omítka od lince zdí vyutvářena a dun.

Aby sgrafita byla zachráněna, jest nejvš zapotřebí všechny plochy fluidem posílit, plochy — které autě zni, na sed opatrně připevnit a dobrým materiálem zdobenou omítkou ordmávat, vypadá místa znovu omítnout. Po restaurování omítky teprve lze přistoupit k fázování sgrafit. Budou zbaveny dobře nečistoty, pokud možno uvedeny do původního stavu a fázovány.

Opině zničená, nejasně nebo vypadá místa sgrafitové výzdoby nebudou bez souhlasu Centrální komise doplňována.

Nebude-li možno zazděné otvory současně s restaurací sgrafit otevřítí, mohou prozatím zůstat, jak jsou — třeba jen sgrafita od zdivky oddělit a připravit, aby otvory později mohly být otevřeny.

Za restaurování jednoho pole se všemi pracemi a s dodáním všeho materiálu 960 K, deset polí úhrnem 9.600 K.

V uvedeném ceně jest pojata: také vlastní dozor nad pracemi kamenickými a sednickými, jež budou nutny k restauraci hlavní římsy, sloupů, vyádek a zadržek otvorů. Práce kamenická a sednická mohou být provedeny zaměstnanci c. k. zámeckého hejtmanství v Praze.

V ceně není pojata: postavení lešení a odstranění. Pro opravu sgrafit stačí lešení šebíkové, pro práci kamenického muselo by být sešleno.

Protože nyní a nejbližšími obléžení potřebné materiálu lze opatřit, je šádoucí laskavé sdělení, v které době ku provedení restaurace může dojít.

Centrální komise (referent Dr. Pečírka) 15. II. 1917 poznamenává: »Zdělitost je náde vše naléhavé. Aby byla uskutečněna, bude nepochybně třeba osobního zároku prezidia Centrální komise. A to během zimy, aby restaurace sgrafit na jaře mohla být předsevzata. Tímto způsobem sgrafita během léta mohou vyschnouti, a budou pro budoucnost zajištěna. Podotýká se, že Míčovna toho času se používá jako vojenské skladiště, což ohrožuje nejen budovu, ale i sgrafita.

Dne 27. ledna 1917 Centrální komise (referent Dr. Pečírka) obrací se k Hofmistrovskému úřadu: »Centrální komise považuje za svoji povinnost, aby k notě Hofmistrovského úřadu ze 17. XI. 1916 uvedla vzhledem k neobyčejně vysoké památkové hodnotě Míčovny, že další odsunování naléhavě nutných zajišťovacích prací by mohlo znamenat úplné zničení sgrafit.

Dne 18. IV. 1917 Hofmistrovský úřad Centrální komisi na pípis z 27. I. 1917: »dovoliuje si sdělit, že již od delší doby bylo úmyslem celou Míčovnu v její původní stav uvést, práce ovšem bylo by možno provést po vyklizení vojenskou správu.

S ohledem na vývoje Centrální komise nestaví se Hofmistrovský úřad proti provedení restaurace sgrafit již nyní a zmocňuje Zámecké hejtmanství v Praze práce akad. sochaři J. Čapkoví zadati.

Dne 26. IV. 1917 Centrální komise: »Děkuje Hofmistrovskému úřadu za rozhodnutí pro památkovou péči tak mimořádně důležitosti.

Současně Centrální komise zpravuje zemský konservatorát v Praze, Čapek skutečně 1917—18 na sgrafitech pracoval.

Propagace ochrany památek filmem

Klub Za starou Prahu setkává se při své činnosti, směřující k ochraně pražských památek, neustále s barbarskými počiny zejména mládeže, vyplývajícími z nevědomosti nebo špatného chápání významu národního kulturního dědictví. Památky, především vně plastiky a fasády architektury, jsou ničeny odoukáním, pomalováním a jinými násilnými zásahy, i když byl předtím vynaložen značný náklad na jejich opravu. Tak vznikají nejen kulturní, ale i hmotné hospodářské škody.

Některí posluchači filmové fakulty AMU, jsouce si vědomi výchovného poslání filmu, zabývali se výše uvedeným problémem a vyžádali si od nás některé podklady. Domnívame se, že krátký film, promítaný v našich kinech před hlavním představením, by jistě pomohl upoutat zájem veřejnosti na praktickou ochranu památek před jejich ničícím nevědomým obyčejem a zejména školní mládeží, která ještě nemůže plně chápat význam kulturních památek a níčí je mnohdy z přirozeného pudu hravosti. Tím důležitější by bylo vzbudit zájem o ochranu památek tímto krátkým filmem v pionýrských skupinách a v ČSM, které by mohly zakládat vlastivědné kroužky, v nichž by mládež mohla památky nejen poznávat, ale kde by mohla být vedena k jejich ochraně před kamarády ještě nevyspělými.

Klub Za starou Prahu upozorňuje na Mozartovu desku na domě čp. 420/I v Martináské ulici, která je velmi znečištěna a skoro nečitelná. Náprava je velmi snadná a nepochybně o tom, že se o ni odbor ÚNV pro výstavbu co nejdříve postará.

Upozorňujeme na odstrašující stavební stav nikové kašny s Braumovou sochou Herkula v paláci Čam-Gallusové.

Již po dlouhý čas má střechu proraženou a voda zhořbne působí na štukovou výzdobu nilky.

Klub žádá, aby kašna v celém rozsahu byla opravena, stará omítka zbavena pozdějšího přestukování a střecha nově pokryta jezovitou krytinou, odborně provedenou komunálními podnikem pokrývačskými, který má v osobě A. Smolky vynikající znalce.

Košářská Cibulka na pokraji zkazy

Košářský statek Cibulka v dnešní své podobě vznikl v první čtvrtině 19. století, kdy Napoleonem vypuzený pasovský suverén, biskup kníže Leopold Thun-Hohenstein, započal r. 1817 budovat své předměstské sídlo na místě staršího dvorce, jenž tu stál na výšně nad motolským potokem. Ke statku, jehož obytná budova, prostá a jednoduchá, nese zvlášť ve své sochařské výzdobě od Josefa Malinského znaky empiru, přiléhá rozsáhlý park, zaujímající široký okruh strání svírajících křivolaké údolíčko s potokem, tekoucím od buštěhradské železnice k motolskému údolí.

Tento park, komponovaný podle tehdy panující módy jako kopie přírody, doplňují emplové plastiky, drobné architektury, umělé zříceniny a malé jezírko. To vše, usediště, anglický park rozložený na silně zvlněném terénu a vytvářející dojem volné, nespoutané přírody, jakož i výtvarná náplň parku s romantickými a exotickými motivy, dokládá nám myšlenkovou svět doby počátku 19. století a ukazuje nám, jak tenkrát vyhlížela krajina bezprostředně obklopující Prahu zelení svých zahrad a vinlo. Po stránce výtvarné představuje pak anglický park usediště ukázkou posledního stupně vývoje feudální zahrady, opouštějící vázanou symetrickou kompozici zahrad 18. století.

Cibulecký anglický park však je důležitý nejen po stránce umělecko-historické a kulturně historické, ale dodnes je vyhledáván v létě mnoha Pražany, kteří tráví zde svůj nedělní odpočinek, nemohouce z různých důvodů jeti dále za Prahu. Tím překvapivější je, že tato rekreační plocha je zpuštělá a zanedbaná. Nejsmutnější však je pohled na onu drobnou architekturu a plastiky, vyjadřující plně ducha a názory počátku

19. století, tedy doby našeho národního probuzení. Působilo tu zajiště dlo času, ale na první pohled je zřejmé, že největší škody tu matropila ruka nevědomých lidí, zejména mládeže, která nikým nenapomenuta níčí tu cenná díla naší sochařské tvorby 19. století. Nedivme se pak, že západní část zahrady, přiléhající téměř k usedišti, je v tak žalostném stavu. Oba altány uzavírající nároží nízké zahradní zídky mají nejen propadlou šindelovou krytinu, ale i jejich zdi jsou počmárány a pomalovány, kamenné stoly uvnitř vyvráceny, zděné jejich zábradlí rozvaleno. Prachnerův památník na Leopolda Thuna-Hohensteina, za jehož života se tento sad, který zpřístupnil veřejnosti, již tenkrát stal vyhledávaným výletním místem Pražanů, je silně poškozen úderem cíhel. Stejně tak trpce nám bude na opacém konci usedišti, na nejzazším výběžku jejího ostrohu na západ. Pavilonek tam stojící se sochou cítna na svém vrcholu má rovněž poškozenou šindelovou střechu, dialeže uvnitř jsou vytrhány, stěny hmušně pomalovány. V nejhorším stavu je dřevěný chrámek Diany. Okrouhlá stavbělka má silně uhnílé patky dřevěných sloupů nesoucích kupolovitou střechu rovněž šindelovou. Sousoší Diany uvnitř je také poškozeno a poškozeno pomalováním barvami.

Všechny tyto drobné architektury v krátké době zaniknou, nebude-li obnovena jejich krytina a zabezpečena stabilita zejména Dianina chrámku. Proto je nejvšs nutné, aby celý objekt usedišti Cibulka byl začleněn do městského sadového majetku, upraven jako veřejný sad a hlavně, aby bylo postaráno o dozor a tak zabráněno dalšímu svévolnému ničení. Bylo by zajiště zasloužným činem, kdyby školy v nejbližším okolí Cibulky seznámily děti s kulturním významem této usedišti i s dnešní jeho důležitostí pro rekreaci obyvatel středu Prahy, ale ještě zaslouženější by bylo, kdyby některá školní organizace pionýrů si vzala nad Cibulkou patronát a postarala se, aby výtvarná díla, nebýla ničena méně uvědomělými žáky, kteří ještě nepochopili, jaké obrovské suny vynakládá stát na zachranu výtvarných a kulturních památek.

Vhodnou úpravou parku i usedišti samé dal by se zbudovat na tomto konci Prahy sad, který by byl dobrou konkurencí i takové Královské obory. Klub Za starou Prahu upozornil na dnešní stav příslušné činitele památkové péče a doufá, že záchrana Cibulky bude zařazena do nejbližšího plánu ochrany památek. J. Mayer

Kajetánka v Břevnově před zničením

Na někdejší bělohorské silnici, ve stínu moderních činžáček, již dnes v nepravděelném seskupení lemuji tuto výpadovou třídu, skryta v zahradě výletní restaurace, stojí podivuhodná sakrální stavba. Její půdorys a architektonické členění vzbuzuje dojem, že jde o románskou stavební památku. Blíže prohlédnou však zjistíte, že ty články, které se zdají být románskými, jsou poněkud tupě profilovány, bez plastického citění a s mnoha prvky, které působí cizorodě. Ve skutečnosti také nejde o stavbu románskou, nýbrž o kapli, již dal r. 1666 vystavět hrabě Bernard Ignác Bořita z Martinic pro rehoľníky řádu theatinů nebo kajetánů, jak o tom obšírně pojednal v XX. roč. Památek arch. a míst. na str. 389 a d. biskup A. Podlahá.

Autor této studie kriticky rozebral dosavadní umělecko-historické názory na tento objekt. Odmítl domněnku B. Gruebera, jenž se r. 1871 domníval, že jde o pohřební kapli břevnovského kláštera z doby románské. Zato uznal správným úsudek A. Bauma, jenž uvedl hr. Bořitu jako zakladatele. Ten také po prvé v literatuře prohlásil stavbu za nápodobu architektury románské a dal jí do vztahu s kaplí P. Marie v Alt-Ötting v Horním Bavorsku.

A. Podlahá rozvádí tuto hypotézu, že se zdá být pravdivá už tím, že ze 17. století známe několik takových staveb, jež jsou napodobením románských svatých. Öettingenský původ Kajetánky je potvrzován nálezem kresby z r. 1820 ve strahovské knihovně, který učinil Dr. Zahradník, a jenž jí dal A. Podlahovi k dispozici. Na rubu této kresby se zachoval německý nápis, z ně-

hož jsme informováni o osudu kaple od konce 18. stol. Porovnáním této kresby, na níž je vyobrazena kajetánská kaple ve stavu ještě poměrně zachovaném, s vyobrazením kaple v Oettingenu, biskup Podlaha přesvědčivě vyvodil, že jde o dvě stejné kostelní stavby, z nichž pražská je plagiátem bavorské.

V době kdy A. Podlaha psal tuto svou stať, byla již Kajetánská zříceninou, nicméně takovou, že se na ní daly pozorovat jednotlivé detaily, ač pisatel netajil svou obavu nad jejím osudem v budoucnosti. Pohledu se tyto obavy prokázaly být oprávněnými. Dnes z této, umělecky sice ne významné, ale kulturně historicky jistě zajímavé stavby se zachovalo jen málo a je nebezpečí, že zakrátko zmizí úplně.

Kaple má kruhový půdorys a zvedá se nad sídlep-ním základem, jehož prostora je asi 3 m vysoká. Do její stěny je proraženo 8 výklenků, z jejichž nároží vycházejí široké pásy, jež tvoří hvězdicovou podporu klenby. Na počátku našeho století na ní ještě byly zbytky barokních fresek. Výška horního poschodí je asi 10 m. Neveliká lucerna, již pomáhá šest oken s nízkým segmentovým obloukem, osvětluje vnitřek, do něhož se vchází nízkým »románským« portálem, který je nejzajímavější částí stavby. A právě ona je nejvíce po-ničena. Toskánské sloupky, nesoucí tlustý oblouk, jenž lemují polokruhový tympanon, mají hluboké vý-moly. Jeteleové trojlístky na orbě polokruhové římsy, spočívající na konsolách s trojlupeny, jsou silně otlučeny. Zdivo, dílem z lánané opuky, dílem z cihel, je obnaženo. Nebude-li podniknut okamžitý zákaz, je ne-bezpečí zničení neodvratné. Luboš Hlaváček

Nutná oprava Dientzenhoftovy stavby

Na Malé Straně ve Všešrdově ulici je dům čp. 438, který svou obyčejnou, řádní fasádou nezaújme pozorovatele, ale na dvoře severním traktem vzbudí ihned

pozornost, neboť je tu patrný spár stavebního umělce. Dům byl na jurisdikci Svatovítské, jako celá tato ulice (do r. 1784); poněvadž v l. 1617–1623 patřil Janu Hrbkovi, byl po staletí nazýván »U Hrbků«, r. 1720 koupil jej blízký špitál sv. Jana Kf. »na břehu« (od 1789 zv. »na prádle«) a ten jej prodal 1725 Jindřichu Dientzenhoftovi, držitelu domu »U Splávná« (čp. 36) na rynku. Ten měl vzácné porozumění pro umění, jeho kšaft z r. 1764 prozrazuje, co měl v bytě skvělých obrazů a rytin, zvláště italských mistrů. Obsaž domy dal přestavovat svým bratrem Kiliánem Ignácem Dientzenhofem. Ten zbořil především domek »U Hrbků«, který byl jednopatrový, měl 11 místností. Potom postavil Kilián, jak r. 1730 dosvědčuje, »Henrichu Dientzenhoftovi dům »U Hrubétk« zcela nově z vápna

a kamene i také střechu taškami pokryl, a řádnými protipožárními zdmi opatřil, městu k ozdobe...« Dvorní tesař Josef Cidlín vykonal tesařskou práci, daňový důvěrník Rudolf z Bönau r. 1731 potvrdil o patro zvýšenou výstavbu, opatřenou »krásnou fasádou«. Dientzenhoft prodal dům r. 1738 a to o 600 zl. r. dříve než jej koupil. Dům je ve zrušeném stavu i jeho značné velká zahrada. Střecha rozbitá, na půdu teče, severní trakt ve dvoře, nejzachovalejší z díla Dientzenhoftova, jehož nároží je široce konkávně vyhloubeno, má po-tlučenou omítku v některých místech, rovněž je porušena dekorace dvou pilastrů, sražen již šitový stavelec kdysi asi vkusně vyvinutého vikýře. V zahradě při ob- vodních zdech porušeno více stavebních výzdob, zvlášt široká, odpočivná nika. Vodovod a záchody v domě jsou ve zlém stavu. Vše volá tu po památkové záchraně, ať si to uvědomí úředníci, kteří jsou zaměstnáni v pa-mátkové péči jak v ministerstvu kultury, tak při ONV. Budeme jejich horlivost sledovat. C. Merhout

O Alšovo museum

Klub Za starou Prahu, odvolává se na závazné veřejné prohlášení pana ministra Dr. Zdeňka Nejedlého jménem vládní komise pro Alšovy oslavy v Alšově jubilejním roce 1952 dne 23. května při zahájení Alšovy výstavy v Jizdárně pražského hradu a dne 17. listopadu při vzpomínkové oslavě v Národním divadle o nutnosti zřízení Alšova musea, dovolil si již dopi-sem 14. října 1953 navrhnuti uskutečnění tohoto mu-sea ve Vrtbovském paláci č. p. 373-III na Malé Straně, v němž Alševé dvorním bytě o pokoji s kuchyní v letech 1886 až 1889 se svou rodinou bydlel a vytvořil významná svá díla, jichž ukázkové část v reproduk-cích vystavil Klub v zahradním pavilonu.

Budova sama i se svou známou zahradou s Brauno-vými sochami je památkově chráněna a nad jiné hodí se právě pro takový kulturně důležitý účel již i svou souvislostí a dílem a životem Alšovým. Zřízení Alšova musea právě v této budově je nejsnadnější uskuteč-nitelné, neboť v přízemních místnostech jsou umístěny jesle, které z památkové ochrany i z důvodů zdravot-ních se tam naprosto nehodí a o jejich umístění jinde se památkovými kruhy usiluje. Další místnosti užívá Československý ústav zahraniční, pro který by se mohly nalézt jiné vhodné místnosti. O kulturním významu a potřebě projektovaného Alšova musea pro výtvarné umění české netřeba se nám jistě zmiňovati, neboť se o něm píše již od r. 1932.

Bertramka

Ústřední národní výbor hlavního města Prahy, refe-rát pro osvětu a umění, svolal dne 11. prosince 1953 poradou, která se zabývala návrhem předloženým Mo-zartovou obcí na úpravu celého komplexu ušedlosti Ber-tramky v Praze 18. Jednáni byli přítomni zástupci mi-nisterstva kultury (hudební a památková správa), ONV, referátu pro výstavbu, ONV 16, hudebního od- dělení Národního musea, Klubu Za starou Prahu a Mo-zartovy obce. Po vysvětlení a prodiskutování projektu dospěla poradá k tomuto jednomyslnému usnesení:

Prvešním byla dohodnuta ideová náplň a stavební program, odpovídající významu této chráněné ušedlosti i jejímu rozsahu. Ve vlastním, původně obytném ob- jektu má být umístěno Mozartovo museum, obsahující doklady Mozartových styků s Prahou a památky na jeho české vrstevníky. V hospodářských budovách bude upravena síň pro pořádání dobových koncertů, menších divadelních her a tanečních programů s náplní Mozartovy doby až do první poloviny XIX. století. Budou tam též konány přednášky spojené s re-produkcí dobové hudby a s promítáním úzkých filmů příbuzné tematiky. Stejně programové náplni bude sloužit i v rámci »Pražského hudebního jara« dolní část zahrady při terase budovy musea. V koncertní síni a v zahradě se nebudou konati produkce nebo slavnosti odlišné náplně a rozsahu.

Na základě takto stanoveného účelu a náplně pa-mátková ušedlosti odpadly některé úpravy a změny v předloženém návrhu projektované.

Zmenši se kotelna a příslušenství musea se jinak upraví a umístí. Nebude provedena nikla pro orchestr na terase, která by rušila vzhled usedlosti a ponechá se na individuálním práni účinkujících při hudebních pořadech, kde se umístí orchestr, neboť tu rozhoduje často počasí.

Zahrada se upraví v původním stylu z doby Mozartova pobytu na Bertramce, k čemuž směřuje i celá úprava usedlosti. Bude zahájeno jednání s majiteli sousedních parcel na doplnění zahrady na původní velikost.

Hospodářská stavení usedlosti budou adaptována pro stanovený účel tak, aby byla dodržena hmotová kompozice celého nynějšího souboru staveb usedlosti a nebyla porušena ani architektonická ani hmotová gradace v daném prostoru. Hlavní podélné stavení ve směru severozápad—jihovýchod se upraví na koncertní síň s umělým osvětlením. Vedlejší budovy jdoucí na jih od hlavní stavby budou obsahovat příslušenství síně. Pro zachování ideové podřízenosti v charakteru těchto budov ke hlavnímu objektu musea bude nutno, aby vnější členění architektury bylo zachováno v původním stavu a nebyly proráženy nové, nebo rozšiřovány staré okenní otvory. Proto se také odmítají jakékoli nové přístavky k objektu.

Zřízení amfiteátru navrhovaného v zahradě odpadá, protože neodpovídá vymezenému způsobu užívání usedlosti, představuje odvážný formalistický experiment a je v rozporu s utvářením terénu i s historickou klasickou architekturou a dispozíci Bertramky.

Stavení dnešních fmešnických objektů na východě od Bertramky se upraví sadově; navrhované parkoviště aut bylo by tu velmi nevhodné jak svým umístěním tak i provozem, který by rušil hubdu. Z této důvodu je nutno upustit od rozšíření Mozartovy ulice a vyloučit jakoukoli průběžnou dopravu do ulice Na Mrázovce. Rozšíření Mozartovy ulice se též nedoporučuje proto, že by se tím odstranily dnešní porosty a porušil charakter opěrné zdi a vjezdu do zahrady. Pro výjimečné parkování vozidel se doporučuje použití přílehlých ulic, případně i prostoru před Mrázovkou.

Změny úprav následkem přesné ideové náplně a určité chráněného objektu představují podstatnou úsporu, asi dvě třetiny původně rozpočteného nákladu 10 mil. korun.

Zmenšení rozsahu adaptací umožní též spolehlivě jich provedení do doby Mozartových jubilejních oslav roku 1956. J. V.

Nové poznatky z naší patronátní činnosti

Klub Za starou Prahu má patronát nad stavebním podnikem hl. m. Prahy HSV-4. Castým stykem a rozhovory odborníků ochrany stavebních památek (historiků i techniků) se zaměstnanci závodu po skončení pracovní doby přímo na staveništi, v opravovaných chráněných domech, buď se u zaměstnanců láska a pochopení pro tuto conservační činnost a vychovávají se kádři nových, spolehlivých pracovníků. O tom bylo podrobněji pojednáno již ve Věstníku klubu XXVII (1952), str. 55; dnes však chceme upozornit i na některé obtíže, zaviněné nedostatkem vhodného materiálu k této speciální práci, což ovšem roztrpčuje zaměstnance, usilující o kvalitní splnění každého úkolu.

Při instrukcích dne 4. května 1954 v palácových zahradách pod Hradem, po historickém výkladu C. Merhouta, upozornili členové Klubu na špatné provedení opravy omítek na fasádách paláců i různých zahradních staveb. Zaměstnanci závodu tuto výtku uznali, ale zároveň vysvětlili, že příčinou toho je nevhodný stavební materiál, který dnes jediné místo závod získat i velmi si stěžovali, že speciální staviva, nezbytné potřebná k této odborné práci, se nyní nevyrobí.

Je to především *fasádní pisek*. Po omezení jeho dobývání a uzavření některých pískoven, není vůbec k dostání čistý, ostrohraný pisek různých zbarvení a zrnění, kterého se používalo buď na štukové práce, nebo — byl-li hrubšího zrna — jako přísady do různých drtí. Tento pisek se dříve těžil většinou na polích, soukromíky. Nyní jsou pole obhospodařována JZD, která o do-

bývání a třídění tohoto výtčného materiálu nemají zájem.

Stejně nutná, ne-li ještě naléhavější potřeba při opravách, je dobré bílé *vápno*. A právě u nás v Praze bylo kdysi t. zv. staroměstské vápno vyhlášené svou výbornou kvalitou. To ovšem bylo páleno dřevěným uhlím. Vápno dnes vyráběné je špatné jakosti, protože se vypaluje uhlím, patrně i méně hodnotným, a proto se nehodí k pečlivým pracím na obnově stavebních památek. Snad by bylo možné výrobu kvalitního vzdušného vápna, jež se dá vyhašené uskládkovat v jamách k prolezení, zavést v kraji, kde je dostatek lesů a páli se dřevěné uhlí (na Slovensku) a kde je zároveň i dobrý vápenc.

Různé *štukatéřské* ozdoby se dnes odlévají z cementu. Je to práce zdoluhavá, nákladná a jakostně nevyhovující při srovnání s výrobou odléváním z kufřínského vápna, které se k nám dříve dováželo. I tu je třeba, aby naše výzkumné ústavy staviv našly vhodnou náhradu, vyráběnou z domácí suroviny.

Zvlášť velká nouze je o ostře pálené *ohlivy*, jichž je zapotřebí při mnohých opravách památek právě tak, jako topinkových *dladíc*, speciálních *prežár* a *háček* i poléváních *tašek*. To je ovšem zboží, které není na běžném trhu a jeho výroba není tudíž v cihelnách plánována.

Pro opravy střech je nezbytně nutný i *štipaný šindel*, zvláště ve veneských oblastech. Dnes však žádný socialistický sektor u nás štipaný šindel nevyrábí. Bylo by ho možno získati jediné u domorodých dřevotěpů na šumavě a na Slovensku, kteří si štipou šindel pro vlastní potřebu, avšak stavební podnik nemůže proplácet faktury soukromým osobám.

Kromě stavebního materiálu je též neméně důležité zajištění *odborných fmešek*, nutných pro udržování památek. Je jich stále nedostatek, a najde-li se specialista v určitém fmešném oboru, nelze mu práci zadati, protože není zapojen v socialistickém sektoru.

Klub Za starou Prahu upozornil na tyto nedostatky příslušná úřední místa se žádostí, aby jim bylo odpomoženo vhodnou úpravou předpisů pro speciální práce památkové péče. Je to tím více žádoucí, že podnik HSV-4 bude pravděpodobně již brzy dána možnost samostatně se vyvíjet technicky i administrativně a zaměřit svůj provoz *výhradně* potřebám obnovy a zachování stavebních památek. Je tedy nejlepší příležitost pro zlepšení kvality praktické ochrany památek a zajistit se najde i vhodná forma správní, která odstraní nedostatky speciálních staviv a odborných fmešních pracovníků. J. Vaněček

Ohrožené poklady Národní galerie

Kulturní ztráty způsobené požárem mají u nás zlou tradici. Vzpomeňme nátku národa po požáru Národního divadla a posledně požáru Staroměstské radnice a zničení nenahraditelných pramenů našich dějin, uložených v městském archivu.

Je možno s klidným svědomím zařaditi truhlárnu s kapacitou továrny, v přímém sousedství Národní galerie? Nikdo by na tuto otázku nemohl odpovědět kladně. Ale stalo se tak. Kdo převzal záruku, že tu nevzniká nebezpečí, jež by mohlo býti pro Národní galerii osudné?

Doufáme pevně, že celé jednání není ještě u konce — protože zaručit se nemůže nikdo. Jestliže nepatřím byl již provedeny investice pro truhlárnu, nemají určité cenu ani jediného obrazu, na př. české malby gotické, uložené v Národní galerii.

Situace je tato: Národní galerie bude sdílet v šternberském paláci ještě po řadu let a potřebuje další prostory výstavní i provozní. Tím více ve svém bezprostředním sousedství, ve vyhovujícím sále bývalé konfírny arcibiskupského paláce. Příklad využití konfírny pro výstavní sál je právě v šternberském paláci a doufáme, že bude i z bývalé konfírny Valdštejnského paláce, rozdělené dosud na kanceláře.

Doufáme, že záhy budeme mohli býti bez obav o poklady svěřené Národní galerii a že její ředitelství podá o tom naší veřejnosti zprávu. A. Kubíček

Alšova sgrafita v Příbrami odstraněna

Mikoláš Aleš vykreslil v r. 1903 pro dva podokenní výšvy v I. poschodí novostavby č. p. 261-II v Příbrami, v Mariánském údolí, kterou vystavěl bratranec jeho manželky Mariny stavitel Josef Sochovský, dvě podlouhlé perokresby (9×65 cm) jako předlohy pro uhlové kartony ve skutečné velikosti. V nich zpodobnil Příbram jako horní a poutní místo. V jedné vypravuje o příbramském životě nad zemí, v druhé o doložení pod zemí. Středem prvé kresby je hornický znak s dvěma zkříženými kladivly v ornamentě. Znak přidržují se stran dva permonci v hornických šatech s kuckami na hlavě a nad ním stojí soška svatohorské P. Marie s Ježíškem v náručí. Pozadím vlevo jsou Březové Hory s kouřícími kůtlemi, vpravo Svatá Hora s klášterem, k němuž po úbočí kráčí poutní procesí s korouhví v čele. Střed symbolické kresby rámuje dva výjevy z hornického pracovního života. Vlevo schoulená došková chaloupka s lomenicí mění březími a topoly a před ní loučí se objektiv horník se svou ženou před odchodem do nebezpečné práce. Jeho synek drží mu na cestu hůl se sekýrkou. Na pravém okraji pracují u hřídele rumpálu dva horníci na vytahování rudy z hlubin země, aby na připraveném koštěci odvezena byla k zpracování. Druhá kresba vypravuje o práci dobývaní rudy ve štole pod zemí. Na levém okraji stojí zkušený starý důlní dozorce, od něhož s rozsvíceným kahanem spěchá mladý horník na pomoc k dvěma havířům, pracujícím na dobývaní rudy ze skály, co třetí vystupuje po žebříku, aby pátral po nové rudné žíle. V pravé části kresby stojí v vyhlášené rudy dva horníci, opření o lopaty, k nimž přichází s vozíkem důlní kůň s krácejícím kočím a lopatou na rameni, aby také pomáhal při nakládání rudy.

Je to Alešem vykreslený jediný výjev o těžké práci hornícké za starých časů, jež má však platnost dodnes. Podle perokresb vykreslil uhlím kartony za dohledu a pomocí Alšovy v jeho vinohradském bytě akad. malíř Ant. Písek, podle nichž sgrafita na domě provedl sám stavitel Jos. Sochovský. Při provádění došlo však k jistému skreslení, neboť kartony vyhotoveny podle údajů o něco větší než pasy na domě. Sgrafita byla na domě, v němž umístěna pozdější část báběské vysoké školy, o podzimu r. 1953, kdy pro svůj chatrný stav, zčásti již opadálé, byly za souhlasu Státního památkového ústavu odstraněny při opravě domu se slibem, že budou znovu přeneseny podle zachovalých kartonů, jež má ostravská galerie, provedena na vhodné ploše jiného domu. Podle získaných zpráv provede sgrafita obec příbramská svým nákladem na budově filiálky Čs. státní banky čp. 124-I na náměstí Pionýrů. Tak budou tato Alšova hornická sgrafita, vytvořená pro Příbram k její ozdobě, zachráněna.

Vždyt' Aleš žil v Příbrami osobně poznal za svých návštěv v letech 1874 až 1878, kdy tam občas dojížděl za svou milovanou Marinou Kallovou, která tehdy bydlela v Příbrami jako sirotka u své tety Josefky Sochovské. Právě jí listy, v nichž vedle vroucích citů lásky zasvěcoval ji do svých uměleckých prací, snah i nadějí. Byla mu proto Příbram památná a vzpomínkové pro celý život milá. Em. Svoboda

Dům Václava Hájky z Libočan na Valdštejnském náměstí

Dům v rohu tohoto náměstí čp. 18 byl péčí vládního stavebního orgánu, který se stará o záchranu a úpravu paláců a zahrad pod pražským hradem a Opštem, jakož i péčí Stavoprojektu H 4 následně opraven a tím byla vrácena veřejnosti a bytovým uživatelům cenná památka. V jeho jižní části byla objevena spodní část věže, která chránila hrady a Píseckou bránu od r. 1253; k ní byla na východní straně přičleněna obytná stavbička z hrázdného zdiva. Věž se musí uvádět v souvislosti se zbytky hradeb nalezených na východní straně při Feldovském domě (dnes část čp. 17). Vše bylo při zahradě Tomáše, barvíře, r. 1527, místně a právně na Tomášské jurisdikci. Brzy získal od kláštera vše Václav Hájek z Libočan, bydlil tu s malým chlapcem a psal tu svou kroniku. Objekt shořel při požáru 1541.

Až r. 1580 dáno zde nové místo Volfovi Šelhamrovi i se studnicí a klášter mu dovolil stavět. Při jednání o tom byl účasten stavitel Oldř. Avostalis a kameník Ant. Brok. V r. 1601 směl soused stavětí spočinout od marštalní zdi při rohu věže někdy pana Volfa Šelhamra... Ten postavil přilehlé stavení a komínu pro 6 komín. Což je východní trakt, na níž pozdější držitel Ant. Stevens ze Steinfelsu vymaloval sv. Jana Nep. Jinou část východní stavby přistavěl 1608 držitel Martin Pregle, jehož syn Vavřinec r. 1623 odprodal od stavení zahradu. Věžová část, která je patrna ve dvoře ztemnělým tónem omítky, byla snížena za držitelství kníhře Matyáše Rosentretra v r. 1752; na téměř místě byla zřízena pultová střecha na místě sedlové v r. 1912. Oprava stavební při traktu severním je z r. 1875.

Poznání historických fakt, zejména stavebních, je nutný předpoklad pro památkového ochránce. Nezná-li je, často se dopustí chyb. Vždy tu musí být spolupráce technika a historika. Jde-li o objekty architektonicky nebo situacně tak významné, některý palác, Vrtbův dům, Malostranský hřbitov, Cetlův dům, opravy v kostele maltézském, zámek ve Vraném a j. a j. — je to tím nezbytnější. C. Merhout

Příbram,

kteří je ehuďa na staré stavební památky, je znovu ochuzena o další zbouráním barokního domu čp. 55. O jeho záchranu vedlo se déle roku jednání mezi ministerstvem školství s jeho památkovými orgány a ministerstvem bezpečnosti, které neúspěšně trvalo na jeho odstranění jako nebezpečné komunikační překážky, ježto dům zužoval šířku ulice svým výstupem do ní. Jednopatrový dům s dvěma kulatými nárožními věžičkami pod mansardní střechou, lidově zvaný zámček, představoval svým architektonickým řešením ojedinělý zjev nejen v Příbrami, ale bez obdoby i jinde. Jako stavební památku s vyobrazením uveden je v Seznamu památek historických a uměleckých v král. českém, sv. XIII, politický okres příbramský, str. 142 dr. Ant. Podlahou. Dříve byl používán báběskou akademií v Příbrami, ale za posledních let po přenesení akademie do Ostravy neudržován uživateli, chátral s opadávajícími římsami a prolomenými stropy. Bylo jisté povinností správy města, aby chránila si tuto svou památku před ničtím a pokusila se o její záchranu ať již, možno-li, zřízením podobu, jak se to nyní účelně děje v pražských ulicích, nebo přeložením těžké jízdy zajišťkou do vedlejších ulic nebo přímo, byť i nákladnějším rozšířením ulice. Důvody komunikační ve svém přímém řešení zbavily zbytečně tak často již venkovská města četných starobylých památek k nenahraditelné škodě jejich i národa.

Významný příbramský rodák, spisovatel Dr. Quido Maria Vysoký upozornil náš Klub na hrozící zkázu domu čp. 55; ale intervence Klubu u krajského národního výboru pro kraj pražský a u památkové péče ministerstva kultury, bohužel, nesetkala se již s úspěchem, když zvláštní ohledy komunikační nad ochranou památky. Také dominantně příbramské kotlíny Svaté Hory hrozila útma pohledová zastavěním domy na jejím úpatí vlevo od proslulých svatohorských schodů. Podle zjištěných zpráv budou provedeny v těch místech pouze nízké přízemní budovy s podkrovím, které zaplní dnešní proluky a nezastavěné zuby a svými zahradkami vyběhnou jen mírně do straně, aby její zelen nerozruší. Vždyť jak pohled na Horu z města a okolí tak její překrásný rozhled z výšiny do daleké krajiny zasluhují plné ochrany. Svě

Potřeba lidové ochrany památek

Minulé doby za vlády feudální šlechty a buržoasnické kapitalistů vybudovaly z potu pracujícího lidu architektonicky krásné a cenné zámky, paláce s uměleckými galeriemi a sbírkami, při nichž zřizovaly uměle pěstěné parky a zahrady se vzácnými stromy a květinami, které zdobily sochy, vazy a fontány.

Lidové správy v naší demokratické republice všechny tyto památky a zařízení starých časůch dob zanedbávaly a po právu učinily lidu přístupnými k poučení o umění i k osvětlení po práci. Je však nevyhnutelné třeba, aby

tyto, často svého druhu jedinečné památky, byly v dobrém stavu udržovány a zachovány pro příští doby, neboť nejsou jen odrazem nashromážděného bohatství tehdy vládnoucích vrstev na úkor lidu, ale i uměleckými výtvory lidského ducha a umu umělců, kteří většinou vyšli z lidu. Proto vláda naší republiky dává těmto památkám zvláštní ochranu a péči a vynakládá velké částky na jejich udržování a příjmy, plynoucí z ušlivoé práce dělného lidu. Snad ještě letos vyjde očekávaný zákon na ochranu památek přírodních i stavebních.

Nejen v mezích vládních opatření, ale i v zájmu lidových vrstev je, aby umělecké památky *sdm lid si chránili a šetřili*. Mnohdy však jsme svědky pravého opaku, jak se nešetří a neodpovědně s památkami nakládá často dospělými, ale hlavně nezvedenou mládeží. Četné jsou toho důkazy ze všech krajů republiky a ani Praha není takového počínání uchráněna. Náš Klub proto často obrací se na ministerstvo kultury, ústřední národní výbor i obvodní národní výbory v Praze, na krajské i místní národní výbory v krajích o pomoc a záchranu, kde jsou ničeny nebo ohrožovány ať z neznalosti nebo svévolné vzácné hodnoty památkové nebo kde je jim nebezpečím nedostatečná péče. Svb.

Výstava fakulty architektury na Staroměstské radnici. V květnu byla uspořádána výstava vysoké školy architektury a pozemního stavitelství v Praze, na níž profesori i žáci vystavili své studie i výukové práce, konané na podněty a náměty současných problémů výstavby našeho hlavního města. U příležitosti výstavy bylo konáno i několik přednášek veřejně přístupných a prodiskutována jak otázka pedagogických metod, tak i některé vystavené návrhy. Na těchto besedách, hojně navštěvovaných odborníky i prostým lidem, byly mnoha fejnky uznány velké možnosti v současném školení architektů, ale uvádělo se též, že některá témata posluchačských prací nejsou vhodná ke školení, neboť jsou tak obtížná, že by je vyžrály architekti těžko zvládnout úspěchem. Je zajímavé, že mezi přítomnými nebylo na přednáškách nikoho, kdo by byl souhlasil se stavbou vysokých, věžových domů, zejména ve vnitřní Praze, ba že několik k diskusí přihlášených velmi příkré odsoudilo a zavrhlo tento způsob staveb pro stověžatou Prahu se třemi význačnými dominantami na Hradčanech, Vyšehradě a vrchu Žižkově. J. V.

Moderní byty ve starých pražských domech. (Lid. demokracie, 25. května 1954.) Ve státní památkové rezervaci Prahy (Staré Město, Malá Strana a Hradčany) se opravují a asanují obytné domy. V domě čp. 798-I v ul. U obecního dvora bylo již zřízeno 10 krásných bytů. Dokončuje se úprava domu čp. 464-III v Hellichově ulici. V jednopatrovém domě u zahrady u Vlasčích schodů na Malé Straně nalezen při průzkumu starý kuchyňský krb z konce XVIII. století. Přikročilo se k sondovacím pracím domu čp. 104-III v Lužické ulici, poblíže Karlova mostu. V domě U Sladkých v Jilské ul. zbytků starého pivovaru, začne se letos s přestavbou zadního křídla budovy (arch. Rud. Ječný). Budou opraveny domy v okolí Betlemské kaple; v čp. 254-I získá se 7 moderních bytů, v čp. 238-I bude zřízeno Husovo museum. Asanační činnost se vyvíjí i mimo chráněnou oblast. Vondračka, zbytek staré usedlosti pod Grébovkou, bude upravena podle návrhu arch. Jana Faigla na 3 bytové jednotky. J. V.

Kouzlo střeš projevových. Pod tímto názvem píše v Lidové demokracii z 2. 6. 1954 A. Kubíček o historické kryptině na staropražských domech — přezlech, jimiž se střechy pokrývaly již od středověku. Upozorňuje, že v Praze je střecha důležitý činitel výtvarný, neboť se víc než jinde uplatňuje při pohledu shora.

Kdysi bylo pokrývačské umění českých farnostníků proslavené, dnes však jsou jejich řady značně prořídle. A bylo by zapotřebí, aby opět zhoustly, neboť dnešní rušná činnost restaurátorská si vyžaduje jejich zručných rukou. V poslední době se uplatnilo zvláště při obnovovacích pracích na pražském hradě a ve Valdštejnské jízdárně. Nejvíce se nových zkušeností při používání kryptiny uplatnilo na Betlemské kapli, pro niž byla vyhlédnuta kryptina až z cihelny v Brežňáčkách u Břevlín, která nečerná. Tuto výrobu starých přežít třeba rozšířovat, aby dávala dobrý a trvanlivý materiál, jenž by přispěl k obnovování krásy staré Prahy, barvivosti jejích střeš, které se tolik obdivoval Jan Neruda.

Opava Navrátilových maleb. V posledním čísle našeho časopisu jsme psali o poškozených malbách v zámku ve Velkých Jirnech, jejichž autorem je slavný český malíř J. Navrátil. Ted dochází zpráva, že laureát státní ceny prof. B. Slánský byl pověřen jejich restaurací. Jde především o malby v t. zv. alpském pokoji v I. poschodí staré části zámku, které zaujmají celou plochu stěn od podlahy ke stropu, zobrazující pět alpských krajín. Je to: »Vodopád pod Dachsteinem«, »Dachsteinský ledovec«, »Jezero Wolfgang«, »Lázně Ischle« a »Gmundenské jezero«, jež je největším obrazem. (Má rozměr 8x3,35 m.) Tyto malby jsou významnou památkou jak českého monumentálního umění 19. století, tak důležitou složkou v díle Navrátilově. Patří do prvního období Mistraova působení v Jirnech, kdy tam začal pracovat hned po skončení výzdoby Libčova.

Obnova Nového světa na Hradčanech. V Lidové demokracii ze 4. 6. t. r. se píše o připravované úpravě a plnění asanační malebného hradčanského koutu, v poněkud paradoxně Nový svět. Jsou to malé domky doslova přilepené na zeď kapucinského kláštera, které byly postaveny asi ke konci 16. století cizinci, zaměstnanými na pražském hradě.

Je tu několik zajímavých domků. Tak dům »U zlatého hrozu« má pěkný arkýř. Prý zde bydlel slavný rudořínský hvězdář Tycho de Brahe, což je však pouhá legenda. Jiný dům »U zlaté hrušky«, jenž byl již opraven, překvapí bohatě členěným průčelím a rokokovou štukovou výzdobou.

Bylo rozhodnuto, že se tato malebná městská část, vymykající se jak ze stavebního rámce Hradčan, tak celé Prahy, citlivě obnoví, aby její charakter zůstal neporušen. Vedení asanační práce svěřeno arch. K. Dudychovi, jenž má tak také včasně, ne však právě lehký úkol. Domy jsou totiž stavěny těsně k opěrné zdi klášterní zahrady, jež je izoluje od slunné jižní strany a zapříchují pronikavou vlhkost. Až se vyřeší tento nejpálčivější problém, jenž je spojen s instalací hygienických zařízení, jako kanalizace a vodovodu, přijde na řadu úprava střeš.

LITERATURA

C. Merhout — »Tři malostranské procházky«, Cedok 1953

Jako výsledek třicetileté práce připravuje přední člen našeho Klubu historik Cyril Merhout monumentální dějiny Malé Strany, již je u nás nejlepším znalcem. Své hluboké znalosti, získané plným studiem archivů, rozemní v četné drobné mince mnohaletých publikací osobitě vlastivědných, určených nejširším vrstev lidovým. Také svou poslední práci, postavenou přívodcem po malebných památkách a koutech malostranských, spatřil C. Merhout vrchovatou daň lidověcné činnosti, kterou dnešní doba žádá také na vědeckých pracovištích.

Vedoucí redakce: PhC Luboš Hlaváček, Revnice u Prahy 776. Redakční rada: Dr. Jiří Hilmler, arch. B. Hypšman, arch. A. Kubíček, J. Mayer, C. Merhout, Dr. E. Poche, Ing. Dr. J. Vaněček, Dr. Z. Wirth. Vydává Klub za starou Prahu, Praha II, Mostecká čp. 56. Tisknou Středověké tiskárny, n. p. závod 04, Praha II, Myslíkova 15. Vychází ročně 8 čísel (čtvrté července a srpna). Novinová sazba povolena ředitelstvím pošt v Praze č. 1-A-Gr-2372-OB-47. Dohledací poštovní úřad Praha 022. 1 srpna. Pro členy za předplatné 4 Kčs. F 10769

OCHRANA PAMÁTEK

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU A JEHO ODBORŮ

Ročník XXIX

V Praze dne 15. listopadu 1954

Číslo 5-6

Ing. Dr. Jaroslav Vaněček, 70 let

Předně: Sedmdesátka neubírá Vaněčkovi na mladosti. Důkazem toho je jeho stále bystrý a nesmlouvavý úsudek o problémech, jimiž se Klub zabývá. Věren jeho tradici, roste v pohotového ochránce památek z široké koncepce inženýra — pamatujícího v prvé řadě na otázku dopravní, stále ještě hrozivou a nepodřízenou ohledům k starým částem měst a tudíž i Prahy. To ho přivedlo r. 1927 na vysokou školu technickou, aby budoucím stavebním inženýrům vštěpoval lásku k odkazům staleté naší stavební kultury, z níž jejich dílo musí vycházet, právě tak jako inženýrské dílo — má-li být vynikající, musí dbát přírody. Odtud i jeho publikace, nejvýš potřebná: »Technické stavby a ochrana přírody«. Těmto výchovným cílům sloužil Vaněček po dlouhá léta, vedle své činnosti v regulačním úřadu hl. města Prahy, v Ústavu pro stavbu měst při Masarykově akademii práce, v časopisech, jež redigoval, »Stavba měst a venkovských obcí« a »Město« — bohužel, zaniklých, přestože krajně potřebných. Vaněček od r. 1925 člen domací rady Klubu získává stále větší přehledu ve svém oboru a jistě i přesvědčení, že se mu nejen dobře věnuje, ale že publikační potřeba je stále akutní. Jeho neumdlévající nadšení pro ochranu památek je toho zárukou i do budoucna.

K.

Pracovní konference komise ČSAV

o směrném územním plánu hlav. města Prahy

Jaroslav Vaněček

Při Československé akademii věd ustavila se prezidiální komise pro výstavbu Velké Prahy. Její předseda, prof. Ing. Dr. Bedřich Hacar, laureát státní ceny a člen korespondent ČSAV, svolal počátkem června pracovní konferenci této komise do domu vědeckých pracovníků J. E. Purkyně v Liblicích u Mělníka. Jak sám při jejím zahájení pravil, jsou mu v Praze vzácné obzvláště její památky, a proto měla první konference za úkol zhodnocení a kritiku směrného územního plánu Prahy se zvláštním zřetelem k historickému jádru města. Účastníci, v počtu 63, vyslechli osm referátů, z nichž každý byl ještě doplněn v rozsáhlé diskusi.

V úvodním referátu vysvětlil Ing. arch. Václav Kolář, přednosta odboru ÚNV pro výstavbu Prahy, že po roce 1948 bylo nutno následkem pronikavých změn v politickém i hospodářském životě našeho státu vypracovati pro hlavní město republiky nové plány, které budou základem budování Prahy a jejího stavebního i hospodářského vývoje. Jsou to plány územní ve smyslu zákona o územním plánování a výstavbě

obcí č. 280 Sb. z r. 1949, zejména směrný územní plán, který určuje celou kompozici a zásadní rozvržení města. Roku 1951 byl proveden náčrt směrného plánu, jenž po zásadním schválení vládním výborem pro výstavbu Prahy stal se podkladem podrobného studia a dalšího projektování. Výsledky těchto rozsáhlých prací, řízených plánovacím referentem ÚNV a nám. primátora Ing. arch. Vlad. Chamrádem, byly r. 1953 vyjádřeny ve 2 alternativách a jsou nyní posuzovány odborníky s různých hledisek. V době od 24. března do 24. května 1954 byl celý elaborát návrhu směrného plánu se všemi předběžnými studiemi a alternativami podroben důkladnému prozkoumání kandidátem architektury Alexejem Alexejevičem Galaktionovem, kterého na žádost vlády ČSR vyslala vláda SSSR k podání posudku. Sovětský expert se vyjádřil, že elaborát návrhu směrného plánu představuje bohatý architektonicko-dokumentační i hospodářsko-technický materiál, jehož může být využito jako konkrétního podkladu pro vypracování generálního plánu výstavby, plánu první etapy výstavby a na ně na-

vazujících podrobných územních plánů. Navrhuje tedy odchylku od našeho zákonodárství, které vlastně nezná generální plán výstavby.

Ing. arch. Jiri Novotný z kanceláře pro územní plán hl. m. Prahy uvedl pak ve své zprávě, že v koncepci návrhu směrného územního plánu člení se Praha na část centrální a 5 obvodových sektorů: severní, východní, jižní, jihozápadní a severozápadní. Historické jádro města, uzavřené v předešlém století ještě v hradbách a rozšířené o Letnou a Karlín, stává se kulturním centrem Prahy. Kolem něho je rozložen prstenec obytných čtvrtí a na východě jsou sektory průmyslových podniků a obslužných městských zařízení. Základ komunikační sítě tvoří okruh novoměstský, obepínající celý historický střed; zachycuje dopravu z periferie, směřující k němu hlavními dostřednými ulicemi, které tvoří páteře okrajových městských čtvrtí a jsou pokračováním dálkových silnic procházejících příměstskou oblastí. V první variantě směrného plánu je kompozice nového středu města založena na ideovém trojúhelníku Staroměstské náměstí, Hrad a Letná. Ve druhé alternativě se buduje nové ústřední náměstí v místech nynějšího náměstí Krasnoarmějců, před Domem umělců, které se až čtyřikrát zvětšuje a spojuje jednak s náměstím Budovatelů průlomem přes Staré Město, jednak průtahem ke Karlovu náměstí přes Vojtěšskou čtvrt a ulici Karoliny Světlé, s podejitím Národní třídy a ulice U Křížovníků.

Následovaly referáty o pražské komunikační síti a o úpravách podél Vltavy. Ing. Dr Jar. Vaněček podal historický vývoj pražské komunikační sítě, v němž zejména upozornil na soupeření myšlenky obvodových okruhů a dostředných komunikací, jako komposičního základu řešení Velké Prahy. V posledních desetiletích byla to příčina tvrdších bojů mnohých odborníků a činitelů interesovaných na výstavbě Prahy. Pripomněl též splnění dávného přání ochránců památek zřízením památkové rezervace v Praze I, III a IV za lidové demokratické republiky (viz Věstník XXVI, 1951, str. 17). Naznačil úspěšné řešení, které se tím nyní nabízí vyjádřením kontrastu rezervace a ostatního města, jako dvou odlišných prostředí plného a zdravého života, společenosti v nejširším pojetí. Nutnost zachování historických čtvrtí a vybudování nových nebo přebudování ostatních částí města je vítanou příležitostí k vytvoření hodnot vyššího řádu, které nemohou mít města postrádající tak slavné stavební minulosti jako Praha.

Největším nebezpečím bylo právě navrhování nových a rozšiřování starých komunikací i v památkové rezervaci. V historickém jádře není na rozdíl od ostatních čtvrtí vůbec třeba širokých dopravních tříd, protože doprava tam bude jen místní, sice živá, ale rozptýlená do všech ulic, a průběžná doprava musí rezervaci buď obejít, nebo podejít. V kritice směrného plánu vytkl proto v závěru, že nelze souhlasit s navrženou malostranskou komunikací, ani s petřinskou sil-

nicí a s prorážením Starého Města širokou třídou z náměstí Revolučního na náměstí Krasnoarmějců. Arch. Hypsman ve svém diskusním příspěvku zdůraznil v zájmu ochrany Malé Strany brzké provedení tunele pod Petřínem, s nímž správně počítá směrný plán jako dopravním spojením severozápadní periferie s jínem a se středem města. Doplněním okruhu na západě tunelem se zabrání nebezpečí prolomování Malé Strany a její zkáze. Soupežné vedení povrchové komunikace je zbytečné a zatemňuje smysl řešení tunelového, komunikace po jižní straně Petřína nemá vlivu na vnitropražské potřeby, neboť dosahuje hřebene až u Hvězdy. K mínění Ing. Dr Zbyňka Jirsáka, že rychlé vybudování dopravních tepen po obvodě jádra města stalo by se podtunelováním Petřína otázkou dlouhodobou, správně uvedl Dr E. Hruška, že bychom přece jen měli sáhnout po tomto řešení ihned, aby nedošlo ke komunikaci přes Kampu, neboť nějaký dopravní ventil zde musí být.

Ing. arch. B. Arnold promluvil o úpravách při řece Vltavě. V souvislosti s výstavbou jižního rekreačního území v rámci akce 5 M uvedl, že bude nutné počítat se zvýšením vodní hladiny buď zřízením modřanského jezu, nebo se zvýšením jezu Šitkovského o 1,30 m. Slovanský ostrov má být vrácen svému kulturně rekreačnímu poslání, Střelecký kulturní výchove a oddech lidových mas, Židovský ostrov bude sloužit rekreaci dětí, Štvanice má být vybavena několika bazény lidového koupaliště, Císařský ostrov v areálu severního rekreačního území dozná změny vodo- hospodářskými úpravami a v jeho severní části bude vybudována nová kanalizační čistírna. Ústřední park kultury a oddech se rozšíří na celou trojskou kotlinu. Úprava pobřežní komunikace vyžadá si na jihu nový průtah vyšehradskou skalou na pravém břehu a rozšíření nábreží mezi železničním a Smetanovým mostem na obou březích. Přetížená křižovatka u Národního divadla a soutěska u Křížovníků budou odlehčeny jednak plánovaným rozšířením podjezdu v Divadelní ulici a napojením na ulici Karoliny Světlé, jednak podchodem Křížovníckého náměstí. Před Domem umělců se zamýšlí vytvořit ústřední prostranství socialistické Prahy, které odpovídá zkušenostem sovětské stavby měst, neboť má polohu u řeky a vztah k hlavní ideové a architektonické dominantě, hradčanskému panoramatu. Na levém břehu se počítá při úpravě nábreží kpt. Jaroše se zřízením podjezdu u mostu Svatopluka Čecha a posunutím kaple Maří Magdaleny. Úpravě Klárova věnuje se pozornost řešením buď s důrazným uplatněním zeleně, nebo jako pravidelného architektonického prostoru se zaústěním malostranské komunikace. Prof. Haecar upozornil v diskusi, že zvýšením Šitkovského jezu by se zaplavily historické památky románské na Starém Městě, které leží na říčním náplavu. Vybudování pravostranné pobřežní komunikace rozšířením Divadelní ulice a podejitím soutěsky U Křížovníků by nečinilo zvláštních obtíží. Arch. Mannsbarth, Barek, Fiala

a Krise upozorňují na myšlenku odlehčení nábreží pod Vyšehradem tunelem na komunikaci od Podolí do Přemyslovy ulice.

Další referáty se týkaly stavebního utváření historického jádra Prahy, a to jak Prahy I, III, a IV v rezervační oblasti, tak i mimo ni, Prahy II.

Akad. arch. Boh. Hypšman nastínil stavební vývoj Starého Města a jeho architektonické úpravy až do okupace, připomněl závady a škody způsobené asanací Židovského města, které dnes nemá hodnot výtvarných, nýbrž jen hospodářských, a upozornil na to, že část asanace na východ od ulice Kozí zůstala nedokončena. V závěrečné kritice vytkl, že starobylé město lze upravovat spíše v podrobnostech, ale že i směrné plánování mu může být osudné. Proniky Starého Města, navrhované jednak od východu k náměstí Krasnoarmějců, jednak od jihu z Karlova náměstí Jirchářů přes Národní třídu do těla Starého Města, zasahují staletou sítí uliční a porušují dosud zachovalý její smysl. Nejohrovanější je čtyřnásobné rozšíření předmostí Mánesova mostu; zvětšení prostoru před Domem umělců, dosud umělecky ovládaného dílem Zítkovým a nebezpečí nové, převyšované stavby, která je na kterémkoli místě mezi staroměstskými věžemi nehorázností, bylo by špatným doporučením vkusu nové budovatelské epochy. Nakonec vytkl drobnější úpravy, nejen jako postuláty smérné. Jsou to úpravy při nábreží, Anežský klášter, Betlemská kaple, Staroměstský rynek a pod. Vlad. Piša upozornil na to, že musíme hned v příštích letech hledat náhradní objekty pro přímýsmysl, velkoobchod a skladiště, které jsou dosud v servaci.

Ing. arch. Al. Kubiček ve svém referátu o Malé Straně a Hradčanech vytkl některé zásahy do této památkově nejcennější části pražské, zejména průlom U Klíčů, provedený ve snaze po vybudování komunikace od severu k jihu a označil jej za hanbu města. Pokusy o rozrušení Malé Strany a její přeměnu na šachovnici bloků neměly však valného úspěchu, protože narazily na překážku těžce získatelného majetku t. zv. mrtvé ruky a majetku svěrečnického. Nebylo-li možno exploatovat Malou Stranu vládnoucí kastou majitelů domů, byla to nebezpečná myšlenka výstavby nábreží, jímž se mělo zabránit velkým vodám a »zušlechtit« podnož hradčanského panoramatu monumentálními stavbami v popředí. Šťastným osudem byl však přirozený břeh Malé Strany zachován. Za první republiky nebylo k dobru Malé Strany pranic vykonáno. Vznikla však myšlenka výstupné silnice po petřínské straně, později komunikace přes Kampu, která se znovu přihlásila, za okupace. Obě komunikace se nyní navrhuji smérným plánem a je samozřejmé, že je zamítáme, i kdyby tu šlo o některé korektury v dnešním zastavění pro ulici pouze jednosměrnou (viz věstník roč. XXVI, 1951, str. 10). V diskusi zdůraznili arch. B. Hypšman, prof. Fr. Fiala a jiní přednost provedení tunelu pod Petřínem, má-li být ochráněna Malá Strana.

Zavrženíhodné je ve smérném plánu navrhování tunelu i povrchové cesty. Žádá se také řešení jádra města ve větším měřítku.

O Novém Městě promluvil akad. arch. Max Urban. Připomněl jeho založení jako jedinečný urbanistický čin, tak velkorysý, že po šest století sloužilo město i novým potřebám bez podstatných změn. Dnes tu jde především o vytvoření nového, výkonného okruhu na území někdejších

Účastníci konference z našeho klubu (odleva): arch. Kozák, prof. Janák, akad. Wirth, vl. rada Morhout

hradeb, t. zv. okruhu novoměstského. Má dvojí funkci: odlehčení okruhu staroměstského a transversální spojení celoměstské, od severu k jihu, až vnitřní pražské nádraží bude zrušeno. Aby se novoměstský okruh mohl dříve uplatnit, navrhuje se pod nádražím Praha-střed podjezd, který bude i později sloužit jako mimoúrovňové křížení s náměstím Budovatelů. Ve své definitivní formě bude to komunikace alespoň 65 m široká od mostu Hlávkova k museu, kde se štěpí. K jihu spěje ve směru bývalých hradeb k mostu Nuslému a k západu vede průlom k Jiráskovu mostu. Úprava čtvrti Opatovické, omezené Vltavou, Národní třídou, Spálenou a Resslovou ulicí, je nutná, avšak nikoli jako průběžná komunikace, spíše je tu na místě nějaké ústřední náměstí a uvolněné zastavění, architektonicky tvárné. V diskusi žádal prof. Fiala soustavnou průzkumovou a studijní péči i na Novém Městě, tak jako v rezervační oblasti. Na upozornění arch. Mannsbartha, že novoměstským okruhem jsou ohroženy kostely sv. Karla Boromejského a na-proti sv. Václava, vysvětlil arch. J. Novotný, že se studuje tato otázka v šesti alternativách, ale v žádné z nich nejsou tyto objekty dotčeny. Prof. Starý mluvil o některých zvláštnostech Nového Města, jako jsou loubí a pasáže, a doporučoval použití jich i při novém budování této čtvrti. Další řečníci žádají, aby loubí byla řešena s architektonickou citlivostí (Wiehlfův dům), a aby i v sousedních domech navazovaly na ně další úpravy (Kaňkův dům). Prof. Hačar vysvětlil na dotazy v diskusi, že v Divadelní ulici má být zřízen podjezd pod Národní třídou a t. zv. Urbánkův

dům a sousední, až ke klášteru, budou rekonstruovány a přitom sníženy o jedno patro.

V referátu o ostatních pražských památkách Ing. arch. Jan Mannsbarth konstatoval, že v oblastech mimořeservačních se setkáváme jen s ojedinelými památkovými objekty nebo jejich soubory. Je však třeba, aby podle významu těchto kulturních dokumentů minulých dob se bud památka sama stala kompozičním centrem, nebo aby byl jasně vyjádřen její vztah ke kompozičním osám a centřům novým. Uvádí příklad souboru Vyšehradu, Hvězdy, Břevnovského kláštera, Klamovky, Císařského mlýna, Matheyho kostela sv. Rocha u Olšan a pod. Arch. Kolátor sděluje, že úprava kostela a kláštera sv. Markety byla prostudována a v pěti variantách vyřešena katedrou vysoké školy architektury prof. Ausobského velmi krásně. V diskusi o Emauzském klášteře správně poznamenal prof. Engel, že jde o ryze uměleckou záležitost, dokomponovat dominující průčelí kostela k dispozici od arch. Hypšmana na nábreží.

Akademik Dr. Zd. Wirth přednesl diskusní příspěvek na závěr k předchozím výkladům, v němž pravil, že to, co bylo v referátech a diskusích uvedeno, nestačí k záchraně historického jádra Prahy, nebudou-li rozhodující činitelé věrně a houževnatě držet zásadu, že stará Praha musí zůstat bez rušivých zásahů, a to se všemi jejími důsledky. Musí přijmouti za své přesvědčení, že historické jádro Prahy je jako urbanistický celek fenomen nejvyšší architektonické hodnoty, že není — jak se laicky říká — jednou středověká, jednou barokní, ale dokonalá synthesis tisíciletého vývoje, sice často zásahy žiliv nebo barbarskou lidskou zvůli porušovaná, ale vždy znovu regenerovaná, že je to synthesis umělecká, vybudovaná na monumentálním terénu, Vitavou ztvárněném, které dal vývoj postupně situaci na řece, půdorys, hmotu, měřítko, rytmus, siluetu a všechny dominanty jako vzácný souhrn uměleckého smyslu, technické a řemeslné dovednosti našich předchůdců. Musí být dále přesvědčeni, že všechny složky této synthesisy jsou rovnocenné, že žádná z nich se nedá poodečňovat při její budoucí úpravě a že nejdůležitější je požadavek zachování její celistvosti. Teprve toto přesvědčení jim dá schopnost, aby se uvarovali omylů, jichž se dříve dopouštěli naši dědové, otcové i naši současníci, a aby se bránili nápadům, které chtějí řešit i dnes starou Prahu proti její tradici, proti jejímu měřítku a jejímu dominantnímu systému.

Zdůraznil také, že metoda přípravy k přebudování Prahy musí být zásadně různá u staré Prahy a u sektori ostatních. Pro starou Prahu měl by vycházeti směrny plán tak dlouho ze statu quo, dokud nebude podrobnými, individuálními i současnými studiemi prokázáno dořešení důležitých situací v městě, otázek úpravy zastavení, asanace bloků, vyřešení předmostí a komunikačních prouků.

K závěru jednání konference, jako poslední referát, byly přečteny hlavní body z obsírného posudku poradce A. A. Galaktionova, týkající se úpravy historického jádra Prahy. Zpráva přijata nadšeným potleskem, neboť účastníci s radostí zjistili, že přání a zásady vytkené v referátech konference i v živé debatě, jsou v úplném souhlase s tímto posudkem. Zároveň vysloven obdiv nad tím, jak se tento sovětský odborník stavby měst dovedl v poměrně krátké době sít s charakterem města dříve mu podrobně neznámého a vniknout do podstaty problému výstavby naší Prahy.

Ve svém konečném usnesení uznala konference velkou práci vykonanou na směrném plánu a s ní spojeném provedení podrobných průzkumů, rozborů a mnoha studií. K vypracování generálního plánu výstavby pokládá konference směrnice obsažené v první alternativě územního plánu za správné, neboť se nejvíce blíží zásadám v jejím jednání vytkným. Doporučila zejména, aby pro umístění budov nejvyššího státního významu a pro lidové manifestace byla upravena Letná a upuštěno od vytvoření ústředního náměstí u Domu umělců. Tím se zároveň stává zbytečným nežádoucí průlom od náměstí Budovatelů přes Staré Město k náměstí Krásnoarmějců. Petřínský tunel má být řešen tak, aby reseruační oblast Malé Strany byla ušetřena zřízení povrchové komunikace s projíždějící hromadnou dopravou. Průchod pravobřežní komunikace vyšehradskou skálou budíž proveden ve větší vzdálenosti od řeky v zájmu zachování původního přírodního charakteru.

Průběh této zdařilé konference, na počátku vážný a klidný, změnil po přečtení posudku Galaktionova svůj ráz ve slavnostní nadšení. Náznaky sovětského poradce jsou také velikým zadosťucháním zastáncům staré Prahy. Vždyť, jak pravil arch. P. Janák, dovidáme se od neodvislého sovětského architekta, že to, co jsme hájili a po půl století stále opakovali, nejdříve opustíme a vysmíváme, se dnes uznává za jediné správné.

Pomník J. V. Stalina

Bohumil Hypšman

Pomníkem jest dalekosáhlým způsobem ovlivněná nejdůležitější pražská otázka urbanistická, s kterou si již od šesti desetiletí nevíme rady. Tehdy vojenské cvičiště bylo z Letné přeloženo do Dejvic a na tři desetiletí ovládla myšlenka dopravního spojení — tunel či průkop. Ve jménu

způsobu navázání na uliční síť měla se nejzřejmější souvislá plocha obětovati ve střední třetině umělému údolí, aby mohla být její vyvýšenost zmožena dopravně. Zaujetí veřejností pramenilo v Pařížské třídě, která měla otevřít Staré Město k severu, na místě docela novém, vznik-

lém zbořením Židovského Města. Místo neurčila povaha terénu a vývin města, nýbrž idea geometrovského plánu. S úmyslem prorazit Letnou a Staré Město napříč skoncovała Státní regulační komise, vytvořená pro jednotnou regulační organizaci Velké Prahy, sloučením řady měst a obcí vzniklé roku 1920. Náčrt můj (1922) do- tvrdil rozhodování, neboť ukázał možnost v- stoupit na Letnou rampou od severního konce staroměstského okruhu, organicky vzniklého, takže se nemusila obětovat potřebné komunikaci třetina plánu, ani památnost Starého Města, jež průrazem nutně byla ohrožena. Průkop měl ší- roce rozevřít stráž a přerušit pruh porostu po- skytující přírodní kontrast zádílímu dílu lid- skému, seskupení celého města, Hradu a Kate- drály s průčelím vysoko nad Vltavou vyzdvíže- ným. Aby zelená folie také na východ Hradu byla zachována, určila Strk, že se nemá stavět nad mostem Sv. Čecha, nýbrž nad mostem dnes Švermovým. Požadavky ty nebyly sice nikdy vyvráceny, ale také nebyly dodrženy, obhájeny, ba snad byly zapomenuty při realizaci velkory- sého památníku v ose Pařížské třídy. Původně pro pomník zvolené místo opodál osy nebylo ani urbanisticky zakotveno, takže bylo méně pocho- pitelné, ale nesvědčelo k nákladnému přetváření jednoty stráně ani k přehnaným rozměrům, kte- ré si vynucuje »point de vue«. Požadavky Strk byly zásadně správné a měly být respektovány i při požadavku národa zbudovat dílo neobyčej- né. Připomínám jen, že podobná vůle národa a autora při Národním divadle, nevedla nikterak k porušení souladnosti obrazu Prahy, nýbrž na- opak obohatila ho, ba co dím, vytvořila siluetu Nového Města a dala mu protiváhu hradčanské katedrály!

Za socialistické éry byla okrajová poloha le- tenské stráně zvolena pro pomník ideově správně pojatý, který s vůdčí osobností spojil i osla- vu zástupů stořících za pokrokovou myšlenkou. Také rozpoznání, že pozorovací stanoviska vy- žadují řešení zásadně architekturno nikoli pou- hoje jediné plastickou, jest správné i proto, že se obrací hlavní postavou ku Praze a postrani- cemi k pokračujícímu šadovému pruhu k výcho- du i západu. Není však správné, že znázornění zástupů se stalo postavami obrů místo jiného znázornění bezejmenného množství. Toto znázor- nění zástupů je nemístné pro neznámé, osobně bezvýznamné jedince a nedává vyniknouti po- stavě ústřední, vůdcovské. Zdůraznění velikosti dějinné éřídka kdy se zdařilo a je to v nynější době zastaralým anachronismem. Vzbudit úctu mohla, snad socha Baviarie v době přepjatého na- cionalismu, socha svobody před Novým Yorkem má svoje odůvodnění osamělou polohou v oceá- ně. Nepříjemně však působí tělesné vnady sochy Republiky jako obryně na pařížském place de la Republique. Němci ve svém »Deutschland über alles« postavili Bismarckovi pomník obra, ale to je vzdáleno českému realismu. Doba obro- výtých soch také u nás zanechala stopy v pomní-

ku Karla IV. a Žižkově jízdní postavě. Tato učin- kuje jako součást architektonické siluety a Kar- lova socha nepatří ještě mezi obrovitě. Mohut- nost uctivaneho znázorňovat, alespoň množstvím hmoty místo uměleckým dílem, neosvědčila se ani při pomníku M. J. Husa a Fr. Pačackého. Vá- bec si nedovedeme představit K. H. Mácha nebo Hanu Kvapilovou podobně uctěnou a také po- mníky Bedřicha Smetany, Boženy Němcové nebo Amose Komenského by toho nesnesly. To je ře- čeno o uctívání postavách, ale každý nový pomník má uctíti i krásu Prahy, což konečně je požadavek rozhodující. S tohoto stanoviska ne- můžeme být uspokojeni, neboť není žádoucí, aby Praha byla zalidněna žulovými obry, i když jde o světový výnam oslavovaného, neboť přiroze- né je počítati i s postavami jako jest Marx a Len- nin. Již uctívání mohutností komposice, žuly a bronzu poškodilo úměrnost památných i novo- dobných prostorů. Masy Husova pomníku zmen- šily prostornost nejslavnějšího prostoru praž- ského, vypadly z jeho měřítka a pomník Fr. Pa- lackého, který stál po dvacet let na nasypané haldě zachráněn byl ve svém účinku jen uměle rozlehlejší plochou pozadí. Uspokojení ze soutěže plynoucí nebylo realizací odůvodněno, neboť sou- těž ještě nepočítala s aplombem dosaženým na útraty krás Prahy. Choulostivost letenského okraje byla prodiskutována již při provisorním umístění Hanavského pavilonu jako pýchlikové kavárny a při osazení bašty devatenáctí vilou dra Kramáře. Neměla tedy být ignorována urče- ní Strk. Tvar pomníku obrácený k pravému i le- věmu pokračování sadu nesliboval a nenaznačo- val nicoho o tom, že se komposice pomníku pro- mění v centrální, pro celou Letnou závažnou, ale zdála se jen ku Praze rozhodujícím způsobem obrácenou.

Plocha zvýšenou plošinou a úpravami okolní- mi zabraná bude osm hektarů. Střed úpravy celé Letné jest tím stanoven. Obtíže situační ústřední postavy od této úpravy se odvracejí jsou zřej- mé a další poctěný účastník soutěže je řešil ohraničením pomníkového prostoru pýchlikovou kolonádou prostor pomníku uzavírající.

Pomník sice střed budoucí dispozice Letné určuje, a k samotné úpravě nebere zřetel. Nyní patrný je nesouzniv provisorní úpravy, takže vyniká potřeba i o ni plánovitě rozhodnout. Zmíněný můj náčrt stanovil povšechné rozvrže- ní hmot reliéfovité ohraničeného prostoru. Do závažného generálního plánu však mohla být po- jata jen dopravní kostra nikoli výstavba, která se generál ním plánem neluší. K plánu výstavby však nikdy nedošlo pro nedostatek velkorysosti správy města v době podnikatelské. Nebyla ani potřeba ovládnající budovy, kážto nová doba těchto nedostatků nemá. Sovětský znalec urba- nistiky A. A. Ga'aktionov chce stisknout ruku tomu, který zachoval Letnou nezastavěnou až do dnešní doby, schopné daleko mohutnějších staveb a jejich dispozic, nežli doby zatížené hokynář- skými názory. Není a nebylo nikdy někoho, kdo

by měl tuto zásluhu, nýbrž byla to nemohoucnost dob svázaných okamžitými hospodářskými poměry. Neupravenost Letné je patrná z okolnosti, že polovina severní strany je zaujata sportovním stadionem, řadou činžovních domů a věží vodárny. Polovinu východního ohraničení zabírá ministerská budova, kdežto druhou vyplňují částečně činžáky a částečně muzejní budovy nehledící do prostoru Letné. Na druhém konci Letné má pak stát stále odkládaná budova Státní galerie, docela bez vztahu k ostatnímu prostoru. Letná, jakožto staveniště doby velkoryse budující, zůstává pouhým skladištěm budov jinam se nehodících a chybí jí právě tak jako za doby kapitalistické velkorysý plán organického zastavování. Příspěvek tak mohutného díla, jakým je pomník J. V. Stalina, nestal se žádným způsobem přínosem k nutnému a neodkladnému organizování celku. To ovšem není vinou autorů, nýbrž nedostatkem celého řízení, které mělo vycházeti od celku k detailu, nikoliv naopak předbíhat celkovou úpravu, jež má rozhodovat i o středu.

Dodatečně (1952) přepracována byla úloha ve prospěch mohutnosti, ale na škodu zásad Strk: přerušen byl souvislý porost stráně velkou pasekou, která amfiteatrem velmi plochým setřela výraznost původní přírodní muldy v ose mostu. Domnělá velkorysost zbavila strán poesie, kterou zdůraznil soutěžný návrh P. Janáka z r. 1909 i při architektonickém pojetí. Takové přerušení luční plochou bylo by postačilo k imponantnímu účinku a nebylo zapotřebí předělávat a zbavit výraznosti útvar stávající. Model samotného pomníku byl vystaven dvakrát, ale dalekosáhlé zásluhy panoramatické nebyly dost zřetelné. Pochybnosti o měřítku plastik se sice mohly již

tehdy objevit, ale nedošlo k nim z obavy, aby nebyly vykládány jako nedostatek kladný postoj k žádoucí velkorysosti. Nevyjádřila je ani umělecká porota, tím méně zasvěcení, společně na to, že tendence umělecká převládá. Tendence politická rozhodla při Husově pomníku již také rušivé proti řešení výtvarnému. Zvolený materiál — žula — má výhodu jednotnosti díla, ale těžko poskytuje vhodné plastické formy pro pozorování zblízka. Pro pohledy daleké a panoramatické nelze docílit rysů dost markantních, detailů přehnaných, neboť zblízka by se zdály karikované. Proto výsledek neposkytuje více než siluety a schemata, bez využití účinku osvětlení a stínu. Také druhá zásada Strk nestavět nad mostem Čechovými nebyla respektována. Stavět na okraj velký objekt nedoporučuje ani zmíněný již posudek sovětského znalce.

*

Panorama Hradu s katedrálou zbaveno bylo rovnováhy porostových ploch — na Petříně větší výše dosahujících, na stráni Letné větší délky v souvislém pruhu, neboť kratší kus straně s porostem nedostí homogenním následkem obrysů Kramářovy vily a Hanavského pavilonu, není dnes rovnovážný Petřínu a od pokračování oddělen je rozsáhlým intervalem bez porostu, který zde těžko může vzniknout pro přírodní okolnosti a proto, že by honosnost díla byla jím zakryta. Tolik je třeba říci v zájmu obrazu Prahy a v zájmu volnosti uměleckého tvoření, které by nemělo být ovlivňováno ničím jiným než tendencí uměleckou a mělo by být poučeno dosavadními výsledky jak pozitivními, tak negativními. Jinak ohrožena jest vůle k činu a její úspěch, vůle naší doby, nezatížené malichernými ohledy.

Karolinum a Ovocný trh

Bohumil Hypšman

Všichni máme snahu ozdobit socialistickou Prahu co nejvíce, neboť prostředí života nejvíce přispívá k radostné pracovní náladě a staví nám před oči výsledky našeho úsilí. Jak na Staroměstském rynku, tak na druhém nejpamátnejším prostoru, Ovocném trhu, nejsme dosud uspokojeni. Již desátý rok zeji rozvrácené prostory nejpamátnejší a neslyšíme ničeho o přípravách lepších dob. Ovocný trh jest rozvrácen docela již čtvrt století a připomíná kapitalistickou dobu, kdy jednotlivci ve jménu svého majetnictví směl beztrápně olupovat náš památkový majetek.

Krása našich měst a městeček mohla vzniknout na základě plánovaného založení stavebním vývojem, k němuž přičinily všechny doby své výtvarné myšlenky. Tyto výtvary staly se nám proto tak milými, že obrazí přičinlivost a schopnost těch, již vytvořili samostatný obor architektury lidského obydlí, naprosto odlišný od architektury sakrální a palácové. Ruch kolonisační byl výsledkem společenského převratu. Lokator ujednal s majitelem půdy její zapůjčení pro založení města a určil poplatky a rozdělil stave-

niště kol rynku rovnoměrně mezi členy řemeslnického kolektivu kolonisační provádějícího. Pravidelnost rynku a velikost staveníšť nesmazala pak ani staletí a na jejich základech uplatnily se individuality stavebníků.

Stísněnost Starého Města vedla k jeho rozšíření v době kolonisační (1235) o čtvrt Havelskou. Tvar území určil i protáhlostí formu tržiště od Úhelného trhu až skoro k Pražské bráně. Na tomto novém území uplatnila se mohovitost, pro kterou nebylo místa na Staroměstském rynku, již dávno zaplněném. Tak vznikl dům Rottlevův nejnákladnějším způsobem. O sto let později zvolen byl za přední sídlo nově založeného vysokého učení. Nádherou ovládal nový prostor až do konce 18. století, kdy byl zastíněn budovou stavovského divadla. Sešlou budovu Karolina obnovil M. Kaňka, ale další chátrání a předělávky vykonaly své dílo během 19. století. Po rozdělení university stala se naléhavou potřeba úředních místností a také posluchárny nedostačovaly, takže pro novostavby českých a německých vysokých škol vyhrazeny byly plochy po obou stra-

nách mostu Svatopluka Čecha (r. 1898). Po převratu uskutečněna právnická fakulta, ale protější staveníště, určené původně pro rektorát a fakultu bohosloveckou, zůstalo nezastavěno; již hotové základy zasypany. Aula právnické fakulty stala se promoční síní, takže naléhavě potřebě důstojného prostředí k tomuto účelu, bylo vyhověno. Pro rektorát bylo pietně obnoveno Karolinum jako tradiční půda. Zapomenuty jsou doby, kdy sešlost památky tak vynikající byla beznadějná, kdy si studenti stěžovali na to, že jim do poslucháren přší, kdy věčné přestavování a chátrání zakrývalo vynikající gotické jádro a uvažovalo se o novém centru. Stará »myšárna« měla být opuštěna. Úcta k tradici, k místu působnosti M. Jana Husa přemohla všechny překážky a námitky, památka byla zbavena nánosu staletí a stala se opět důstojnou své minulosti, doby, kdy se stala sídlem prvé vysoké školy ve střední Evropě, ohniskem kulturního dění, jaké měla tehdy jen Paříž.

Až potud může být národ s postupem naprosto spokojen. Další vývin však může se stát osudným, protože potřeba materiální — dalších úředních místností, má být ukojena v sousedství v bloku mezi Celetnou a Ovocným trhem, na úkor útvaru nadřazeného, útvaru rostlého po staletí již před dobou kolonisační. Nejstarší obchodní cesta vedla Celetnou ulicí a domy zde vzniklé dostaly průčelí do Ovocného trhu v době založení Havelské čtvrti. Porušení rytmu založeného města děje se materiálními zásahy vždy nešťastně, když je spojeno se slučováním původních staveníště. Tak po šedesáti letech je budova tržnice pěší na oko, právě tak jako v době vzniku; podobně školní budova na Uhelném trhu a jen ceněmu dílu bývalé městské spojitelný jsme s to odpustit hřích rozrušení druhého nejpamátnejšího prostoru staroměstského, dokladu to urbanistického našeho umění. Nyní dostává se toto umění do rukou neuvědomělých, neboť o něm rozhoduje ten, kdo sestavuje stavební programy — ten je vlastním urbanistou, projektant však plní jen daný úkol. Takový postup nás již mnohokrát zklamal určením nadměrného stavebního programu pro staveníště k tomu nevhodná. Vzpomeňme jen boje o zastavení Kampy Státní galerii, pokusy o zastavení bloku vedle Křizovníků atd. Takovým pokusem měla být i projektovaná budova Unionbanky, jemuž padla v obět větší část protější strany Ovocného trhu. Měla zde vzniknout nehorázná budova mamutího útvaru kapitalistického. Nebezpečí pro urbanistické dílo staré Prahy není dosud odvráceno! Po válce zajímal se o staveníště velký koncern, který opustil svůj úmysl, když ho přesvědčil úřad, že jeho úmysl postavit do Příkopů mrakodrap je neproveditelný! Okolnost, že 19. století hřešilo proti dílům památného urbanismu, nezabavuje nás povinností je hájit, jmenovitě, když rozhodující tato povinnost je vepsána do štitu socialistické epochy, ustanoveními o rezervacích.

Tak jako na Rynku zbořena byla předčasně

smutná ruina a rozvrácen tím Staroměstský rynek, tak zbořeny čtyři domy jižní strany Ovocného trhu a marně byly námitky (1928). Nátlak mocného peněžního ústavu prosadil zboření a my ostatní jsme nuceni hledět čtvrt století na rozkotaný prostor. V prvním desetiletí banka stavbu svého paláce odkládala, nebo úmysl stavět jen předstírala s důvodů spekulacních. Poměry podnikatelské éry charakterisoval Dr K. Chytil v ročence pro přestavování dějin umění (1931) slovy: »Táží se, bylo by to v Itálii možno, aby někdo opovážlivou rukou sáhl na útvar tak populární jako je piazza Erbe ve Veroně? O tom, co by tomu řekl celý svět, netřeba ani uvažovati. Svěvolné počínání, vyplývající z pochybení spekulace banky s německým řízením, které nemá zájmu na minulosti a rázu Prahy, těšilo se souhlasu oněch kruhů, ať na radnici, ať mimo ni, jichž hlavní maximou je modernisování, to jest bourání a vykořisťování Prahy na útraty jakékoliv, hospodářské i ethické, o estetických pohromách ani nemluvě.«

Mezery na severní straně zavinily válečné pohromy, ale desetiletí již dovršované mělo by pobízeti k rychlejšímu tempu zacelování způsobených ran. Projektant Karolina hodlal odlišit vzácnou památku prostorovým odstupem čestného dvora před rektorátem, který nevhodně rozšiřoval i prostor Ovocného trhu, to však již odstranil a strana prostoru zůstala vcelku souvislá. Odstup však zachován, takže se novostavba v pozadí snáze připojí svými odlišnými architektonickými formami. Těm se nedá zabránit; tak se stalo koncem předešlého století domem U české orlice (Ohmann) a domem »U černé matky boží« (Gočár) později. Zachována byla však jejich staveníště, takže se do celku zapojují. To jest podstata urbanistického zachování celku, vedle zachování rázu prostředí — zde rázu poměrně úzkých staveníště. To byl i požadavek památkového úřadu při komisionálním řízení o stavebních plánech Unionbanky. Nelze zachovávat urbanistické dílo, měnilo-li se jeho základní složky, šířky staveníště a výškové poměry, takže je nutno vrátit se k bývalým proporcím nelíšících se hmot jednotkových jak na jižní, tak na severní straně Ovocného trhu. Úřední budovy charakterisují však protáhla průčelí, která ruší dochovanou ráz prostoru úzkých průčelí obytných domů. Památkářskou povinností jest na to upozorňovat neustále, aby zabráněno bylo dalšímu porušování — i onomu v dobré víře zamýšlenému. Senát a rektorát naší slavné university je v prvé řadě povolán k tomu, aby chránil i urbanistické dílo minulých věků, jehož nejslavnější budova je jejím historickým sídlem, a aby zabránil rozrušení útvaru Starého Města v části mezi Celetnou ulicí a Ovocným trhem. Bude tak pokračovat v pietním díle obnovy Karolina a nedopustí, aby právě věčné jeho potřeby úředních místností utrpěly hodnoty ethické, jejichž strážcem jest slavné vysoké učení déle šesti set let!

Potřebám dá se vyhovět i na jiném místě, jak

bylo dříve určeno na příklad u Čechova mostu, nebo v protějším paláci Kolovratském, jehož adaptaci pro účely rektorátu by se zajistila další památka. Volná staveniště nemusila by se slučovat, nýbrž zastavovat jednotlivě, takže by zdar spíše byl zajištěn. Vládní výbor pro vývoj Prahy, ministerstvo pro kulturu i instituce památkové uvážily zajistit choulostivost věci a také ministerstvo školství uzná, že jest důležitější zachovat výtvarnou cenu Prahy nežli obstarat úřední

místnosti a že lze oběmu vyhovět vhodnou volbou místa. O tom nás ubezpečují vládní ustanovení týkající se památkových rezervací, které se především vztahují na památku prvořadou, naši starobylou Prahu. Pojem rezervace značí nedotýkat se, nýbrž toliko udržovat. Ale úmysly, jako prorážet Malou Stranu přiběžnou komunikací, nebo rozrušit soustavu bloku mezi Celetnou ulicí a Ovocným trhem uvnitř i navenek, tomuto pojmu odporují!

Zbytky karlínského empiru

Jarmila Brožová

Žádné předměstí Prahy nevyrostlo tak organizované jako Karlín. První regulační plán byl připraven a skutečně prováděn téměř současně se založením města, r. 1816. Ulice kolmo běžící k Vltavě byly přelaty třemi podélnými třídami, z nichž jedna byla obstavěnou silnicí, vedoucí do Slezska. Rychle mizely zelinářské zahrady a pole, a místo nich se množily jedno- a dvouposchodové domy příjemných proporcí a nenáročné architektury, tak jak je mohla vytvořit první desetiletí „úřednického“ slohu pozdního empiru. Jen několik z nich bylo výstavnějších, ale přes to celek, který za Špitálskou branou vznikl, bylo úpravné městečko, na jehož růst se chodili dívat Pražané při procházkách po novoměstských hradbách.

Původní rozloha Karlína byla o něco větší než 77 jiter. Ochraničovala ji na severu Vltava, na východě úzký hrotitý výběžek libeňského panství a invalidovna se svými pozemky. Na polední straně byly pozemky c. a k. vinického úřadu, jež od Karlína dělila čára po celém hřebenu vrchu Žižkova, sbíhající odtud k hradebnímu příkopu proti baště č. XXII (sv. Kryštofa), kde je dnes Muzeum hl. m. Prahy. Na jihozápadním svahu Žižkova byl přímým sousedem Karlína dvorec »Červený lis« z obytným domem a hospodářskou budovou, a blíž k nové bráně hospoda »Krenovka«, zřízená na místě zrušené kaple sv. Dionysa. Na západě dělily Karlín od Prahy fortifikační pozemky (hluboký příkop a hradby s baštami Sv. Jana Křtitele č. XXI. v místech dnešního Severního nádraží a sv. Kryštofa). Před Poříčskou branou vedl přes rozlehlý příkop široký most, který spojoval pražskou ulici »Na poříčí« s brandýskou silnicí. Kolem r. 1813 nebyl tento prostor příliš zastavěn. Každý stavebník stavěl zde totiž s riskem, že v případě války, budou-li toho vojenské akce na obranu Prahy vyžadovat, může být jeho dům zbořen. A tak nebylo tehdy za Špitálskou branou u paty Žižkova nic než bývalý špitál s kostelem sv. Pavla, hospoda pro lodníky z blízkého obchodního přístavu, zvaná »U posledního peníze«, jiná při silnici (zájezdní) »U města Prešpurka«, proti ní pod Žižkovem vinicní dům Palmovka, mezi oběma stromořadí stíhlých topolů a hospoda »Na Putovce« s taneč. sálem, navštěvovaná ponejvíce dělníky a řemeslníky.

Vše ostatní byly početné zelinářské zahrady a pole, mezi nimiž se ztrácely zahradnické chalupy. V pozadí stála velká invalidovna. Celkem 46

Karlín čp. 81, zájezdní hostinec »U města Hamburku«, stavba c. let 1838—29

domů a 10 stavení na ostrovech. Teprve později přibývaly tovární objekty kartounek L. Jerusalema a A. P. Přibramy zv. »Růžodol«. Silnice, která tímto špitálskem běžela, spojovala celé východní a severní Čechy s Prahou. Podél ní počaly růst po francouzských válkách, kdy se zdávil obchod a průmysl, domky z počátku skromné, pak větší a okázalejší, až v několika letech vytvořily řádné předměstí, které bylo pojmenováno dne 5. 5. 1817 po čtvrté manželce císaře Františka I. Karolíně Augustě — Karlínem. Schottky ve svém popisu Prahy kolem r. 1830 zaznamenal, že Karlín má již 83 čísla, a že tam jsou vystavěny »také velmi vkusné domy, jež by i v místě residenčním budily pozornost, což zvláště platí o krásné budově pana Novotného, jež jest osadě skutečnou okrasou«. Myslen byl hostinec »U města Hamburku« čp. 81. Roku 1835 obývalo Karlín již 2500 osadníků, r. 1848 více než 10.000 ve dvou stech domech. Zapp r. 1848 ve svém »Průvodci po Praze« (1848) spočetl, že Karlín má již 15 rovných širokých ulic, velké čtvercové náměstí, posud obstateně jen dvěma řadami domů. V málo letech byly vyplněny mezery mezi domy i v postranních ulicích. Roku

1849 přiděleny ke katastru Karlína ostrovy Štvanice, Korunní a Keplův a okolí invalidovny i jiné blízké pozemky, takže se území více než čtyřnásobilo. Ačkoliv stáje byly některé budovy v tomto pražském předměstí stavěny s podmínkou, že budou v případě války zbořeny, přesto jich přibývalo každým rokem téměř 10, takže r. 1847 stálo již 202 domů. Tehdy však náraz pokleslo stavební podnikání nově zatížené reversem na zboření. Další prudký rozvoj stavební maži Karlín až ke konci 19. a počátkem 20. století.

Nikde v celé Praze není zachováno tolik empírových nájemných domů jako právě v Karlíně. Malostranský barok působí na chodce svou dekorativností a vyvolává ovzduší 18. století s jeho poklidem a dvořanstvím. Naproti tomu karlínský empir nezapře dobu zrychleného obchodního i průmyslového podnikání, dobu plnou tvořivých

Karlín čp. 129 (Sokolovská 62 n.)

snah zahradit co nejdříve všechny škody minulých válečných let, dobu racionalistického myšlení a technického pokroku. Široké přímé ulice, prosté fasády řadových nájemných domů, sporá zelen zbylých zelinářských zahrad — toť mládí města Karlína.

Běžným typem karlínského domu tohoto období je malý jedno- nebo dvoupatrový nájemný dům. Rodinné domy nejsou časté. Bylo totiž nutno započítat byty verštafickému počtu zaměstnanců místních průmyslových podniků, přístavu i řemeslníků a obchodníků. V přízemí bývaly často obchodní prostory. Podélná prostá stavení s nezastavěným dvorem, někdy s jedním nebo dvěma dvorními křídly, byla mělce zastavěna do hloubky, a to dvěma — ve dvorech jediným traktem. Široký průjezd byl hlavní vstupní komunikací, z něhož se vcházelo obyčejně na pohodlné schodiště s odpočívadly, někdy na schodiště točité, a do dvora. Pavlače jsou v těchto domech samozřejmostí. Jsou podpiřány téměř ve všech domech stejné profilovanými třikrát odstupňovanými zděnými krakorci. Prosté mříže jsou jejich jedinou ozdobou. Místnosti v jednotlivých bytech jsou řazeny za sebou, jak bylo zvykem dříve

v palácových stávkách, a bývají pravidelně opatřeny dvěma okny.

Zemní forma karlínských nájemných domů první půle 19. stol. je velmi prostá. Iludská fasáda s řadou pravidelně rozsazených oken přiměřených proporci mívá skromné plastické členění. Tvoří je dvě horizontální římsy probíhající mezi okny přízemí a I. patra tak, že na vyšší římsu nasedají již okna prvního poschodí. Jindy olena rámuje hladká lišta. Nadokenní římsa má nejčastěji tvar trojúhelníku, spodní římsa obyčejně podpiřají dvě konsolky. Z těchto nejprostších typů se zachovalo v poměrně dobrém stavebním stavu čp. 44 (Sokolovská 109 n.), 51 (Sokolovská 64 n.), 91 (Vítkova 30 n.), 95 (Pobřeží 74 n.), 100 (Sokolovská 94 n.), 110 (Sokolovská 92 n.) a 166 (Thámová 18 n.). Některé z dalších byly v pozdějších letech přestavovány, nejčastěji změněna fasáda. Tak se stalo u čp. 9 (Thámová 40 n.), 61 (Sokolovská 108 n.), jež má dnes secesní fasádu, čp. 72 (Sokolovská 106 n.), »U města Parádice s pseudorenesanční fasádou, podobně i čp. 75 (Sokolovská 103 n.), 78 (Sokolovská 80 n.) s fasádou ve slohu druhého rokoka, čp. 87 (Sokolovská 95 n.) s fasádou z 60. let 19. stol. typu továrních staveb, a čp. 93 (Sokolovská 78 n.) s hezkou fasádou ve stylu druhého rokoka.

Vedle těchto domů běžné architektonické úrovně vznikal ovšem v Karlíně též stavby nákladnější. Zapp r. 1848 praví, že »za ním (= Žižkovem) skvějí se bílé velikolepé řady domů vmaňujícího se Karlína...«. Z nich první skutečně výstavnou budovou byl zájezdní hostinec »U města Hamburku«, postavený r. 1828—29 Václavem Novotným. Tvořila jej obytná a šenkovní budova při silnici, s neobvyklé harmonicky vyváženou fasádou, na níž upoutá pozornost zdůrazněný motiv balkonu s kládem na polopřímých a polosloupech se štukovou dekorací a krásnou mříží. Velký dvůr je zakončen stáji a kůlnami na kočáry a vozy, jež spojeny tvoří jediné stavení, hledící do Pobřežní ulice. Je tu zachován typ starého zájezdního hostince, který je však dnes ve stavu velmi neutěšeném, a bylo by třeba jej co nejdříve a pečlivě opravit. Výstavný je i rohový dům čp. 147 (Křížkova 77 n.) s fasádou oživenou risáltem a balkonem shodně, jen prostěji komponovaným, jako »U města Hamburku«. Velkým nákladem bylo postaveno r. 1835 též čp. 103 Františkem Kadaverem (za 18.600 z.), čp. 148 Martinem Rattichem r. 1839 za 15.000, čp. 155 Františkou Melichovou r. 1839 za 40.000, čp. 21 Antonínem Keřem r. 1846 za 14.600, čp. 203 Ant. Suchánkem r. 1849 za 15.750, čp. 17 Václavem Ferlesem za 63.000, čp. 19 Al. Švojetinským r. 1854 za 20.000 a čp. 217 Václavem Mlejnkem 1861 za 35.700 zlatých. Vedle těchto výstavných domů, z nichž zachováno jen čp. 81, 17 a 21, byla nápadnou mohutná budova čp. 5 (Sokolovská 49 n.), hostinec »U červené hvězdy« s prostorným sálem, vystavěný ve slohu pozdního empiru řádem křížovnickým jako náhrada za

zrušenou hospodu »Na posledním penízi«, na jejíž jižní straně byla nová budova postavena. Karlínské empirové fasády byly také zdobeny plastickou dekorací. Několik se jich zachovalo, jako na př. fasáda domu čp. 90 (Sokolovská 30 n.), pocházející ze čtyřicátých let 19. stol.; její dekoraci tvoří rosetky a motivy akroterid. Bohužel je velmi poškozena, a bylo by ji třeba rychle opravit. Mnohem zachovalejší je krásná fasáda čp. 128 (Sokolovská 82 n.), »U dělostřelce«, s motivy plastických grifů a balkonem téměř stejně řešeným jako u čp. 147; čp. 129 (Sokolovská 62 n.) s polopilíř, jejichž hlavice tvoří ratolesti, rovněž vyniká nad obvyklý průměr soudobých fasád.

Těchto několik zbytků je dokladem, že pražský nájemný empirový dům nebyl jen oním stereotypním domem protáhlého střížkového průčelí, téměř nezdobeného. Skoda, že zde v době velkých stavebních horeček koncem 19. a počátkem 20. století zmizelo mnoho dokladů pěkného pražského stavitelství prvních padesáti let min. století, značně vynálezového a vždy pevně udržujícího slohovou čistotu. Je nutno tyto památky stavební činnosti Prahy empirové a předbřeznové zachovat.

Literatura: Kneidl Frant.: *Dějiny města Karlína*, II. díl, rukopis v Arch. hl. m. Prahy. Schottky, Max Jul.: *Prag wie es war und wie es ist...*, Prag (1830). Zap, Karel Frant.: *Právodce po Praze*, Praha 1848.

O loubích, podsíních a domech na protézách

A. Kubiček

»Výtvarná práce« v č. 16, ze dne 3. září 1954 uveřejnila pod shora uvedeným titulem pozoruhodný příspěvek Emila Rudného, zabývající se otázkou otevření městech, lépe řečeno zazděných, loubí v našich městech. Redakce přímo žádá a uvítá další kritické příspěvky.

Otázka loubí je, myslím, památkářům jasná: za každou cenu je hájit, a nemáme dokladů, že by se tak někde nedělo. Autor článku potvrzuje, že v rezervních městech se s otevřením bývalých loubí počítá a správně usuzuje, že v jiných městech se jich rekonstrukce jeví jako kacířská myšlenka. Dále praví, že problematika podloubí a podchodů je dnes živá v celé šíři rekonstrukce a výstavby měst a chce slyšet názory odborníků a investorů.

Za celý měsíc, co článek s touto výzvou vyšel, bohužel — snad pouze dosud — další příspěvek redakci nedošel. Je z toho patrné, že jsme ztratili tradici kriticky všimati si všeho, co volá po nápravě v oboru našeho stavitelství měst. Všimněme si však starých ročníků Volných směrů, Stylu a Umění a dnešních odborných časopisů tohoto druhu. Postřehy o současnosti zmizely. Kéž by je Emil Rudný vyburcoval na palubu a žádal diskusí o mnoha a mnoha problémech dneška. Jen tak možno zdravě růst. Tak v otázce loubí by měl nejprve promluvit na př. *dopravní inženýr*. Loubí byla totiž zazdívána v době, kdy doprava byla minimální, kdy bylo možno místo pasáží loubím zřizovati chodníky a tím zužovati profil vozovky. Ale jelikož bylo — a dosud je — velikou módou stavět výklade, vyčínající do chodníků — je nutno místo chodníků používat vozovky — příklad Karlovy ulice v Praze.

Z důvodů architektonických jsme všichni přesvědčeni, že obnova loubí je naprostou potřebou

všade a bez výjimky. Zazdívání loubí je produktem 19. století, kdy spekulace byla na vrcholu slávy a kdy dům přestal býti chloubou majitele a výnos byl všecko. Tak na př. Hradec Králové ztratil loubí v celé jedné části náměstí a celá řada i jiných měst.

V diskusi by měl promluvit *investor*. Dříve by to nebylo možné. Investorem byl většinou pouze majitel domu. Nyní však je tomu jinak. Znárodněný obchod věc nadmíru zjednodušil a aniž by o tom tušil, převzal také povinnost odstranit kazy na našich městech, způsobené surovými zá-sahy společenosti, nevážící si odkazů minulých věků. Jelikož znárodněný obchod má možnost dislokace obchodů, má i možnost otevření bývalá loubí všade tam, kde je toho potřeba. Jsme toho svědky, že znárodněný obchod investuje na mnoha místech. Ke kráse starých částí měst zda někde přispěl — není mi však známo. Výklade, firmy spíše se zvětšují, než přizpůsobují architekturu domů. Výklade dokonale upravené na př. v Plateju jsou mu velkou chybou a ideálem Wolf a Schleim, případně Bata: dům podříznutý skleněnou tabulí. E. Rudný použil v titulu: domy na protézách. Staré domy tyto protézy neměly ani nestály na skle. Loubí byla vesměs prováděna se vzácným vkusem — a jsou svědectvím o vysokém průměru našeho stavitelství i v nejmenších městech. Kdybychom ukázky našich loubí z doby pěti století publikovali, byla by to cvičebnice i pro vysoké školy. Tak jsou příkladná. Ale má-li se dnes v dané soutěsce zřídit podchod — je obava, že skutečně dokážeme pouze protézy, vyráběné na páse. V době travers a betonových překladů má zahynouti architektura. Její tvůrce povážlivě mlčí. Díky, že aspoň jednou promluvil »Výtvarná práce«.

Klub za starou Prahu dovozuje si pozvatí své členy na přednášky na thema »Nové objevy v Praze«, a to: Dne 25. XI. Havelská brána a rotunda u býv. kostela sv. Anny — Dr D. Líbal a VI. Páša. — Dne 9. XII.: Okolí

kláštera Bl. Anežky — Dr J. Joachimová-Votočková a Dr D. Líbal. — Přednášky se konají vždy ve čtvrtek v 19 hod. v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea v Praze I, ul. 17. listopadu č. 2.

František Palacký — ochráncem památek

František Palacký, ve schůzi obecních starších města Prahy, dne 20. února 1862, pravil:

„Začnu pánové s vypravováním jedné povídky. Nestydím se za to, že vyprávím musím, že jsem kapli sv. Kříže skorem ani neznal. Až před 20 roky navštívil mne jistý pán, po všesmě Europě uděšený — duovní rada Thiersch z Mnichova, prezident Mnichovské akademie a výtečný znalec umění. Byl tenkrát po prvé v Praze a já jsem mu byl průvodcem po městě. Když jsme kráčeli Poštovskou ulicí, byl on to, jenž mne upozornil na kapli sv. Kříže. Nevěděl jsem ničeho, co bych mu byl o ní mohl sdělit, on však prohlídl si ji zevnitř i vně a sešel, že to je nad míru zajímavá stavba umělecká. Známo jest vám, pánové, že Praha zaujímá pro historiky památné stavby jedno z předních míst Evropy. Valná část našich kostelů stala se obětí vandalismu předešlého století, z větší části vandalismu úmyslného; tento vandalismus není ovšem nyní tak rozsáhlý, přec však ho ještě nalezneme a obecně bývá následkem nevědomosti a neznalosti. Nám musí na tom záležeti, abychom památné stavby nedali zhubit. Pravím vám, že bych se v nejhlubším srdci svém zastýděl musel, kdyby se mělo alavné zástupitelstvo na tom směniti, že kapli sv. Kříže nezachováme.“

Nár. listy 21. února 1862.

Bohužel, toho roku zbořen Krocínova kašna tak významného ochránce již nenašla. K.

Další nebezpečný zásah

V posledních dnech zabýval se Klub znovu nebezpečím, jež neustále ohrožuje Malou Stranu. Znovu vynořují se anahy, řešiti komunikační problémy této části rezervace a jsou tím nebezpečnější naší nezachovávané staré čtvrti, že chtějí řešit tyto problémy jen částečně a neberou ohled na celek.

Klub protestoval proti návrhu zbořit dům čp. 405/III na Újezdě. Protest Klubu byl důrazný, i když šlo zatím jen o zjištění stanoviska památkové péče k tomuto návrhu, neboť každý al musí být vědom, že Malá Strana je rezervací území vysoké hodnoty kulturní právě tím, že historicky celek města je zde dosud nejméně porušen novými zásahy. Každá změna v dochovaném stavu musí být předem rozvážena, jak se projeví nejen vůči památce, o níž jde, nýbrž též vůči celku rezervace. Na základě těchto hledisek posuzoval Klub návrh na zboření, odůvodňovaný komunikačními závadami.

Př rozboru půdorysné situace domu čp. 405/III a jeho okolí zjistíme, že dopravní problém v těchto místech nespočívá v prosté šířce ulice, která je tu přibližně stejná jako u Vítězné třídy při vstupu na Újezdě. Hlavní potíž je zde způsobením, že trasa kolejí tramvaje nepřizpůsobuje se zakřivení ulice. Je zajímavé, že v návrhu je uvažován ke zboření pouze dům čp. 405/III, ačkoli koleje přibližují se stejnou měrou k domu čp. 412/III a též k domům čp. 406/III a 409/III. Kdyby tato otázka měla být řešena zbořením těchto domů, pak bychom měli vůči Malé Straně stejný postoj jako v letech 1899 až 1932, kdy na téže straně Újezda byly zbořeny domy čp. 393 až 405/III a na straně protější domy čp. 426 až 430/III. Tehdy ovšem Malá Strana nebyla prohlášena za součást pražské městské rezervace. Dopravní problémy v městských rezervacích nedají se samozřejmě řešit bořením, neboť dnes by byl zbořen dům čp. 405/III, zitra domy okolní, bývalá četnická kasárna a Oettingenský dům, a problém dálkové komunikace Malou Stranou by byl vyřešen! Byla by pak Malá Strana ještě rezervací a Malou Stranou?

Význam domu čp. 405/III s celkového hlediska je tedy jasný. Avšak i objekt sám je významný. Jednotvárná fasáda z 19. st., skrývá starší jádro domu, jak dosvědčuje portálek s pískovcovým ostěním a částečně zastavěný mazhaus, zaklenutý valenou klenbou a výseccí. Tyto detaily umožňují jej datovat ke konci 17. st. Ve dvoře pak jsou pavlače s pěkným empirovým zábradlím z litiny. Ještě závažnější však je okolnost, že tento dům, který patřil postrannímu právu svatojirskému, zapadá do složitého půdorysu okolních domů

čp. 404, 406, 407, 408 a 409/III, vytvářejících zde jakési dvorec, k nimž vedou krátké boční uličky. I tyto domy patřily k svatojirské jurisdikci a jsou na Újezdě jejími posledními zbytky, zachovanými v původním stavu. Složitý půdorys umožňuje předpokládat jeho spojitost ať již s osadou Újezd, která se rozkládala před přemyslovskými hradbami Malé Strany či s osadou Nebovicí. První osada připomíná se již k r. 1142, druhá pak k r. 1258. Není tedy vyloučeno, že podrobný průzkum těchto domů by odhalil ještě starší středověká jádra.

Klub proto protestoval proti návrhu zbořit dům čp. 405/III a zdůraznil, že dopravní problémy na Malé Straně musí se řešit toliko s ohledem na celek a nikdy částečně. Koleje musí se přizpůsobit ulici a ne ulice kolejím. J. M.

Objev »Havelské brány«

Př výzkumu stavebního vývoje Prahy zjistil dr. D. Lůbal a V. Piša v jižní části domu čp. 404, v t. zv. Staré Rychtě v Rytířské ulici, zbytky staré »Havelské brány«, jež je pozůstatkem někdejšího středověkého opevnění Starého Města pražského v těchto místech.

Na komisi odborníků podal objevitelé výklad, jímž osvětlili význam tohoto nového objevu, který změnil názor na urbanistickou tvářnost středověké Prahy.

Nově zjištěná brána se skládala, jak lze z dosavadních pozůstatků soudit, z hlavní průjezdné části a dvou postranních věží. Svědčí o tom čelní oblouk býv. průjezdu v přízemí (jeho šíř je 8,75 m) se zbytky hrubkovité profilovaných žeber na vnitřním lici směřen k dnešnímu Václavskému náměstí a křížová klenba s hranolovými žebry, asi renesančního původu. V postranní místnosti, dnes sloužící za skladště, je její obvodové zdívo, prostupující oběma patry, zakončeno v podstřeší cihlovým štítem, složeným z cihel vysokého formátu se spárováním v nepravdělné vazbě. Tentýž štít se zvedá v pozdně barokním zdívu i nad druhou východní místností. Ve štítech se zachovaly zbytky kapes hlav trámů.

Brána pochází asi z první třetiny 14. stol. a jako jedna z hlavních bran dokládá, že za Jana Lucemburského bylo Staré město nově opevněno, v čemž lze vidět projev patricijské pýchy bohatoucích měšťanů.

Tímto novým objevem se překládá domnělá stará komunikace ulicí Na můstku do osy Melantrichovy ulice, čímž tato dostává ve své historické středověké dispozici své logické opodstatnění. Její někdejší prodloužení bylo utvářeno až za doby Karla IV., jenž založením Nového města musel vybudovat i novou komunikaci a brankou a mostem, po němž dodnes zůstalo jméno. Z jeho okolí se zachoval název Provaznické ulice z někdejšího parkánu, kde provazníci provozovali řemeslo.

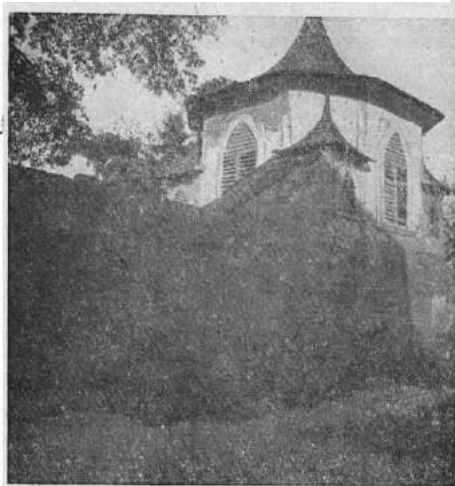
Snad se brzy dočkáme toho, že nový objev bude po přesném zaměření a vyklizení zpřístupněn veřejnosti tím, že zde bude zřízen průchod pro pěší. Tím toto místo i objekt (dnešní dům s krásnými pavlačemi ve dvoře stavěl arch. Pallardi koncem 18. stol.) dostane zpět někdejší své poslání, ulehčí podstatně komunikaci na Můstku, a jako významná památka splní své poslání svou mrtvou historií sloužit živému dnešku.

Luboš M. Hlaváček

Zahradní altán, zbytek starého Bubenče, ohrožen

V okrajových čtvrtích pražských se ještě skrývá mnohá stavební památka, připomínající zaslé časy vinohradů a libosadů, rozkládajících se kdysi za branami Prahy. Tyto drobné stavební perly, dnes zakryté vysokými nájemnými domy, zůstávají obecně nepovšimnuty, opuštěny, a chátrají nevyužití, jako by neměly dnešním životu již co říci. A přec by byly ještě často velmi užitečné, jako na př. zahradní altán v zahradě čp. 5 v Bubenči. Narazíme naň, pokračujeme-li v cestě podél býv. Lippmannovy vily (čp. 1) ulicí Majakovského. Visí jakoby přilepen u vysoké ohradní zdi zahrady, vystaven všem povětrnostním změnám, které jej pomalu ničí. Neudržován stojí opuštěn, zchátralý, ale přec ne natolik, aby po zabezpečení střechy, oken a žaluzií, nové omítnutí a po vyčištění vnitřku

nemohl sloužit dále. Stojí totiž na zahradě čp. 5, jak už bylo řečeno, která spojena se zahradou čp. 4 tvoří dnes velké dětské hřiště. Je velmi čteně navštěvováno. Jako nouzový úkryt před nepohodou slouží dřevěný altán ze 70. let minulého století, do něhož při fádném dešti přší se všech stran. Starší jeho druh, zděný, a mnohem prostornější stojí nevyužit. A i kdyby tento altán nebyl upraven jako úkryt dětí, hrajících si na hřišti, zasluhuje opravy jako doklad předměstské zahradní architektury z konce 18. století.

Byl vystaven na poč. 19. st. hrabětem Karlem Ignácem Clary-Aldringen, který koupil dům čp. 5 v Bubenči i se zahradami před a za domem r. 1781 od Jana Pavla z Hoyeru. Čp. 5 je zbytek většího majetku náležícího oborníkům, pečujícím o blízkou Královskou oboru. Byl základem obornického dvorce čili deskového statku Přední Ovenec. Bývalý majetek oborníků procházel dědictvím i koupěmi v 18. a 19. st. z rukou do rukou, až se ocitl v majetku drobné šlechty a podnikavých měšťanů, kteří si zřizovali usedlosti a domy k letnímu pobytu za branami města, v prostředí zdravém, plném zeleně a čistého vzduchu. V libosadech za Prahou bývalo rušno, neboť v pohodlných domech bylo mile posedět a pohovořit. Podobný úmysl měl i dr. Karel Josef Dont, když si roku 1765 koupil od dědiců Adelsbergovských veškerý jejich majetek v Bubenči, bývalý do statek oborníků. Počal si hned upravovat letní sídlo, dav strhnout starý dům, a stavěl nový, rozlehlejší. Pro dlouhy nemohl však ve stavbě pokračovat a prodal čp. 5 i všechny polnosti Janu Pavlu z Hoyeru, přísežnému zemskému účetnímu, později radovi zemského gubernia a členu dvorské urbární komise. Stalo se tak již r. 1767, při čemž bylo ujednáno, že Dont postaví dům na svůj náklad až do podkrovní. Hoyer pak dům dostavěl, i zahradu upravil, a vytvořil si tak v Bubenči svůj druhý domov, v němž shromažďoval četnou veselou společnost. Stálým členem této hojerské společnosti byl hrabě K. I. Clary-Aldringen, jemuž se sídlo tak zalíbilo, že je od Hoyerů odkoupil. V letech přestavby letohrádku v Oboře upravil si Clary-Aldringen i svůj dům, především však zahradu, v níž zřídil kolem r. 1810 i domácí divadlo.

>Cínský altán, jak se o něm zmiňuje odhadací spis pro dražbu domu r. 1815 je vystaven na prostém čtvercovém půdorysu. Přizemí je ukončeno čtyřmi nárožními čtyřbokými věžičkami, které obklopují nevysoké první patro, užší o tyto věžičky, tvaru osmibokého hranolu. Stavbička je kryta prohnutými do špičky vyběhajícími

šindelovými stříškami. Velká okna přizemí i drobná okénka věžiček a prvního patra jsou zakončena lomeným obloukem a uzavřena dřevěnými žaluziovými okenními této tvaru jako okence místodržitelského letohrádku v Oboře. Vnitřek altánu nese stopy poslední úpravy kol. r. 1903; kdy byly prostory vyblýbeny a ozdobeny patronovaným výlesem stylizovaných květů, dílem jakéhosi předměstského secesního malíře pokojů.

Tento altán, poslední zbytek úpravné empírové zahrady pražského předměstského sídla, zasluhuje pozornost všech kolemjdoucích pro své usměšnilé tvary i jako doklad zahradní výzdoby počátku 19. století.

J. Brožová

*) Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy, r. IV., 1923, str. 110 (Fr. Vacek: Dějiny Bubenče, ...).

Pomník Dr. Jean de Carro v Karlových Varech vandalským způsobem těžce poškozen a zneuctěn

Na starém hřbitově karlovarském, který v menších rozměrech mohli bychom přirovnat k našemu malostranskému hřbitovu, je pochován u zdi kostela sv. Ondřeje slavný karlovarský lékař Chevalier Jean de Carro M. D. Tento lékař, který se zapasl do dějin našeho národa zlatým písmem, pocházel ze Ženevy, nabyl diplomů lékařských ve Škotsku v Edinburgu a ve Vídni, Čestného členství Národ. musea v Praze. Narodil se r. 1770. Roku 1799 zavedl, spřátelen s anglickým lékařem Jennerem, objevitelem očkování proti neštovicím, toto očkování v Rakousku ve Vídni, pak i v Indii. Později se z Vídne, kde provozoval lékařskou praxi, odstěhoval do Prahy, kde též působil, hlavně v zimě, v dnešní Husově třídě na Starém Městě. Později se definitivně odstěhoval do Karlových Varů, kde zemřel roku 1857. V Karlových Varech vydával proslulý »Almanach de Carlsbad«, kde uveřejňoval mezi jiným stati o české, polské, ruské a srbské literatuře. Jeho působení jako lékaře a pak jako spisovatele i jeho krásný, přátelský poměr k národu českému, sblížil ho se souvěkými našimi spisovateli a buditeli. Byl intimním přítelem Dr. Th. Hejda, píseňm i osobně se stýkal s Vinařickým, Hankou, Purkynem, bratry Jungmannovými a Presslovými, s Palackým, Čelakovským, Šafaříkem, a tragicky zahynuvším A. Cordou i jinými. Tento gentleman vydal spisy B. Hasištejnského z Lobkovic, Mramorová deska s jeho latinskou odou na Karlovy Vary, zásluhou de Carrovou byla zasažena a Palackým slavnostně instalována v Kolonádě u Mlýnského pramene. Tak Jean de Carro zasloužil se o národ český a jeho literaturu v dobách, kdy cizina znala českého člověka jen jako sluhu a sedláka. Dnes gotický pomník na kostele sv. Ondřeje je kládíven otloučen a nápis žlutou olejovou barvou tak pomazán, že nelze ho přečísti. Z památného karlovarského hřbitova stalo se smetiště a rejdiště, kde uličníci provádějí svá vandalská. Loni byl kostel sv. Ondřeje znovu pokryt taškami. Letos už řada tašek byla ukradena. Kde je ochrana našich památek v praxi? Platí snad zákon o ochraně památek jen na papíře?

MUDr. Jan Hlávka

Dům umělců

Vyšší státní nutnost přeměnila Rudolfinum, postavené co dvojtá budova Josefem Zitzkem pro koncertní síň a pro vystavň sály uměleckých výstav. Tam konaly se mezinárodní jarní výstavy a tam byly i vystaveny sbírky krásomné jednoty tvořící naše jádro Státní galerie. Přeměna budovy umění určeného na sídlo Národního shromáždění neobešla se bez hlubokých zásahů do prvotního architektonického našeho díla devatenáctého století. Restituce do původního stavu provedená za okupace nestála se z důvodů piety k dílu, nýbrž, abychom byli zbaveni symbolu své samostatnosti. Dílo Zitzkovo naprosto volně ukazuje klasičnost jeho tvorby lépe jako Národní divadlo tvořené na stísnném pozemku mezi vybudovaným sousedstvím. Je to dílo ducha výhradně Zitzkova, třebaže sám označoval spolupracovníka za spoluautora. Vidno je to z neohlednosti průj-
šího díla J. Schulze, Uměleckoprůmyslového musea. Po

osvobození nevrátilo se již Národní shromáždění, aby znovu adaptovalo budovu pro své účely, nýbrž předal část budovy vrácena byla původnímu účelu — koncertním produkcím, dnes České filharmonie. Zadní budova samostatně organizovaná kolem vysoké zasklené dvorany stala se sídlem Vysoké školy musických umění a pro umělecké výstavy zařízena byla hradní jízdárna, která byla nyní jinému posláním vyhrazena. Výstavní budova, sály Domu umělců se však nechtěly dobře za účebny omezeného počtu posluchačů, což je zřejmo hned při vstupu do dvorany: dříve nejohrůženější místo budovy s monumentálním vestavěným schodištěm stalo se náhradou za hřiště, kteréhož zařízení málokterá školní budova postrádá. Část dvorany, kde byla vystavována nejrozměrnější díla je z velké části užita co skladiště a část slouží za volejbalové hřiště předělené sítí a obsahující i jiná tělocvičná nářadí. Není to povznášející dojem pro přichozího, jenž vidí, že díla Zittkova užíváno prosaickým způsobem, neboť se vstupuje prostřednictvím skladiště naplněného odloženými věcmi a uklížeckým nářadím. V zájmu díla Zittkova mělo by se nalézt jiné řešení potřeb ústavu vyučovacího. Také bylo by záhodno znovu osadit sochu Mendelssohna-Bartholdiho na attiku postranního průčelí, kterou rasová nenávisť nacistů odstranila a „uložila“ do žlabu za attikou, v kterémž loži zahyná již dle deseti let. Příklad zrušené hradní výstavní síně i vystěhování Karáskovy galerie vyzývá k úvaze, zdali by se výstavní síně Domu umělců nedaly obnovit. B. H.

O stromořadí na t. zv. »Kamenném mostě« v Kutné Hoře

Nejen Praha, ale i její středověký soupeř Kutná Hora má svůj »Kamenný most«; ovšem jen obrazně. Ve skutečnosti to není vůbec žádný most; nemá otvorů, nepřekračuje žádný vodní tok ani údolí, nýbrž je to pouhá kamenná zeď, která údolí Vrchlice, lidově Páchu, jen lemují. Avšak tato bezmála 200 m dlouhá zeď je významným architektonickým a sochařským dílem z období barokní výstavby Kutné Hory. Ohraničuje a uzavírá terasu před bývalou kolejí k strmé stráni a je ozdobena řadou třinácti soch a sousoří pravděpodobně od Fr. Bauguta a snad i jiných mistrů. Uprostřed vzdálenosti mezi sochami stojí na zdi současně bohatě plasticky zdobené kamenné vázy. Řadou soch připomíná terasa chodcům, jdoucím k svatošarbořskému chrámu, poněkud »Kamenný«, od r. 1870 »Karlovo« vztahy most pražský, nikoli však svým stromořadím. Při tom se ovšem máns výbavuje v představě obraz Karlova mostu, kdyby byl rovněž »zalesněn«. Kutnohorská věc byla oživena novým upozorněním z řad členstva Klubu Za starou Prahu na přerostlou vegetaci a bude proto snad uvítán podrobnější rozbor otázky, má-li stromořadí zůstat či nikoli.

Povšechná dispozice vyhlídkové terasy, architektonické členění parapetní zdi, rozmístění, ideové i výtvarné pojetí, orientování a dimensování soch, i sousoří, obrácených tváří k budově koleje, to vše jasně vyjadřuje úmysl barokního projektanta, směřující k vytvoření jednotného architektonického díla s hlavní budovou. Roztržení tohoto výtvarného celku lipovým stromořadím, vysazeným mezi řadou soch a kolejí, zjevně porušilo onu původní dispoziční.

Kvalifikovaný výtvarník v kterékoli době, tím méně barokní architekt, nepostaví sochařskou výzdobu aleje nebo terasy za zelenou stěnu s tváří do ní ponořenou, nýbrž před takovou stěnu buď volně, nebo do vystřihávaných nik. K tomu se ovšem méně hodí stromořadí lipové, nýbrž spíše stříhané, habrové. Avšak prude svažité území za poprsní zdi, jakož i vyhlídkový charakter terasy to vylučuje.

Dnešní stav je takový, že některé lípy stromořadí jsou staré a jejich koruna dosahuje bezmála k hlavní římse budovy koleje, jiné byly již postupně nahrazovány mladšími. Celkový obraz je tedy nevyrovnaný, vegetace se nepodřizuje architektuře, nýbrž jí potlačuje a je zjevné, že nynější stav není ani správný, ani nevyjadřuje nějakou definitivní úpravu. Stromy různého stáří jsou prostě ponechány náhodnému volnému růstu,

což se přičítá jak baroknímu pojetí každé sadové úpravy, tak i architektonickému prostředí. V pohledu a procházkové cestě »na hofením Páchu« zastírají tyto stromy i vegetace za zdi výraznou horizontální terasu a náhodná forma jejich korun defiguruje celou původní mohutnou koncepci. Tyto koruny dnes již místy zcela zakrývají průběh a znemožňují pohled na ně jak blízký, od terasní zdi, tak i dálkový. Stromořadí mají také veškerý účín dálkové perspektivy v průhledu k chrámu sv. Barbory.

Na připojeném fotografickém snímku autorovu jsou uvedené závažné jasné patrné, i když je obrázek dnes již čtrnáct let starý, dalším růstem lip překonaný, koruny v podzimním čase holé a v popředí stromy mladší. Korektura nynějšího stavu je tedy nezbytná.

Je samozřejmé, že tam původně žádné stromy nebyly. Podle tištěné zprávy konservátora J. Vepřeka o činnosti kutnohorského okrašlovacího spolku v letech 1861—1945 dalo město upravit pruh podél terasní zdi na vyhlídkovou promenádu již brzy po roce 1854, kdy bylo sadové upraveno nynější Smíškovou náměstí a prostranství před severním křídlem koleje. Snad tam bylo již tehdy vysazeno nějaké stromořadí, avšak dosud zachované lípy to být nemohly. Nejstarší mají dnes kmeny asi 50 cm v průměru silné, což by za normálních podmínek růstu ukazovalo na stáří sotva větší než 60 let. Přesný záznam o době jejich vysazení není však po ruce. Snad tam byly původně akáty.

Závažnost stromořadí se však projevuje i jinak. I když připustíme, že na dnešní výškovou i směrovou nepravidelnost deformované poprsní zdi měla značný vliv svážlivost území, je také nepochybné, že živé kořeny lip, které jistě sahají daleko pod základy zdi, touto neustálé pohybují, kameny dislokují a zdivo rozrušují. Kořeny a nerovná dlažba způsobují i neschůdnost chodníku podél zdi, jemuž se každý raději vyhne. Rozrostlé koruny lip dávno odhalily přichozím od Barbořské ulice možnost průhledu terasou k chrámovému presbyteriu. Takový pohled se nuzně naskytá jen v zimě, když jsou koruny holé.

Nejde o přírodní památku, jako neptěje o ní, až bude odstraňován metrový návoz humusu se všemi velmi užitečnými a prosulými ovocnými štěpy s klenby bývalé krásné, gotické aloupové kaple Božího Těla, k jejímuž vyklizení a pietní opravě snad již dojde. Bude záhodno řešit i přitom i úpravu celé terasy a odtínání pochybení minulých časů.

Dnes je v sázce i zachování cenných plastik samých. Větve lip nepřetržitě ošlehávají a vlhčí zejména hlavy soch, urchylující tak jejich zkázu. Toto nebezpečí, tehdy však hrožící z druhé strany, totiž že zahrady Tučkovy za zdi terasy, bylo již dávno jasně poznáváno a na přání okrašlovacího spolku dal vlastník zahrady r. 1938 ořezat porosty, které udržovaly vlhkost a podporovaly růst řas, mechů a lišejníků na Baugutových sochách. Netřeba také zdůrazňovat, jak výtvarný účín těchto soch trpí tím, že zarůstají do větví a nejsou odnikud řádně viditelné.

Měl-li již před více než dvěma desetiletími přístup k tehdy před severním vchodem do chrámu navrhovanému a později před Vlašským dvorem postavenému, poměrně drobnému pomníku nabýti podle projektu teprve vykácením stromů a triumfálního vzhledu, je takové opatření dnes nalahavé z důvodů napřed uvedených. Stromy, které mohly být již dříve k ozdobě, jsou na tomto místě jen na škodu zájmu památkové péče mnohem závažnějších než jejich ochrana. Adolf Janoušek

Navrátilovy malby v Křižovníckém klášteře v Praze ohroženy

V bývalém ústředním sídle křižovníků s červenou hvězdou, špitálu a kostelu sv. Františka u paty mostu na Starém městě pražském, kde dne 21. května 1252 »je založen špitál na konci mostu, na břehu řeky Vltavy, od bratří s hvězdou ke cíli sv. Duchu« je zachována práce Josefa Navrátila. Je to výzdoba kapitulní síně z let 1847–48, a výzdoba některých jiných obytných místností řádového domu. Budova generála byla podrobena důkladné změně za velmistra Jakuba Beera, kdy v letech 1847–1848 bylo přistavěno III. patro. Na severní straně budovy byla r. 1847 vestavěna do 2. a 3. patra kapitulní síň, ploše krytá prostora, úzká a dlouhá, propustující druhé i třetí patro, a osvětlená dvěma řadami oken nad sebou. Vnitřní malířskou výzdobou byl pověřen Josef Navrátil roku 1848. Dekoroval nejen kapitulní síň, ale i ostatní obytné prostory. Běžná dekorace se omezila na plasticky pojeté, štuk napodobující rámování obílených stěn, provedené v několika sedavých tónech. Stejným způsobem, jen mnohem zdobeněji, orámoval Navrátil rokokovými ornamenty v kapitulní síni tři čtverce pole plochého stropu, do nichž namaloval tři výjevy, vztahující se k dějinám křižovníckého řádu. Jsou to »Boj Křižáků se Saracény«, podepsaný a označený rokem 1848, »Nalezení sv. Kříže« a »Blahoslavená Anežka odevzdává špitál sv. Františka Křižovníkům«. Nad okna a dveře sálu namaloval Navrátil pět grailisů s námety alegorií umění, putti s ovocem, sluncem atd. Těch obě velká bílá kamna v této síni byla vytvořena podle Navrátilova návrhu. Ačkoliv výzdoba kapitulní síně není vřelým dílem Navrátilova, nemůže být ponechána pomalému ničení vlhkem. Porouchanou střešou zatéká, a vlhkost pak poškozují nástroji výzdobu. Nejvíce je poškozeno střední pole, kde již s několika místy malba opadala. Nejmutnější na věci je, že o stavu této malby jsou příslušná památková místa informována, a ačkoliv dnešní uživatel má velký zájem na opravě, a sám opravu a údržbu běžné dekorace mnoha obytných prostor provede, odborné kruhy opravu Navrátilova díla opomíjejí. Budíž konstatováno, že dnešní uživatel budovy nemá z tohoto počínání památkářů radost, a jim to také neslouží ke cti.

Brožová

Tyršův dům

Již předchůdce dnešního držitele Měchova paláce na Malé Straně »česká obec sokolská« rozhojňovala účely, pro které byla budova původně určena. Původně měla zde být centrála, ale praktické školení nespokojovalo se s přístavbou tělocvičnou a chtělo zabrat i zelené plochy na Kampě pro cvičení a hřiště. Sjednocení zahrád, dříve oddělených ohradními zdmi zbořenými od Hitlerjugend v době okupace, k tomu lákalo, neboť bylo za tím účelem provedeno. Zapadlé procházky mezi ohradními zdmi bývaly kouzlem Kampy, takže neuspokojovala pískovaná hřiště, jimiž měla být zabrána zelená folie rámuující obraz Malé Strany. Isolovanost starobylého urbanistického celku uprostřed veřejných sadů byla zachráněna a ohrožování veřejných ploch novostavbami po pět desetiletí bylo již zapomenuto jakožto přežitek podnikatelské doby. Odpor veřejnosti proti znečištění cvičišti a hřišti byl uznán správným z důvodů veřejné estetiky. Záslusk budou však být v budoucnosti obnoven, když nebudou postačovat plochy Tyršova domu. K tomu může snadno dojít, neboť jeho dnešní užívání státním tělovýchovným výběrem nebude moci účelu vyhovět. Sloučení celostátní správy a výchovy na omezeném místě není šťastná myšlenka. Sport a

tělovýchova vyžadují rozsáhlé volné plochy, které mohou se vyskytovat jediné na obvodě města, nikoliv na Malé Straně! Tento požadavek citila již dřívější doba jako nalahavý. Nejprve to měla být Letná, která měla být sportu a tělovýchově vyhrazena, potom to měl být Strahov i Letná, ten však nemá dostatečné spojení. Ústav tělovýchovný uvažoval se nad Braníkem (projekt A. Dryáka) a konečně uznána za správnou idea decentralizace stadionů na různých místech Prahy. Praktickému pěstění různých druhů sportu nebude určité místo na Malé Straně vyhovovat. To jest již zřejmé, že se cvičení stěží a vodáctví na Čertovce již nedoporučuje. Také klid prostředí je podstatou památkové rezervace! Jak se ostatně shodují stavební požadavky ústavu ve vývinu »se nacházejícího s určením nejpočetnější rezervace státní památkové péče? Již dnes je vidno nebezpečí omezeného místa, když ani správním účelům budova nepostačuje a několik místností Karáskovy slovanské galerie má být vyklizeno, a galerie, která by měla slovanskou vzájemnost právě v této době co nejvíce podporovat, má nejen péči o rozhojnění postrádat, ale má být vystěhována na dlabu nebo uložena do sklepa! Ani tato oběť na jiném kulturním poslání nezabíjí tělovýchovný ústav tísň. Přitom má být vystěhován ústav, jehož poslání je ve shodě s malostranským prostředím v provisorii prospěch ústavu, o němž totéž nelze tvrdit. Slovanská vzájemnost neměla by být připravená o výtvornou složku, naopak, ta by měla být co nejvíce využita. Výstražný jest osud věčného provisorla Muchovy slovanské epopeje, které se ani po desítkách nedostalo definitivního domova. Výtvorná složka kulturních styků mezi Slovany neměla by být odtržována ba existencí ohrožována jinou složkou kulturního našeho snažení! B. H.

K malostranské komunikaci

Malá Strana a její doprava, jak místní, tak zvláště průběžná, t. j. spojující obě moderní levostranní komunikace bez porušení rezervního území, je problémem o jehož nezmatosti svědčí stálý odklad a mnoho zamítnutých, méně či více úspěšných návrhů.

Tento problém vyžaduje rozmyslnosti a opatrnosti, aby se nezničila hodnoty, které věky takřka shodou náhod nám zachovaly.

Nemá-li se však Malá Strana stát jen mrtvou kulisou, kterou čas rozlohdá, je právě potřeba dopravy, a to nejen místní, ale i průběžné, neboť je třeba vzbudit zájem o tuto památku středoevropského významu a oživit tak odkazy minulosti i u lidí, kterým jsou dosud jen přelítkem.

Víme, že průjezdný profil Malé Strany nelze dále zvětšovat a proto vyžaduje intenzivního využití. S vyložením průběžné nákladové dopravy — zůstává problém vyřešení dopravy osobní a jen místní nákladové.

Výkonná pouliční doprava je na dočasnost snesitelně řešena pouliční dráhou, která je také nejkapacitnějším prostředkem, vhodným pro průběžnou rychlou dopravu. Mínila tím ovšem dnešní stav, kdy vlaky el. dráhy s rachotem pláší sny minulosti, kdy jejich pomalost a nevhodné umístění stanic jsou jednou z hlavních příčin zatrasavání průjezdů a dávají tak podnět veřejnosti, aby bylo požadováno jejich odstranění a byly nahrazeny moderními, o mnoho let mladšími, tiššími trolejbusy, jejichž schopnost předjíždění je zde trochu přeceňována s ohledem na zvířecí potahy (výchledek je nutno s tímto dopr. prostředkem již srovnávat), ale stav dohledné budoucnosti, po úpravě polohy stanic a kolejí, které je třeba promyšleně přeložit k po zavedení nových tramvajových vozů i na tratě, probíhající Malou Stranou.

Vždyť tento nový moderní čtyřnápravový mot. vůz byl úmyslně volen právě pro historickou Prahu, kde průjezdni profily jsou namnoze nedostatečné a kde nosnost podloží je ohrožena pískem.

Vůz má gumové odpružení nejenom kol ale i síťně, které zmírňuje hluk a otřesy, takže je nejtišší veřejným dopravním prostředkem v ČSR (viz zprávu VOTS č. SV-R-629 z prosince 1953). Kromě toho jeho vysoká jízdní i cestovní rychlost a častý sled vozů zvyšují

přepavní výkon a dovolují lepší využití stávajících profilů ulic.

Také ostatní dopravě nebude překážkou vzhledem ke své značné rychlosti a zrychlení, odpovídající průměrným hodnotám automobilů. Avšak toha bude možno využít jedině tehdy, budou-li stanice promyšleně rozmístěny a koleje vhodné přeloženy tak, aby dovozovaly předjíždění vozů ve stanicích při brzdění i rozjezdu, neboť za plné jízdy nebude se rozumny řidič ani snažit vůz předjet, nechce-li ovšem »látnat rekordy«.

Také hospodárnost tramvají je nepoměrně vysoká vůči bezkolejové dopravě a koleje vydrží déle než dlažděná vozovka s průběžnou veřejnou dopravou bezkolejovou, která stálými otfesy ani starým stavbám neposlouží. A je-li zmožněn provoz uličními úpravami, pak tramvajová doprava se udrží svou neovislostí na povrchu vozovky.

Problémům průběžné komunikace nutno se zabývat a třeba i několikrát je přestříhat, neboť čas dle rozum, věc nespěchá a jiskra genia, nebo skutčná píle nezůstane utajena. Nelze ji však předem naplánovat.

JIH Novák

Architektonický soubor pod Emauzy

Klub Za starou Prahu a jeho odbor podporuje již od let obnovy Emauz a také sám jsem se pokusil různými podněty prospět věci. Desátý rok trvající ubohý stav ruiny válečné, vyvolává pochybnosti o tom, zdali všechny památkové instituce konají svou povinnost, když prostředky k obnově jsou dostatečně poskytovány. Jádro nedostatku leží v nedostatečné koordinaci, neboť jinak byl by přišel ústřední objekt dispozice fideho významu v obnovování do přední řady, nikoli až v řadě poslední! Klub se o tuto novodobou úpravu zapojující památku do nábrežní vstavby tak zasloužil, že i nadále má morální právo zasahovat, není-li postup obnovy uspokojivý.

Investorem měl být původně Úřad pro věci církevní, pak se jím měl stát památkový ústav, ale stalo se jím ministerstvo zdravotnictví, ježto v byvalém klášteře měla být fakultní nemocnice. Nyní se o obnovu stará ONV protože je budova nyní určena pro obvodovou nemocnici ONV 2. Bývalý opat klášterní povolal na místo projektanta profesora Stefana, jemuž jsem marne nabídl spolupráci pro ústřední motiv dispozice, pro věžové průčelí chrámu, neboť o tom měl rozhodnout opat. Dnes je starost o projekt v rukou investora, který přiděluje jednotlivé úkoly několika ateliérům a prof. Stefan je volán jako expert v jednotlivých případech. Změna investorů a dělení projekční práce nemůže podporovat úspěch a celková dispozice městská není při obnově dosud ochráněna.

Ústřední motiv se neobnovuje, ba není nic známo ani o projektu. Němečtí okupanti zničili obeliskový pomník padlých — spojení mezi křídly ministerských budov. Ten se již neobnovil a porušení uzavřeného předěloví mezi kostelíkem Kosmy a Damiana a přístavbou, kterým jsem je zapojil do celkové dispozice, se právě rozrůžuje schodišťovým ramenem docela bezúčelným.

Upozorňuji na tyto okolnosti a doufám, že případné zátky zadržní dovršení započatého překročení autor. zákona. Vedle toho upozorňuji, že již provedená střecha kláštera oddělila od kostela valbu, který společně s kostelem tvořil vždy jednotný mohutný celek, takže dnes jsou k sobě přiléhající dvě samostatné jednotky čelem k západu. To také poškodilo výraz památky.

Bohumil Hypšman

O čištění fasád

Zkušební a kontrolní ústav stavební požádal Ústav teoretický a aplikovaný mechaniky ČSAV o připomínky k ožehavému problému čištění fasád, zvláště z historického pískovce. Vzhledem k aktuálnosti této otázky, otiskujeme hlavní body tohoto dobrozdání.

Dosud neexistuje jednotný názor, do jaké míry je možno postupovat při takovém čištění kamenného povrchu starého monumentálního uměleckého stavebního díla, aby jeho povrch nabyl optimálního vzhledu svěží novosti. Je také problém, zda se vůbec má čistit, anebo ponechat přirozená patina, kterou dílo dostalo působ-

ním času a jež je jeho nedílným a přirozeným průvodcem.

Pro nečistění mluví okolnosti, že na př. patinu na měděných střechách a báních, vzniklou chemickými pochody, také neodstraňujeme, a naopak, při rekonstrukcích ji uměle a velmi pracně znovuvytváříme.

Důležité je zjištění, že normální znečištění povrchu výrobků z pískovce, vydaných povětrnostními účinkům, které vznikají do jisté její hloubky, je povahy mechanické. Dalo by se proto soudit, že takové znečištění lze odstranit pouze opět mechanicky. Avšak to není vždy účinné a v celé ploše proveditelné. Užívalo se proto chemických prostředků, ale tyto obvykle narušovaly pojivo pískovce a tím ho rozrušovaly. Rovněž t. zv. smáčedla (smáčecí prostředky), jež ve vodném roztoku snižují povrchové napětí vody a pronikají lépe do porů, dutinek a kapilár pískovce, mohou být příčinou vzniku t. zv. výkvětů. Kyselina fluorokřemíčitá na př. může způsobit ztvrdnutí povrchu, který by potom mohl odpryskávat.

Naproti tomu usazeniny, vzniklé během desetiletí, jsou povně stmeleny a povrchem udržovány. Vytváření takové vrstvy »spokočky«, je pokládáno za výhodné pro trvanlivost kamene, avšak zapomíná se, že po jejím ztvrdnutí nastává, naopak nežádoucí odlupování. Jeho příčinou je větrání kamene vnitřím pod ochrannou vrstvou, jež je tím rychlejší, čím je tato vrstva hustší. Užitečné by bylo natírat novým kamenem na jeho úplné suchém povrchu hustou barvou. Prakticky je to však neuskutečnitelné, neboť srážková voda vznikne stejně pozvolna trhlínkami dovnitř.

Vzhledem k tomu, že nelze odpovědně doporučit chemické prostředky, zbývá čištění mechanické. Je to buď drátěným kartáčem, kamenicím opracováním, ošlehl metaným pískem nebo omývání vodou. Až na poslední způsob jde všemohoucí odstranění povrchu pískovce a proto nelze tento způsob dosti hrubý zásah doporučit při čištění povrchu soch a jemných reliéfů.

Podle zkušeností je nejšetrnější způsob čištění povrchu pískovce za pomoci vody a kartáčů. Nedostatek toho je, že se nedosáhne vždy stejnoměrného čištění. Důležité je používat kartáčů měkkých a rozhodně ne drátěných. Výhodné je současně omýváním stálým proudem vody, pokud možno oteplené. Je též možno užívat páry. Tímto způsobem lze snadno odstranit i lůstky a houževnaté na povrchu lipci usazeniny, aniž by se poškodila struktura kamene.

Příklad archeologů

Každý rok pořádá Archeologický ústav se Společností čs. prehistoriků cyklus přednášek, na nichž jednotliví vědečtí pracovníci podávají zprávy o nových objevech a nálezích své zajímavé vědy. Tím nejen informují nejširší veřejnost o své práci a skládají z ní úcty, ale také při úkolu, který dnešní doba žádá od vědců — šířit a propagovat vědu a její nové poznatky mezi naším lidem, že tyto přednášky nejsou pouhými body se stavovaného programu, nýbrž že jsou skutečně navštěvované, o tom svědčí plněnaplněné přednáškové síně a ohlas v tisku.

Porovnáme-li s touto různou aktivitou archeologů práci našich uměleckých historiků, musíme se za ně samotné zastýdět. Kdo o nich ví? Kdo zná, jak pracují? Byl zřízen Kabinet pro dějiny umění při Akademii věd. Má-li někdo zájem a smá-li se s některým z jeho pracovníků, může se dovědět, jaký je pracovní program ústavu. Nezasvěcenec se však nedozví nic. A přece, je nějaký kvalitační rozdíl mezi archeologií a výtvarnou historií? V jejich odlišné přístupnosti či sdílivosti? Nikoli. Veřejnost by o přednáškách z oblasti dějin umění měla právě takový zájem, jako má o archeologii. Problém spočívá v nedostatku iniciativy ze strany uměleckých historiků. Nelze si také stěžovat na nedostatek námětů. Není třeba přednášet pouze vysokou vědu. Nedílnou součástí umělecké historie je na př. ochrana památek, která nemá správně pracovat bez pomoci výsledků badatelské práce výtvarných dějepisců. Náš Klub již řadu let pořádá populární a při tom ještě odborně hodnotné přednášky a máme cenné zkušenosti,

že tyto přednášky jsou početně navštěvovány a že je o ně mezi zainteresovanými veliký zájem. Kdyby se takové přednášky konaly ve větším rozsahu na podkladě dobré organizace a propagace, můžeme být jisti, že velká síla Městské knihovny nebude stačit.

Program by mohl být bohatý. Namátkou uvádíme: Byly zřízeny památkové rezervace, naše cyklus monografických večerů. V Praze je opravována řada uměleckých a historických významných budov, obecnostou by jistě zajímalo, které to jsou a pod. V poslední době bylo učiněno několik cenných objevů, na př. v Anešském klášteře zjištěny základy románské rotundy, byla objevena Havelská brána středověkého opevnění Starého města pražského, byl proveden průzkum zeměměřičské rotundy a zjištěno při tom nové údaje, jež nově datují tuto významnou památku českého románské malířství a architektury atd. Temat by bylo tolik, že by je ani dva cykly nevyčerpaly.

Pak teprve také by se přestalo s narážkami, že veřejnost nemá k uměleckým památkám klady poměr, že se o ně málo zajímá, že se někdy nenachází pochopení ani u činitelů veřejné správy a pod. Na těchto záporných rysech mají vinnu především umělecko-historičtí pracovníci sami svou nerozhodností, nečinností a neorganizovaností. Od doby, kdy byla zřízena činnost Kruhu pro péstování dějin umění (proč?), jenž, byť v nedokonalé formě, přece kolem sebe sdružoval také umělecko-historiky, jsou výtvarní dějepisci rozdrobeni, jeden noví o práci druhého, takže často si svou badatelskou činnost zbytečně krší. A přece náprava by nebyla tak těžká. Musicologové jsou sdruženi v theotetické sekci Svazu skladatelů, literární historici mají svou společnost, jsou organizováni i historici, usorné spolupracují archeologové, jen výtvarní historici dosud nepochopili význam jednoty a organizace jak své práce, tak svých stavovských zájmů.

Doufáme, že zatím co srál plán k napsání této poznámky, jednali již patřiční činitelé o dané otázce a že brzy budeme moci s radostí životovat nápravu. Věříme, že dobře pracující a ideově uvědomělá umělecko-historická věda může být základem správné a účinné péče o památky.

Znovu o Ondřejském hřbitově v Karlových Varech

22. XII. 1953 obrátili jsme se na KNV v Karlových Varech se žádostí o úpravu následujícího Ondřejského hřbitova v Karlových Varech. Upozornili jsme na to, že místo je památné nejen umělecky významnými náhroby, mezi nimiž je i dílo pražského sochaře Václava Prachnera, ale též, jako místo posledního odpočinku syna slavného Mozarta, karlovarského kapelníka a skladatele W. A. Mozarta.

Vzhledem k tomu, že byl ve Vídni zesnulý slavný Mozart pohřben do společné šachty, takže není známo přesné místo jeho hrobu, obracel se vždy zájem hudební veřejnosti k Ondřejskému hřbitovu, který v celé mozartovské literatuře byl uváděn jako místo, kde odpočívá Mozartův syn. Svého času dokonce žádala rakouská vláda o tento hrob.

Zjistili jsme, že před koncem r. 1953 byl hrob, patrně v souvislosti se zámýšleným zrušením Ondřejského hřbitova, dávno již zmíněného ve špatné udržované sad, přenesen jinnam. Na naši zmíněnou intervenci u KNV v Karlových Varech nedošla nás dosud odpověď, co bylo ve věci žádané úpravy Ondřejského hřbitova podniknuto.

Pokládáme za naprosto nutné, aby byl hrob Mozartova syna neprodělaný vrácen na původní místo a celý hřbitov památkově upraven a udržován tím spíše, že r. 1956 u příležitosti dvouatého výročí Mozartova narození budou na vše, co souvisí s W. A. Mozartem, obráceny oči celého světa.

Byli jsme informováni, že staletý dub, rostoucí před domem čp. 54 v Potštejně, má být podle přání majitele domu vyřazen. Upozorňujeme na to a žádáme o zákrok k zachráně tohoto stromu, patřícího právem do kategorie t. zv. památných stromů.

*

Krásný barokní kostel v Pavlově (okr. Rakovník) je ve stavu zanedbaném, docela zpustlém; omítka opadala, krytina je rozbitá, akna jsou vytlučena. Jsou tu obavy, že kostel bude zbořen a obec ztratí svoji dominantu.

K novým technikám konservace dřeva

O moderních způsobech konservace dřeva nás seznámila dokonale velmi názorně psaná kniha konservátora Františka Petra: »Umělecko-dřevofezby a jejich restaurování«, vydaná v Praze r. 1953. Není však bez zajímavosti zpráva o postupu konservátora v Lowru a jiných museích, uveřejněná v časopise »Connaissance des Arts«, roč. 1953, č. 20, na str. 56. Jde o t. zv. vakcinaci dřeva, jejíž výsledkem je při neocěkované době a trvalý. Chemici a konservátoři se snažili vyvíjet takový preparát, který by nejen hmyz, napadající umělecký i užitečný předmět se dřeva vyrobený, ničel, ale aby jej do budoucna též imunitoval proti dalším útokům parazitů. Byla vyrobena směs pentachlorofenolu a hexachlorocyclohexanu, které se běžně užívají při preparaci dřeva pro stavební účely. Je vyráběna pod názvem »Xylomone« (uvádí ji též Fr. Petr) a »Xylofene«.

Postup použití těchto přípravků při konservaci uměleckých předmětů nebo nábytku byl vyzkoušen a se-staven tak, aby nebylo poškozeno nejen slazení, ale, barvy polychromie předmětu, ale ani jeho přirozená patina, není-li předmět polychromován. Vakcinace předmětu se děje ve třech fázích:

1. Do vnitřku nábytku nebo sochy se vlní otvorý po červotoči proud stlačeného vzduchu o tlaku 2 až 3 atmosféry, který odstraní veškerý dřevěný prach, vyhlodaný hmyzem.

2. Opět se vlní stlačený vzduch kombinovaný s jedovatým plynem pomocí kaučukové banky s plynem a bomby na stlačený vzduch. Tím se paraziti zabíjí.

3. Do dřeva se vpusť chemická směs, která zabíjí larvy. Tato směs okamžitě krystalizuje a znemožňuje další rozmnožování hmyzu.

U drobných předmětů, jevně pracovaných (u nábytku s dýhami) se užívá injektéři stříkačky a jehel, srazunových op nejhustěji do postižené partie. Doba trvání celého procesu kolísá od tří do šesti hodin, podle rozsahu škod. Není v to započtena doba na osychání předmětu. Tímto způsobem konservace nenabývá dřeva své původní mechanické odolnosti, ale nábytek či dřevofezby jsou do budoucna zachráněny. Touto konservací technikou pracuje zatím v Paříži jediná dílna a dílny v Lowru. Rovněž i veškerý dřevěný kostelní nábytek westminsterské opatství byl tímto způsobem vakcinován. Jsou ovšem ještě jiné konservativní prostředky, jako na př. napouštění voskem (při čemž však je povrch sice uzavřen, ale paraziti pracují vnitř dále), nebo impregnace dřeva terpentýnem (což je proces rovněž a jednoduchý, ale poškozuje dřevo a má účinek krátkodobý, neboť paraziti se brzy vrací), tyto oba prostředky se však nemohou vyrovnat vakcinaci, která nejenže konservuje dřevo, ale zabezpečuje je do budoucna a pracovní postup nadto předmět vůbec nepoškozuje.

J. Brožová

Upozorňujeme své čteny, že si mohou opatřit zajímavou četbu o staré Praze zakončením starých ročníků věstníku Klubu Za starou Prahu, a to velmi levně — za 20 hal, za jeden sešit (8 str.). K nahlédnutí vždy v úterý, ve středu a ve čtvrtek od 10—12 hod. a v pátek od 17—19 hod., kdy je možno sešity zakoupit.

Vedoucí redakce: PhC Luboš Hlaváček, Revnicí v Prahy 776. Redakční rada: Dr. Jiří Hilmner, arch. B. Hypšman, arch. A. Kubílek, J. Mayer, C. Marbout, Dr. E. Poche, Ing. Dr. J. Vaněček, Dr. Z. Wirth. Vydává Klub Za starou Prahu, Praha III, Mostecká čp. 56, Tisková středostřední tiskárna, n. p. zář. 04. Praha II, Myslíkova 15. Vychází ročně 3 čísla (kromě července a srpna). Novinová sazba povolena ředitelstvím pošt v Praze čis. I-A-Gr-2372-OB-47. Dohledací poštovní úřad Praha 622.

Pro členy za předplatné 4 Kčs.

A 29277

OCHRANA PAMÁTEK

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU A JEHO ODBORŮ

Ročník XXIX

V Praze dne 15. prosince 1954

Číslo 7—8

Stará Havelská brána

Dobroslav Líbal — Vladimír Piša

V Rytířské ulici na Starém Městě pražském stojí dům čp. 404-I, Stará rychta. Má velmi starou historii zachycenou v zápisech městských knih. Odborná literatura kladla na Staré rychty hradební věž opevnění staroměstského. Při systematickém průzkumu středověkého fortifikačního systému Starého Města bylo však poznáno, že jižní, přesněji jihovýchodní křídlo domu čp. 404-I tvoří převážně zachovaná monumentální středověká brána. Sestává z průjezdní části dlouhé 16,5 m a široké 8,75 m, po jejíž obou stranách stojí dvě hranolové věže, takže celek je 27 cm široký.

Budova brány, která původně vynikala nad všemi staroměstskými domy, jak naznačuje rozhodně nejnapádnější Škrétův prospekt uveřejněný v Meriánově Topographia Bohemiae, je nyní z největší části zastřena a nezřetelná. Na městské straně zakrývají průčelí brány pavlače klasicistní přestavby Staré rychty z roku 1798. Zevně jsou patrné pouze oba středověké trojúhelné štíty postranních věží z gotických cihel, původně prolomené vždy dvěma úzkými lomenými okénky ve vpadlých pravoúhlých polích.

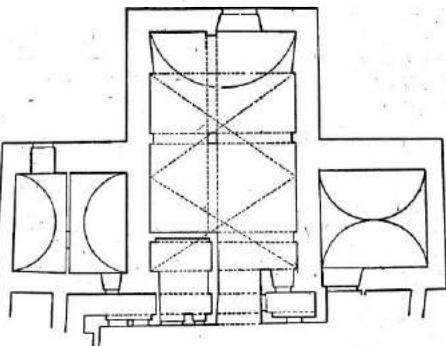
Nepoměrně více lze starý stav brány poznati uvnitř budovy. Úroveň podlahy středního obdélného prostoru přízemí, někdejšího průjezdu, je asi o 60 cm nižší než dvůr Staré rychty. Průjezd, dotčený ve svém prostorovém účinku pilíři a pásy klasicistní přestavby je nyní zaklenut do dvou křížových polí bez žebířů a pásů, obdélného půdorysu. Klenba je 4,5 m vysoká. Stopy původní gotické klenby se zachovaly na obou podélných stěnách, totiž dvojice zalomených čelních oblouků z opuky, profilu rozpůleného vyspělého hrůskovce.

Po jižní straně jižního klenbového pole je rozepjat široce rozevřený půlkruhový oblouk z opukových klenáků, členěných po vnitřní straně polovičním hrůskovcem. Spocívá na lehce předstupujeícím polopilíři se skosenou vnitřní hranou z pískovcových kvádrů. Shodný oblouk se zřejmě klene i na severní, městské straně brány. Dnes je ovšem cele zastřena, vnitřní hrůšková profilace se zachovala z menší části. Jižní oblouk přechází nyní neznatelně do omítnuté půlkruhové valené klenby pokrývající 2 m hluboký prostor mezi

ním a gotickou zardívkou na jižním konci průjezdu.

Původní gotická valená klenba přízemí je viditelná pouze v přízemí západní hranolové věže.

Patra věží i středního jádra brány byla cele přestavěna. Mohutné zdivo stoupá všude až na

Jihovýchodní křídlo domu čp. 404/I (Stará rychta), se zachovanou výstavbou Havelské brány.

horu do druhého poschodí budovy. Oba gotické cihlové štíty i nejvyšší část lomového opukového zdiva pod nimi lze dobře sledovati v podkroví jižního křídla Staré rychty.

Nález obou bočních štítů ukazuje, že monumentální budova Havelské brány se zachovala v převážné části své středověké výstavby, zmizelo pouze vrcholové ukončení střední průjezdové části. Jeho podoba zobrazuje však velmi názorně a výstižně staré prospekty, především Sadelerův, Škrétův a Huberův.

Střední část brány vyčnívala nad oběma bočními věžemi o celá dvě poschodí. Vrcholy cihlových štítů jsou asi ve výši 20 m nad zemí, střecha přecházející střední částí brány stoupala až 30 m nad úroveň ulice. Velkolepost její stupňové výstavby si dnes dovedeme sotva představit.

Architektonický zjev Havelské brány je velmi složitý a bez analogie. Patří jistě k nejvznešenějším projevům středověkého pevnostního sta-

vítělství. Neobvyklé je především vysunutí středního jádra brány z lince postranních věží směrem k nepříteli takřka o polovinu jeho celkové hloubky, takže vnikalo do parkánu. Ještě originálnější je převýšení jádra proti věžím o 2 poschodi.

Nesrozumitelné je zatím původní uspořádání prostoru mezi jižní půlkruhovou arkádou a jižní zdi průjezdu. Valená klenba nepatří přirozeně k prvotnímu řešení, ale pochází až z doby, kdy Havelská brána ztratila komunikační funkci a byla zazděna. V plně jižní zdi průjezdu se jistě skrývá její zazděný vnější oblouk.

Třeba si ještě povšimnouti skutečnosti, že jižní a severní zeď hranolovými zvěžky jsou nestejně silné. Dvoumetrová šířka jejich jižní zdi souhlasí se zjištěnou silou staroměstských hradeb. Na městské, severní straně má zdvo věží silu pouze 130 cm.

Architektonické články, brány, profilace žeber a oblouků jsou již vrcholně gotické a řadí se obecně do první třetiny 14. století. Lze ovšem důvodně soudit, že Havelská brána vznikla současně s ostatními známými zvěžky staroměstského opevnění, mezi něž patří obě hradební věže v čp. 310-I a 313-I. Jeho rekonstruovaný celek s předsunutými hranolovými, vysokými věžemi i délkou kurtin asi 60 m má rovněž velmi pokročilý charakter. Nelze ovšem přehlédnouti pozoruhodný text kroniky zbraslavské k roku 1310: »Quia Praga cum muris, excelsis turribus et fossatis ac elevatis domibus fortiter civitas est munita, quod ipsa, concordantibus incolis reputatur inexpugnabilis.« Praha s hradbami, vysokými věžemi, příkopy i vysokými domy jest město silně opevněné, takže se považuje při svornosti obyvatel za nedobytnou. Jasný pramenný text se vztahuje zcela nepochybně na dochované staroměstské opevnění. Pro dobu jeho vzniku nutno ovšem vyloučiti léta po vymření Přemyslovců, takže celý velkolepý systém opevnění Starého Města s vysokými hranolovými věžemi i monumentálními branami vznikl nejspíše za vlády Václava II., na přelomu 13. a 14. století, kdy nahradil starší opevnění Václava I.

K Havelské bráně vedla nynější ulice Melantrichova. Po založení Václavského náměstí ztratila brána svůj komunikační smysl, neboť směřovala na jeho nároží. Byla zrušena patrně již brzy po založení Nového Města a vystřídána komunikací přes Mústek, vedoucí přibližně na osu náměstí. Tento velký prostor, doklad vyspělého urbanismu doby Karla IV., nemohl být totiž založen přímo na osu Havelské brány, neboť tomu bránilo městiště nově založeného kláštera u Panny Marie Sněžné, které sahalo od Jungmannovy ulice až po Václavské náměstí.

Branka v ulici Na můstku, zbořená až v polovině minulého století, považovaná dosud mylně za Havelskou bránu, byla vystavěna nejdříve ve válkách husitských, kdy došlo k známým sporům obou měst pražských a k opětovnému zesilování staroměstského opevnění dosud nezbořeného, přes výslovné nařízení Karla IV. Havelská brána stala se po založení Nového Města součástí budovy Staré rychty, jejíž stavební počátky souhlasí se založením Havelského města v druhé čtvrtině 13. věku.

Této skutečnosti můžeme především děkovat za to, že se nám jedinečná památka pevnostního stavitelství vrcholného středověku zachovala téměř neporušená. Důkladné provedení stavby umožňovalo její pozdější využití a zabránilo demolici.

Nejspíše roku 1558, v rámci přestavby Staré rychty byla žebrová klenba průjezdu vystřídána nynější křížovou bez žeber. Vysoká střední část brány stála ještě v roce 1769 (vznik panoramatu Huberova), ale neobjevuje se již na plánech Ignáce Palliardiho z r. 1798. Byla nejspíše snesena při Schallerem uváděné přestavbě Staré rychty v roce 1782.

Schaller pamatoval jistě starý stav brány, neboť popisuje Starou rychtu jako velmi starou budovu s vysokou a širokou věží (Beschreibung der K. Haupt und Residenzstadt Prag III., 597). Dosti citelně zasáhla do uspořádání prostorů brány přestavba Palliardiho z roku 1798. Zevně takřka nepoznatelná, unikla brána pozornosti badatelů o Praze až do nynější doby.

Její překvapivý nález je významným mementem pro všechny budoucí pražské upravovací plány dotýkající se především starého městského jádra. Zevně se monumentální Havelská brána projevuje totiž zcela prostě a nenápadně. Nelze proto posuzovat jednotlivé objekty podle kabátu, fasády a celkového vnějšího architektonického účinku, ale rozhodnutí o případném stavebním zásahu musí předcházeti přesné zaměření a zevrubný průzkum. Kolik zajímavých článků stavebního vývoje Prahy zaniklo zcela zbytečně a nepovšimnuto ještě v posledních desetiletích právě proto, že nebyly řádně zaměřeny a prozkoumány.

Nález Havelské brány nemá toliko důležitost ryze výtvarné architektonickou a památkovou, ale především i velký význam praktický. Brána bude v brzké budoucnosti opět sloužit Pražanům. Jejím průjezdem bude otevřena komunikace spojující Melantrichovu ulici s Václavským náměstím. Zhodnotí se tak prakticky vynikající památka a současně obnoví stará středověká komunikace, čímž se odlehčí i nebezpečně přetížené ulici Na můstku.

»Největší odpovědnosti architektury si vyžádá částečná přestavba a další stavební rozvinutí Prahy. Bude třeba se vyrovnat s tímto světovým architektonickým unikátem, s jeho tisícletým stavebním vývojem a sledit citlivě všechny směle perspektivy budoucí Prahy se zachováno skutečností, což znamená neuplatňovat na ní sobecky řešení, je-li nepražské, nevyhovuje-li jejímu měřítku a přebíjí-li na nevhodném místě její historické dominanty.«

Akademik dr. Zđ. Wirth

Ochrana památek v dnešním Rakousku

Rakouské příspěvky k novým poznatkům o středoevropském umění a tím i o oblasti české.

Liboš M. Hlaváček

Ve Vídni vychází ve známém nakladatelství »Anton Schroll & Co« časopis »Österreichische Zeitschrift für Denkmalspflege«, jenž je pokračováním někdejších »Mitteilungen der Zentralkommission...«. Vydává jej rakouský spolkový památkový úřad (Bundesdenkmalamt).

Protože se v několika číslech posledních ročníků objevily články, všimající si objektů, které mají vztah i k českému umění, chceme zde v krátké recenzi pojednat o obsahu tohoto významného časopisu.

Měli jsme možnost pročitat ročníky počínaje druhým sešitem z roku 1951.

V tomto prvním čísle, jež je k dispozici v Universitní knihovně, se píše o obnově předkarolínské krypty pod chórem bývalého klášterního kostela z barokní doby ve Füssenu. Při práci byly objeveny dobře zachované nástěnné malby, které ukazují silné vlivy školy z Reichenau.

O. Demus referuje o dvou nově zjištěných freskách v minoritském kostele ve Steinu na Dunaji. Tento objev prý vrhne nové světlo na problém slohového utváření podunajského malířství ve 14. stol. Jde o dva nástěnné obrazy. První představuje ukřižovaného Ježíše a druhý Krista v typu, známém jako bolestný, nebo Trpětel. Na obou malbách byly zjištěny ruce malíře, který je autorem podobných fresek v bývalém kostele Klarisek v Dürrnsteine. Ze slohového rozboru lze soudit, že jde o dílo italského mistra. Autor článku odmítá romantickou myšlenku, která by v malíři chtěla rozeznat průvodce Tomáše z Modeny na jeho cestě do Prahy, nicméně však určuje v autoru těchto maleb františkánského malíře, oboznalého se zásadami hornoitalského malířství, jemuž nebylo neznámé dílo Tomáše z Modeny. Podobný »Bolestný Kristus« je, jak zdůrazňuje O. Demus, na signovaném tabulovém oltáři na Karlštejně.

Jiný zvlášť zajímavý článek, je studie Waltera Frodla v 5—6 sešitě tohoto ročníku, nazvaný »Italienisches und böhmisches in der steirischen Trecentomalerei«. Pojednává se zde o nástěnných malbách v minoritském kostele v městě Bruck a. d. Mur, které byly restaurovány a při tom zjištěna řada nových cenných výtvarně-historických poznatků. Jde o scény ze života Mariína, jež se datují asi do doby kol r. 1400. Nebyly dosud vědecky studovány a teprve tato restaurace umožnila po podrobném probádání vytvoření názoru, že jde o dílo, které nechává daleko pozadu všechno to, co z této doby je známo o monumentálním malířství v alpských zemích. Zvláště ve dvou scénách lze rozpoznat příklady vrcholu rakouského nástěnného malířství II. pol. 14. stol. až k době kol 1400. V obraze sv. Achatia prý je možno na první pohled rozeznat dílo, jež vyrůstá

z tradice českého malířství doby Karla IV. Slohové analogie dávají srovnání s nástěnnými malbami na Karlštejně a v emauzském klášteře v Praze. Typologicky je zde spojitost s oltářem z Mühlhausemu, datovaným r. 1385, v galerii ve Stuttgartu, (autor odkazuje na Matějčkovu »Českou malbu gotickou«), jež stojí v blízkosti umění mistra Theodorika. Za da ší srovnávací objekt je vybírána partie — Genesis — z biblí Václava IV. (Spojitost s českým uměním je autorem pokládána za tak těsnou, že se na jednom místě srovnává hlava jakéhosi starce s hlavou Petra ze scény »Kristus a Marta« v křížové chodbě emauzského kláštera). Není možno zde v tak krátkém rozsahu zaznamenat všechny these, které ve své podnětné a pro naši umělecko-historickou vědu jistě vysoce zajímavé studii stavi její autor. Jen pro ucelenost třeba zdůraznit, že pokládá tyto malby za příklad dále se vyvíjejícího slohu mistra Theodorika v době, kdy se v rakouském malířství ještě neprojevoval vliv mistra třeboňského, z něhož v posledním desetiletí pak vycházela celá podunajská malba. Studie W. Frodla, opírajícího se často o českou literaturu a tlumočnicko několikrát názor A. Matějčka je dobrým příkladem toho, jak výtvarná historie může brát podněty z nových úspěchů památkové péče.

O nic méně poutavějším článkem není stať Josefa Zykana o restauraci fresek Daniela Grana. Dílo málo kterého umělce utrpělo za druhé světové války tolik škod, jako práce tohoto barokního freskaře, jehož výzdoba schwarzenberského paláce ve Vídni vzala úplně za své. Podobně byly poničeny jeho fresky v zámku Eckartsau, jež objednal hrabě František Kinský na poč. 30. let 18. století.

První sešit ročníku 1952 je věnován rekonstrukci chrámu sv. Štěpána ve Vídni, který byl těžce poškozen leteckým náletem na jaře r. 1945. Shořel mimo jiné úplně krov a propadla se klenba nad střední lodí. V čísle se vzpomíná tragického požáru, referuje o rekonstrukčních pracích, o malovaných oknech v hlavním chóru, jež byla osazena přesnými kopiiemi původních, o gotickém náhrobků Rudolfa, zakladatele, jenž byl přenesen na jiné místo a o restauraci dalších plastik a maleb, jichž je dlouhá řada. Upozorníme na obnovu krásného architektonického pozdně gotického podnoží varhan, vytvořeného brněnským mistrem Pilgramelem. (Zde je, pod konsolou, z níž vycházejí stíhlá žebra nesoucí balkon, známý reliéfní autoportrét Pilgramův.) Umělecko-historicky důležitá je stať o nové literatuře, týkající se chrámu sv. Štěpána. Uvádí se zde několik nových knih, jež vyšly o tomto tematě. Pro nás významná je zmínka o monografii Karla Oettingera, věnovaná osobnosti a dílu Antonína Pil-

grama (»A. P. und die Bildhauer von Stephan«, se 209 velkými reprodukcemi.) Kniha vyšla ve vídeňském nakladatelství Herold r. 1951.

V dvojčísle 3—4 je pro nás zajímavá poznámka o restauraci gotických fresek v kapitě zámku C. am. Tyto malby představující m. j. »Ukřižování«, řadu biskupů a světců, vykazují, jak uvádí autor, slohové znaky pražského malířství doby Theodorikovy, ornament, jímž je stěna místy hustě zaplněna, tvoří stylový přeostup k droierim vláclavovských biblí. Vůbec vliv českého malířství je prý v celkovém dojmu i v jednotlivostech rozhodující. Ve freskách je zastoupen celkový stupeň, jež vykazuje Ukřižování desky ze sv. Barbory, které, jak poznamenává pisatel, Matějček uvádí na práci dílny treboňského mistra. Tak se rakouské památkové péči podařilo zachránit

objekt, jenž má v rakouském malířství mimořádný význam. V Horním Rakousku se mu prý nemůže nic rovnat.

Z ročníku 1953 třeba upozornit na stať ve dvojčísle 3—4 o restauraci fresky Fr. Ant. Maulpertsche v síle bývalé uherské dvorní kanceláře ve Vídni, (dnes maďarského vyslanectví), jež byla poškozena výbuchem letecké bomby. Freska se datuje do let 1766—1769, kdy byla prováděna stavba paláce.

Z letošního ročníku je druhý sešit celý věnován hradům a zámkům v Rakousku, jejich restauraci, rekonstrukci a problémům jejich určení. V několika statích se naráží na otázky, které jsou stále živé i u nás. Pokus rakouských památkářů je zodpovědět, může být příkladný i pro naše pracovníky.

K obnově pražských Emaus

Pavel Korčák - Dobroslav Líbaľ

Tímto článkem, jenž chce podat obraz o způsobu, prostředcích a o nových objevch při obnově pražských Emaus, bychom chtěli otevřít anketu, týkající se tohoto závažného problému. Jsme toho názoru, že bychom neměli nechat ujít příležitost k novému uměleckému řešení emauzského komplexu v otázkách, kdy se rozhoduje o jeho budoucí tvornosti.

Skupina emauzských budov zahrnujících kostelík sv. Kosmy a Damiána románského založení, klášter na kosel a klášter na Slovanech, vyrostlý v několika stavebních obdobích od 14. století až do doby nedávné, byly středem pozornosti tohoto časopisu od jeho založení již několikrát. Nejprve se řešil problém zachování panoramatu Emauz v rámci nového zastavení Podskalí. Po druhé světové válce byla to však otázka daleko závažnější, totiž stavební záchrana a rekonstrukce kláštera i kostela, těžce poškozených zásahy leteckých bomb a požárem dne 14. února 1945. V minulých letech bylo provedeno zabezpečení a doplnění všech ohrožených a zničených částí a letos dokončeno nové zastřešení budov. O způsobu zachrany a rekonstrukce klenby kostela i jiných náletem porušených partií již referoval na stránkách tohoto časopisu projektant speciálních rekonstrukčních prací prof. Dr. Bedřich Haacar, laureát státní ceny. Jím navržené železobetonové konstrukce zpevnilo netoliko zdivo a klenby, ale nahradily i požárem zničené dřevěné stropy a krovny. Subtilní střešní vazníky, které byly provedeny v různých systémech nad kostelem i nad klášterem, umožnily splnit požadavek využití podkrovní kláštera. Nové půdní patro se zevně projevuje architektonicky řešenými střešními vikýři, které spolu s vikýři kostela a sanktusní věžičkou nad presbytářem jsou zatím jedinými současnými doplňky siluety kostela i kláštera. Daleko největší část již provedených úprav se totiž zevně uplatňuje.

Obnova pražských Emauz byla však nejenom vážným problémem konstruktivním, který byl již úspěšně vyřešen, nýbrž je především složitou

otázkou architektonickou a umělecko-historickou, na jejímž zvládnutí se neustále pracuje za vedení prof. Dr. O. Stefana. Kofeny těchto problémů vězí v minulém stavebním vývoji památky a zejména v utváření jejího okolí. Architektonický vzhled Emaus poznamenaly zhruba tři období: gotické po založení, barokní se dvěma přestavbami a konečně gotisující úprava beuronská v minulém století. Na konci tohoto výtvarného dění stál regotisovaný kostel vedle barokně vyhlížejícího kláštera. Tento dvojí výraz obou památek je hlavním činitelem, který ovlivňuje všechny současné architektonické úpravy, při nichž se uplatňuje zvláště snaha dosáhnout výtvarné jednoty celého souboru emauzských budov. Architektonické návrhy vycházejí ze zásady, aby nová úprava nerušila svým vnějším výrazem části staré, vyvíjejí se však historismu, snažíce se novými prostředky přiblížit výtvarnému charakteru památky.

Nejchoulostivější úlohou celého architektonického návrhu, při němž se musí řešiti i otázka vztahu k okolí a dočlenění panoramatu města, jsou věže kostela se západním průčelím. Původní gotický kostel neměl totiž vůbec věží; hmota stejnohodnotného chrámu byla kryta vysokou polovalbovou střechou, jejíž hřeben probíhal daleko výše než u střechy současné. Tento vzhled je zachycen na všech předbarokních vyobrazeních Prahy počínaje Schedelovou kronikou z roku 1493. Zvláště výstižné je znázornění Emaus na Sadelerově rytině z roku 1606. Teprve prospekt Ouden-Allenův z roku 1685 má dvojici západních věží, které však nesouhlasí se známou podobou věží barokních. K jejich výstavbě došlo pravděpodobně až v roce 1712. Jak se dostaly západní věže na Ouden-Allenův prospekt, se dosud nepodařilo bezpečně vysvětlit. Barokní věže byly nízké a tvořily spolu se štítem nenáročné průčelí pro pohled od řeky, jejich účín pro boční pohled byl nepatrný. Zevní členění se omezovalo na dvojice

pilastrů. Zbytky jejich patek byly nalezeny na jižní věži, pod střechou kláštera. Barokní věže vreholily jednoduchými cibulovitými báními. Při stavbě věží byla zároveň změněna konstrukce i tvar střechy. Původní krov kostela lze si představit podobný, jako je na př. dosud zachován na trojlodí prachatickém. Složitá dřevěná konstrukce celého lesa dříví byla při barokní úpravě nahrazena konstrukcí novou. Nad arkádami hlavní lodi byly v podkrovní vztýčeny cihelné oblouky, které rozvrhly půdní prostor na tři části samostatně zastřešené. Tato úprava měla pro zevní vzhled presbytáře a stejnolodí nepříznivé architektonické důsledky. U presbyteria vznikla nelogická nástavba v závěru a střední loď se pohledově nadvýšila. Tato úprava krovu a střechy nebyla při regotisaci pozmeněna a respektovala ji i poválečná rekonstrukce. Beuronská přestavba z roku 1885 zasáhla však pronikavě do siluety barokních věží. Barokní členění věží i průčelí bylo odstraněno a bání byly nahrazeny vysokými jehlany s nárožními věžičkami. Hladká strohost věží kontrastovala s malebným a pestrým zastavěním Podskalí. Dvojice věží vtiskla současně celé západní straně Emauz charakteristický vzhled, který převážně určil i nové řešení úpravy pod klášteřem. Na místě rozmanitě členěného Podskalí vznikla u architektůnický komponovaná skupina budov ministerstva podle návrhu arch. B. Hybšmana. Předešlo se tak původně zamyšlenému rze utilitaristickému využití stavební půdy na místě zbořeného Podskalí.

Válečná destrukce zničila velkou část západního průčelí kostela a vyvolala otázku, jak je nově dotvořit, aby se sladilo jak s hmotou kostela tak i s Hybšmanem vyřešeným podnožím Emauz. Po dlouhém uvažování byly vypracovány náčrty nového západního průčelí se dvěma věžemi, které mají mít stejnou celkovou výšku jako předchozí, avšak vyšší hranolové tělo. Výška i hmota věží byly schváleny komisí odborníků svolanou ministerstvem kultury koncem listopadu roku 1954.

Emauzy zaujímaly od svého založení významné místo v pražské komposici i siluetě. Jejich poloha na skalnatém ostrohu, typická pro benediktinské kláštery, ovládala netoliko vltavský břeh, ale i vyšehradskou cestu. Funkci významné dominanty si Emauzy podržely přes staletý přerod města až do našich dnů. Ostatně bolestnou mezeru způsobenou porušením jejich pohledové funkce jsme si uvědomili zvláště po destrukci náletem v roce 1945.

V průběhu rozsáhlých stavebních úprav kostela i kláštera podmíněných válečnou zkárou byla učiněna velmi četná a důležitá zjištění archeologická, umožňující přesnější určení stavebního vývoje památky.

Z řady objevů v kostele lze především upozornit na odhalení fragmentů původního soklu, který zatím vykazuje dvojí různou profilaci, jednoduše skosenou v závěru a na západní fasádě

i jednoduše vyžlabenou při severozápadním nároží. Oba severní složité profilované portály jsou v podstatě původní, gotické s doplněnými částmi. Při průzkumu byla zjištěna jednoduchá souvisle přes operáky běžící podokenní římsa, která se nad portály pravouhle zalamovala do výše. Flocha mezi lomeným obloukem portálů a římsou byla polychromována. Okna závěru byla původně spuštěna níže a odpovídala oknům lodi.

S památkového hlediska je snad nejzajímavější zjištění původní omítky v jižním podvěží, kde se zachovala, zakryta zdídem vestavěného beuronského schodiště. Bylo tu možno velmi spolehlivě určit vztah mezi omítkou a tesanými články gotické stavby. Líc zdíva z lomové opuky lehce ustupuje proti lici tesaných článků, takže tenká vrstva gotické omítky sledující nerovnosti zdíva vyrovnává rozdíl obou licí a je k tesaným kamenným prostě přitažena. Tesané články nezůstaly nikdy zcela obnažené. Většinou jsou potaženy slabým vápenným pačokem anebo, na architektonicky exponovaných místech (podokenní římsa, výběhy žebor s čelními oblouky, žebra i svorníky) polychromovány. Na zachovaných polích žebrové klenby je původní omítka, na níž byla v hlavní lodi odkryta malovaná komposice zemských známk z doby gotické.

Největším překvapením byl však nález vnějších opěrných oblouků na jižní straně kostela. V souvislosti třeba předem upozorniti, že severní rameno křížové chodby, přiléhající ke kostelu, má pouze tři význačné obdélná pole křížové klenby kromě rohových, na místo pěti takřka čtvercových polí ostatních křídel. Rytmsus křížové chodby se tu přizpůsobil sledu polí kostela. Velký význam má tu i skutečnost, že jižní zeď kostela bez opěrných pilířů má stejnou tloušťku jako zeď severní, vyztužená operáky. Šikmý tlak klenob vysokého stejnolodí vyžadoval nezbytně boční opory, kterou zde zajišťují vnější opěrné oblouky zděné z tesaných pískovcových kvádrů, částečně profilovaných. Při barokních úpravách kláštera bylo zvýšeno zdivo patra nad severním křídlem křížové chodby, takže opěrné oblouky byly zakryty a odhalila je teprve poválečná úprava. Podrobnější průzkum odkryl na zevním lici jižní zdi kostela osekané opukové krakorce, na nichž spočívala konstrukce pultové střechy nad křížovou chodbou. Společně se zbytky uhnilé pozednice ve zdivu opěrných pilířů umožnil nález krakorců určit původní polohu i sklon této pultové střechy, která částečně zakrývala zevní opěrné oblouky. V severovýchodním koutě křížové chodby se objevilo gotické šnekové schodiště postávené z cihel s oboustranné podčeřavými spárami. Vedlo pravděpodobně až na kostelní krov, bylo přístupné pravouhlými portály z opuky. Schodiště je zřejmě starší než k němu připojené zdivo východního křídla kláštera. Styk obou nesourodných částí se projevuje v nerovnosti zdíva. V bezprostředním sousedství schodiště byl nalezen fragment gotického procesního portálu z křížové chodby do jižní lodi.

Ve středním poli východního ramene křížové chodby umožnilo odstranění soklu z doby beuronské úpravy nečekaný objev původního gotického portálu do kapitulní síně rozvěveného v celé šíři klenebního pole. Zatím byl zjištěn pouze jeho trojzár a nejdolejší kus jednoduše skoseného ostění s polychromií. Portál byl zrušen záhy po svém osazení, zazděn a takto získaná stěna využita v celém rozsahu jako ostatní pole pro gotické nástěnné malby. Zjištěná polychromie nasvědčuje tomu, že portál byl po nějakou dobu před zrušením užíván, takže uvedený nálezh dokonce ovlivnit časové zařazení vzniku nástěnných maleb, kladených dosud k roku 1360.

Ve všech křídlech staré klášterní budovy stoupá gotické zdívo z lomové opuky až do vrcholu prvního patra, v druhém patře západního křídla se ukázalo, které zdívo pravděpodobně patřilo gotickému štítu. Z nálezu v prvním patře lze uvést lomené okno do kostela a pravouhlý nápadně úzký portálek s jednoduchými krakoricí v západním křídle. V souvislosti třeba vytknouti, že patro se neomezovalo pouze na vlastní křídla konventu, ale prostíralo se i nad třemi rameny křížové chodby.

V archeologickém průzkumu se pokračuje. Významné nálezy lze očekávat zejména ve východním křídle.

Ochrana památek, zejména stavebních, v právních normách s ohledem na praxi

(I. část: Genese)

Adolf Janoušek

Mnohými zkušenostmi je doloženo, že prakticky činnému památkovému pracovníku nestačí ani nejširší a nehlubší odborné vědomosti samy, nejsou-li podepřeny také *důvody právními*. Takový odborník je při místních setřech nezřídká zcela osamocen, a jeho rýze památkové argumenty jsou mnohdy pokládány za pouhý subjektivní názor, ne-li za osobní vrtoch, který může být kdykoli někým jiným opraven, změněn či úplně zvrácen.

Znalost právních norem, vydaných k ochraně památek, je proto takovému pracovníku tím potřebnější, čím méně jsou známé široké veřejnosti a jí respektovány.

Netřeba zamlčeti, že soustavná péče o památky se u nás datuje od r. 1850, kdy byla zřízena vídeňská »Centrální komise pro výzkum a zachování stavebních památek«. K císařskému rozhodnutí ze dne 31. prosince 1850 vydalo tehdy příslušné ministerstvo obchodu prováděcí výnos ze dne 24. června 1853, který téhož roku publikovalo pražské místodržitelství ve formě »Instrukce pro státní stavební úředníky o udržování stavebních památek«.

Jak vyžaduje konstrukce takové normy, vyjadřuje § 1 této instrukce snahu po definici pojmu: Stavební památka. Podle toho se stavební památkou nazývají všechny budovy nebo jednotlivé části dřívějších staveb, které nelze a původního místa přenést bez zboření nebo podstatného pozměnění a ke kterým se buď poji metodou historické vzpomínky, nebo které mají uměleckou cenu. V dalších odstavcích se pojednává o ustanovení konservátorů jako orgánů Centrální komise a o jejich spolupráci se státními stavebními okresy. Pro informaci je však zajímavý § 4, podle něhož měli státní inženýři na okresech založiti na základě svých zkušeností a místních znalostí seznam všech stavebních památek v každém stavebním okrese na přiloženém tištěném formuláři a v něm všechny rubriky pokud možno přesně vyplniti. Tyto seznamy mělo pak příslušné státní stavební ředitelství zaslati s vysvětlivkami nebo poznámkami vídeňské Centrální komisi.

Uvedená opatření jsou ovšem již překonána novou organizací památkové práce. Podnes má však význam tehdejší, tedy již před 100 lety v § 6 této instrukce precizované ustanovení o konservaci stavební památky. Podle toho záležel udržování stavební památky v zadržení její částečné nebo úplné zkázy. Péče o udržování všech budov, podrobených veřejnému doзору, příslušná na vyzvání správního úřadu k zvláštním povinnostem státních inženýrů na okresech. Všechna k tomu nutná setření nebo stavební práce mají se zpravidla omeziti na trvalé zachování současného stavu, na očištění a oprostění od nepatřivých škodlivých přídavků nebo přístavb. Pójde tedy zejména o zřízení nebo opravení krytiny, upevnění uvolněných částí, obnovení zvětralého pojiiva ve spárách a o doplnění takových částí, jejichž chybění by způsobilo další rozpadávání stavební památky. Výslovně se však předpisuje, že ony práce nesmějí

být rozšířeny na doplňování jiných částí, které mají význam pro charakter nebo stavební sloh budovy, i kdyby se zamýšlelo, aby takové doplňky vyhovovaly duchu původního stavebního návrhu. Takové restaurování (doplňování) mohlo by se výjimečně naskytovati jen u zvlášť významných a dosud užívaných stavebních památek, při čemž stavební úřady musí vždy dbáti vyšších příslušností. V § 7 následují podrobné předpisy pro stavební úředníky v případě objevu stavebních nebo archeologických nálezu ve výkopech, při bouráních a j. Tak tomu bylo před 100 lety.

Statut Centrální komise byl novelisován r. 1899 a zanedlouho r. 1910 poněkud posměněn v té době příslušným ministerstvem kultu a vyučování. Komise obdržela též nový název, aby vyjadřovala, že do její působnosti spadá výzkum a zachování uměleckých a historických památek vůbec, nejen stavebních. Podle oné poslední úpravy byla Centrální komise povolána činiti vhodná opatření ze své iniciativy, po příp. podávati vyjádření a návrhy o zařazení kokoli jiného. V důležitých případech měla Centrální komise postupovati vždy v dohodě s říšským archeologickým ústavem, dožadovati se jeho podpory a připraviti vše pro vydání obecně závazných předpisů, nutných k provádění stanovených úkolů.

Centrální komise měla také pečovati o udržení činnosti vědeckých společností i jednotlivých odborníků a tuto činnost podporovati, starati se o zobecnění znalostí památek po předcích a působiti k jejich zachování, jakož i pracovati k oživení obecného zájmu o výzkum a zachování domácích památek.

Centrální komise byla podřízena ministru kultu a vyučování a její činnost rozdělena do tří odborů: I. objekty praehistorické a umění antické, II. architektury, plastiky, malby a kresby středověké i novější až do poloviny XIX. stol., III. různé historické památky od nejstarší doby až do poloviny XIX. stol.

Vídeňská Centrální komise měla presidenta, dva vicepresidenty a dvacet členů. Členy jmenoval ministr podle návrhu presidenta na pět let. Pomocnými orgány komise byli konservátoři, které jmenoval vždy na pět let ministr podle návrhu Centrální komise pro každý jednotlivý okres nebo pro několik správních okresů, a to buď pro všechny tři odbory, nebo pro každý zvlášť.

Vídeňská Centrální komise nastala ihned po ustavení, totiž ještě roku 1853, nezbytnost zkrátka v Praze ve věci, kterou teprve mnohem pozdější doba dovedla řádně hodnotiti. Téhož roku vyskytla se v »Bohemii« zpráva o zamýšleném odstranění krásné renesanční kašny, zvané Krocinovy podle primátora Krocina z Drahošovic, za něhož byla r. 1596 postavena na Staroměstském náměstí. Na dotaz Centrální komise u pražského místodržitelství bylo jí oznámeno, že se již před delší dobou — tedy dříve než r. 1853 — navrhovalo, nanejvýš přý sešlou kašnu opravit vnitřním kamenným obkladem, což

bylo již roku 1847 rozpočteno na 8000 zl, k. m. Protože tento náklad byl pokládán za přílišný, uvažovalo se později o užití umělého cementu (asi portlandského) místo kamene a kromě toho o přemístění kašny do části Karlova náměstí na Novém Městě, rezervované pro sadovou úpravu. Rozhodnuto nebylo, nýbrž shor obecních starších se zatím jen dožal archeologické sekce Českého muzea na uměleckou a historickou cenu kašny. Potud odpověď pražského místodržitelství z r. 1853.

Centrální komise ještě téhož roku reagovala na tento dopis zdůrazněním, aby si místodržitelství v každém případě zaslalo vliv na zachování kašny a současně se vyslovila s pevným přesvědčením proti zamýšlenému přemístění kašny na Karlovo náměstí. Argumenty, kterými Centrální komise odůvodnila toto své stanovisko, může i dnes, po 100 letech, bez rozpaků a změn podepsati každý znalec a ochránce památek.

Tehdejší konservátor prof. J. E. Wocel zasahoval do této věci teprve r. 1856 zprávou, kterou informuje Centrální komisi o svém dotazu u pražského gremia stavitelů a o jednání s purkmistrem Wankou, kterému učinil návrh, aby kašna byla rozebrána a přenesena o několik sáhů směrem k domu Křenovskému či Chřenovskému (Wocel píše: Grünhaus), asi naproti papírnictví Bellmannovu. Dále aby spáry a trhliny byly zatmeleny nějakým hydraulickým vápnem (pojitvím), a to portlandským cementem a konečně, aby kolem kašny byly zřízeny nové stupně. Oznamuje též, že prof. Grueber je ochoten to vše opatřit za 500 zl. Tím byla by vyřízena námitka, že kašna stojí přímo před vyústěním postranní uličky a blízko u mříže hlavní strážnice. Centrální komise s tím souhlasila, vyslovila přání po realizování těchto návrhů a znovu zdůraznila požadavek, aby kašna byla zachována budoucím věkům.

Avšak do r. 1862 nebylo učiněno nic a téhož roku oznamuje Wocel Centrální komisi, že s bouráním kašny bylo náhle započato dne 26. května o 3. hod. odpol. V této zprávě vyslovuje také mínění, že jak on, tak i veřejnost měli býti překvapeni dokonaným činem; stavební úřad se totiž dovořoval usnesení městské rady, avšak v publikované zprávě o tomto zasedání nebylo o kašně ani slova. Wocel dále uvádí, že trosky kašny jsou odvoženy k baště poblíž nádraží (nyní Praha-střed), kde zamýšlejí odvézt z nich obrubu nádrží.

Tím ovšem nebyla věc skončena, alespoň ne formálně. Úřadující místodržetelský vicepresident Kollersperg poslal městské radě ostrý kárný dopis a nařídil znovu postavení kašny na místě, které by určila zvláštní místní komise. Proti tomu podala městská rada odvolání k státnímu ministerstvu, které se ovšem dožadovalo Centrální komise, podotýkající, že podle úsudku znalců naproti není možné z troskek, v největším spěchu bez jakékoliv opatrnosti rozbítých a do různých částí města rozvezených, kašnu znovu postavit, byť jen přibližně v původní formě, zejména také proto, že bylo zcela zanedbáno změnění a spolehlivé nakreslení kašny.

Centrální komise ve své odpovědi z téhož roku konstatuje s politováním na tomto opětovém případu, že obec pražská nepomine využití každé příležitosti, aby postupně zbavila starobylé hlavní město veškeré monumentální vyzdob (míněny jsou tím zvláště významné stavební památky). Kromě toho spatřuje v tom opět potvrzení politováníhodného zjištění, že její dobře míněné rady byly ve více případech městskou radou pražskou nejen zneužity, ale podezřívány jako neoprávněné zásahy do autonomních práv pražské obce. Jelikož však zboření kašny bylo uskutečněno, a to takovým způsobem, že její znovuvystavění se zachováním původních monumentálních forem takřka není možné a jelikož s jejím postavením pa jiném místě nelze souhlasiti, dále s ohledem na mnohem větší a neúčelnější vynaložený náklad, než s jakým bylo počítáno, dokud kašna stála na původním místě, upustila Centrální komise od obnovení kašny.

Neslavné zakončení patnáctileté tabalice uznáním výsledku tak bezohledného postupu mohlo mít a skutečně mělo neblahý prejudiciální význam pro budoucnost a ovlivnilo zejména příští generaci. Precedence tu byla,

autorita byla pošramocena a tak se ještě téměř po padesáti letech mohlo roku 1911 přikročiti k podobnému bleskovému zboření vzácného románského domu t. zv. Andělské koleje na Starém Městě čp. 16 bez ohledu na státní úřady a památkové instituce, ale i bez ostychu a bez obav před veřejností. Poněkud méně křiklavých případů byla však dlouhá řada počátkem 20. stol. a ovšem i koncem století 19. Zákaz zboření tří domů severní strany Staroměstského náměstí, který vydal r. 1898 zemský výbor jako nejvyšší instance stavební, neměl účinnosti; rovněž plamenné protesty Luboše Jerábka a j. bojovníků za starou Prahu. Úspěšnější byla jejich obrana nejcennější oblasti Starého Města proti projektům na rozšíření Melantrichovy ulice směrem k radnici a na přístavbu radnice r. 1899. Tehdy psal Jerábek do časopisu »Lumír« (roč. 1899, str. 190) zcela tak jako Centrální komise o 37 let dříve: »Je to opět za přísahá škůdníky starobylého rázu Prahy, obec pražská, která jest jeho ničitelkou. Ne jedním, nýbrž hned dvěma projekty současnými má býti zničen nyníjší ráz náměstí toho, neboť bude přetvořeno až k nepoznání.«

Kde hledati příčinu oněch nezdárných památkové ochrany? V případě Krocínovy kašny vykonala Centrální komise hned v zárodku hrozičho nebezpečí a později také konservátor J. E. Wocel pro zachránu vzácné památky architektonické, sochařské i historické do krajnosti vše, co mohl. Nemajíc však výkonné moci, museli se omeziti na dobrá zdání, doporučení nebo rady a teprve když se zjistila jejich neúčinnost a marnost, mohli se obrátni na dohlédací správní úřady. To však bylo již pozdě. Zboření, které trvá jen několik hodin a je řízeno tak, aby se předešlo jakémukoli měření, kreslení nebo fotografování, nelze čeliti, není-li dobré vůle ani pochopení na druhé straně. Nemohla-li autoritativní státní moc prosaditi svou vůli — v tomto případě v zájmu věci ušlechtilé — tím méně to mohl t. zv. stát buržoasné konstituci. Ostatně v rámci celé vzácné státní politiky pokládali asi důležitost takovýchto případů za podřadnou. A zde v Praze byl každý zákrok z Vídně od kokoholi vážen jedině na vážkách exaltovaného nacionalismu a spatřován v něm skrytý nepřátelský útok. To nebyly podmínky pro spolupráci.

V případech, kdy památkový znalec není vítaným rádcem a pomocníkem — jak bychom si přáli — nýbrž je a priori pokládán spíše za brzdu a překážku pokroku mnohdy fiktivního, nutno počítati s tím, že přesvědčování o kulturním významu památkové péče, o vytváření, historické či urbanistické ceně jednotlivých objektů nebo celých skupin a oblasti dopadne na pšdu hluchou nebo alespoň nepřipravenou, což tuto osvětovou práci tím více znesnadňuje, čím méně hovoří partikulárním zájmům prospěchářským, jak tomu bylo za starého režimu. Avšak počáteční neúspěchy nesmějí vésti ke kapitulaci, nýbrž nabádají ke zdvojenému úsilí. Téhož roku, kdy byla zbořena Krocínova kašna, podávalo se zachrániti před pohromou malostranskou románskou mostní věž Juditina mostu zákrokem Centrální komise u pražského místodržitelství na včasné upozornění konservátora Wocela 14. března 1862. Tehdy zamýšlel soukromý vlastník véže nahraditi starou vysokou střechu nízkým stanem nebo plochou terasou s poprávní zdí, aby ušetřil 1200 zl. za opravu krovu a krytiny. Pozoruhodné je politování, které tehdy, t. j. před 92 lety, vyslovila Centrální komise nad tím, že tak významné stavební památky mohly býti odevzdány do soukromého vlastnictví, které při obecném nepochopení a řídké účte k takovým památkám nemůže poskytnouti trvalé záruky pro jejich důstojné ošetřování a udržování.

Později byla však též věž ohrožena ještě vážněji, když r. 1896 navrhl městský stavební úřad probourání veřejného průchodu přízmkem věže a částečné odbourání sousedních domů čp. 55 a 56. Centrální komise dala k tomu souhlas na základě vyjádření svého člena a českého zástupce arch. Josefa Hlávky za podmínek stavebně technických, které doporučili konservátor Mocker a Heram. Jak nedostatečné byl Hlávka, tak vynikající funkcionář mnoha kulturních institucí českých, informován o pražských památkách je patrné z toho, že ve své zprávě Centrální komisi ze dne 16. prosince 1896

nazývá t. zv. Saský dům čp. 55 dvorem blaskupským. Na štěti k provedení nedošlo pro různé komplikace rázu právního a hospodářského, a nové setření bylo dokonáno až 19. listopadu 1909 za podmínek zcela změněných. Zrušena byla kolejová dráha i autobusová trať, Karlův most byl odlehněn mostem Svatopluka Čecha a zakrátko i mostem nyní Mánesovým. Nový člen a zastupitel Centrální komise arch. Hilbert mohl tedy prohlásit, že souhlas téže komise z r. 1896 lze pokládati za zrušený. Při tom bylo zjištěno, že věž neměla nikdy bránu a sloužila výhradně obraně mostu. Zajímavé je m. j. usnesení téže komise, aby byla odbourána část II. a III. patra domu čp. 55 v šířce dvou okenních os, aby na věži nebylo zatím nic měněno ani upravováno a její místnosti upraveny k účelům muzejním, dále aby v bývalé celnici čp. 56 byla obnovena loggie v I. patře vybouráním zdíva mezi sloupy a dosavadní byt zrušen z důvodů zdravotních. Přitom mělo být patřeno po opukovém reliéfu objeveném r. 1896. Tuto údaj není správný, jelikož Mocker podává o reliéfu zprávu do Vídně již r. 1891. Reliéf byl fotografován a opět zazen. Je však těžko vysvětlitelné, že za pouhých 18 let nebyla by tak vynikajícím členem komise (Hilbert, Emmer, Herant, Jeřábek, Balánek) již ani poloha reliéfu známa. Centrální komise vyslovila s usnesením komise naprostý souhlas.

Také v Kutné Hoře se uplatnila vídeňská Centrální

Znovu za Alovo museum

V jubilejním roce Mikoláše Aloise 1952, nazvaném tak vládou republiky k účtění a oslavě významu Alovo umění pro národ, prohlásil jménem vládní komise pro Alovy oslavy pan ministr Dr. Zdeněk Nejedlý při zahájení Alovy výstavy v Jirákově pražského hradu 28. května a opětně při vzpomínkové slavnosti v Národním divadle 17. listopadu, že zřízeno bude vedle Smetanova a Jiráskova musea i museum Mikoláše Aloise.

Klub, který se hlásí k Alovo umění i podle svého posláním ochrany památek, mezi něž patří četné nástěnné malby Alovy na domech v Praze, Plzni a jiných městech, umístil v zahradním pavilonu Vrtbovského paláce čp. 373-III na Malé Straně s psaným doprovodem stálou malou ukázkou z reprodukováných Alovyých obrázků, které vytvořil za svého pobytu ve dvorním bytě této budovy v letech 1886—1889, aby tak návštěvníkům paláce a proslulé zahrady připomněl spojitost Alova umění s touto budovou. Poněvadž při zřizování musea největší potíž je nalezení vhodných a vyhovujících místností, navrhl Klub pro Alovo museum jako vhodnou a účelnou budovu křídlo Vrtbovského paláce nejen pro příhodnou polohu na Malé Straně, v jejímž prostředí v různých bytech Aloš dlouhá léta bydlel a četná významná díla vytvořil (na př. cykly Vlast, Smysly, Zlvy, Praha), ale i pro poměrnou snadnost uskutečnění. A to přestěhování jednak nevhodné tam umístění dětských jeslí přes oprávněné protesty památkových institucí ke škodě památkové budovy, jednak přemístění Československého ústavu zahraničního jímam. Tím by se současně prospělo budově památkově chráněné.

Klub se svým podnětným návrhem obrátil se dopisy 12. října 1953 a opětně 10. června 1954 na vány ministry Václava Kopeckého a Dr. Zdeňka Nejedlého. Dovolil si na tuto významnou kulturní záležitost, slibované zřízení Alova musea, zařít prvního musea pro výtvarníka v našem státě, o jehož potřebě se veřejně píše již od r. 1932, upozornit i Kancelář prezidenta republiky se žádostí za podporu k uskutečnění této instituce, důležité pro zachování památek našeho vynikajícího výtvarníka, k poznání a prohloubení znalosti jeho rozsáhlého díla soustavým studiem a kritickým hodnocením po stránce výtvarné, národopisné, národní i slovánské.

Starý Beroun chrátr

V Berouně zmizel z náměstí starobylý výstupek a kamenným znakem a dvojhlavým orlem a postaven tam nový výstupek, vybihačící též do náměstí, ale neopod-

komise částečně přizhívá při úpravách Vlašského dvora, když odmítla již roku 1882 projekt Schmoranze a Machytky, kteří boursali Vlašský dvůr téměř úplně. Zavrhl však i jejich nově projekt r. 1883, protože ani ten nevyhovoval minimálním podmínkám, které stanovila. K restauraci a bohužel, ze značné části k volné novostavbě došlo pak až v letech 1892—1898 podle projektu Labierova.

Pokud jde o restaurování chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře, rozhodlo ministerstvo kultury a vyučování podle vyjádření technického departementu ministerstva vnitra r. 1895, bohužel, proti Centrální komisi a také proti státní stavební správě ve prospěch Mockerova projektu na rekonstrukci, vlastně novostavbu celého Rejtova operního systému hlavní lodi s empory. Krácel v šlépějích Viollet-le-Duca, který mimo jiné podobně, ale důmyslněji opravil gotiku původního stavitele kathedrály v Evreux úplnou přestavbou operního systému. Mocker uváděl důvody stavební konstruktivní, které můžeme dnes prohlásit za plané. Zvýšil a posmělně operní pilfe, změnil formu a kamenofez operných oblouků a smazal tím charakter počátku 16. století, v němž vznikl. T. zv. dostavba těžkého chrámu nemohla ovšem dopadnouti o nic pietněji.

V části II. bude pokračováno o dalším vývoji a zejména o nynějším stavu právních norem památkových, který je veskrze radostnější.

statně. Zdejší oblouky vedoucí přes ulici v ulici Pivovarské byly strženy. Stará hradební bašta, již zvánčil malíř Václav Zivec, byla zmodernisována. Pro nejbližší dobu se připravuje podle plánu rozboření části hradeb na zřízení nové ulice. Jedině krásná brána Plzeňská s barokovým vrškem chřtá, má těžké thřilny ve zděvu, jež asi dokončí její staletý život. Je to nejzajímavější a nejsevernější berounská památka z minulých věků. Dnes je oprýskána, obraz s nápisem »Všeho do času, Pán Bůh na věky« málo již viditelný. Jinde po vlastní se památky chrání, tady v Berouně, před branami Prahy, vzácné památky, jež dávaly starobylý ráz městu, propadají zubu času nebo krumpáčů nekulturních činitelů. Je zapotřebí vyburcovat patřičné činitele, aby obrátili také chvíli dobrý laskavý pohled na Beroun.

Karel Bůžek

Chátrání záměcku v Lobkovicích

Byli jsme upozorněni na neutešený stav záměcku v Lobkovicích n. Lab., jehož zevnějšek je velmi zchátralý a prokazuje, že o budovu není již po léta pečováno. Podle informací na místě získaných jež místností v severním traktu používá ministerstvem zdravotnictví za skladiště; v novější jižní části zřídil místní národní výbor mateřskou školu, jež provoz k účelové budovy nijak nepřispívá. Svědčí o tom rozbitá okna zakrytá prkny.

V jakém stavu je vnitřek záměcké budovy nebylo možno zjistit, poněvadž je nepřístupný. Zahrada, odděluje zámek objekt od hospodářského dvora na západ se prostrájecího, je úplně zpustlá a slouží za pastviště různé domácího zvířectva.

Zámek s celým okolím působí na návštěvníka velmi tristním dojmem, jenž je zesilován vědomím, že zde žil a pracoval otec národa František Palacký.

Považujeme za svou povinnost upozornit na zahanbující stav sídla našeho nejvýznamnějšího historika a věříme, že Akademie podnikne na směrnatých místech vše k brzké a důstojné úpravě tohoto národního památníku.

Poznávejte krásu své vlasti a její památky, tak a podobně hlásají vývěsky cestovních kanceláří Turisty. Je to správné přání a povinnost každého Čecha a Slováka. aby poznal svou vlast v krajinném púbuu četných vyhlídkových hor s romanticky divokými nebo idylicky tichými údoly, její šunné hvozdy a stinné háje, rozlehlé roviny úrodných polí i květných lučin, ale také i její hojně starobylé a významné památky stavební, světské i církevní. od dob románských po dobu přítomné. Je možno plným právem říci, že bohatá a roz-

manitá krajinná krása naší vlasti se svými stavebními památkami, vyklenutými v její scenérii, je živou obrazovou galerií, která potěší oko i srdce. Je nejen osvěžením, ale i nejlepší školou umělecké výchovy, od níž je přímý vchod do galerií výtvarných umění.

Touha cestování je celkem našim lidem vrozená a byla také od mnohých let podporována turistickými spolky a cestovními kancelářemi. A je tomu tak i dnes, ba ještě ve větší míře než dříve, jak hlásají výzvy a prospekty Turisty i Čedoku. Pravou rozkoš cestování prožívá ovšem ten, kdo dovede cestovati s batohem na zádech a s holi v ruce od raného rozednění v probouzející se přírodě v rosných krupkách a mňohovém oparu i za poledních úpalů, kdy chladný stín lesů osvěžuje, až do večerních stmívání s kouzelnou hrou barev západu. V takovém osobitě cestování je plně splněna s přírodou, kdy člověk cítí se její součástí a zapominá rád všech béd, které mu tak často život klade v cestu.

Zaplněn cestovními dojmy a unaven chůzí těší se turista na noční odpočinek, aby naťperal si pro další cesty. Zde jsme však v dnešní době u trapné skutečnosti. Unavený turista nenajde potřebného noclehu ani v hotelích měst, jež ho lákají svou historií a památkami, ani v turistických chatách na horách a v kraji. Četné městské hotely byly zrušeny a určeny pro jiné účely a zbýlé nestačí potpově. Totéž na horách u turistických hotelů a chat, z nichž každému těch nejvšednějších zbrabalo ROH pro rekreanty nebo jsou používány pro školení a také pronajímány na letní byt. Proto turista ocitá se v svízelné situaci, že nemá kde hlavu složit. Je ještě rád, když šťastnou náhodou se mu nabídnou společný nocleh v malém nízkém pokojičku se šesti nehygienicky vřesnanými postelkami, z nichž tři u samého stropu, kde je sotva místo k otočení při svlékání, bez ostatních pokojových zařízení.

Vzpomínám na letošní trapné nocování při cestování v Beskydách, hojně turisty navštěvovaných. Turista v podvečer se marně doptával noclehu od chaty k chatě, až to bylo na Vsačkém Cábě, Soláni, Konečné, Bílém Krizi nebo na Bumbálce, odkud byl poslán do dřevěné boudy, dříve patřící stodoly, u vyhořelé bývalé Masarykovy chaty. V boudě zřízeny primitivní noclehárny v nízkých kojích s kavalcí bez ložního prádla, světla a vody (pro niž si každý musel chodit do údolí k chalupám), bez pomocného personálu, kde jen hlaďák vzbíral jako normální nocležné za společně ubytování 6 Kčs pro správu hotelů v Ostravě, jak bylo prozrazeno. Sotva se mohl nocležník dočkat rána a pak opouštět takové přespání, s klamnou nadějí na lepší. A nejinak tomu bylo s noclehy na ostatních horách i v Tatrách, jak psaly noviny. Jenže takovým způsobem se turistika diskredituje a přímo zabíjí. A přece nejen vzbírání z pracujících pro rekreaci, ale také ostatní tělesné a duševně pracujících mají plný nárok na osvěžení cestováním při zajištění řádného noclehu. Je již na čase, aby ministerstvo vnitřního obchodu přikročilo k slibovanému vrácení aspoň některých hotelů a turistických chat jejich původnímu účelu a k stavbě nových, a tak bylo umožněno všemu pracujícímu lidu v zájmu zdraví i kultury poznávání krás a památek naší vlasti cestováním, jak k tomu správně nabádají výzvy Turisty. Dr Emanuel Svoboda

Upomínkový zlozvyk. Jsou stále ještě lidé, kteří v malicherné domýšlivosti se domnívají, že plný svých cestách a výletech musí zvěčnit svou návštěvu psanými nebo vrytými podpisy a různými nápisy na zdech starých památek, na rozhlednách, ba i na skalách a stromech. Zapomínají a je jim lhostejno, že tím byzdí a přímo ohrožují stavební i přírodní památky a že již lidové přisloví o nich praví: „Jména hloupých, na všech sloupích.“ Vrytý nápis na zdi rozrušuje omítku a způsobuje časem její opadávání, vrytý nápis do skal poškozují jejich ochranný obal a vryt do kůry stromů ohrožuje jejich růst. Jsou však také i lidé, kteří si musí odnésti domů ze svých cest a výletů na upomínku vylomený kamének ze staré zdi nebo třísku z rámu hradištního okna, větévku z památného stromu, třebaž všechny tyto upomínky putují zakrátko do smeti.

Zdálo by se, že všeobecným vzděláním a poučováním o ochraně památek stavebních i přírodních je tento zlozvyk odstraněn. Chyba lávky! Bují dále a rozšiřuje své působení na nová pole. Někteří návštěvníci Staroměstské radnice pražské vykládají si na památku z Alšovy mosaiky ve vestibulu smaltová skříčka. Na několika místech objevil se již cementový podklad bez smaltu k estetické i hmotné škodě mosaiky. Nelze-li výchovou zjednat nápravu, pak nezbyvá než tvlo kazivěly citelně pokutovati a přidržeti k náhradě škody, pokud budou ovšem přistihzeni při činu. Svě

Alšova sgrafita ve Vsetíně potřebují včasné opravy pro svou zachranu. Mikoláš Aleš na pozvání vsetinského stavitele arch. Michala Urbánka navštívil v letních měsících r. 1896 a 1897 Vsetín, kde vykreslil uhlové kartony jako předlohy pro sgrafitovou výzdobu průčelí Občanské zámku. Ve dvou figurálních výsech vyřezal chudý život valašského lidu. V jednom vykreslil dřevěnou valašskou chalupu, před níž rozmlouvá mladý párek ve valašských krojích, co opodál na gruní pase dvě kravky. V druhém je zpodobněn pokušení, ležící bača před kolibou při pastvě ovcí. Do bohatých rostlinných bodlákových výsů vělel Aleš srdíčko, motýla, orla, volavku a také symboly spřislovi pro zámku: vělel úl a křeska. Sgrafita podle Alšových předloh na průčelí budovy provedl akad. malíř Josef Bosáček, která dodnes obstojně vydržela až na výjev s bačou, který z velké části opadal a musí být znovu proveden. Ostatní výzdoba potřebuje zajištění zpevněním omítky, vyspravením a vyčištěním, má-li být nadále zachována jako jediná Alšova sgrafitová výzdoba na Moravě. Alšovy kartony uhlové Národní galerie, která je ziskala od banky Slavia, již svého času byly prodány Sokolem ve Vsetíně. Svě

Restaurace stavebních památek Moskvy

V Moskvě se konala vědecká konference, věnovaná problému vyzkumu a restaurace architektonických děl minulých epoch. Zpravuje nás o tom sovětský časopis „Architektura i stroitelstvo Moskvy“ ve svém 7. čísle z letošního roku.

V diskusi vystoupili pracovníci třech ústavů, zabývajících se restaurací památek: Ústřední projektně-restaurátorské dílny Akademie architektury SSSR, Zvláštní vědecko-restaurátorské a výrobní dílny úřadu pro záležitosti architektury při Radě ministrů RSFSR a Projektční dílny pro restauraci památek architektury ústavu „Mosprojekt“.

Většina památek, jímž se může pyšnit sovětský lid, je soustředěna v hlavním městě. V Moskvě je pod památkářskou ochranou zahrnuto okolo tisíce vynikajících děl ruského architektonického genia.

Mezi 60 objekty, v nichž pracuje v současné době kolektiv restaurátorů ČP-RD při Akademii arch. SSSR se nacházejí tak významná díla, jako je klášterní soubor Trojicko-Sergejevské lavry, přímorské osady Archangelskoje a Kuskovo a řada moskevských kostelů.

Tvrďí brigády dílny dokončují obnovu velmi cenné památky ruského stavitelství 16. stol. — kostela Antipje. Byly zahájeny práce nad projektem restaurace dosud málo probádané památky — kostela Nikity za Javkou. Velmi důležitou je obnova vynikajícího komplexu civilních a církevních budov z 15. až 17. stol. t. zv. Krutického dvorjara. Tato památka leží v cestě připravované přiblížení městské magistrály, přesto však byla nedotčena pojata do nového plánu, podrobně prozkoumána, obnovena a nový urbanistický návrh jí byl přizpůsoben.

Dílna také provádí obnovovací práce v oblasti malby. Za posledních roků opravila řadu monumentálních děl nástěnného malířství v kostelech moskevského Kremle, jako v Uspenském a Blagověščenském chrámu a jiné. V současné době se konají přípravné práce pro restauraci fresk v Archangelském kostele.

Kolektiv „Mosprojekt“ provádí průzkum a připravuje projekty pro restauraci řady obytných domů z epochy klasicismu, které dávají představu o uměleckém nadání málo známých stavitelů Moskvy z I. pol. 19. stol.

Tyto domy se vyznačují vysokou uměleckou kvalitou, originálním dekorem vnitřku, zajímavými půdorysy a výraznými průčelími.

Na jednom domě, postaveném ke konci 17. stol., se pod bezenným stukem objevily na východní fasádě umělecky významné detaily, ze 17. stol. a na západním průčelí motivy t. zv. »moskevského baroka«.

Jiný kolektiv pracuje nad restaurací 25 objektů, z nichž nejstarší spadá do 12. stol. Při dílně byla vytvořena řada vědeckých laboratoríí, organizují se výrobní cechy, jež budou vyrábět detaily a polotovary pro restaurování stavby.

V současné době se konají obnovovací práce v jedné z největších uměleckých památek ruské architektury, v chrámu Vasilu Blaženého na Rudém náměstí. Restaurováni byli postaveni před složitý a odpovědný úkol — zbavit stavbu všech neuměleckých přídavků a dát jí její původní vzhled. Stěny budou očištěny od různých přemaléb, zvětřalé cihly a kameny budou nahrazeny novými při pečlivém zachování původního systému kladení zdiva. Současně s restaurátorskými pracemi se koná přesné zaměřování a pořizují se podrobné nákresy stavby.

Avšak sovětští restaurátoři nejsou se svými výsledky spokojeni. Často se stává, že se někteří pracovníci dopustí chyb. Tak na př. restauraci Golyceinského náboží v Gorkého parku kultury a oddechu odstranili balustrádu z bílého kamene, postavenou podle návrhu velkého ruského architekta M. Kazakova a nesmyslně ji nahradili obyčejným litinovým zábradlím. Mnohdy také dochází k tomu, že místo důkladné restaurace se sahá k pouhé »kosmetické« opravě, která nemá žádnou cenu.

V diskusi, uspořádané na této konferenci, se narazilo na řadu problémů. Jedním z nich, velmi vážným, je nedostatek vědeckých prací v oblasti teorie a metodiky restaurátorské činnosti. Dílenské kolektivy jsou při své práci postaveny často před mnoho ožehavých otázek, na které lze těžko nalézt správnou odpověď. Neexistuje na př. jednotný názor na problém, do jaké míry lze při obnově památek využívat analogií. Nebyla dosud vědecky propracována metoda konzervace památek, způsob bezbolestného očištění kamenného a cihlového zdiva od pozdějších nánosů, otázka volby materiálu atd.

Bylo i otevřeně kritizováno. Upozorňovalo se na to, že nejsou vědecky obohacovány bohaté zkušenosti, získané za léta sovětské vlády v oblasti výzkumu a restaurace stavebních památek. Vážné kritice byla podrobena činnost Sektoru pro metodologii restaurace památek při Akademii architektury SSSR, pracujícího odtržen od restaurátorských dílen.

Důležitá je i otázka přípravy a výchovy nových mladých kádrů. Moskevský architektonický institut a jiné vysokoškolské ústavy nepřipravují specialisty-restaurátory. Studenti mají možnost pouze v krátkých kurzech se seznámit s některými problémy. Praxe a celek jim však uniká.

Neuspokojuje ani činnost publikační. Vydávají se knihy stále pouze o stejných nebo podobných objektech. Studenti se učí většinou o antické nebo renesanční architektuře a málo slyšávají v přednáškách o domácím národním stavitelství umění ruském. Není dosud cenových publikací o tak vynikajících památkách, jako je moskevský Kreml, stavební soubory v okolí Leningradu a j.

Vědecká konference o výzkumu a restauraci památek měla a bude mít velký význam pro toto odvětví výtvarné kultury. Nejcněší je, že celá společnost o ni projevila zájem a že jak stránky kládne, tak i záporné byly probírány otevřeně za účasti široké veřejnosti.

(Z ruského pramene zpracoval Luboš M. Hlaváček.)

Renáta Tyršová »K regulaci Starého Města a Josefova«

»Upravení a regulace originálního, stáletého města, jakým jest Praha, není úkolem, který pomocí pravítka a kružidla na základě měřítka odjinud přeneseného se vyříditi dá.

Město postupem věků se vyvíjelo má své zákony rozvoje, podobné jako jazyk národní.

Nár. listy 25. března 1887.

Dům »U zlatého stromu«

S uspokojením komentoval Dr. Zdeněk Wirth v Šten-cově Umění, roč. II, úpravy domu čp. 729/I, v Dlouhé třídě, které byly provedeny pod vedením arch. K. Pe-cánka nákladem Židovského bratrstva v letech 1926 až 1927. Tehdy bylo možno označit tyto úpravy za cestu, kterou by mohlo býti zachováno staré město a vyhověno jak potřebám doby, tak kulturním požadav-kům plety k památce.) Návrh úprav domu, které sice zasáhly hluboko do jeho stavební struktury, ale přesto

respektovaly jeho slohové stavební prvky, byly sku-tečně jedním z prvních pokusů, jak zachovat historický ráz památky a současně ji přizpůsobit modernímu vy-užití. Dnešní kritérium pro takové zásahy je ovšem zcela jiné.

Pecánkův projekt úprav domu U zlatého stromu po-dílal tehdy se společenským využitím objektu. Dnešní jeho využití stojí však v příkrém protikladu jak s pro-jektantovým záměrem, tak i s původním určením i hi-storickým významem této stavební památky. Důležitá zásada moderní památkové péče, která stanoví, že hos-podářské využití památky se nutně musí řídit charak-terem objektu a možnostmi, které památka skýtá, je zde naprosto přehlížena. Část domu je používána jako výroba a sklad, jehož provozem trpí architektonické články nádvorního průčelí a dokonce jsou prováděny menší stavební zásahy do jádra domu (nově proražené okno do mazhausu). Také využití zbyvajících kapacit domu k bytovým účelům děje se doposud bez ohledu na vysokou hodnotu architektury nádvorní.

Nedostatek kulturních ohledů, projevovaných vůči této stavební památce, nás nutí k tomu, abychom ji věnovali pozornost. Význam domu čp. 729/I je zřejmý, zhodnotíme-li jej s hlediska vývoje pražského měšťan-ského domu.

Dům U zlatého stromu patří do skupiny renesan-ních měšťanských domů s arkádovou loggií, které plně vyjadřují kulturní i hospodářsko-politické poměry doby

předbellohorské. Nejstarším příkladem tohoto typu měšťanského domu je dům čp. 639/I, který v letech 1559 až 1560 si postavil pošlechtěný měšťan Jakub Granovský z Granova. Prosté výřezy arkád bez archívoit ukazují zde na zcela ještě plně pochopení severoitalských vzorů. Vztah arkády k rozlehlému prostoru Ugelu je jen velmi volný a proto nelze zde mluvit o arkádovém nádvoří, nýbrž spíše o průčelní arkádě. Také výzdoba stěny chiaroscurovými malbami na to ukazuje.

Mladší je dům čp. 475/I v Kožné ulici, zvaný U dvou zlatých medvídků. Touha měšťana dokázat, že bohatstvím rovná se šlechtickému feudálové, přiměla zde stavitele, aby vtěsnil do úzké šachty dvořečka aspoň několik oblouků loggie, která má úzký vztah k okruhu gypsokovské zámecké huti. Římská kombinace pilířové arkády s předloženým polosloupem připomíná zámeček Kaceřov a také shoda soudečkového výslu nadokenní římsy našeho domu, zdobené úzkými listy, kladenými napodíl a uvázanými překříženou páskou, s výselem římsy dveří severního křídla zámku v Nelahozevsi je skutečně nápadná.²⁾

To umožňuje datovat renesanční přestavbu domu U dvou zlatých medvídků po roce 1570. Toto vročení podporuje i záznam o stoupení prodejní ceny domu v r. 1575, kdy se ho ujímá druhá žena Jana Nettera za 4000 kop grošů míšenských.³⁾

Do prvního desetiletí 17. st. možno pak zařadit arkádový dvůr domu U zlatého stromu, na jehož dnešní osud upozorňujeme. Pro toto pozdní datování svědčí jak šifrová dispozice průčelního domu, který zabírá asi tři parcely staršího středověkého zastavění, jejichž průměrná šířka se u některých domů v Dlouhé třídě ještě zachovala, tak plně rozvinutí arkádového dvora o 11 obloucích s jadrným rostlinným ornamentem ve cviklech. Tyto arkády otvírají východní a severní stranu dvora. Na západní straně dvora jsou rovněž arkády, avšak z doby po 17. stol. Úpravami v r. 1926 až 1927 byl zachován pěkný mazhaus valeně klenutý s výsečemi. Hrany klenby jsou vytaženy typickou páskou, která obíhá klenební patky. Ve východním křídle, úpravami nezasaženém, zachovaly se klenby, zdobené jednoduchým rámováním a rosetami. I zde je možno vysledovat přestavbu v křivce prodejní ceny. V r. 1557, kdy jej kupuje Jan Kaše od Adama a Lukáše, bratři po Janu Bartošovi, je jeho prodejní cena 350 kop českých grošů.⁴⁾ Po třiceti letech zvýšila se jeho hodnota o 150 kop českých grošů. Tehdy jej nabyl Jan st. Paumberger z Paumberka⁵⁾ a ten jej v r. 1609 prodal Matěji a Anně Koukolovým za 2000 kop grošů českých.⁶⁾ Prudký vzestup hodnoty domu je ovlivněn zřejmě nejen obecným vzestupem hodnoty nemovitosti, ale hlavně nákladnou přestavbou.

Velmi podobnou loggií měl dům U Čapků čp. 1186/II, který stával na Petráském náměstí. Shodně bylo řešení koutu loggie sdružením dvou sloupů. Také výplně ve cviklech mezi sloupky zde byly a obdobné byly i bosované přízemní arkády na pilířích. Zděné zábradlí loggie bylo také dekorováno vrstveným oblamovaným rámem. Sloučení a přestavbu původních tří domů provedl bohatý pekař Pavel Šetela, který obdržel erb v r. 1590 a přídomek z Ruperstorfu. Nový šlechtic chtěl se vyrovnat reprezentací svého domu dvorské šlechtě a proto r. 1612 dal svému domu známý honosný dvůr s loggiemi, který se zachoval až do r. 1936.

Poměrně jiný je arkádový dvůr Teyřlofského domu čp. 463/I v Melantrichově ulici. Zamožný bankéř a kupec Jan Teyřel byl povýšen r. 1591 do stavu rytířského a obdržel predikát z Zellberka. I v tomto případě dochází k nákladné přestavbě domu v prvním desetiletí 17. stol., kdy nádvoří domu dostává překrásnou loggi, tentokrát opět římského typu na pilířích s předloženými polosloupy, nesoucími zalamované kladi.

Kromě zmíněných domů s arkádami, z nichž čtyři zachované představují charakteristické ukázky tohoto druhu, je v Praze ještě několik domů, kde pozdější přestavby porušily arkádovou dispozici nebo kde se za-

chovaly ve zdivu jen skromné zbytky sloupů nebo arkád. Je to dům čp. 145/I v Karlově ulici, jehož zadržaná loggie má podobné výplně cviklů jako ona v domě U zlatého stromu. V domě čp. 56/III v Mostecké ulici na Malé Straně byly arkády zazděny a jejich zbytky vystupují částečně ze zdi pavlače. Také v Pláťu při přestavbě v letech 1838–1839 byly zjištěny architektonické detaily z renesanční periody a také fragment loggie, jenž byl v nádvoří zachován jako doklad stavebního zvyku.

Jsou známy ještě dva měšťanské domy, které se honosily loggiemi. Podílely však zkáze podobně jako dům U Čapků. Byl to bývalý Melantrichův dům na Starém Městě a dům židovského bankéře Jakoba Baševního z Treuenberka, v ghettu, který byl za své zásluhy o financování císařského dvora, též povýšen do stavu šlechtického.

Dům U zlatého stromu patří tedy do skupiny čtyř domů reprezentujících poměrně početný typ měšťanského domu s arkádovou loggií, které jsou v podstatě dobře zachovány. Jeho celková dispozice i stavební detaily jsou poměrně málo porušeny pozdějšími zásahy. Má historický význam jako doklad doby těsně předbellohorské, doby, kdy pražské měšťanstvo tvořilo sice stále ještě pokrokový prvek společnosti a mělo i po potlačení stavovského povstání z r. 1547 stále velkou váhu hospodářskou i politickou, avšak opouštělo již svůj bojový postoj proti rodové šlechtě, jež zvyky přejímá i do podrobností ve vybavení svých domů a nakonec, když v povstání proti Ferdinandovi II. postaví se zcela na stranu protestantské šlechty, postihují jej těžce represale vítězné strany. Trvá to pak dlouho, než se městský stav zase zotaví z pohrom třicetileté války.

S ohledem na historický a architektonický význam domu čp. 729/I bylo by zajisté správné, kdyby tento dům byl lépe hospodářsky využit. Nejvhodnější by bylo zajisté opětovné použití jeho prostorů k účelům společenským a kulturním, tak jak jeho úprava z doby před touto válkou zamýšlela.

J. Mayer

Literatura.

- ¹⁾ Dr. Zdr. Wirth v Umění roč. II, str. 82.
- ²⁾ Dr. O. Frejková: Palladianismus v čes. renesanci, obr. 19 a obr. 61.
- ³⁾ Hering: Stará Praha.
- ⁴⁾ Arch. hl. m. Prahy, kniha trh. smluv St. m. č. 2112, str. 15.
- ⁵⁾ Hering: Stará Praha.
- ⁶⁾ ditto
- ⁷⁾ ditto, Wirth, Steh, Vojtěšek: Zmluvy Praha I., obr. 92.

Barokní jezdecká socha sv. Václava

v sadě na Vyšehradě je v žalostném stavu. Vytvořil ji v pískovci pražský sochař Jan Jiří Bendel (nar. kolem r. 1619, zemřel v Praze r. 1690) původně pro Kašnu na Václavském náměstí (původně Koňském) proti vchodu do Jindřákové ulice, dokud byla jako samostatná přenesena výše doprostřed náměstí. Památkou se stala zvláště tím, že 12. června roku 1848 byla sloužena před ní první slovanská mše, po níž vypukly revoluční bouře pražské, když davě lidí střetly se s vojskem pod vedením Windischgrätze a v ulicích začaly boje na barikádách. Později socha přenesena z Václavského náměstí, které je dnes ozdobeno monumentální sochou sv. Václava od Myslbeka, do oplocených Karlových sadů na Vyšehradě proti proboštství, kde celá desetiletí byla udržována a zachována v dobrém stavu. Když však nyní sady jsou zpřístupněny veřejnosti, staly se svými houštinami důležitou vyšehradskou mládeží, z níž výslovně prosila loupežná tlupa t. zv. »Vyšehradských jezdců«, stala se i socha terčem nezvedené mládeže, která na ni čmárá, leze a kamením hází. Socha chátrá a buď žalostným dojem zanedbané památky. Právě noha koně je rozražena a koleno čerstvě kamenem uraženo. Stíná jí podobně ostudný osud jako sochy na malostranském hřbitově na Smíchově. A je práce povinností všeho lidu, jemuž byly památky zpřístupněny a svěřeny do ochrany, aby si jich vážil, před škůdci ochraňoval a pro budoucnost zachoval.

Svb.

Viničná kaple sv. Trojice na Zlatnici

Z pohrom, které utrpěly devíčko-šárecké vinice za bojů o Prahu r. 1742 se už nevzpamatovaly. Zrušení zbytku viničních práv v první polovině 19. stol. dovršilo úpadek vinařství, kdys tak významného odvětví místního hospodářství. A tak z početných vinic na uvedeném území se nezachovala po naše časy ani jediná.

Zbylo jen několik umělecky významnějších hmotných památek zaslíbeného vinařství — viničních kaplí. Z nich zvláště pozornosti zasluhuje bývalá kaple sv. Trojice na Zlatnici.

F. Vacek líčí v místopisné studii »Dějiny Bubenče, Dejvic, Šárky a okolí« vznik jmenované kaple na podkladě dnes nedosažitelných pramenů. Podle něho Jan Jirí Landschrit, majitel usedlosti Zlatnice č. 3, pop. 56, oznámil r. 1707 arcibiskupské konsistenci, že má úmysl vystavěti na Zlatnici kapli sv. Trojice, obecnostu přístupnou. Ježto sliboval starati se o to, aby svatyně v dobrém stavu byla zachována, a zavázati své nástupce v držení vinice, aby rovněž tak pečovali o kapli, duchovní úřad dal mu ke stavbě svolení. Když v r. 1708 byla kaple zbudována, Landschrit vydal rewers na ujištění, že jak on, tak budoucí majitelé Zlatnice budou svatyni udržovati v dobrém způsobu. — I když byla kaple zabezpečena uvedeným zápisem, došlo v 19. stol. k jejímu zrušení.

Kaple je v podstatě hranolový útvar nad půdorysem rovnostranného trojúhelníka s okosenými rohy. Pouze ve střední části stěn mírně vystupují risality. Stěny jsou dole podepřeny rovněž mírně předstupující podokení a v horní části jsou zakončeny jednoduchou, ale výraznou kamennou římsou, citlivě profilovanou. Risality, končící pod římsovou deskou, byl prolomen vysokou umístěnými okny opět ve tvaru rovnostranného trojúhelníka s okosenými rohy. Vstupní portál byl na zá-

padní straně. Vnitřní prostor je zaklenut mělkou kopulí (calottou) na lichoběžníkových pendentivech, které jsou v patě podporovány dvojicí pilástrů.

Přesné zaměření kaple umožnilo rekonstrukci původní geometrické osnovy půdorysu. Základem dispozice je rovnostranný trojúhelník vnějšího líce zdi o straně 14 pražských loktů. Zdi jsou silné 1 loket. Trojúhelník vnitřního líce zdi pak vymezuje hloubku okosení stavby v rohu dispozice.

Z uvedeného zaměření a rozboru je patrné, že architektonická hodnota kaple v celkovém rozvrhu i detailu dokládá významného architekta. Vztah mezi zasvěcením kaple sv. Trojice a provedením stavby na základě trojúhelníkovém připomíná barokní symbolismus, tak jak jej známe u nás z řady staveb okruhu G. Santiniho.

Zrušená kaple sv. Trojice byla posléze přestavěna na obydlí. Při této úpravě byl prostor kaple rozdělen vloženým stropem na dvě místnosti. Původní vchod byl upraven na okno a zřízen vstup nový na straně severovýchodní, kde bylo zároveň přistaveno vnější dřevěné schodiště do místnosti hořejší. Původní trojúhelníková okna s okosenými rohy byla tehdy upravena na menší, obdélná. Z uvedeného přestavby pochází i nyníější nevhledná střecha s výmňvajícím komínem. V současné době zastihujeme kapli ve velmi zchátralém stavu. Stavba je již řadu let opuštěna a nikým neudržována, pustne.

Nahlížíme-li na viničné kaple jako na téměř jediný hmotný doklad mocného kdys rozmachu vinařství na území pražském, s přihlednutím jak málo podobných dokladů je do dnešní doby zachováno (na Hanspaulce se zachovaly kromě uvedené kaple ještě kaple sv. Trojice nad Hédovkou a kaple sv. Michala u Pernškáky), vyvstane ihned před námi nutnost postarat se o záchranu uvedené kaple. Tento názor zajisté oprávněně podporuje skutečnost, že jde o architektonický útvar s dispozicí ojedinělou na území pražském. A nebude-li započato v době co nejkratší se zabezpečením a rekonstrukcí, hrozí kapli neodvratná zkáza.

M. a O. Radovi

Stavební potíže při památkové ochraně

Klub Za starou Prahu převzal patronát nad Stavebním podnikem hl. m. Prahy, kom. pod. HSV 4, který převážně provádí stavební akce v objektech, majících charakter uměleckých památek. Klub pořádá v objektech, které zmíněný závod právě opravuje, instruktáže pro zaměstnance závodu, kde se pracující seznamují nejen s historií a kulturním významem objektu, do jehož osudu tak významně svou práci zasahují, ale vzájemnou diskusí jsou odhalovány i některé nedostatky. Jest zajisté zásluhou odborných pracovníků závodu i jeho vedení, že tyto nedostatky jsou způsobovány nikoliv snad vadnou prací, nýbrž především nedostatkem vhodného materiálu.

Závod HSV 4 se snaží získat co nejlepší materiál, ale dosavadní zkušenosti ukazují, jak použitím na př. nevhodného vápna a písku k opravě historicky významných fasád starých architektů může do značné míry znehodnotit výtvarné působení památky, na jejíž záchranu vláda vynakládá tak značné částky.

Při vzájemné poradě ukázalo se, že překážkou k získání vhodného materiálu, který byl již dříve starými mistry používán, nejsou neodstranitelné.

Stavební podnik hl. m. Prahy nám ve zvláštním připsání sdělil zajímavé údaje, z nichž vyplývá, a jakým obtížemi se setkává praktické uskutečňování požadavků památkové péče.

Největší překážkou je nedostatek potřebného, vhodného a kvalitního materiálu.

Nejsou dobré cihlářské výrobky. V mnohých stavbách je zapotřebí ostře pálených ručních cihel, topinkových dlaždic, speciálních prězdů a háků či poléváných glazovaných tašek. Avšak cihelny odmítají tyto výrobky připravit, tvrdí, že toto zboží není na běžném trhu a není tudíž plánováno. Bylo by zapotřebí vyhradit speciálně pro potřeby památkové údržby potřebný materiál.

K opravám cenných průběhů starých objektů, kde se

zachovala stará hodnotná omítka, je třeba čistého jemnozrnného ostrohranného písku. Takový pisek se vyskytuje poblíž Prahy v obci Kosoř u Radotína na pozemcích JZD, které nemá o jeho těžení zájem. Bylo by zapotřebí tuto pískovnu, která byla, jak dokazují rozborů starých omítek, již dříve používána, znovu obnovit. Ostatní pisky, které jsou dnes k dispozici, znehodnocují staré omítky.

Jeden z hlavních problémů je získání vhodného vápna. Dnešní způsob vypalování vápna nevhodným palivem nezaručuje takovou jakost, která je podmínkou pro obnovu stavebních památek značné historické a umělecké hodnoty. Dnešní vzdušné bílé vápno nevyhovuje jakostí. Vápno hydraulické nedá se uskláňovat do jara za účelem proležení. Bylo by zapotřebí vápna podobného t. zv. staropražskému vápnu dřívím vypalovanému. Podle informací, daných Dr. Pošmourným ze Státní památkové správy při ministerstvu kultury závodu HSV 4, páli se vápno ve Slovensku ještě dnes v ojedinělých případech pomocí dřevěného uhlí. Lze doporučit přezkoušení této výrobní možnosti, odborné ověření jakosti a v kladném případě zajištění pro památkovou údržbu.

Dnes se provádí odlévání architektonických článků s použitím cementu. Tato metoda je zdlouhavá, drahá a jakostně nevyhovující. K této účelům je zapotřebí zajistit t. zv. kufříčkové vápno.

Při opravě mnohých památkových staveb je nutno někdy zachovat původní krytinu, která je mnohdy šindelová. K této účelům užívá se ručně štěpaného šindele, vyráběného zatím jen soukromými živnostmi. I tento problém by bylo nutno vyřešit ať již úpravou proplácení faktur soukromníkům, či převzetím této výroby socialistickým sektorem.

Doufáme, že dlouho již uvažovaná organizační srovnatelnost závodu, určeného k provádění památkové údržby v pražské památkové rezervaci s tak značným počtem staveb, které musí být v krátké době opraveny, bude co nejdříve realizována a povede k větší pružnosti i k z hospodárnější památkové údržby.

Objev malostranského opevnění

V listopadu t. r. přišlo se při provádění výkopu pro kanál tepelného potrubí v prvním (vstupním) dvoře Valdýstýnského paláce na dobře zachovanou část malostranských hradeb, v délce asi 3 m. Zeď je 2 m silná, dobře zachovaná, provedená z lomového opukového zdiva s malty na sucho hašené a lice zdí jsou z opukových kvádrů, zvlášť dobře zachovaných na straně západní. Správa stavby přičinila se, aby zeď zůstala v odkryté hloubce 2 m zachovaná a potrubí neprotne zeď, nýbrž bude obvedeno místy, kde hradební zeď byla již před lety výkopem porušena.

Nynější výkop bude rozšířen šachtou, aby zeď byla nejen uchována — nýbrž i přístupná. Zeď bude odkryta v celé šířce dvora, aby její směr mohl být přesněji zjištěn. Ale již nyní lze předpokládat, že nalezená hradební zeď jest přímočarým prodloužením hradební zdi nalezené při západním průčelí Feldensvíského domu, mezi Valdýstýnským palácem a čp. 18 a podchází loggii paláce. Zeď směřuje k bývalé bráně — její místo, bohužel, nebylo přes mnohé výkopy ve Valdýstýnské ulici, dosud přesně zjištěno, právě tak jako při nedávných pracích nebylo zjištěno její pokračování v zahradě Pálffyovské, směrem ke Hradu. Hradební zeď patrně podchází Pálffyovský palác. Bylo by radno — a to nepatrným nákladem — zachytit hradební zeď v zahradě býv. Tomášského kláštera.

Problematika jedné restaurace

V Novém Městě n. Met., jedné z památkových rezervací, byla letos restaurována celá jedna strana náměstí. Způsob, jakým se to stalo pokládám za velmi povážlivý a bylo by na místě pojednat o tom, směl-li se takovým způsobem do památkových celků zasahovat.

Fakta: 1. Jedna strana náměstí, pozůstávající ze sedmi domů různého architektonického řešení, je nyní

upravena jako jediný objekt s řadou deseti opakovaných, zcela stejných, moderně stylizovaných oboučkových štítů. Objekt činí dojem jakéhosi jednotatového zámku a svou rozlehlostí je zcela novým elementem v dochovaném rázu náměstí.

2. V přestavěné straně náměstí — jak ještě ukazují starší fotografie — byly dva domy s dochovaným starým rozložitým štítem rázu jak je vidíme na několika domech ke kostelu směřující strany náměstí, ostatní

domy byly bez štítů, ukončené štítovou zdí, probíhající přes celé průčelí domu ve výši hřebene střechy. Celá strana náměstí činila vyrovnaný dojem, nebylo zde ničeho rušivého. Dochované staré štíty zmizely a byly nahrazeny nahofe uvedenou úpravou.

Zdálo by se, že úkol památkové péče je jasný. Je-li však možno, aby povolání památkoví činitelé v památkové rezervaci odbourali dochované staré hodnotné domovní štíty a provedli tak brutální zásah do rázu a měřítka náměstí jako se zde stalo, pak jsem v pochybách, jak má památková péče vypadat. A nedostáváme se k něčemu, co se jako vejce vejci podobá historickému purismu minulého století?

Nedovedu si představit, co vedlo k myšlence oněch sedm domů nahradit jednotným průčelím. Možná, že v renesanci při zakládání náměstí byl podobný záměr, nebyl však realizován a dochovaný stav takový počín vylučoval.

Připojil bych ještě několik poznámek o provedení věcí. Nové oboučkové štíty jsou zcela ploché, bez tradičního členění lesenami a lemujícími profily, vertikálně nadsazené a působí dojmem kaširované makety, zejména pak z postranních pohledů, kde se ukazuje, že za nimi není žádná střecha, neboť byly směrem ke štítům zvalbeny! Gotisující vertikálnost štítů je tomuto náměstí zcela cizí. Náměstí kdysi bývalo barevné, dnes je i pokud se týče jednotlivých opravených domů bezbarvé šedé, jen nově upravená strana je v celé délce okrově žlutá s červeným režným zdívm; barevně působí hodně tvrdě a náměstí jako celek je v barvě nedořešeno.

Jaroslav Rössler

Nová instalace hradu Karlštejna

Soustředění historických objektů v důsledku komfiskace r. 1945 do rukou státu, značně usnadnilo odbornou péči o ně a umožnilo volné nakládání s jejich inventářem. Téměř současně ovšem vyvstala otázka jejich další funkce. Nová situace vytvořila nový postoj k historickým hodnotám a k významu památek, otevřela cesty k jejich novému využití.

Otázku nové funkce památky je nutné třeba kontrolovat s ochranou jejího historického stavu, ať už jde o vnější nebo o vnitřní náplň. Nelze se proto nezmínit na tomto místě o perspektivním plánu využití státních hradů a zámků, který byl na vyzvání ministerstva kultury vypracován v prosinci r. 1953. Plán zařazuje větší část umělecky významných památkových objektů do těch epoch společenského vývoje, k nimž je památka poutána svým vznikem, osobou zakladatele nebo stavebníků, či historickými událostmi pro život národa a společnosti významnými. Tento vztah k životu národa nebo k dějinám společnosti vůbec je vyjadřován novou instalací vnitřní. Ministerstvo kultury, státní památková péče přistoupila k realizaci asanačních a instalačních plánů na některých objektech, z nichž přednostní právo na splnění a nejvíce péče a pozornosti zasluhuje Karlštejn.

Stížnosti z řad domácích i cizích návštěvníků na uspořádání sbírek, na nepřehlednost a malou sdílnost dnešní náplně Karlštejna způsobily, že k řešení tohoto úkolu se přistoupilo ještě v posledním čtvrtletí r. 1954.

Není místa pro zveřejnění celého plánu průzkumu a instalace tohoto hradu, který v dějinách národa a českého státu má místo zcela výjimečné. Přínášme proto jen zásady instalační práce, jímž bude podrobena i náplň Karlštejna a zmíníme se o některých prostorách, kde dojde k větším zásahům.

Abyste stavební památka mohla hovořit co nejlépe vlastní řečí o době, která rozhodla o jejím vzniku, typu, velikosti, architektonické výzdobě, aby co nejrozumitelněji vyprávěla o své funkci v dobovém společenském zřízení, je zhavována bezcenného nánosu pozdějších dob, který nemá povahu slohovu a je zpravidla dílem hospodářských zřetelů (dělení prostorů přičkami, úpravy hradních prostorů na spýchary nebo byty, nová obložení stěn a zábrubí, pokládání slohově bezvýraznými tapetami z konce 19. stol. a j.). Zásahy do instalačních sbírek jsou pak řízeny zřetelům, aby nové uspořádání exponátů ozřejmilo funkci historických prostorů, učinilo je srozumitelnějšími a zvýraznilo jejich společenský význam. Proto třídíme sbírky shromážděné v historických objektech na důležité vzhledem k stavbě samé — na méně důležité a na ty, které mají k památce vztah přímý nebo žádný.

Instalační plán v případě Karlštejna stavebně asanačních zásahů vyžaduje Mockerova úprava, třebaže učinila z hradu sídlo svých puristických představ, je dnes už historickou stavební periodou hradu, ve svém výrazu tak typickou pro úbytek citu a buržoasní omezenost společnosti z konce 19. století, přezírající samu podstatu věcí, že nemůže být již se zřetelům k stavebnímu stavu odstraňována. Předmětem jediné stavební úpravy má tu být prostor dnešní šatny a prodejny vstupenek. Je to přízemí palácové budovy, v němž Mocker obnovil čtyři hrůzné arkády (dnes zasklené v I. čtvrti 20. století). Dnešní přízemí je opatřeno provozním zařízením šatny. Plán navrhuje připojit k takto vzniklé hale dvě následující přízemní prostory paláce, do nichž by bylo možno přemístit šatnu. Jsou to bývalé stáje, v nichž chybí mezistrop. Jde tedy o nákladnější stavební akci, a níž však je nutno počítat, aby dnešní šatna mohla být zbavena zasklení a mohla se stát skutečně jen vstupním prostorem, kde návštěvníka kromě starého zařízení k hašení, které bude ponecháno, uvítá jen velký, srozumitelný a přehledný půdorys hradu, opatřený legendou.

Po otevření schodiště Mockerovy, vystavěném na místě zbořeného renesančního domu, vystupují návštěvníci do I. patra paláce, do t. zv. dvojeninské síně. Zde

a v následující síni manů jde v podstatě o nejradikálnější zásahy do dnešní instalace Karlštejna. Materiál, shromážděný v první dvojeninské síni, je v podstatě částí stavebního archivu (Mockerovy skizzy) a neprovedené restaurační návrhy Schmiedtovy, části jakési Karlštejnské knihovny (brožury, publikace). Na stěnách jsou zavěšeny originální významných krajinářů 19. století, spolu s výtvarně méněcennými malovanými podobami hradu v nejrůznějších dobách. Tento materiál tvořil málo přehlednou sbírku, jež v některých svých částech má povahu převážně studijní a nemůže být náležitě oceněna při zblžné návštěvě hradu. Plán navrhuje tuto síň pojmuti jako vstupní prostor k síni manů a k prohlídce hradu vůbec. Umístujeme zde proto výtvarně upravený úvodní text o Karlu IV. jako o stavebníku hradu, poslání tohoto hradu, o jeho zvláštních úkolech, způsobu jeho udržování a ochrany, t. j. o posádce Karlštejnských manů. Mapa Karlštejnských manství (originál je v zemědělsko-lesnickém archivu), model hradu v době jeho dokončení a plastika Karla IV. byby by jedinými hmotnými exponáty v této síni. Dnešní náplň vitrin bude uložena v hrad. museu a v hrad. archivu (neprovedené návrhy). Odtud vstupuje návštěvník do t. zv. síně Karlštejnských manů skapí sv. Mikuláše. Puristická úprava hradu shromáždila sem nejrůznější památky. Původní určení této síně, zvané kdysi bílou, neznáme; není však překážek, abychom se nepodřídili již užitému názvu, neboť zde v I. p. dnešního paláce můžeme předpokládati místnosti Karlštejnské posádky. Dnešní náplň šatny prostor rozbiří. Řídíme-li svou práci požadavkem srozumitelnosti a sugestivnosti, již chceme snáze proniknout do vědomí diváka a setrati v jeho paměti, zaměňujeme instalaci této síně k tomu, aby vydvihla a obnovila význam a zvláštní úkoly Karlštejnské stráže. Plán proto odstraňuje veškeré zbytky kostelního zařízení do hradního musea, ponechává zde kopie manských skříní a náhradou sem umísťuje kopie sedacího nábytku renesančního a kopie dobových zbraní výhradně s úlohou dojmového působení a vyvolání představ prostoru, v němž se zdržovala ona výsadní obranná skupina hradu. Mockerova úprava kaplovního výklenku bude tu musit být zakryta závěsem, neboť odstranovat ji není možno. Každý kus mobiliáře zde umístěn, najde místo v hradním museu nebo bude instalován na jiném místě hradu, kam svou povahou nebo původem spíše náleží. Na pr. dřevěné architektonické rámování vchodu z doby rokoky, bude přeneseno do sakristie, renesanční dveře z r. 1590 budou vystaveny v hradním museu.

Je třeba se ještě zmínit o vědecko-osvětové expozici v t. zv. Karlově jídelně ve II. patře. Tato místnost je dnes naplněna vitrinami s nálezy a různými zbytky Karlštejnského zařízení, drobnými i většími předměty museálními. Sbírkou budou soustředěny v hradním museu a v místnosti bude expozice, která zhodnotí význam osobnosti Karlovy, lidí jeho politiky, postavení českého království na mezinárodním fóru evropeckém, význam hospodářské a kulturní činnosti Karlovy. Expozice, složená z informativních textů, map, které hovoří o cestách vládní i o zakládání církevních staveb v Čechách, obsahující pak reprodukce nejdůležitějších listin, které znamenají rychlý kulturní vzestup národa, bude doprovazena hmotnými exponáty, jež mají k archiválním doklady přímý vztah.

Audienční síň a ložnice budou zbaveny museální instalace. Velmi střídmými zásahy usiluje plán o to, aby zde byl posílen jednak dojem intimního prostoru, jednak vyvolána představa místnosti s oficiálním určením, která pravděpodobně byla více soukromou pracovním státníka, než místem pro přijímání velkých zahraničních hostů s velkým průvodem. Stavebního stavu a zbytků původní úpravy v těchto místnostech, pokud zde zbyla, se plán nedotýká; jen komárku, je skutečnosti převět, puristicky upravenou jako kaplovní výklenek s oltářem, bude nutno zakryt závěsem, za nímž zůstane zachováno Mockerovo dílo. V církevních prostorách, v kostele P. Marie a v kapli, nedochází samozřejmě ani k nejmenším změnám. Plán nové instalace hradu Karlštejna lze nazvat novým uspořádáním hradních sbírek, které

si vynutily připomínky a stíznosti, že v této významné stavbě nedovládá se nic o době jeho vzniku, společenském zřízení a jeho zvláštnostech téměř nic.

Emma Charvátová

Další nebezpečný zásah

ONV 1 navrhuje ke zboření dům čp. 405/III v Karlovské ulici. Svůj návrh odůvodňuje tím, že zmíněný dům je komunikačně, regulačně a stavebně závadný.

Proti tomuto návrhu co nejdříve protestujeme, neboť znamená podstatný zásah do vlády vyhlášené městské rezervace našeho hlavního města. Jestliže by došlo k odstranění domu čp. 405/III, následovaly by pak další požadavky na zboření domů sousedních. Tento návrh je podle našeho názoru nesprávný, neboť chce izolované a předčasně zasahovat do řešení t. zv. malostranské komunikace, která nesmí být přerušena, nýbrž toliko místní. Pak postačí přizpůsobit trasu kolejí elektrické dráhy zakřivení středověké komunikace a není třeba demolčních zásahů, nanejvýše bylo by možno prorazit loubí, tak jako se stalo nedaleko (u býv. četnických kasáren), kde ulice je mnohem užší. V každém případě je však nutno podřídit se celkovému řešení dopravních problémů na Malé Straně.

Dům 405/II je významný též z historického hlediska, neboť patří ke skupině domů, představujících poslední zbytky svatojiřské jurisdikce. Závazný je složitý půdorys okolního zastavění, k němuž dům čp. 405/III patří. Je možno předpokládat, že v tomto půdorysu zanechalo stopy staré středověké osídlení před branami přemyslovské Malé Strany. Do těchto míst zasahovaly totiž staré osady Újezd, připomínány k r. 1142 a Nebovidy, o nichž se prameny zmiňují v r. 1258.

Očekáváme, že náš varovný hlas bude slyšen, jinak promrháme brzy naše kulturní bohatství, které podle slov presidenta republiky A. Zápotockého na projevu k stavebním dělníkům v r. 1949, máme za povinnost chránit, aby nám to jednou naši následovníci nevyčítali.

Noviny píš:

Má-li být ochrana památek účinná, musí se stát především zájmů široké veřejnosti. Je třeba, aby byla dobře propagována, aby se o ní a o jejích problémech psalo. Tento úkol máš nejlépe plnit periodický, zvláště denní tisk. Třebaže stav ještě není takový, jaký bychom si přáli, je možno i v tomto směru zaznamenat mnoho cenných úspěchů. Z pražských novin si nejvíce všimám památkové péče »Lidové demokracie«, která ve svém sloupku — Lidé, věci a události — často přináší zajímavé články z oblasti, jež nám tolik leží na srdci. Otištěme zde jakousi řadu krátkých resumé z těchto statí, aby byla zachycena jako dokument snaha našich redaktorů popularizovat ochranu významných památek minulosti.

13. VIII. t. r. »Před obnovou operního divadla. R. 1804 byla zahájena novostavba činoherního domu, vymalovaná malířem Sacchetti, často přestavovaná. Za války byla budova značně poškozena a proto záhy zbořena. Dnes je projektována stavba nová.

21. VIII. »Památný zámek v Březnici. Při poslední opravě byl v tomto památném objektu, jenž si zachoval nezměněnou svou podobu ze 17. stol., objeveny na severní straně nádvoří renesanční sgrafitti. Tím zámek získal další cenné památky, jež vedle staré bibliotéky, řady kamen od r. 1627 až k empiru a alejí staletých stromů jsou jeho pýchou.

24. VIII. »Mánesův dům s věžičkou. Vzpomíná se významu tohoto domu, v němž bydlela Mánesova rodina a jenž byl loňského roku nákladně adaptován pro moderní byty, se zachováním jeho slohových charakteristik.

3. IX. »Nová Praha vyroste z tisícileté tradice. Pod tímto názvem se referuje o konferenci v Liblicích, na níž byl shromážděn odborníci projednán t. zv. směrný územní plán hl. m. Prahy, jímž se vytváří perspektiva dalšího stavebního vývoje Prahy v nových životních i společenských podmínkách.

9. IX. »Kroměříž roste do krásy. R. 1951 byla Kroměříž prohlášena památkovou rezervací. Dnes jsou již obnoveny dva kapitulní domy, včetně t. zv. Prínzhauzu se sgrafitti. Budou obnovena původní loubí v domech na náměstí. Obnovuje se starožitná radnice, fasády a plastiky na domech a historické kašny. Též se upravuje arcibiskupský zámek s rozlehlým parkem. Podle původní předlohy se rekonstruuje prostranství před kolonádou v Květné zahradě.

19. IX. »Oprava významné slovenské památky. Je jí hlavní oltář chrámu sv. Jakuba v Levči, jenž je dílem mistra Pavla. Protože byl silně napaden červotočem a bylo nebezpečí zřícení pro pronikavé ztrouchnivění uvnitř plastik, přikročilo se k radikální konservaci. Oltář byl rozebrán a části uloženy v přilehlé kapli, jež se po hermetickém uzavření naplnila kyanovodíkovým plynem, čímž všechen hmyz byl zničen. Po petrifikaci, prováděné na místě ve velké betonové nádrži, byly plastiky osazeny na starém místě, když někde sejmuli pozdější olejovou přemalbu ve prospěch zachování původní polychromie. Podobně byly restaurovány i tabulové obrazy, jež byly zbaveny ztmavělého přelakování. Aby konstrukce netrpěla těžkou vahou, byla vztyčena složité ocelové konstrukce, skryté v dutinách prvních křídel. Práce na restauraci trvají již tři léta a blíží se k dokončení.

24. IX. »Obnova Dvořákova muzea. Ve vile »Amerika«, zvané původně »U hrnecků« nebo také »U trpěšáků«, a v současnosti určené za památník po velkém českém skladateli, se konají rozsáhlé restaurační práce. Tak se pečje o dílo K. I. Dientzenhofera, jež zastupuje jeho nejčasnější umělecké období.

4. X. »Čtánský letohrádek. V usedlosti Cibulka na stráni nad Košfem, jejíž anglický park pustne, je ukryta zajímavá stavba — letohrádek, napodobenina čínské alanku s krouceným zábradlím na točícím schodišti. V lesku na protějším svahu je umělá zřezaná hradu s věží, zřízenou jako vyhlídka. Dveře jsou však zavřeny. Proč? A co pustnoucí alánky?

19. X. »Oprava na hradečské Křovčické. V poslední době zde byly objeveny na hradním dvoře zbytky starých ostění. Byl zrušen starý pivovar a v budově zřízen archiv. Přípravuje se restaurace bývalého královského paláce. V Rytířském sále byly objeveny fresky. Zajímavé je nové uspořádání muzea. Škoda je, že muzei byla zřízena vyhlídková věž, jejíž schodiště hrozí zřícením.

*

Klub Za starou Prahu přijal s povděkem zprávu, že jeho požadavek zacení proluky v Mostecké ulici bude konečně splněn. Úkol vyplnit mezeru v zastavění na místě tak choulolistivém je ovšem velkým problémem.

Především při celkovém řešení nutno pamatovat na ozdravení bloku a vnitřní půdorysnou dispozici řešit tak, aby byly splněny požadavky z toho plynoucí. Za druhé nutno dodržet při řešení průběh rytmsu ulice a hmotu nového domu členit tak, aby bylo zřejmé, že zde stávaly kdysi dva domy. S ohledem na okolní zastavění je také třeba, aby hřebyen střech byly kolmé k ulici.

*

Zádáme, aby byla znovu využita vodní energie vodního kola u domu čp. 489/III. na Kampě.

Tento dům býval mlýnem od 12. stol. a jeho kolo, dnes téměř v rozpadu, je zvláštností pohledu na Kampu s Karlova mostu. Avšak nejen z důvodů památkové péče by mělo být vodní kolo obnoveno. Hájili jsme vždy zásadu, že každá památka musí být živá. Jen tak nezániká a nestává se museálním kouskem. Je zřejmé, že energie vodního kola je nevyužita v době zvýšené potřeby elektrické energie.

Navrhujeme-li hospodářské využití vodního kola, činné tak jen za toho předpokladu, že rozsah využití bude úměrný možnostem bývalého Velkopřevorského nebo též Štěpánovského mlýna a že vzhled ani vnitřní dispozice nebudou porušeny.

Doufáme, že trosky mlýnského kola budou opraveny do Spartakiády, která se má konati v příštím roce.

LITERATURA

Bohuslav Slánský — „Technika malby“, díl první.
SNKLHU 1953

Tato kniha, významná ležící státní cenou, je prvním v našem zamýšlené velké práci, jejíž třetí díl bude věnován speciálně restaurování obrazů, nástenných maleb a polychromovaných plastik. Nelze ani plně ocenit, jak je významné, že na slovo vlastní odborník se ujal tak důležité a odpovědné úlohy sepsat příručku, k níž bude sahát nejen profesionální malíř-umělec, ale každý pracovník v oblasti péče a zachrany uměleckých památek, ať restaurátor nebo výtvarný historik. Ještě důležitější a hluboká znalost malířských technik neodpustitelným předpokladem ke každé restaurační práci.

Autor této vědecky přínosné fundované knihy obšířně pojednává o všech technických složkách závesného obrazu, nástenné malby a polychromovaných plastik. Rozbírám různé druhy pigmentů (práškových barev), balzámů, fyzikytů, vosků, asfaltů, derivovaných celulosů atd., atd. Podrobně si všimá podkladů na obrazech, malovaných na různém materiálu i podkladů na nástenných malbách. Závěrem pak se zabývá výstavbou obrazu z hlediska barevného materiálu.

Kniha je doplněna množstvím instruktivních černých vyobrazení i několika barevnými reprodukcemi. H.

František Petr — „Nástenné malby“, Tvar,
Bratislava 1954

Známy theoretik a praktik v oblasti restaurace uměleckých památek sestavil tuto knihu podle svých poznámek a ze zkušeností, které získal za svého dlouholetého styku s výtvarným materiálem. Čerpal také jak z novodobé literatury, tak ze starých receptů.

Kniha je rozdělena na dvě části. V první pojednává o technice nástenných maleb, zastavuje se u jednotlivých způsobů a metod. Velkým přínosem je, že se speciálně věnuje rozboru technické stránky románské a gotické nástenné malby, tedy techniky, kterou se už dnes nepracuje, ale jejíž znalost je povinná pro každého restaurátora. Na podkladě studia jednotlivých případů a konfrontací s údaji v zachované zprávě Theofila Presbytera z XI. stol. rozkládá tuto techniku do 4 druhů. Tuto kapitolu pak ještě doplnuje pojednáním o technice fresek, agraftů, malovaných štuků. V druhé části dává tyto své údaje do souvislosti s restaurační praxí a ukazuje, jak postupovat ve styku s jednotlivými příklady. Na závěr pak vytyčuje zásady, kterými je třeba se řídit, chceme-li předejít hlavním příčinám zkázy nástenných maleb a zdůrazňuje odpovědnost jednotlivých pracovníků.

Kniha vyšla na Slovensku a je proto doprovázena s větší částí fotografiemi slovenských uměleckých objektů. Huk.

Jan Borowski: „Ochrana zabytków“

V červnu 1954 vydala polytechnika města Gdanská mezi svými učebními texty též skriptu prof. Jana Borowského: „Ochrana zabytków“. I když má tato drobná knížka informovat a být pomůckou především budoucím polským architektům, je svým obsahem zajímavá pro každého, kdo se prakticky zabývá ochranou památek. Ochrana památek jako předmět studia doplnuje v sylabu přednášek na vysokých školách architektury v Polsku dva hlavní učební oddíly, t. j. studium historie architektury a studium architektonické projektování. Polští architekti si jsou vědomi toho, že velká obnova země vyžaduje stále více poučených architektů i v oblasti památkové péče, a proto pokračují na to, aby noví absolventi vycházeli ze škol již s patřičnými znalostmi.

Skriptu jsou rozdělena v několik kapitol, v nichž je podán povšechný přehled zásad památkové péče a jejich

praktického provádění při zabezpečování architektonických památek, při jejich restauraci, rekonstrukci a adaptaci. Štáti doplňují poznámky o zabezpečování dřevěných a maleb deskových i nástenných. Prof. Borowski ve svých skriptech jasně a přesně vymezuje pojem památky, opíraje se především o definici památky, jak ji formuloval polský zákon o památkách z roku 1928. Podává pak schéma polských památkových úřadů, počítaje nejmenší instanci konservatory jednotlivých oblastí a konče „Hlavním úřadem konservatorií“ a hlavním konservátorem v čele. Zabývá se pak dějinami památkové péče a shrnuje případy, kdy se od doby románské může hovořit o ideích ochrany památek. Ukazuje dále na všechny příčiny ničení památek, a shrnuje v několik bodů úkoly konservátora. Po stručném přehledu stavebních technik minulých epoch podává návod jak inventarisovat architektonickou památku. Velmi názorně ukazuje, jak je třeba postupovat při zeměměřičském stavebním. Početná elementární měřicími metodami a končí fotogrametrií.

V dalším velkém oddílu knihy probírá prof. Borowski techniky zabezpečování architektonických památek, a to zabezpečování dotamné (okamžité zásahy) a definitivní (t. j. vlastní konservaci objektu). Ačkoli v obou případech rýse technických prací, jsou tyto kapitoly poučné i pro laika, neboť přístupnou formou seznamují čtenáře s nejjednoduššími způsoby oprav a zabezpečování staveb. Ať jde o prasklé zdi, o porušené základy (bombardování), uvolněné jednotlivé části budov nebo o shnilé či porušené krovby budov a věží — všechny tyto případy řeší prof. Borowski obecně, a pak ihned uvádí příklad s návodem, kdy podobného opravného zásahu bylo třeba. Tak základy, ofřezané bombardováním, musí být zabezpečeny v kostele sv. Mikuláše v Gdanské, portikus katedry ve Vilnu musí být znovu spojen s průčelím, krov byl vyměněn ve věži kostela sv. Jakuba v Gdanské, atd. Výklad rýse technické je tak zřejmý, čímž je pro čtenáře i studenta mnohem zajímavější. Prof. Borowski upozorňuje zvláště na škody způsobované vlhkem a červotočem. Podává přehled technických opatření, jež jsou nutná při izolaci budovy do jejího základu proniká vlhkost ze země, nebo která provolá vodou spadající se střechy. Uvádí též postup zachrany prací a desinfekce v boji proti červotočům, připomíná některé ochranné preparáty, které se běžně užívají.

Závěrem uvažuje nad problémy dobudování zničených měst s památkově cennými centry nebo částmi a demonstruje na příkladu třetipatrového domu v Gdanské různé názory na rekonstrukci památkově cenných domů koncem 19. století, v polovině 20. let 20. století a konečně názory posledních let.

Prof. Borowski shrnuje ve svých skriptech vše podstatné, co má znát každý architekt, neboť mu mohou být seřadovány vedle běžných projektů novostaveb i úpravy památkově cenných budov. Tuto knížku však vítá i každá polská pracovník na poli památkové péče, neboť se mu zde dostává poučení o moderních technických opravách budov, poučujících však i pietně a se zvláštním zřetелеm k ceně pracovných staveb. Bylo by vítáno i celé naši památkovými veřejnostmi, kdyby se jí dostalo do rukou knížka podobného druhu a podobné metodicky správně psaná. Brožová

Článek „Oprava letohrádku v Královské zahradě“, otištěný v posledním dvojčísle na str. 24—26, napsal Ing. arch. Zdeněk Budínka.

Upozorňujeme své členy, že si mohou opatřit zajímavou četbu o staré Praze zakoupením starých ročníků věstníku Klubu Za starou Prahu, a to velmi levně — za 20 hal. za jeden sešit (8 str.). K náhládnému vzhledu v úterý, ve středu a ve čtvrtek od 10—13 hod. a v pátek od 17—19 hod., kdy je možno sešity zakoupit.

Vedoucí redakce: PhC Luboš Hlaváček, Revnice u Prahy 776. Redakční rada: Dr. Jiří Hilmera, arch. B. Hypšman, arch. A. Kubíček, J. Mayer, C. Merhout, Dr. E. Poche, Ing. Dr. J. Vaněček, Dr. Z. Wirth. Vydává Klub Za starou Prahu, Praha III, Mostecká čp. 66. Tisknou Středostřediská tiskárny, n. p. sávek 64, Praha II, Myslkova II, Vycházka ročník 3 čísel (kromě července a srpna). Novinová sazba povolena ředitelstvím pošt v Praze č. 1-A-Gr-2772-OB-47. Dohledá poštovní úřad Praha 622. Pro členy za předplatné 4 Kčs. A 29490

OCHRANA PAMÁTEK

VĚSTNÍK KLUBU ZA STAROU PRAHU A JEHO ODBORŮ

ROČNÍK XXIX

ŘÍDIL

LUBOŠ HLAVÁČEK S REDAKČNÍM KRUHEM

V PRAZE 1954

TISKLY STŘEDOČESKÉ TISKÁRNY, NÁRODNÍ PODNIK, PROVOZOVNA 04

PRAHA II, MYSLÍKOVA 15 - TELEFON 477-48

OBSAH

	Str.		Str.
Brožová J.: Via Appia v nebezpečí	8	Novák J.: K malostranské komunikaci	46
— Dražďanský Zwinger obnoven	6	O Alšovo museum	29
— Navrátilovy malby v křižovnickém klášteře v Praze ohroženy	48	Piša V.: Malostranská komunikace — otázka existence rezervace	22
— Ochrana památek v zahraničí	15	Propagace ochrany památek filmem	28
— Vondračka	20	Radovi M. O.: Viničná kaple sv. Trojice na Zlatnici	60
— Zahradní altán, zbytek starého Bubenče ohrožen	43	Rössler J.: Problematika jedné restaurace	61
— Zbytek karlínského empiru	40	Svoboda E.: Alšova sgrafita v Příbrami odstraněna	31
Budinský A. Z.: Oprava letohrádku v Královské zahradě	24	— Alšova sgrafita ve Vsetíně	57
Bůžek K.: Starý Beroun chátrá	56	— Barokní jezdecká socha sv. Václava	59
Hlaváček L. M.: Kajetánka v Břevnově před zničením	28	— Jakub Arbes	14
— Objev »Havelské brány«	43	— Oprava alšovských sgrafit na domě čp. 527-I.	14
— O čišťení fasád	47	— Potřeba lidové ochrany památek	31
— Ochrana památek v dnešním Rakousku	51	— Poznávájte krásu své vlasti a její památky	56
— Příklad archeologů	47	— Příbram	31
— Restaurace stavebních památek Moskvy	57	— Upomínkový zlozvyk	57
Hlávků J.: Fomník Dr Jean de Carro v Karlových Varech vandalským způsobem těžce poškozen a zneuctěn	44	Tyršová R.: »K regulaci Starého Města a Josefova«	58
Hypšman B.: Architektura a stavebnictví	5	Vaněček J.: Bertramka	29
— Architektonický soubor pod Emauzy	47	— Moderní byty ve starých pražských domech	32
— Dům umělců	44	— Nové poznatky z naší patronátní činnosti	30
— Karolinum a Ovocný trh	38	— Pracovní konference komise ČSAV o směrném území plánu hl. města Prahy	33
— Líc Starého Města ve směrném plánu	3	— Uznání práce na záchraně památek	9
— Ochrana ve dvou výstavbách	26	— Výstava fakulty archit. na Staroměst. radnici	32
— Pomník J. V. Stallina	36	Více čistoty v zámku ve V. Jirnech	8
— Tyršův dům	46	Za uctění památky Kr. a K. I. Dientzenhoferových	15
— Účast veřejnosti při závažných projektech	17	Za záchranu Mar. Týnice	15
Charvátová E.: Nová instalace hradu Karlštejna	62	Zásilka sovětských knih	15
Janák P.: Mlýnská v Královské zahradě a její sgrafita	9, 27	Znovu za Alšovo museum	56
Janoušek A.: O stromofaři na t. zv. »Kamenném mostě« v Kutné Hoře	45	Rixy — † Architekt Otakar Vondráček	13
— Ochrana památek, zejména stavebních, v právních normách s ohledem na praxi	54	Kubiček A. — Ing. Dr. J. Vaněček, 70 let	33
— Ještě čišťení fasády Nár. divadla	7	Literatura:	
— Ještě jednou o Navrátilových malbách ve Velkých Jirnech	16	Brožová — K novým technikám konzervace dřeva	48
Korčák P.—Libal D.: K obnově pražských Emauz	52	— Borowski Jan: »Ochrana zabytků«	64
Kubiček A.: František Palacký — ochráncem památek	43	— Umělecká díla ve fotografii	8
— Fakulta architektury nové Praze	13	Hlaváček L. M. — C. Merhout — »Tři malostranské procházky«	32
— Nález románské rotundy sv. Vavřince v bývalém Anenském klášteře v Praze	22	— Petr Fr.: »Nástenné malby«	64
— Objev malostranského opevnění	61	— Slánský B.: »Technika malby«	64
— Ohrožené poklady Národní galerie	30	Noviny píší	63
— O loubích, podlíních a domech na protěžích	42	Vyobrazení:	
— Opomíjené Žitkovo dílo	4	Bubenec — zahradní altán	44
Libal D.—Piša V.: Stará Havelská brána	49	Dientzenhoferova stavba. Dům čp. 438/III.	29
Mayer J.: Další nebezpečný zásah	43	Dům »U zlatého stromu«	58
— Další nebezpečný zásah	63	Karlín. Dům čp. 81 »U města Hamburku«	40
— Dům »U zlatého stromu«	58	Dům čp. 129 (Sokolovská 62 n.)	41
— Košířská Cibulka na pokrač. zkázky	28	Konference o územním plánu. Účastníci	35
— Stavební potíže při památkové ochraně	60	Kutná Hora. Stromofaři na t. zv. »Kamenném mostě«	45
— Středověká hradební zeď Nového Města	14	Mlýnská. Sgrafita před opravou	10
— Znovu o Ondřejském hřbitově v Karlových Varech	48	Západní nároží před opravou sgrafit	10
Memorandum Klubu o směrném plánu hl. m. Prahy 1953	1	Mlýnská »po obnově a opravě 1952«	11
Merhout C.: Dům Václava Hájka z Libočan na Valdštejském náměstí	31	Nové Město n./Metuji	22
— Chátrání zámku v Lobkovicích	56	Rotunda sv. Vavřince. Půdorys	22
— Nutná oprava Dientzenhofovy stavby	29	Stalinův pomník. Schematický náčrt	19
		Stará Havelská brána	49
		Vaněček J. Dr. Ing.	33
		Viničná kaple sv. Trojice na Zlatnici	60
		Vondračka. Plán	20
		Pohled	21

Klub

*Za starou Prahu
se radostně připojuje
k celému národu,
aby taktéž projevil
presidentu Česko-
slovenské republiky*

ANTONÍNU ZÁPOTOCKÉMU

*jako svému čestnému členu k jeho významnému životnímu jubileu svou
hlubokou oddanost a úctu.*

*Při této příležitosti vzpomíná Klub živého zájmu, který president
Antonín Zápotocký dával vždy na jevo o jeho kulturní činnost a který
znovu tak vřele vyjádřil ve svém projevu k zabájení jeho jubilejní výstavy
v roce 1950. Opřen o tuto záštitu bude moci Klub i v budoucnu rozvíjeti
svou činnost na ochranu a zachování památek.*

V PRAZE dne 19. prosince 1954.